

Prac. Pomorz

Biblioteka
Główna
UMK Toruń

09050 / 1

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

POD REDAKCJĄ

TADEUSZA CZEŻOWSKIEGO, JÓZEFA MOSSAKOWSKIEGO
i LEONIDA ŻYTKOWICZA

1

1 I 1947 — 30 VI 1948

T O R U Ń

NAKŁADEM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
Z ZASIĘKU PREZYDIUM RADY MINISTRÓW i WYDZIAŁU
NAUKI MINISTERSTWA OŚWIATY

SKŁAD GŁÓWNY: TORUŃ, WYSOKA 16.

1 9 4 9

WYDAWNICTWA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

Skład główny: Toruń, Wysoka 16

WYDAWNICTWA PRZEDWOJENNE,

które są obecnie jeszcze do nabycia:

ROCZNIKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU:

8	zł 200,—	26—28	zł 200,—	38	zł 150,—
17	350,—	29—31	300,—	39	1000,—
18	175,—	32	500,—	40	w przygotowaniu
19	250,—	33	600,—	41	„
20	525,—	34	500,—	42	zł 600,—
21	525,—	35	700,—	43	700,—
22	525,—	36	700,—	44	660,—
		37	zł 90,—		

FONTES:

2	zł 200,—	20 fasc. 1	zł 275,—	26	zł 500,—
3	200,—	„ „ 2	250,—	27	nie wyszedł z druku
5	225,—	„ „ 3	250,—	28	zł 500,—
14	175,—	„ „ 4	250,—	29	700,—
15	175,—	21	120,—	30	1500,—
16	175,—	22	150,—	31	1500,—
17	175,—	23	150,—	32	1200,—
18	175,—	24	200,—	33	1000,—
19	175,—	25	150,—		

ZAPISKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU:

I nr 9, 11, 12	V nr 5, 6, 8—12	IX nr 1—12
II nr 1, 3, 5, 7—12	VI nr 1—12	X nr 1—12
III nr 1—8, 10, 12	VII nr 1—12	XI nr 1—4
	VIII nr 1—12	

Poszczególne zeszyty tomów I—III, V—VII po 25 zł — Tom VII zes. 1 — zł 80, zes. 3—4 zł 150, IX zes. 7—8 zł 400, — IX zes. 9—12 zł. 150. —

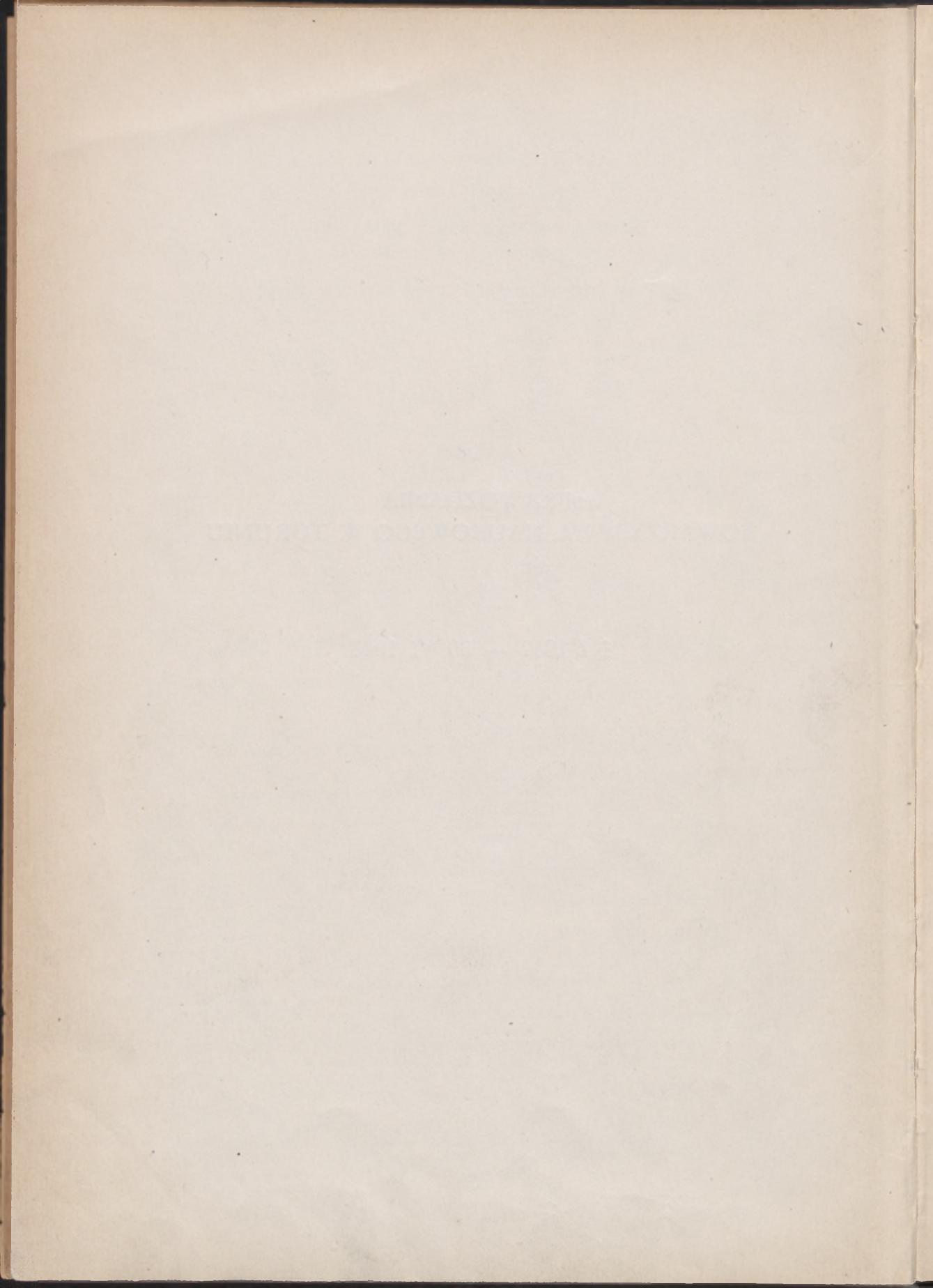
BIESZK K. ks. dr: Walka Zakonu Krzyżackiego z Polską o przynależność kościelną Archidiakonatu Pomorskiego. 1928	zł 80,—
BIRKENMAJER L. A. dr: Mikołaj Wodka z Kwidzyna, zwany Abstemius, lekarz i astronom polski z XV stulecia (2 tabl.) 1927	120,—
BROSIG A. dr: Plastyka gotycka na Pomorzu. (26 tabl.) 1930	200,—
CHMIELECKI K. ks: Człowiek przedhistoryczny w Prusiech Zachodnich oraz Przewodnik po zbiorach Towarzystwa Naukowego w Toruniu 1909	30,—
CICHOSZEWSKA H.: Cmentarzysko w Poczerninie (16 tabl. 1931. — Rocznik 37	90,—
CZAPLA B. ks. dr: Ad historiam ecclesiasticam Pomeraniae apparatus... collectus... a G. Schwengel. 1912—1915. — Fontes 16—17	700,—
CZAPLEWSKI P. ks: Annales Monasterii Olivensis Ord. cist. aetate posteriores. 1916—18. — Fontes 20, fasc. 1—4	1025,—
CZAPLEWSKI P. ks.: Korespondencja Hieronima Rozrażewskiego T. I (1567—2 VII 1582). 1937 = Fontes 30	1500,—
CZAPLEWSKI P. ks.: Senatorowie świeccy, podskarbiowie i starostowie Prus Królewskich (1454—1772. 1921. — Roczniki 26—28.	200,—
DĄBROWSKI S.: Dawne pierniki toruńskie (7 tabl.) 1927	150,—
CLEMMMA T. ks. dr: Kronika Benedyktynów chełmińskich (1578—1619) 1926	400,—
— Stosunki kościelne w Toruniu w stuleciu XVI i XVII na tle dziejów kościelnych Prus królewskich. 1934 — Rocznik 42	600,—
GLICZNER E.: Kronika żywota, nauki i spraw Jezusa Chrystusa (Grodzisk 1579). Wydał ks. dr Miaskowski. 1928	60,—

2.261

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

1

1 I 1947 — 30 VI 1948



SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

POD REDAKCJĄ
TADEUSZA CZEŻOWSKIEGO, JÓZEFA MOSSAKOWSKIEGO
i LEONIDA ŻYTKOWICZA

1

1 I 1947 — 30 VI 1948

T O R U Ń
NAKŁADEM TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU
Z ZASIĘKU PREZYDIUM RADY MINISTRÓW i WYDZIAŁU
NAUKI MINISTERSTWA OŚWIATY
SKŁAD GŁÓWNY: TORUŃ, WYSOKA 16

1 9 4 9

SPRAWOZDANIA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO
W TORUNIU

WYDAWCA
TOWARZYSTWO NAUKOWE W TORUNIU
UL. ŻYTKOWICZA 1

z. 643/49



Czyt. Pomorzn.

Nakład: 600 — Format: 70 x 100 — Klasa papieru: offsetowy bezdrzewny — Gramatura: 100 g
Data wykonania: 17. 2. 49

E 484776 - Państwowe Toruńskie Zakłady Graficzne — Toruń, Rabska 15/17-2605

SPRAWOZDANIA TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

NR 1 — STYCZEŃ 1947 — CZERWIEC 1948

TREŚĆ

	Str
SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ZA ROK 1947	9
ZESTAWIENIE KASOWE ZA ROK 1947	18
SPRAWOZDANIE KOMISJI REWIZYJNEJ	18
WYCIĄG Z PROTOKÓŁU DOROCZNEGO WALNEGO ZE- BRANIA TOWARZYSTWA Z DNIA 19 LUTEGO 1948	19
REGULAMIN WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA	21

SKŁAD WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA:

Wydział I Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych	25
Komisja Historyczna	26
Komisja Historii Mistyki	26
Wydział II Filologiczno-Filozoficzny	27
Komisja Filologiczna	28
Wydział III Matematyczno-Przyrodniczy	28
Komisja do Badań Przyrodniczych Pomorza i Pojezierza Mazurskiego	29

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA:

Wydział I.	31
Wydział II.	50
Wydział III.	78

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ:		Str
<i>BUKOWSKI ANDRZEJ</i> , Charakter mieszkańców Pomorza w świetle historii		84

WYDZIAŁ I.

<i>GÓRSKI KAROL</i> , Bogdan Jański jako socjalista (ref. autor)	85
<i>GUMOWSKI MARIAN</i> , Bracia Gobeliusze (ref. autor)	87
<i>MIENICKI RYSZARD</i> , Sylweta Władysława IV (ref. autor)	88
<i>OSMÓLSKA-PISKORSKA BOŻENA</i> , Pomorskie Towarzystwo Pomocy Naukowej, pół wieku istnienia i działalności 1848—1898 (ref. K. Hartleb)	90
<i>GLEMMA TADEUSZ</i> , Piotr Kostka biskup chełmiński (ref. R. Mienicki)	92
<i>HOŁUBOWICZ WŁODZIMIERZ</i> , Studia nad metodami badań warstw kulturowych w prehistorii polskiej (ref. K. Hartleb) :	93
<i>ZDRÓJKOWSKI ZBIGNIEW</i> , „Praktyka kryminalna“ Jakóba Czechowicza, jej źródła i jej system na tle rozwoju współczesnego prawa karnego Zachodniej Europy (ref. Karol Górski)	97

KOMISJA HISTORYCZNA

<i>GÓRSKI KAROL</i> , O interpretacji i wartościowaniu w historii (ref. autor)	99
<i>PUCIATA-PAWŁOWSKA JADWIGA</i> , Osiedlenie się OO. Reformatów na Podgórzu (ref. autorka)	100

WYDZIAŁ II.

<i>WOŁOSZYN STEFAN</i> , O normie pedagogicznej (ref. K. Sośnicki)	102
<i>RUTSKI JAN</i> , Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie, Uwagi w sprawie jej interpretacji (ref. T. Czeżowski)	107
<i>SREBRNY STEFAN</i> , Critica et exegetica in Aeschylum (ref. autor) :	108
<i>KRYSINIEL-JÓZEFOWICZOWA BARBARA</i> , De quibusdam Plauti exemplaribus Graecis (ref. S. Srebrny)	114
<i>MAŁUNOWICZÓWNA LEOKADIA</i> , De voce sacramenti apud S. Hilarium Pictaviensem (ref. S. Srebrny)	121
<i>MIROWICZ ANATOL</i> , O grupach syntaktycznych z przydawką (ref. E. Słuszkiewicz)	122
<i>MIROWICZ ANATOL</i> , O pewnym wypadku rozbieżności między formalną a znaczeniową strukturą zdania (ref. E. Słuszkiewicz)	129

ZGORZELSKI CZESŁAW, Pojęcie dumy w polskiej poezji przedromantycznej (ref. Konrad Górski)	Str. 132
SŁAWIŃSKA IRENA, Próby tragedii w epoce Młodej Polski (ref. Konrad Górski)	137
ŁOPATYŃSKA LIDIA, Walka o formę w „Pieśniach o Maldororze“ Lautréamonta (ref. Z. Czerny)	143
PREISNER WALERIAN, Stosunki literackie polsko-włoskie w latach 1800—1939 w świetle bibliografii (ref. Z. Czerny)	145
SŁUSZKIEWICZ EUGENIUSZ, Dokoła etymologii wyrazu „ra-ban“ (hałas), (komunikat, ref. autor)	148
CZERNY ZYGMUNT, Studia nad genezą romantyzmu francuskiego (ref. autor)	149
ZAWODZIŃSKI KAROL W., I. W sprawie akcentuacji polskiej z XVI i XVII w., II. W sprawie licencji poetyckich (ref. autor)	155
TURSKA HALINA, Pewien wypadek rekonstrukcji cechy formalnej w dialektach białoruskich (ref. E. Słuszkiewicz) .	158
TURSKA HALINA, O braku rodzaju nijakiego w językach wschodniobałtyckich (ref. E. Słuszkiewicz)	159

WYDZIAŁ III.

DZIEWULSKI WŁ. i IWANOWSKA W. z współpracą DZIEWULSKIEJ A. i MACKIEWICZÓWNY M., Obserwacje fotometryczne cefeid w dwóch dziedzinach widma, Część I	160
IWANOWSKA WILHELMINA, Obserwacje fotometryczne cefeid w dwóch dziedzinach widma, Część II.	161
DZIEWULSKI WŁADYSŁAW, Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej TU Cassiopeiae	161
IWANOWSKA W. i JACYNA J., Spektrofotometryczne obserwacje cefeid RT Aur, SU Cas, T Mon.	162
DZIEWULSKI WŁADYSŁAW, O ruchach gwiazd olbrzymów .	162
— Wspomnienia pośmiertne: Jerzy Jacyna, Kazimierz Jantzen, Wiktor Ehrenfeucht, Sz. Gesundheit	162
— Perturbacje wiekowe planetoidy (1947), wywołane działaniem ośmiu planet	162
— Obserwacje wizualne gwiazd zmiennych Z, RR, X i V Lacertae	163
— i IWANOWSKA W., Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej SU Cygni	163
— — Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej SV Vul	163

	Str.
PRUFFER JAN , Z badań nad niektórymi kornikami lasów sosnowych okolic Wilna	163
— <i>Parnassius mnemosyne</i> L. z pod Stołpców	165
— Przyczynek do znajomości motyli Wołynia	165
— Notatki entomologiczne	166
WENGRISÓWNA JANINA , Rozmieszczenie mrowisk w zależności od warunków ekologicznych (ref. Jan Prüffer)	166
MARKIEWICZÓWNA ELEONORA , Przyczynek do badań nad zimowaniem w podłożu leśnym niektórych zwierząt bezkręgowych ze specjalnym uwzględnieniem chrząszczy (ref. Jan Prüffer)	168
OGIJEWICZ BORYS , Układ nerwowo-czuciowy i narządy zmysłowe odnóży chrząszczy (ref. Jan Prüffer)	169
JĄSKOWSKI STANISŁAW , Trzy przyczynki do dwuwartościowego rachunku zdań	170
— O zmiennych zdaniowych zależnych	170
— O pewnych grupach klas zbiorów i ich zastosowaniu do definicji liczb	170
— O pewnej metodzie rozstrzygania wyrażeń algebry klas z funkcją addytywną	171
RAKOWIECKI T. , Wyznaczenie toru podwójnej gwiazdy spektroskopowej z dwu pozycji (ref. Wł. Dziewulski)	171
DZIEWULSKI WŁADYSŁAW , Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej SZ Cygni	171
JĄSKOWSKI STANISŁAW , Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych	172
SZELIGOWSKI ST. , Perturbacje wiekowe planetoidy (1221) wywołane działaniem ośmiu planet (ref. Wł. Dziewulski)	172
DZIEWULSKI WŁ. i IWANOWSKA W. , Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RX Aurigae	172
DZIEWULSKI WŁADYSŁAW , Obserwacje wizualne gwiazd zmiennych RZ Cephei, AH Cephei, RW Cassiopeiae	173
— Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej X Cygni	173
DZIEWULSKI WŁADYSŁAW i IWANOWSKA W. , Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej X Cygni	173

NEKROLOGI

Śp. JULIUSZ RUDNICKI (życiorys i spis prac)	174
Śp. MIECZYŚLAW LIMANOWSKI (życiorys i spis prac)	178
Śp. BRONISŁAW HOZAKOWSKI	179
WYDAWNICTWA T-WA NAUKOWEGO W TORUNIU	180

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ZA ROK 1947

16 grudzień 1875 roku był dniem narodzin Towarzystwa.

Gdy przed 72 laty rozpoczynano pracę, było Towarzystwo Naukowe w Toruniu jedynym ośrodkiem wiedzy na dalekiej przestrzeni. Żywy ongiś kontakt z Krakowem, później z Warszawą przerwały kordony zaborcze. Poznań był w położeniu podobnym co Pomorze — trzeba więc było własnymi siłami nie tylko stać, ale ogarnąć całość zagadnień, starczyć w dziedzinie naukowej za wszystkich.

W pierwszym okresie działalności, obejmującym lata 1875—1920, stworzyło Towarzystwo Naukowe własne muzeum o którym już wkrótce zarząd mógł powiedzieć z dumą, że „Muzeum nasze, lubo takie młode, posiada skarby, mianowicie w urnach, jakimi inne muzea, od stu lat nawet w miastach pruskich istniejące, poszczycić się nie mogą“. Własnymi siłami przeprowadzono szereg prac wykopaliskowych, a wydana już w szóstym roku istnienia mapa archeologiczna Pomorza wzbudziła zainteresowanie i uznanie nie tylko w Polsce, lecz i zagranicą. Nawiązano i utrzymywano kontakty naukowe z Polską Akademią Umiejętności w Krakowie, z Ossolineum, z Tow. Archeologicznym we Lwowie, z Gabinetem Archeologicznym w Krakowie, z Muzeum Polskim w Rapperswyłu, a dalej z towarzystwami naukowymi w Poznaniu, Królewcu, Braniewie, Wrocławiu. Biblioteka Towarzystwa liczyła już wówczas ok. 6000 dzieł doborowych, szczególnie z zakresu historii Pomorza.

Organem Towarzystwa były: R o c z n i k i, których w tym okresie wyszło 25 tomów; rozpoczętego od r. 1897 wydawnictwa źródeł pod nazwą *Fontes* ukazało się do r. 1919 tomów 20;

Z a p i s e k — kwartalnika zawierającego prace drobne — tomów 4 w 48 zeszytach.

Z chwilą odzyskania niepodległości, usiłowania Towarzystwa poszły w kierunku uruchomienia warsztatów pracy naukowej dostępnych zarówno dla fachowca naukowego jak i dla skromnego badacza na prowincji. Rezultatem tych dążeń było stworzenie Książnicy Miejskiej, udostępnienie miejskich zbiorów archiwalnych i muzealnych. Około Towarzystwa Naukowego skupiał się szereg organizacji i instytucji popierających naukę, jak Komisja Zbiorów Pomorskich, czy Rada Zrzeszeń Naukowych, Kulturalnych i Artystycznych, a przez to przygotowujących grunt pod przyszły Uniwersytet.

W tym okresie liczba księgozbioru wzrosła do 19.216 tomów, a wydawnictwa o dalsze 16 t. R o c z n i k ó w, 8 t. F o n t e s, 6 t. i 4 zesz. Z a p i s e k, oraz szereg wydawnictw przyrodniczych. Muzeum swe oddało Towarzystwo w depozyt czasowy Muzeum Miejskiego, wzbogacając tym samym znakomicie tę instytucję. Do r. 1939 czynne były Wydziały: Archeologiczno-Historyczny, Przyrodniczy i Teologiczny; stacja naukowa w Toruniu ułatwiała korzystanie z toruńskich instytucji naukowych badaczom przyjezdnym.

Wojna zniszczyła wiele dorobku Towarzystwa — zabrała przede wszystkim $\frac{1}{3}$ członków, wśród nich takich, którzy, jak ks. Mańkowski, Mocarski, Magdański, oddali Towarzystwu nieocenione usługi. Mimo to, już 12 czerwca 1945 r. zebrali się pozostali członkowie i podjęli działalność. Walnemu zebraniu w dniu 17 czerwca tegoż roku przedstawiono stan posiadania Towarzystwa oraz szereg prac do druku; zwrócono się do Ministerstwa o subwencję na pierwszy powojenny zeszyt Z a p i s e k, rozplanowano najbliższe posiedzenia naukowe. W tym stanie reorganizacji zastał Towarzystwo Naukowe Uniwersytet Mikołaja Kopernika. Wstąpienie do Towarzystwa profesorów uniwersyteckich otwarło przed nim duże możliwości tak w zakresie działalności naukowej jak i organizacyjnej. Po dojrzałej rozwadze i zaznajomieniu się z potrzebami, przystąpiono do zmian organizacyjnych. Jakkolwiek zmiany nie dotyczą całego statutu, a tylko Wydziałów, jest to niemniej jednak przeobrażenie, które rozpoczyna nowy okres w życiu Towarzystwa.

Reorganizacja ta nie jest nowością o tyle, że została już postanowiona na Walnym Zebraniu w 1946 r. i w tym celu przeprowadzono wówczas potrzebne zmiany w statucie. Z życiowego punktu widzenia formalne wyodrębnienie wybitnych pracowników naukowych w organizacji wydziałowe było konieczne, ażeby upodobnić nasze Towarzystwo do Towarzystw o charakterze akademickim, a przez to umożliwić dostęp do poważniejszych subsydiów państwowych na działalność naukowo-wydawniczą.

Dzień 25 listopada 1947 r. stał się wobec tego datą rozpoczęcia trzeciego okresu w życiu Towarzystwa.

Jednocześnie zostało zorganizowane biuro Towarzystwa w gmachu własnym przy ul. Wysokiej 16.

Zarząd odbył w okresie sprawozdawczym 8 posiedzeń, na których rozpatrywano sprawy organizacyjne, finansowe, administracyjne i wydawnicze oraz sprawy księgozbioru i muzealiów Towarzystwa. Na zebraniu 29. I. 47 r. utworzono na wniosek Wydziału Przyrodniczego Komisję do badań przyrodniczych Pomorza i Pojezierza Mazurskiego, a 7. V. na wniosek Wydziału Historycznego — Komisję do badań historii mistyki.

Zawsze najżywotniejszy i najwięcej czynny Wydział Historyczno-Archeologiczny wchłonawszy Wydział Prawny, rozpadł się obecnie na 2 wydziały, z których pierwszy zajmuje się naukami historycznymi, prawnymi i społecznymi, drugi filologicznymi i filozoficznymi. Nowy ten podział dyscyplin naukowych lepiej odpowiada dzisiejszym szerszym możliwościom Towarzystwa Naukowego.

WYDZIAŁ I NAUK HISTORYCZNYCH, PRAWNICZYCH I SPOŁECZNYCH. Przewodniczy ks. Paweł Czaplewski, wiceprzewodniczącym urzędującym jest prof. dr Karol Górski, sekretarzem prof. dr Stanisław Hoszowski.

Prace Wydziału, a w szczególności Komisji Historycznej, w okresie sprawozdawczym rozpoczęły się od zjazdu historyków Pomorza w dn. 18 i 19 lutego, który zgromadził około 30 uczestników z Poznania, Krakowa, Lublina, Gdańska, Pelplina, Włocławka, Olsztyna, Bydgoszczy i Szczecina. Pokłosem zjazdu było sprawozda-

nie opublikowane w XIII t. Zapisek, do którego odsyłamy w sprawach poszczególnych.

Następne wysiłki poszły w kierunku wznowienia publikacji, co się spotkało z dużymi trudnościami technicznymi. Obecnie ukazał się z dużą zwłoką R o c z n i k 47—50 Towarzystwa, szczupły co do rozmiarów, bo obejmujący jedną tylko rozprawę prof. Pawłowskiego *Warszawa w r. 1809*. Numeracja Rocznika obejmuje lata okupacji. Jest to stara tradycja Towarzystwa, które po pierwszej wojnie światowej, mimo braku środków, utrzymało zasadę, że nie ma luki w wydawnictwach. Rocznik 52, którego druk jest na ukończeniu, obejmuje prace dr Ślaskiego o *Ziemi Kolo-brzeskiej* i mgr. Bartkowiaka o *Towarzystwie Jaszczurczym*. Do następnych roczników zakwalifikowane zostały prace dr Osmólskiej-Piskorskiej o *Towarzystwie Pomocy Naukowej na Pomorzu*, ś.p. mgr Chwalibińskiej o *Rodzie Prusów*, prof. dr S. T. Tynca część II *Dziejów gimnazjum toruńskiego* (ocalona z pogromu wojennego). Nadesłał swą pracę ks. prof. dr T. Glemma o *Biskupie Piotrze Kostce*.

Nową formę wydawnictwa rozpoczął Wydział, podejmując publikację mikrofilmowych reprodukcji recesów sejmików pruskich z XVI w. pt. *Rotuli photographici*.

Wydział odbył posiedzenia naukowe: 1. w maju 1947 r. z referatem prof. dr Karola Górskiego *Bogdan Jański jako socjalista*; 2. 13. I. 1948 r. z referatem prof. dr M. Gumowskiego *Bracia Gobeliusze*; 3. 17. II. 48 r. z referatem prof. dr R. Mienickiego *Sylwetka Władysława IV*. Ponadto odbył Wydział posiedzenie konstytucyjne 13. XII. 1947 r.

Komisja Historyczna odbyła 4 posiedzenia (6. V., 21. X., 20. XI., 12. I.). Na posiedzeniu 21. X. prof. dr Konrad Górski referował *Rozwój polskiej świadomości narodowej od XIV w. do początku XIX stulecia*. 20. XI. prof. dr Karol Górski *O interpretacji i wartościowaniu w historii, część I*. Dwa pozostałe posiedzenia poświęcone były wyłącznie sprawom wydawniczym i administracyjnym. Skład Komisji powiększył się przez wybór doc. dr J. Lechickiej i doc. dr L. Żytkowicza.

Komisja Archiwalna rozwiązała się.

Komisja do badań historii mistyki, utworzona 7 maja 1947, odbyła dwa posiedzenia: konstytucyjne dnia 28. VI. 1947 r. oraz poświęcone sprawozdaniu z poszukiwań archiwalnych i bibliotecznych prof. dr Karola Górskiego dnia 7. II. 1948 r. Komisja zgromadziła szereg informacji o istniejących źródłach oraz uzyskała odpisy *Zapisek* Bogdana Jańskiego i autobiografii Tekli Raczyńskiej, duchaczki (18 wiek).

Komitet Wydawniczy w składzie prof. dr W. Hejnosza, prof. dr Karola Górskiego i dyr. H. Piskorskiej zbadał możliwości wydawnicze w Archiwum toruńskim i Diecezjalnym wrocławskim.

WYDZIAŁ II FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY został utworzony w grudniu 1947 r. Przewodniczącym Wydziału jest prof. dr Czerny, sekretarzem prof. dr Czeżowski.

Pierwsze posiedzenie Wydziału odbyło się w dniu 28. I. 1948 r., na którym referowano następujące prace:

1. Dr Stefana Wołoszyna *O normie pedagogicznej. Analiza metodologiczna* — przedstawił prof. dr Kazimierz Sośnicki.
2. Dr Jana Rutskiego *Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie (uwagi w sprawie jej interpretacji)* przedstawił prof. dr Tadeusz Czeżowski.
3. Prof. Stefan Srebrny przedstawił własną pracę — *Critica et exegetica in Aeschylum*.
4. Dr Barbary Krysiniel-Józefowiczowej *De quisbusdam Plauti exemplaribus Graecis* przedstawił prof. Stefan Srebrny.
5. Dr Leokadii Małunowiczówny *De voce sacramenti apud S. Hilarium Pictaviensem* przedstawił prof. Stefan Srebrny.
6. Dr Anatola Mirowicza *O grupach syntaktycznych z przydawką* przedstawił prof. dr Stanisław Urbańczyk.
7. Dr Anatola Mirowicza *O pewnym wypadku rozbieżności pomiędzy strukturą formalną a znaczeniową zdania* przedstawił prof. dr Stanisław Urbańczyk.

8. Dr Czesława Zgorzelskiego *Pojęcie dumy w polskiej poezji przedromantycznej* przedstawił prof. dr Konrad Górski.
9. Dr Ireny Sławińskiej *Próby tragedii w epoce Młodej Polski* przedstawił prof. dr Konrad Górski.

Zorganizowana parę miesięcy wcześniej Komisja Filologiczna odbyła 5 posiedzeń naukowych:

1. 2. IV. 1947 r. prof. dr Konrad Górski referował projekt opracowania słownika mickiewiczowskiego opracowywany przez prof. dr S. Hrabca i opatrzone przez referenta własnymi uwagami.
2. 14. V. 1947 r. prof. dr Z. Czerny przedstawił referat *Do genezy romantyzmu francuskiego*.
3. 18. VI. 1947 r. dr Irena Sławińska przedstawiła referat *Próby tragedii w epoce młodej Polski*.
4. 19. XI. 1947 r. dr L. Witkowski przedstawił referat *Ethos muzyczny wedle traktatu św. Augustyna De musica*.
5. 14. I. 1948 r. prof. dr S. Słuszkiewicz przedstawił komunikat *Dokoła etymologii wyrazu raban*; dr B. Moroń przedstawił komunikat: *O wyrażeniu „jako taki“*; dr A. Mirowicz przedstawił komunikat *O pewnym wypadku rozbieżności między strukturą formalną a znaczeniową zdania*.

WYDZIAŁ III MATEMATYCZNO - PRZYRODNICZY. Przewodniczącym Wydziału jest prof. dr Wł. Dziewulski, sekretarzem prof. dr Wilhelmina Iwanowska. Na kilku posiedzeniach Wydziału zreferowano następujące prace:

1. St. Jaśkowski: *Przyczynki do rachunku zdań*.
2. St. Jaśkowski: *O zmiennych zdaniowych zależnych*.
3. St. Jaśkowski: *Metoda rozstrzygania wyrażeń algebraicznych dla teorii funkcji addytywnej w algebrze klas*.
4. St. Jaśkowski: *O arytmetyce opartej na pojęciu zdefiniowanym metodą abstrakcji*.
5. St. Szeligowski: *Perturbacje wiekowe planetoidy (121), wywołane działaniem ośmiu planet*.

6. T. Rakowiecki: *Wyznaczenie toru gwiazdy podwójnej spektroskopowej z dwu pozycji.*
7. Wł. Dziewulski: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RX Aurigae.*
8. Wł. Dziewulski: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RZ Cephei.*
9. Wł. Dziewulski: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej AH Cephei.*
10. Wł. Dziewulski: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RW Cassiopeiae.*
11. Wł. Dziewulski: *Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej X Cygni.*
12. Wł. Dziewulski i W. Iwanowska: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej X Cygni.*
13. Wł. Dziewulski: *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej S. Sagittae.*
14. E. Skorko: *O pewnych własnościach optycznych kryształów chryzenu i antracenu, zabarwionych naftocenem.*
15. W. Turczyński: *Wyznaczenie stałych optycznych metali w części widzialnej widma i nadfiolecie.*
16. B. Ogijewicz: *Unerwienie i narządy zmysłowe kończyn u chrząszczy.*
17. J. Wengrisówna: *Z badań nad ekologią mrowisk.*
18. E. Makarewiczówna: *Zimowanie w glebie niektórych owadów.*
19. J. Prüffer: *Z badań nad kornikami lasów sosnowych.*
20. J. Prüffer: *Parnassius mnemosyne z pod Stołpców.*
21. J. Prüffer: *Sprawozdanie z wycieczki entomologicznej do lasów klewańskich.*
22. J. Prüffer: *Drobiazgi entomologiczne.*

W roku 1947 wyszły w druku dwie większe prace: Prüffer J. — *Studia nad motylami Wileńszczyzny*, Toruń 1947, s. 488; Hurynowicz J. — *Wpływ niektórych środków nasennych i narkotycznych na zmiany chronakcyjnej pobudliwości układu błędnikowego u królików*, Toruń, 1948, s. 95; poza tym wyszły dwa numery Biuletynu Obserwatorium Astronomicz-

nego (te ostatnie ukazały się nie pod firmą Towarzystwa lecz wypełnione pracami referowanymi na posiedzeniach Wydziału III.).

Powstała uchwałą Zarządu Towarzystwa Naukowego Komisja do badań przyrodniczych Pomorza i Pojezierza Mazurskiego odbyła 5 posiedzeń. Badania obejmowały prace:

- I. Grupy geograficznej: Prof. dr R. Galon pracował nad zagadnieniem odwodnienia na przedpolu moreny bałtyckiej. W roku sprawozdawczym zbadano dolinę Brdy i prześledzono jej tarasy. Dr W. Okołowicz zajmował się zagadnieniem rekonstrukcji klimatu na podstawie form terenu. Mgr Wł. Mrozek badał wydmy w pradolinie Toruńsko-Eberswaldzkiej pomiędzy Ciechocinkiem i Nakłem.
- II. Grupy Geologicznej: Prof. dr E. Passendorfer prowadził nad Bałtykiem badania pomiędzy Wielką Wsią a Jastrzebią Górą, stwierdzając niezależność dzisiejszej powierzchni morfologicznej od rzeźby podłoża oraz ustalając stratyografię utworów czwartorzędowych. Badania te zostały ukończone.
- III. Grupy Botanicznej: Prof. dr J. Zabłocki prowadził badania nad florą trzeciorzędową w Chłapowie na Pomorzu. Mgr St. Kownas rozpoczął badania flory trzeciorzędowej w Dobrzyniu nad Wisłą. Prof. dr Walas zapoczątkował badania nad zespołami chwastów na polach leżących odłogiem oraz nad wpływem, jaki wywarło zalanie żuław wiślanych na wytworzone tam stosunki fitosocjologiczne.
- V. Grupy Zoologicznej: postawiono sobie za zadanie gromadzenie materiałów do charakterystyki fauny okolic Torunia ze szczególnym zwróceniem uwagi na rozgraniczenia Pomorskiego obszaru faunistycznego od obszaru Wielkopolsko-Kujawskiego. Prof. dr J. Prüffer i E. Sołtys prowadzili badania nad motylami województwa pomorskiego. L. Klimek gromadził materiały do poznania ważek woj. pomorskiego. H. Leibbrandtówna zajmowała się chrząszczami wojew. pomorskiego.

Resumując całość sprawozdania stwierdzić należy, że Towarzystwo Naukowe wstępuje w nowy okres swej działalności z bogatym posagiem pokoleń minionych oraz ze znacznym już dorobkiem członków swych obecnych. Do roku 1939 — 41 t. Roczników, 28 t. Fontes, 10 t. Zapisek; za czas od 1945 — 3 tomy Zapisek, 2 wydawnictwa przyrodnicze i 1 Rocznik.

(—) *H. Piskorska*
Sekretarz Towarzystwa

(—) *Konrad Górski*
Za Prezesa



ZESTAWIENIE KASOWE

Towarzystwa Naukowego w Toruniu
za rok 1947

Dochód	Rozchód
Saldo 102.107,20	Druk prac nauko- wych 547.493,00
Zasiłki instytucji i osób 21.580,00	Korekta 30.690,00
Subwencje Minist. Skarbu 2.160.000,00	Zjazd Historyków 41.436,00
Składki członkow- skie 20.685,50	Pobory personelu biura 8.800,00
Wpłaty związane ze Zjazdem History- ków 7.277,00	Na kupno aparatu Leica 100.000,00
Za wydawnictwa 4.643,00	Koszty handlowe 20.258,00
<u>2.316.292,70</u>	Saldo na r. 1948 <u>1.567.615,70</u>
Saldo na r. 1948 1.567.615,70	2.316.292,70

Toruń, dnia 13. lutego 1948 r.

(—) *Fr. Szeliga*
Skarbnik

(—) *Konrad Górski*
za Prezesa

SPRAWOZDANIE KOMISJI REWIZYJNEJ

Zbadano książkę kasową za czas od 20 lutego 1947 r. do 5 lu-
tego 1948 r. i stwierdzono zgodność zapisów z przedłożonymi pod-
kładkami. Saldo na dzień 5. lutego 1948 r. wynosi 1.451.050,70 zł.
Toruń, dnia 11. lutego 1948 r.

Za Komisję Rewizyjną

Towarzystwa Naukowego w Toruniu

(—) *B. Hozakowski*

(—) *Dr. Ignacy Dziedzic*



WYCIĄG Z PROTOKÓŁU
DOROCZNEGO WALNEGO ZEBRANIA

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU ODBYTEGO DNIA
19 LUTEGO 1948 R. O GODZ. 17 W SALI POSIEDZEŃ MIEJSKIEJ
RADY NARODOWEJ

Porządek obrad:

1. Zagajenie i wybór Prezydium.
2. Odczytanie protokołu zeszłorocznego Walnego Zebrania.
3. Sprawozdania Zarządu: a) sekretarza, b) skarbnika, c) Komisji rewizyjnej.
4. Dyskusja nad sprawozdaniem Zarządu.
5. Wybory nowego Zarządu.
6. Sprawa składki członkowskiej.
7. Wolne wnioski.

ad 1. Zagaja urzędujący wiceprezes prof. Konrad Górski i proponuje uczcić zmarłego członka Towarzystwa ś. p. prof. Limanowskiego; obecni uczcili Jego pamięć przez powstanie.

Następnie prof. Górski zaproponował na przewodniczącego Zebrania prof. Jana Prüffera; prof. Prüffer obejmuje przewodnictwo i zaprasza na sekretarza dr L. Żytkowicza.

ad 2. Protokół zeszłorocznego Walnego Zebrania odczytuje mgr Mossakowski; protokół zostaje przyjęty przez zebranych.

ad 3. a) Sekretarz Zarządu dyr. Piskorska odczytuje sprawozdanie z działalności Towarzystwa za rok ubiegły, poprzedzone krótkim rysem przeszłości Towarzystwa oraz sprawozdania Wydziałów: Nauk historycznych, prawniczych i społecznych, Filozoficzno-filologicznego i Matematyczno-przyrodniczego. b) Skarbnik, dyr. Szeliga składa sprawozdanie finansowe i c) Mec. Dziedzic — sprawozdanie Komisji Rewizyjnej i stawia wniosek o udzielenie absolutorium ustępującemu Zarządowi.

ad 4. Wniosek o udzielenie absolutorium zostaje przyjęty jednomyślnie.

ad 5. Prof. Dziewulski zgłasza w imieniu ustępującego Zarządu następującą listę kandydatów: prezes Konrad Górski, wiceprezes Jan Prüffer, sekretarz Helena Piskorska, skarbnik Franciszek Szeliga, członkowie Zarządu: Tadeusz Czeżowski, Ignacy Dziedzic, Stefan Michałek; poza tym na mocy statutu do Zarządu wchodzi jeden przedstawiciel od każdego wydziału Towarzystwa. Lista została przyjęta jednomyślnie.

Prof. Dziewulski zgłasza następujących kandydatów do Komisji Rewizyjnej: Ryszarda Mienickiego, Bronisława Hozakowskiego, Stanisława Jeziorowskiego. Wybór wszystkich przeszedł jednogłośnie.

ad 6. Skarbnik proponuje podwyższenie składki członkowskiej do 50 zł. miesięcznie — a to ze względu na wzrost wydatków administracyjnych Towarzystwa. Wniosek został przyjęty.

(—) L. Żytkowicz

(—) Jan Prüffer

W tymże dniu o godz. 19 odbyło się w sali posiedzeń Miejskiej Rady Narodowej

DOROCZNE POSIEDZENIE PUBLICZNE TOWARZYSTWA,

na którym prof. dr Konrad Górski wygłosił odczyt

Dawna i nowa nauka o literaturze.

REGULAMIN WYDZIAŁÓW

TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU.

§ 1. Organem Towarzystwa Naukowego w Toruniu, przez który wypełnia ono swe zadanie rozwijania i popierania twórczej pracy naukowej, są jego wydziały.

§ 2. Towarzystwo Naukowe w Toruniu posiada trzy wydziały:

I. Nauk historycznych, prawniczych i społecznych,

II. Filologiczno-filozoficzny,

III. Matematyczno-przyrodniczy.

Przedmiotem prac Wydziału Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych są wszystkie gałęzie historii (z wyjątkiem historii literatur i sztuki), prehistoria i etnologia, nauki prawnicze, polityczne i społeczne.

Przedmiotem prac Wydziału Filologiczno-Filozoficznego są nauki filologiczne, filozoficzne i historia sztuki.

Przedmiotem prac Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego są nauki matematyczne i przyrodnicze.

§ 3. Wydziały składają się z członków Towarzystwa Naukowego, którzy zajmują stanowisko wybitne i twórcze w nauce. Członkowie wydziału dzielą się na miejscowych i zamiejscowych. Liczba miejscowych członków na każdym wydziale nie może przekraczać 25, w tej liczbie zaś najwyżej 15 może być miejscowych członków czynnych. Liczba członków zamiejscowych nie może przekraczać 15.

§ 4. Wszyscy członkowie wydziału mają prawo brania udziału w jego zebraniach naukowych i zebraniach jego komisyj, przedstawiania i referowania prac naukowych własnych i innych osób. Nadto przysługuje im prawo do otrzymywania jednego egzemplarza wydawnictw naukowych Towarzystwa.

Członkowie miejscowi czynni biorą udział nadto w zebraniach administracyjnych zwykłych i zamkniętych własnego wydziału oraz

w ogólnych zebraniach wydziałów z prawem czynnego i biernego wyboru na wszystkie stanowiska w obrębie wydziałów.

Inni członkowie miejscowi uczestniczą w zwykłych zebraniach administracyjnych wydziału na równi z członkami czynnymi.

Członek miejscowy, który z powodu zmiany miejsca zamieszkania przez rok nie bierze udziału w zebraniach wydziału lub wcześniej zawiadomi o tym przewodniczącego wydziału, przechodzi na mocy zwykłej uchwały administracyjnego zebrania wydziału do kategorii członków zamiejscowych.

§ 5. Każdy wydział może przybierać do swego grona członków innych wydziałów, którzy zasiadają w nim jako członkowie nadliczbowi z tymi samymi prawami, jakie przysługują innym członkom wydziału odpowiedniej kategorii. Wybór członka przybranego odbywa się według przepisów § 6.

§ 6. Kandydatów na członków wydziałów wszystkich kategorii wybiera się raz w roku w sposób następujący: przynajmniej 3 członków czynnych wydziału przedstawia kandydata w umotywowanym piśmiennym wniosku najpóźniej do dnia 15 października. O przedstawionych w terminie wnioskach sekretarz wydziału zawiadamia członków czynnych wydziału. Na najbliższym zamkniętym administracyjnym zebraniu wydziałowym odbywa się, po odczytaniu wszystkich wniosków i dyskusji, tajne głosowanie nad każdym kandydatem z osobna. Do ważności wyboru potrzebna jest obecność przynajmniej połowy członków czynnych wydziału i większość $\frac{3}{4}$ liczby głosów obecnych.

§ 7. Wyboru członków dokonywa ogólne zebranie członków czynnych wszystkich wydziałów na dwóch kolejnych posiedzeniach. Na pierwszym z nich, po przedstawieniu nazwisk kandydatów z poszczególnych wydziałów, wybiera się komisję główną, po dwóch przedstawicieli z każdego wydziału, która pod przewodnictwem przewodniczącego ogólnego zebrania ma za zadanie rozpatrzyć przedstawione kandydatury. Na następnym zebraniu, po wysłuchaniu sprawozdania komisji głównej, przystępuje się do wyborów. Do ważności wyborów potrzeba obecności przynajmniej połowy członków czynnych ze wszystkich wydziałów oraz większości przynajmniej $\frac{2}{3}$ głosów obecnych osób. Głosowanie jest tajne.

Ustalenie pierwszego składu wydziałów dokona się w sposób następujący: Członkowie wydziałów według stanu z dnia 1 czerwca 1947 r. zostają podzieleni między wydziały stosownie do określenia wydziałów w § 2. Członkowie wydziałów, mający stałe miejsce zamieszkania poza Toruniem i jego okolicą, przechodzą do kategorii członków zamiejscowych. Członkowie miejscowi każdego wydziału wyłonią spośród siebie pierwszych członków czynnych drogą zwykłego głosowania.

§ 8. Każdy wydział wybiera swego przewodniczącego, jego zastępcę i sekretarza z grona swych członków czynnych na 3 lata, w tajnym głosowaniu (bez zgłaszania kandydatur). Wybór jest ważny, jeżeli został dokonany bezwzględną większością głosów przy obecności przynajmniej połowy członków czynnych wydziału.

Przewodniczący kieruje całością naukowych i administracyjnych czynności wydziału. Sekretarz prowadzi biuro wydziału i wszystkie jego wydawnictwa, czuwając nad ich regularnym ukazywaniem się i poprawnością.

§ 9. Wydziały odbywają zebrania ogólne oraz wydziałowe. Zebrania wydziałowe są naukowe i administracyjne.

§ 10. Zebrania ogólne składają się z członków czynnych wszystkich wydziałów. Do ich zakresu działania należy wybór członków wydziałów wszystkich kategorii oraz sprawy wspólne wydziałów, przekazane ogólnemu zebraniu przez ich prezydium.

Ogólne zebranie prowadzi kolejno prezydium poszczególnych wydziałów, zmieniając się co rok w porządku podanym w § 2.

§ 11. Przedmiotem zebrań naukowych wydziału są prace i sprawozdania, które podają nowe wyniki badań naukowych. Prace przedstawiają członkowie wydziału. Winny być one złożone uprzednio na piśmie w formie gotowej do druku sekretarzowi wydziału, który zamieszcza je na porządku obrad zebrania. Prace przyjęte przez zebranie wydziałowe są drukowane w sprawozdaniach z posiedzeń wydziału. Większe rozmiarem prace drukuje się w osobnym wydawnictwie, sprawozdanie zaś podaje wówczas treścią zapowiedź. Prace zgłoszone w innej instytucji naukowej analogicznego typu lub drukowane poprzednio nie mogą być przedstawiane wy-

działom. Zebrania naukowe każdego wydziału odbywają się nie rzadziej niż raz na dwa miesiące.

§ 12. Zebrania administracyjne są zwykłe i zamknięte:

a) zwykłe mają za przedmiot:

sprawy organizacyjne i administracyjne, wśród nich sprawozdania roczne z działalności wydziału;

b) zamknięte mają za przedmiot:

wybory kandydatów na członków wydziału wszystkich kategorii oraz wybory prezydium wydziału.

§ 13. Dla badań i prac specjalnych w zakresie swych czynności może każdy wydział ustanawiać komisje i komitety stałe lub czasowe. Komisje składają się z członków wydziałów, którzy do nich przystępują, oraz współpracowników, tj. osób nie należących do wydziału, lecz zaproszonych przez wydział do uczestnictwa w pracach komisji.

Przewodniczącymi komisyj i komitetów są wybrani przez wydział jego członkowie, innych członków swych zarządów wybierają komisje (komitety) same spośród członków wydziału należących do komisji lub współpracowników komisji.

§ 14. Biuro centralne wydziałów z dyrektorem biura wybranym przez zebranie ogólne wydziałów spośród członków miejscowych na czele, jest organem administracyjnym wydziałów, podległym każdoczesnemu przewodniczącemu ogólnego zebrania wydziałów, prowadzi ich biurowość oraz archiwum, w którym winny być przechowywane wszelkie akta wydziałów i protokoły ich czynności.

Regulamin niniejszy został zatwierdzony uchwałą Zarządu Towarzystwa Naukowego w Toruniu dnia 25 listopada 1947 r.

SKŁAD WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

W Y D Z I A Ł I

Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych ukonstytuował się
w dniu 5 grudnia 1947 r. w następującym składzie:

Przewodniczący — *Ks. prał. Paweł Czaplewski*
Zastępca przewodniczącego — *Prof. dr Karol Górski*
Sekretarz — *Prof. dr Stanisław Hoszowski*

Członkowie miejscowi:

A. Czynni:

- | | | |
|----------------------------------|---|---------------------------|
| 1. Ks. prałat Paweł Czaplewski | — | Miłobądz, poczta Tczew |
| 2. Prof. dr Karol Górski | — | Toruń, Uniw. M. Kopernika |
| 3. Doc. dr Marian Gumowski | — | „ „ „ |
| 4. Prof. dr Kazimierz Hartleb | — | „ „ „ |
| 5. Prof. dr Wojciech Hejnosz | — | „ „ „ |
| 6. Prof. dr Stanisław Hoszowski | — | „ „ „ |
| 7. Prof. dr Roman Jakimowicz | — | „ „ „ |
| 8. Prof. dr Ludwik Kolankowski | — | „ „ „ |
| 9. Prof. dr Karol Koranyi | — | „ „ „ |
| 10. Prof. dr Ryszard Mienicki | — | „ „ „ |
| 11. Doc. dr Bronisław Pawłowski | — | „ „ „ |
| 12. Prof. dr Bronisław Włodarski | — | „ „ „ |
| 13. Prof. dr Michał Wyszyński | — | „ „ „ |

B.

- | | | |
|------------------------------------|---|------------------------|
| 14. Dr Jan Gerlach | — | „ „ „ |
| 15. Prof. dr Władysław Namysłowski | — | „ „ „ |
| 16. Dyr. Helena Piskorska | | Toruń — Arch. Miejskie |
| 17. Prof. dr Bożena Stelmachowska | — | Toruń Uniwersytet |
| 18. Dr Zygmunt Wdowiszewski | — | „ „ „ |

Członkowie zamiejscowi:

19. Ks. Prof. dr Tadeusz Glemma — Kraków, Uniw. Jag.
20. Prof. dr Józef Kostrzewski — Poznań, Uniwersytet
21. Ks. Prof. dr Antoni Liedtke — Pelplin, Sem. Duch.
22. Ks. dr Władysław Łęga — Sopot, ul. Kościuszki 19
23. Prof. dr Kazimierz Tymieniecki — Poznań, Uniwersytet
24. Prof. dr Zygm. Wojciechowski — Poznań, Uniwersytet

KOMISJA HISTORYCZNA

utworzona została w dniu 19 października 1946 r.

Przewodniczący Komisji — Prof. dr Karol Górski

Sekretarz — dyr. Helena Piskorska

Członkowie:

- | | |
|--------------------------------|---------------------------------|
| 1. Prof. dr Karol Górski | 9. Dr Jadwiga Lechicka |
| 2. Doc. dr Marian Gumowski | (współprac.) |
| 3. Dr Jan Gerlach | 10. Prof. dr Ryszard Mienicki |
| 4. Prof. dr Kazimierz Hartleb | 12. Dyr. Helena Piskorska |
| 5. Prof. dr Wojciech Hejnosz | 12. Helena Piskorska |
| 6. Prof. dr Stanisł. Hoszowski | 13. Dr Zygm. Wdowiszewski |
| 7. Prof. dr Lud. Kolankowski | 14. Prof. dr Bronisł. Włodarski |
| 8. Prof. dr Karol Koranyi | 15. Prof. dr Michał Wyszyński |
| 16. Dr Leonid Żytkowicz | (współprac.) |

KOMISJA HISTORII MISTYKI:

utworzona została w dniu 7 maja 1947 r.

Przewodniczący — Prof. dr Karol Górski

Sekretarz — Kustosz Stanisław Lisowski

Członkowie:

- Prof. dr Karol Górski — Uniw. M. Kopernika
 Prof. dr Konrad Górski — Uniw. M. Kopernika

Współpracownicy:

Stanisław Lisowski — Uniw. M. Kopernika
 Doc. dr Stanisław Herbst (Warszawa)
 Ks. dr Józef Nowacki (Poznań)
 Prof. dr Henryk Barycz (Kraków)

W Y D Z I A Ł II

Filologiczno-Filozoficzny ukonstytuował się 6 grudnia 1947 r.
 w następującym składzie:

Przewodniczący — *Prof. dr Zygmunt Czerny*
 Zastępca przewodniczącego — *Prof. Stefan Srebrny*
 Sekretarz — *Prof. dr Tadeusz Czeżowski*

Członkowie miejscowi:

A. Czynni:

- | | | |
|----------------------------------|---|---------------------------|
| 1. Prof. dr Zygmunt Czerny | — | Toruń, Uniw. M. Kopernika |
| 2. Prof. dr Tadeusz Czeżowski | — | „ „ „ |
| 3. Prof. dr Henryk Elzenberg | — | „ „ „ |
| 4. Prof. dr Konrad Górski | — | „ „ „ |
| 5. Prof. dr Eugeniusz Kucharski | — | „ „ „ |
| 6. Prof. dr Tadeusz Makowiecki | — | „ „ „ |
| 7. Prof. dr Stanisław Skimina | — | „ „ „ |
| 8. Prof. dr Kazimierz Sośnicki | — | „ „ „ |
| 9. Prof. Stefan Srebrny | — | „ „ „ |
| 10. Prof. dr Eugen. Słuszkiewicz | — | „ „ „ |
| 11. Prof. Karol Zawodziński | — | „ „ „ |

B.

- | | | |
|------------------------|---|-------|
| 12. Dr Stefan Burhardt | — | „ „ „ |
| 13. Dr Andrzej Lewicki | — | „ „ „ |
| 14. Prof. Jerzy Remer | — | „ „ „ |

Członkowie zamiejscowi:

- | | | |
|-------------------------------------|---|---------------------------|
| 15. Prof. dr Kazimierz Bulas | — | Rzym, Stacja Nauk. P.A.U. |
| 16. Prof. dr Kazimierz Nitsch | — | Kraków, Uniw. Jagiell. |
| 17. Prof. dr Franciszek Sawicki ks. | — | Pelplin, Seminarium Duch. |
| 18. Prof. dr Stanisław Urbańczyk | — | Poznań Uniwersytet |

KOMISJA FILOLOGICZNA.

Przewodniczący: Prof. dr Tadeusz Makowiecki

Sekretarz: Zast. prof. dr Stefan Hrabec

Członkowie:

- | | |
|------------------------------|---------------------------------|
| 1. Prof. dr Zygmunt Czerny | 6. Prof. Stefan Srebrny |
| 2. Prof. dr Henryk Elzenberg | 7. Prof. dr Eug. Słuszkiewicz |
| 3. Prof. dr Konrad Górski | 8. Prof. dr Stanisław Skimina |
| 4. Prof. dr Eugen. Kucharski | 9. Prof. dr Stanisław Urbańczyk |
| 5. Prof. dr Tad. Makowiecki | 10. Prof. Karol Zawodziński |

Współpracownicy:

1. dr Zofia Abramowiczówna, adj. U. M. K. Toruń, Uniwersytet
2. dr Janina Budkowska, st. asyst. U. M. K. Toruń, Uniwersytet
3. dr Gustaw Foss, st. asyst. U. M. K. Toruń, Uniwersytet
4. dr Stanisław Gerstmann, adiunkt U. M. K. Toruń, Uniwersytet
5. dr Stefan Hrabec, zast. prof. U. M. K. Toruń, Uniwersytet
6. dr Barbara Krysinieł-Józefowiczowa, adj. U.M.K., Toruń, Uniw.
7. dr Leokadia Małunowiczówna, st. asyst. U. M. K., Toruń, Uniw.
8. dr Anatol Mirowicz, st. asyst. U. M. K. Toruń, Uniwersytet
9. dr Bogusław Moroń, prof. gimnazjalny, Toruń
10. dr Walerian Preisner, biblj. nauk. Uniw., Toruń, Bibl. Uniw.
11. dr Irena Sławińska, st. asyt. U. M. K. Toruń, Uniwersytet
12. dr Halina Turska, adj. U. M. K. Toruń, Uniwersytet
13. dr Leon Witkowi, st. asyst. U. M. K. Toruń, Uniwersytet
14. dr Czesław Zgorzelski, st. asyst. U. M. K. Toruń, Uniwersytet

W Y D Z I A Ł III

Matematyczno-Przyrodniczy ukonstytuował się 28 listopada 1947 r.
w następującym składzie:

Przewodniczący — *Prof. dr Wład. Dziewulski*
Zastępca przewodniczącego — *Prof. dr Jan Prüffer*
Sekretarz — *Prof. dr Wilh. Iwanowska*

Członkowie miejscowi:

A. Czynni:

- | | | | |
|----------------------------------|---|--------|--------------------|
| 1. Prof. dr Antoni Basiński | — | Toruń, | Uniw. M. Kopernika |
| 2. Prof. dr Władysław Dziewulski | — | „ | „ |
| 3. Prof. dr Władysław Gorczyński | — | „ | „ |
| 4. Prof. dr Jan. Hurynowiczówna | — | „ | „ |
| 5. Prof. dr Wilhelm. Iwanowska | — | „ | „ |
| 6. Prof. dr Aleksander Jabłoński | — | „ | „ |
| 7. Prof. dr Miecz. Limanowski † | — | „ | „ |
| 8. Prof. dr Edward Passendorfer | — | „ | „ |
| 9. Prof. dr Jan Prüffer | — | „ | „ |
| 10. Prof. dr Juliusz Rudnicki † | — | „ | „ |
| 11. Prof. dr Jan Zabłocki | — | „ | „ |

B.

- | | | | |
|----------------------------------|---|---|---|
| 12. Prof. dr Rajmund Galon | — | „ | „ |
| 13. Prof. dr Stanisław Jaśkowski | — | „ | „ |
| 14. Prof. dr Maria Kołaczowska | — | „ | „ |
| 15. Prof. dr Jan Walas | | „ | „ |
| 16. Doc. dr Wanda Zabłocka | — | „ | „ |
| 17. Prof. dr Witold Zacharewicz | — | „ | „ |

Członkowie zamiejscowi:

- | | | | |
|---------------------------------|---|---------|-------------------|
| 18. Prof. dr Fryderyk Pautsch | — | Gdańsk, | Akademia Lekarska |
| 19. Prof. dr Wacław Staszewski | — | Lublin, | Liceum Uniw. Kat. |
| 20. Prof. dr Witold Sylwanowicz | — | Gdańsk, | Akademia Lekarska |

KOMISJA DO BADAŃ PRZYRODNICZYCH POMORZA
I POJEZIERZA MAZURSKIEGO

Przewodniczący — Prof. dr Jan Prüffer

Sekretarz — Prof. dr Jan Walas

Członkowie:

- | | |
|-------------------------------|------------------------------|
| 1. Prof. dr Jan Prüffer | 5. Prof. dr Jan Walas |
| 2. Prof. dr Edw. Passendorfer | 6. Doc. dr Wanda Zabłocka |
| 3. Prof. dr Jan Zabłocki | 7. Prof. dr Fryderyk Pautsch |
| 4. Prof. dr Rajmund Galon | |

Współpracownicy:

- | | |
|--------------------------|------------------------------|
| 1. Dr Roman Kongiel | -- Toruń, Uniw. M. Kopernika |
| 2. Dr Maria Racięcka | -- Toruń, Uniw. M. Kopernika |
| 3. Dr Wincenty Okołowicz | -- Toruń, Uniw. M. Kopernika |

MATERIAŁY BIO- I BIBLIOGRAFICZNE CZŁONKÓW WYDZIAŁÓW TOWARZYSTWA

Dział niniejszy będzie uzupełniany dalszymi życiorysami w miarę ich nadsyłania.

W Y D Z I A Ł I

CZAPLEWSKI JAN, ks. prał., ur. 15. I. 1877 r. w Zblewie, pow. starogardzki; studia gimnazjalne odbywał w Collegium Marianum w Pelplinie i gimnazjum w Chojnicach, gdzie należał do tajnego Koła Filomatów, studia wyższe w Seminarium Duchownym w Pelplinie. Od wczesnej młodości oddawał się z zamiłowaniem studiom historycznym, nie uzyskał jednak, jako prononsowany Polak, zezwolenia na odbywanie studiów na uniwersytecie od ówczesnej władzy biskupiej. Szczęściem miał możliwość kształcenia się u dwóch wybitnych historyków, ówczesnych profesorów seminarium pelplińskiego: ks. Stan. Kujota i ks. dr Romualda Frydrychowicza. Już na szereg lat przed pierwszą wojną światową należał do najczynniejszych członków Towarzystwa Naukowego w Toruniu, zasilając jego wydawnictwa licznymi własnymi pracami oraz współpracując ściśle z prezesem ks. Stan. Kujotem. W początkach pierwszej wojny światowej odcierpiał półroczne więzienie „za obrazę militarystyki pruskiej“. Niedługo po śmierci ks. Kujota (1914 r.) objął redaktorstwo wydawnictw Towarzystwa, a w latach 1918—1920 był jego prezesem. Jako delegat rządu przeprowadził w r. 1923 ze strony polskiej podział zasobów archiwum gdańskiego między Polską a W. M. Gdańskiem. W r. 1928 uzyskał Złoty Krzyż Zasługi i prałaturę domową Jego Świątobliwości za działalność literacką. W r. 1936 wybrany wiceprezesem Tow. Nauk. Tor. Wywieziony w r. 1940 do Stutthofu, zwolniony został stamtąd rzadkim zbiegiem okoliczności, będąc bliskim śmierci z wyczerpania. W r. 1945 wznowił działalność Towarzystwa Naukowego; obrany jego prezesem, pozostał nim do 19. II. 1948 r., jako też i przewodni-

czącym Wydziału Historyczno-Archeologicznego do końca r. 1947. Prawie całe życie spędził na parafiach wiejskich (Pręgowo, Chmielno, Bzowo, Mroczo, Czernawa, Unisław, Szynych, Byszewo, Miłobądz), gdzie sobie zorganizował warunki pracy naukowej, w związku z którą odbył szereg podróży za granicę. W r. 1930 wybrany posłem do sejmku z okręgu bydgoskiego — lecz złożył mandat na polecenie swej władzy duchownej.

Prace: 1) Kasztelania Starogardzka czyli Zaborska. Roczn. Tor. IX. 1902. s. 166—171. 2) Wykaz ważniejszych materiałów źródłowych do historii Prus Król. zawartych w bibliotekach warszawskich. Roczn. Tor. XIII. 1906. s. 48—64. 3) *Visitationes moderni decanatus Gorznensis*. Fontes XI—XV. 1907—1911 s. 633—768. 4) Przeszkody w założeniu szkoły katolickiej w Gdańsku poreformacyjnym. Roczn. Tor. XVI. 1909. s. 176—184. 5) Dwa zaginione rękopisy do historii diecezji włocł. Zap. Tor. 1909. s. 126 n. 6) Curriculum vitae ks. Stanisława Rossołkiewicza, ostatniego oficjała gdańskiego. Zap. Tor. 1910. s. 111—113. 7) O rękopisach o Jerzego Schwengla w British Muzeum w Londynie. Zap. Tor. I. 1910 s. 255—266. 8) Jak przyjmowali Gdańszczanie biskupów włocławskich? Zap. Tor. II. 1911. s. 21—32. 9) Pokłosie Uchańscianów gdańskich. Roczn. Tow. Nauk. Pozn. t. 39. 1912. i odb. 10) Wykaz oficjałów gdańskich i pomorskich 1467—1824. Roczn. Tor. XIX. 1912. s. 3—128. 11) Rezek w przywileju Sambora I dla Oliwy z r. 1178. Zap. Tor. II. 1913. s. 176—180. 12) Polacy na studiach w Ingolstacie. Poznań 1914. 13) Śp. ks. Stanisław Kujot. Nekrolog i bibliografia. Zap. Tor. III. 1915. s. 49—72. 14) Rusocin czy Różecin. Zap. Tor. III. 1915. s. 122—126. 15) Biskupa Rozrażewskiego itineraria czyli rozkład podróży wizytacyjnych po Pomorzu. Zap. Tor. III. 1915—1916. s. 106—128 i 144—162. 16) Tytułarny Episkopat w Polsce średniowiecznej. Roczn. Tow. Przyj. Nauk Pozn. t. 40. 1913. s. 91—162; t. 43. 1916 s. 67—163. 17) W sprawie sprzedaży pomorskich majątków biskupich 1564 r. Zap. Tor. III. 1916. s. 190—201. 18) W sprawie kongregacji dekanalnych. Zap. Tor. III. 1916. s. 224—226. 19) *Annales Monasterii Olivensis ord. Cist.* Fontes XX—XXIII. 1916—1919. 20) Profesor Dr Paweł Simson. Nekrolog. Zap. Tor. IV. 1917. s. 30—32. 21) Ważniejsze rękopisy poklasztornej biblioteki w Świeciu. Zap. Tor. IV. 1917. s. 55—56. 22) Ostatnie walki o dziesięciny biskupie na Pomorzu. Zap. Tor. IV. 1917. s. 58—69. 23) Dokument wieży chełmżyńskiej. Zap. Tor. IV. 1917. s. 74—86. 24) Krokowo i Będargowo w darowiźnie dla Kartuzjanów z r. 1417. Zap. Tor. IV. 1918. s. 185—187. 25) Zarys historii narodowości polskiej w Prusach Król. i Książęcych. Zap. Tor. IV. 1919. s. 193—214. 26) O historycznym stosunku świętych polskich do Prus Król. Zap. Tor. IV. 1919. s. 238—242. 27) O herbie Prus Królewskich. Zap. Tor. IV. 1919. s. 254—256. 28) Skąd pochodzi nazwa Gdańsk? Zap. Tor. IV. 1919. s.

- 272—274. 29) Herb Prus Król. na bramach gdańskich. Zap. Tor. IV. 1919. s. 291—292. 30) Kurt Schottmüller. Nekrolog. Zap. Tor. 1919. s. 292 n. 31) Senatorowie świeccy, podskarbiowie i starostowie Prus Król. 1454—1772. Roczn. Tor. XXVI—XXVIII. 1919—1921. 32) Biskupa Rozrażewskiego reforma klasztorów pomorskich. Straż nad Wisłą. 1920. zesz. 2. s. 9—12. 33) Stosunek Gdańska do Polski. Straż nad Wisłą. 1920. zesz. 3 i 4. 34) Hipoteza o pochodzeniu drobnej szlachty pomorskiej. Straż nad Wisłą. 1921. zesz. 2/3 i 4/5. 35) Przyszłe officium proprium diecezji gdańskiej. Pomorze, dodatek do Dziennika Gdańskiego z r. 1922, nr 4. 36) Drogi studentów pomorskich w wiekach średnich. Pomerania I. Roczn. korporacji studentów Uniwersytetu Pozn., Poznań 1926, s. 4—8. 37) Śp. ksiądz Brunon Czapla. Nekrolog. Zap. Tor. VII. 1927. s. 156—158. 38) Diecezja Chełmińska, zarys historyczno-statystyczny. Praca zbiorowa. Pelplin 1928. s. 1—851. 39) Majątki duchowne sekularyzowane po r. 1772 w obrębie województwa pomorskiego i W. M. Gdańska. Roczn. Gdański. t. VII i VIII. 1933/4. s. 385—415. 40) Collegium Marianum 1836—1936 w stuletnią rocznicę. Pelplin 1936. 41) Erekcja kościoła parafialnego w Topolnie z r. 1588. Miesięcznik diec. chełm. t. VIII. 1936. s. 353—357. 42) Co posiadali krzyżacy na Pomorzu przed jego zajęciem w roku 1308/9. Zap. Tor. X. 1936 s. 273—287. 43) Rewindykacja fary i klasztoru w Nowem z r. 1581. Zap. Tor. X. 1936. s. 253—257. 44) Hieronima Rozrażewskiego młodsze lata w świetle jego korespondencji. Mies. diec. chełm. t. IX. 1937. s. 594—604. 45) Pomorski dokument nadawczy z r. 1325. Zap. Tor. X. 1937. s. 344—348. 46) Korespondencja Hieronima Rozrażewskiego. 2 tomy. Fontes 30 i 31. Toruń 1937—1947. 47) Czy Fabian Czema († 1580) był uczniem krakowskim? Zap. Tor. XI. 1938 .s. 5—6. 48) Hieronim Rozrażewski a książka. Silva rerum, zesz. 1—2. Kraków 1938. s. 9—15. 49) Echo sepulchralis duchowieństwa dekanatu tczewskiego. Mies. diec. chełm. t. XI. 1939. s. 659—666. 50) Śp. ks. Alfons Mańkowski. Nekrolog i bibliografia. Zap. Tor. XI. 1939—1945. s. 108—118. 51) Śp. Stanisław Wojciech Okoniewski, biskup chełmiński. Oręd. diec. chełm. roczn. 2. 1946. s. 133—137. 52) Studia nad regestem Dagome iudex. Zap. Tor. XII. 1946. s. 6—45. 53) Gdzie leżał Czanterz? Zap. Tor. XII. 1946. s. 86—90. 54) Hipoteza o pochodzeniu szlachty kaszubkiej. Zap. Tor. XIV. 1948. 55) Tytuły książąt pomorskich do początku XIV w. /w opracowaniu/. 56) W Polskim Słowniku Biograficznym artykuły: Adler Filip, Albierz, Baier Andrzej, Bażyński Jan, Bażyński Jerzy, Bielczyc, Borowski Marcin, Ciecholewski Michał, Czapla Brunon, Czema Achacy, Czema Fabian († 1580), Czema Fabian († 1605), Czema Fabian († 1636), Dąbrowski Jerzy, Dąbrowski Mikołaj, Dembowski Jan, Demut Ludwik Wawrz, Domaniewski Stan., Doręgowski Jan, Dorota z Mątew, Działyński Kasper, Elżanowski Łukasz, Elżanowski Tomasz, Ewertowski Jan, Fankidejski Jakub, Feldstedt Reinhold, Ferber Jan, Ferber Konst. († 1654), Ferber Konst. († 1704).

Ważniejsze recenzje: 1) Chodyński Stan., ks., Biskupi sufragani wrocławscy. Zap. Tor. I. 1908. s. 54—61. 2) Simson Paul, Geschichte der Stadt Danzig, tom I. Zap. Tor. III. 1914. s. 23—26. 3) Chodyński Stan., ks., Konsystorze w diecezji kujawsko-pomorskiej. Zap. Tor. III. 1914. s. 27—30. 4) Freytag H., Landgeistliche aus der Umgegend von Danzig vor der Reformation. Zap. Tor. IV. 1918. s. 172—174. 5) Erler Georg, Die Matrikel der Albertus — Universität zu Königsberg i. Pr. Zap. Tor. IV. 1917. s. 51—55. 6) Pniewski Wład., Język polski w dawnych szkołach gdańskich. Zap. Tor. XI. 1938. s. 94—98. 7) Bahr E., Die Verwaltungsgebiete Königlich — Preussens 1454—1772. Kwart. Hist. 53. 1939. s. 317—319. 8) Dierfeld G., Die Verwaltungsgrenzen Pommerllens zur Ordenszeit. Kwart. Hist. 53. s. 317—319. 9) Majkowski A., Historia Kaszubów. Zap. Tor. XI. 1939—45. s. 143—147. 10) Lorentz Friedrich, Schinesghe und die Nordgrenze der Dagome — Schenkung. Zap. Tor. XII. 1946. s. 6 n. 11) Keyser Erich, Die Nordgrenze Polens im 10. Jahrhundert. Zap. Tor. XII. 1946. s. 7—11. 2) Deresiewicz Janusz, Z przeszłości Prus Królewskich. Skarbowość Prus Król. 1466—1659. Jantar V. 1947. s. 274 n. 13) Kaletka Adam, Dokument Dagome iudex w nowym oświeceniu. Jantar VI. 1948. s. 90 n.

GLEMMA TADEUSZ, ks., ur. dn. 25. X. r. 1895 w Chełmży (pow. toruński) syn Jana i Antoniny z Jabłońskich. Od r. 1902 uczęszczał do miejscowej szkoły powszechnej, od r. 1905 do gimnazjum humanistycznego; w r. 1908 przeniósł się do Chełmna, gdzie w gimnazjum klasycznym zdał maturę w r. 1914. Po ukończeniu seminarium duchownego w Pelplinie otrzymał 7. IV. 1918 r. święcenia kapłańskie. Po 3-letniej pracy duszpasterskiej we Wrzeszczu, Oliwie i Barłoznie uzyskał upragniony urlop na dalsze studia. We wrześniu r. 1921 zapisał się na wydział teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego i uczęszczał tu głównie na wykłady i ćwiczenia z zakresu historii Kościoła w Polsce i jej nauk pomocniczych, przede wszystkim ks. prof. J. Fijałka i prof. Wł. Semkowicza. Równocześnie był asystentem ks. Fijałka. Dn. 1. lutego 1924 r. został promowany na doktora teologii. W latach 1924—26 był prefektem Państwowego Gimnazjum Męskiego w Kościerzynie, następnie profesorem historii kościelnej w seminarium duchownym w Pelplinie do r. 1930. W r. 1929 habilitował się jako docent historii Kościoła w Polsce na Uniwersytecie Jagiellońskim. Po ustąpieniu ks. Fijałka z katedry był od 1930—1932 zastępcą profesora

historii Kościoła w Polsce, od r. 1932 profesorem nadzwyczajnym, od r. 1945 zwyczajnym profesorem tegoż przedmiotu. Od 1. IX. 1939 do 1. IX. 1945 był dziekanem wydziału teologicznego U. J.; od 6. listopada 1939 do 8. lutego 1940 z innymi profesorami U. J. więziony w Krakowie, Wrocławiu i Oranienburgu.

Od r. 1934 jest współpracownikiem Komisji Historycznej PAU, kilka lat przed wojną i obecnie znowu członkiem Komitetu Redakcyjnego Polskiego Słownika Biograficznego. W r. 1948 wybrany członkiem zamiejscowym Towarzystwa Przyjaciół Nauk w Poznaniu oraz Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Prace: 1) Historiografia diecezji chełmińskiej aż po rok 1821, dysertacja doktorska, Nova Polonia Sacra II, 1926, s. 1—133, odb. Kraków 1925. 2) Kronika benedyktynek chełmińskich /1578—1619/ — Zapiski Tow. Nauk. w Toruniu VI nr 12, VII nr 1—3, odb. Toruń 1926, s. 78. 3) Diecezja chełmińska. Zarys historyczno-statystyczny. Pelplin 1928, stron 851 /praca zbiorowa 5 autorów/. 4) Stany pruskie i biskup chełmiński Piotr Kostka wobec drugiego bezkrólewia /1574—1576/. Rozpr. PAU Wydz. hist.-fil., ser. II t. 42 s. 219—292, odb. Kraków 1928, /praca habilitacyjna/. 5) Biblioteka biskupstwa chełmińskiego w Pelplinie — „Biblioteki wielkopolskie i pomorskie“. Praca zbiorowa pod red. Stef. Wierczyńskiego, Poznań 1929, s. 289—294. 6) Misja pruska wieku XIII. — Miesięcznik Diec. Chełm. VI—VII 1931. 7) Archiwa warmińskie we Fromborku „Archeion“ t. IX, 1931, s. 19—35, odb. 8) Dzieje diecezji chełmińskiej wyd. Polskie Pomorze t. II, Toruń 1931, s. 183—212. 9) Artykuły z zakresu historii kościoła w Polsce w „Lexikon für Theologie und Kirche“ t. IV—X, Fryburg 1932—1938, m. in. art. „Polen“ w t. VIII, szp. 345—350, os. odb. 10) Kilka artykułów w czasopismach z powodu 250. rocznicy odsieczy Wiednia, 1933. 11) Dzieje stosunków kościelnych w Toruniu, odb. z pracy zbiorowej — Dzieje Torunia, Toruń 1933, stron 45 in 4-to. 12) Stosunki kościelne w Toruniu w XVI i XVII stuleciu na tle dziejów kościelnych Prus Królewskich. — Rocznik Tow. Nauk. w Toruniu t. 42. Toruń 1934, stron 228. 13) Liczne artykuły w Polskim Słowniku Biograficznym, m. in. Batory Andrzej, Dunajewski Albin /wspólnie z drem M. Tyrowiczem, os. odb./ 14) Le catholicisme en Pologne à l'époque d'Etienne Batory /extrait du livre Etienne Batory, roi de Pologne etc./ Cracovie 1935, stron 40 in 4-to. 15) Zapiski nuncjusza polskiego Wincentego dal Portico z r. 1568 — /Collectanea Theologica 1936 s. 273—288/. 16) Wspomnienie pośmiertne śp. ks. Jana Fijałka w Słowie Pomorskim, Ateneum Kapłańskim i Kwartalniku Historycznym /„Prace naukowe śp. ks. Jana Fijałka“/ 1936, s. 416—426. 17) Św. Jan Kanty /„Sól polskiej ziemi“/ Warszawa

1937, s. 95—105. 18) Die Studienjahre eines polnischen Bischofs des XVI. Jahrhunderts — *Collectanea Theologica*, Lwów 1938, s. 1—46, os. odb. 19) Instrukcja nuncjusza J. Ruggieriego — *Studia Historyczne ku czci St. Kutrzeby*, Kraków 1938, s. 265—276. 20) Odzyskanie klasztoru dominikańskiego w Gdańsku w latach 1565—1568, Gdańsk 1939, stron 43 /odb. z *Rocznika Gdańskiego*/. 21) Wizytacja diecezji krakowskiej z lat 1410—1570 — *Nasza Przeszłość t. I*, Kraków 1946, s. 43—96, os. odb./ 22. Nekrologi ks. Witolda Klimkiewicza i ks. Alfonsa Mańkowskiego w *Kwartalniku Historycznym* 1946, s. 511—12 i 538—541. 23) Świetlanej pamięci ks. biskupa Konstantyna Dominika /Orędownik Diec. Chełm., Pelplin 1947, nr 1, s. 87—102/. 24) Z dziejów miłosierdzia chrześcijańskiego w Polsce. Kraków 1947, stron 94. 25) Krakowski Konsystorz Biskupi za czasów Andrzeja Rawy Gawrońskiego — *Nasza Przeszłość t. IV* s. 225—242, os. odb. 26) Wydział Teologiczny Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1795—1847, część I. — *Polonia Sacra* z. 1. Kraków 1948. s. 6—120, odb.

Prócz tego mniejsze artykuły i recenzje w czasopismach.

GÓRSKI KAROL ur. się dn. 30. kwietnia 1903 r. w Odesie (Rosja) jako syn Kazimierza Górskiego, lekarza i Anastazji z d. Stachel. Do szkoły chodził w Odesie do r. 1919, świadectwo dojrzałości uzyskał w r. 1921 w gimnazjum K. Kulwiecica w Warszawie. Następnie studiował historię na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie w l. 1921—1925, doktorat uzyskał w r. 1927. W l. 1927—1928 odbył jednoroczną służbę wojskową, od jesieni 1928 uczył w Poznaniu w gimnazjum prywatnym im. Mickiewicza. W r. 1932 został habilitowany jako docent historii średniowiecznej ze szczególnym uwzględnieniem historii średniowiecznej polskiej na Uniwersytecie Poznańskim. Habilitacja została zatwierdzona w r. 1933. Specjalizował się w historii Prus i Pomorza, odbył podróże naukowe do Gdańska (wielokrotnie), Berlina, Pragi, Wiednia oraz do Królewca, dokąd go zrazu nie dopuszczono, potem w r. 1935 po dopuszczeniu do archiwum stawiano mu tam przeszkody. Brał udział w kongresach międzynarodowych historyków w Warszawie w r. 1933 i w Zurychu w r. 1938. W r. 1939 powołany do wojska jako podporucznik rezerwy 7 p. strz. konnych, brał udział w kampanii wrześniowej, został ranny, dostał się do niewoli na zasadzie kapitulacji Warszawy w dn. 30. września 1939 r. Następnie przebywał w obozach jeńców IX-B (Brunświk) i II-C (Woldenberg-

Dobiegniewo), gdzie prowadził pracę dydaktyczną. Dn. 30. I. 1945 obóz został oswobodzony, poczem wróciwszy do kraju podjął pracę w Poznaniu jako docent. W październiku 1945 został powołany na katedrę historii ziem pomorskich i krajów nadbałtyckich na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Nominację otrzymał dnia 1. czerwca 1946 roku.

Jest członkiem czynnym Wydziału Nauk Historycznych, Prawniczych i Społecznych Tow. Naukowego w Toruniu, członkiem zamiejscowym Wydziału Historii i Nauk Społecznych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk, współpracownikiem Komisji Historycznej P. A. U. oraz Komisji Atlasu Historycznego P. A. U., członkiem Instytutu Bałtyckiego oraz Instytutu Zachodniego.

I. Rozprawy: 1. Ród Odrowążów w wiekach średnich. Roczn. Tow. Herald. t. VIII (1927) str. 108. 2. Śmierć Przemysła II. Roczniki Historyczne t. V (1929) str. 32. 3. Pomorze w dobie wojny trzynastoletniej. Prace Pozn. Tow. Przyj. Nauk t. VII str. 308 + 1 mapa. 4. Historia polityczna Torunia do r. 1793, odb. z dzieła zbiorowego „Dzieje Torunia“ Toruń 1933 str. 63. 5. Fragmenty dziejów Prus w XV w. Rocznik Gdański IX—X (1936) str. 108. 6. Pierwotny Gdańsk i dzieje jego zagłady, Rocznik Gdański t. VI (1933) str. 31. 7. Wojciech z Żychlina, Prace Kom. Hist. Pozn. Tow. Przyj. Nauk. t. IX (1936) str. 49 + 3 tabl. 8. Ustrój państwa i zakonu krzyżackiego. Pam. Inst. Bałt. t. XXVII rozdz. 8, Gdynia 1938, str. 72. 9. To samo po niemiecku wydane na prawach rękopisu przez Publikationsstelle przy archiwum berlińskim bez zgody autora. 10. Pierwsze czterdziestolecie Prus królewskich, Rocznik Gdański t. XI (1938) str. 50. 11. Oksywie. Rocznik Gdański t. XII (1939) str. 32. 12. Państwo krzyżackie w Prusach (Inst. Bałtycki) 1946, str. 295. 13. Krótkie dzieje Prus wschodnich Poznań 1946 str. 92. 14. Polska w zlewisku Bałtyku Inst. Bałt. 1947, str. 238. 15. Umysłowość średniowiecza Toruń 1947-8, str. 88 + 51. (Skrypt) 16. Szlachta chełmińska w XV w. objętości ok. 30 ark. druku z mapą, przyjęta do druku przez Kom. Hist. Pozn. Tow. Przyj. Nauk, zniszczona podczas okupacji niemieckiej wraz z aktami Tow. Przyj. Nauk. 17. Wychowanie personalistyczne, Poznań 1936 str. 240. II. Drobne prace i materiały: Zarys dziejów osadnictwa na Pomorzu. III Nauk. Zjazd Pomorzoznawczy Inst. Bałt. 1933. 2. La décadence de l'état et de l'ordre Teutonique en Prusse. La Pologne au VII Congrès international des Sciences Historiques, Varsovie 1933 str. 4. 3. Germanizacja Pomorza Dolnego, Strażnica Zachodnia 1933, str. 11. 4. Początki kolonizacji polskiej w Prusach, Strażnica Zachodnia 1933 str. 12. 5. Polacy i Niemcy w Ziemi chełmińskiej w średniowieczu, Strażnica Zachodnia 1937 str. 24. 6. Siedemsetlecie prawa chełmińskiego, Ty-

dzień o Pomorzu Poznań 1933 str. 6. 7. Kawaleria krzyżacka, Przgl. kawal. 1934, str. 18. 8. Życie wewnętrzne Zakonu krzyżackiego, Przgl. Powszechny 1935 str. 21. 9. Blaski i cienie życia wewn. w Prusach, Przgl. Powszechny 1935 str. 24. 10. Etatyzm i korporacjonizm w państwie krzyżackim, Przgl. Powszechny 1936 str. 14. 11. Z dziejów ustroju Pomorza, Rocznik Gdański t. VII—VIII (1935) str. 16. 12. Mało znany pomnik prawa bartnego, Rocznik Gdański t. VII—VIII (1935) str. 16. 13. Schyłek pogaństwa w Prusach, Annales Missiologicae t. VII (1935) str. 6. 14. O Janie Bażyńskim w świetle dokumentów, Roczniki Hist. t. XIII (1937) str. 14. 15. To samo w przekładzie niemieckim w Publikationsstelle. 16. Początki kolonizacji europejskiej, Sprawy Morskie i Kolon. t. V (1938) str. 15. 17. To samo w przekładzie niemieckim w Publikationsstelle. 18. Z dziejów żywiołu polskiego w Prusach od 1525 do 1772 r., Jantar t. III (1939), str. 12 + 1 mapa. 19. To samo w przekładzie niemieckim w Publikationsstelle. 20. The monastic States on the coast of the Baltic, Baltic and Scandinavian Countries t. III (1938) str. 8. 21. Ustrój korporacyjny w Polsce średniowiecznej, Przgl. Powsz. 1933, str. 30. 22. Państwo chrześcijańskie średniowiecza (Bibl. Akcji Kat. Seria Nr 2) (Warszawa 1938), str. 31. 23. Społeczny ustrój średniowiecza (Bibl. Akcji Kat. Seria Nr 3 Warszawa 1938), str. 75. 24. Stan badań nad dziejami mistyki w Polsce, Spr. Pozn. Tow. Przyj. Nauk 1946, str. 4. 25. Stan badań nad dziejami mistyki w Polsce, Nasza Przeszłość t. III (1947), str. 8. 26. Kopenhaga i Kilonia, Jantar 1946, str. 10. 27. Dwa oblicza Szczecina, w „Instytut Bałtycki Redivivus“. Inst. Bałt. 1947, str. 15. 28. Lenno słupskie, Przegląd Zachodni 1947, str. 10. 29. Zadania historiografii polskiej na Pomorzu, Przegląd Zachodni 1946, str. 8. 30. Zadania historiografii Pomorza Wschodniego i Prus, Zapiski Tow. Nauk. Tor., t. XIII (1947), str. 3. 31. O interpretacji i wartościowaniu w historii, Tow. Naukowe K. U. L. Wykłady i przemówienia 31 Lublin 1948, str. 25. 32. O sprawie św. Stanisława, Nasza Przeszłość, t. IV (1948), str. 22. 33. Zarys dziejów gospodarczych Bydgoszczy w XX w. „Węzeł Bydgoski“ Inst. Bałt. 1948, str. 9. 34. Teorie współczesnego kryzysu kultury, Przegląd Powszechny 1948, str. 11. III. P r z y c z y n k i (częściowo). 1. O pieczęci comesa Janusza syna Secemy, Roczniki Hist., t. XIII, (1938) str. 2. 2. Drzewo genealogiczne Lach Szymarów, Mies. Her. R. X. (1941), str. 2. 3. O herbarzach polsko-pruskich, Mies. Her. R. IX (1930), str. 4. 4. Spisek czarnomorski, Przyczynek do dziejów marynarki polskiej w r. 1863, Jantar 1948, str. 2. 5. Czy plany morskie Jana Kazimierza? Jantar 1948, str. 2. 6. Biografie w Polskim Słowniku Biograficznym: Bażyńscy Aleksander, Gabriel, Ścibor, Mikołaj, ks. Franciszek; Cegenberg Jan, Dunin Piotr, Drzewiecki Piotr, Drzewiecka Maria, Erlichshausen Ludwik, i in. 7. Recenzje: m. in. stale w Rocznikach Historycznych przed 1939 recenzje literatury dotyczącej Prus Wschodnich, podobnie po r. 1945. Worgitzky, Sturm über Masuren Jantar 1946. Gayl v., Ostpreussen unter fremden Flaggen, Jantar 1946.

IV. Wydawnictwa źródeł. 1. Pisarze ascetyczno-mistyczni Polski T. I. Pisma ascetyczno-mistyczne benedyktynek reformy chełmińskiej, Poznań 1938, str. 174. 2. Pisarze ascetyczno-mistyczni Polski. T. II Autobiografia mistyczna M. Teresy od Jezusa karm. bosej (Anny Marii Marchockiej) 1603—1652 Poznań 1939, str. 292. V. Przekłady. Wspólnie z Ojcem: Maritain J.: Mądrość i sztuka (Art et scholastique) Poznań 1936, str. 250.

HEJNOSZ WOJCIECH, ur. 3 kwietnia 1895 w Budach Łańcuckich (woj. lwowskie), z ojca Pawła, rolnika, i matki Katarzyny z Lasków, odbył studia gimnazjalne w latach 1906—1914 w Jarosławiu. W czasie tym brał żywy udział w pracy tajnych organizacji niepodległościowych, w skautingu oraz w „Drużynach Bartoszewych“. Z wybuchem wojny światowej został pobrany z Legionu Wschodniego do armii austriackiej, z której dostał się w r. 1915 do niewoli rosyjskiej (przebywając głównie w Turkiestanie). Po wróciwszy w r. 1920 do kraju i odbywszy kampanię wojenną, zapisał się w końcu t. r. na Wydział prawny Uniwersytetu J. K. we Lwowie, oddając się głównie studiom nad historią prawa polskiego w seminarium prof. Oswalda Balzera, prof. Władysława Abrahamy i prof. Przemysława Dąbkowskiego. W r. 1924 uzyskał stopień doktora praw na tymże Wydziale. W międzyczasie odbywał też studia na Wydziale filozoficznym tegoż Uniwersytetu i uzyskał absolutorium, zajmując się przeważnie filozofią ścisłą (prof. K. Twardowski) i historią społeczno-gospodarczą (prof. Fr. Bujak). W czasie studiów czynnie pracował w różnych stowarzyszeniach akademickich, m. in. był założycielem i kilkuletnim przewodniczącym Zw. Akad. „Filareci“. Od r. 1921 pracował jako aplikant w Archiwum Ziemiemskim (t. zw. Bernardyńskim) we Lwowie, pomagając także w pracach Sekretariatu Towarzystwa Naukowego. Ponadto pełnił obowiązki asystenta przy Bibliotece seminariów prawnych U. J. K., oraz obowiązki sekretarza lwowskiego Biura Komisji Kodyfik. R. P. W r. 1925 wstąpił jako aplikant do służby w sądownictwie i po złożeniu egzaminu sędziowskiego został mianowany w r. 1929 sędzią grodzkim w Drohobyczu. Kiedy w tym czasie zawakowało odpowiednie miejsce w Archiwum Ziemiemskim we Lwowie, wrócił do tej pracy i po złożeniu przepisane go egzaminu został mianowany z początkiem 1930 r. archiwistą, na którym

to stanowisku pozostawał do wybuchu drugiej wojny światowej. W r. 1931 objął na zlecenie Towarzystwa Naukowego we Lwowie dalsze wydawnictwo Aktów grodzkich i ziemskich, a w roku następnym został wybrany członkiem przybranym tegoż Towarzystwa. W r. 1936 przebywał jako stypendysta Funduszu Kultury Narodowej na studiach za granicą, a to w Pradze czeskiej i Wiedniu, pracując głównie w dziedzinie badań porównawczych nad historią praw słowiańskich. W międzyczasie został wybrany na członka — koresp. Towarzystwa Naukowego Warszawskiego. Pod koniec tego roku habilitował się na Wydziale prawa U. J. K. jako docent historii prawa polskiego, a następnie prowadził wykłady zleczone z tego przedmiotu, pełniąc zarazem obowiązki asystenta przy Zakładzie historii prawa pol. W r. 1937 został powołany na współpracownika Komisji historycznej Pol. Akademii Umiejętności oraz wybrany sekretarzem gener. Pol. Towarzystwa Historycznego, które to obowiązki pełnił do ukonstytuowania się nowego Zarządu Gł. tegoż Towarzystwa w r. 1947. W r. 1938 został odznaczony Złotym Krzyżem Zasługi za zasługi na polu pracy naukowej. W tym czasie brał udział w organizowaniu i dalszej pracy lwow. oddziału Zrzeszenia inteligencji ludowej i przyjaciół wsi. Z wybuchem drugiej wojny światowej wziął udział w obronie Lwowa, a w czasie okupacji pracował przeważnie w Archiwum Państwowym, biorąc też udział w tajnym nauczaniu uniwersyteckim oraz w pracy konspiracyjnej grupy „Orka”. W marcu 1944 r. został przeniesiony na stanowisko kierownika oddziału archiwalnego w Tyńcu pod Krakowem, a następnie wiosną 1945 został mianowany archiwistą Archiwum Państwowego w Krakowie, obejmując równocześnie wykłady na Uniwersytecie Jagiellońskim. W tym też roku został powołany na współpracownika Komisji prawniczej Pol. Akademii Umiejętności. Jesienią t. r. otrzymał powołanie na katedrę historii ustroju Polski i prawa pol. na Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu, na której dotychczas pozostaje. W r. b. został wybrany wiceprezesem Zarządu Gł. Pol. Towarzystwa Historycznego oraz Zarządu Oddziału tegoż Towarzystwa w Toruniu. Został też odznaczony: medalem za wojnę, medalem 10-lecia Niepodległości i medalem za długoletnią służbę.

Prace: 1) *Ius Ruthenicae*, przeżytki ustrojowe w ziemi sanockiej w XV w. (Sprawozd. Tow. Nauk. we Lwowie, VI (1926), 1. 2) *Ius Ruthenicae*. Przeżytki dawnego ustroju społecznego na Rusi Halickiej w XV w. (Studia nad historią prawa pol. pod red. Oswalda Balzera, t. XII, zes. 1, Lwów 1928. 3) Dr Antoni Prochaska, nekrolog (Ateneum Wileńskie, r. 1930, zes. 3—4 i odb.). 4) Indeks miejscowy, osobowy i rzeczowy do XXIV t. Aktów grodzkich i ziemskich, 1931. 5) Fragmenty „*Iuris Ruthenici*“ na Rusi Czerwonej pod koniec średniowiecza (Księga pamiątkowa ku czci Władysława Abrahama, Lwów 1931, t. II i odb.). 6) Rzut oka na dzieje skarbowości Polski przedrozbiorowej (w wydawnictwie zbiorowym, wydanym nakładem Stowarzyszenia Urzędników Skarbowych, p. t. *Odrodzona skarbowość polska*, Warszawa 1931, i odb.). 7) Zagadnienie niewoli na Rusi Czerwonej u schyłku średniowiecza (Sprawozdania Tow. Nauk we Lwowie, r. VI (1931, zes. 2). 8) Jubileusz prof. dr Władysława Abrahama (Kwartalnik histor., t. II, r. XLV (1931), zes. 2—3). 9) Sprawa niewoli w lwowskim Statucie ormiańskim (Kwart. histor. t. I, r. XLVI (1932), zes. 3—4 i odb.). 10) Znamienny dekret sądu referendarskiego. Przyczynek do sprawy stosunku chłopca do ziemi w dawnej Polsce (Roczniki dziejów społecznych i gospod., t. II, r. 1932 i odb.). 11) Zabłąkana księga miejska Nowego Sącza (Archeion, t. X i odb.). 12) Ustawodawstwo Kazimierza Wielkiego w pismach W. A. Maciejowskiego (Przewodnik historyczno-prawny, r. III i odb.). 13) Zagadnienie niewoli na Rusi Czerwonej pod koniec średniowiecza w świetle stosunków prawnych Polski i krajów sąsiednich (Studia nad historią prawa pol. im. Oswalda Balzera, t. XIV, zes. I, Lwów 1933). 14) Śp. prof. Oswald Balzer jako historyk praw słowiańskich (Ruch Słowiański, rok VI, zes. 4 i 8). 15) Kilka uwag o niewoli w I Statucie litewskim. Ustęp z większej całości (Księga pamiątkowa ku uczczeniu 400-ej rocznicy wydania I-go Statutu litewskiego, Wilno 1935 i odb.). 16) Wydał, przedmową oraz indeksem opatrzył pracę O. Balzera: *Przewód sądowy polski w zarysie*. Wykład uniwersytecki. Wydanie pośmiertne. *Studia nad hist. pr. pol.* t. XV, zes. 1, Lwów 1935). 17) *Lauda sejmikowe chełmskie*. (Sprawozd. Tow. Nauk. we Lwowie, r. XV). 18) *Statuty litewskie a prawo polskie*, referat na VI Powsz. Zjeździe histor. pol. w Wilnie (Pamiętnik Zjazdu, t. I, Referaty). 19) Wydał: *Akta grodzkie i ziemskie*, t. XXV. *Lauda sejmikowe halickie*, Lwów 1935. 20) *Wiadomość o pobycie dr Wacława Mitmanka, wygnańca czeskiego, na Rusi Czerwonej w połowie XVI w.* Przyczynek do dziejów reformacji w Polsce. (*Ziemia Czerwieńska*, r. II, zes. 1). 21) *Deklaracja królewska z r. 1661*. Epizod z dziejów ustawodawstwa dawnej Polski. (Księga pam. ku czci L. Pinińskiego, Lwów 1936, t. I, i odb.). 22) *Doktor Vaclav Mitmanek in Polen*. (Prager Rundschau, t. VI, zes. 5 i odb.). 23) *Stanowisko prawne ludności wieśniaczej w Zbiorze praw sądowych A. Zamoyskiego*. (Roczniki dziej. społ. i gosp. t. V i odb.). 24) Ś. p. prof. Teodor Taranowski

a Polska. (Przewodnik hist.-prawny, r. V i odb.). 25) Nowsze poglądy na genezę poddaństwa w Rosji. (Tamże). 26) Śp. prof. Józef Pekar, nekrolog. (Ruch Słowiański, r. 1937, zes. 3). 27) Z pośmiertnej spuścizny Oswalda Balzera. Na marginesie pracy: O kształtach państw pierwotnej Słowiańszczyzny zachodniej. (Ruch Słowiański, s. II, r. II (1937), nr. 5). 28) Uwagi o konfederacjach w średniowiecznej Polsce. (Kwartalnik histor. r. LI (1937) i odb.). 29) Przywileje niezawsko-radzyńskie dla ziem ruskich (Studia histor. ku czci St. Kutrzeby, t. I, i odb.). 30) Z zagadnień filozofii dziejów czeskich. (Ruch Słowiański, r. 1938, zes. 3). 31) Kilka uwag o archiwistach i bibliotekarzach. (Archeion, t. XV, i odb.). 32) Słowianie i ich sprawy na VIII Międzynar. Kongresie Nauk hist. w Zurychu. (Ruch Słowiański, r. 1938, zes. 9—10). 33) Stanowisko prawne ludności wieśniaczej w t. zw. Korekturze Taszyckiego. (Sprawozd. Tow. Nauk. we Lwowie, r. XVIII, zes. 1.). 34) Die Frage der Unfreiheit und Sklaverei bei den Westslaven (Polen, Böhmen), im späteren Mittelalter (Referat wygłoszony na VIII Międzynar. Kongresie Nauk histor. w Zurychu. (VIIIe Congres international des sciences historiques, Zurich 1938. Communications présentées, t. II). 35) Jeszcze o archiwach, bibliotekach i ich publicznej użyteczności naukowej (Archeion, t. XVI i odb., Warszawa 1939). 36) Jeden był tylko tekst Uniwersału Połanieckiego (Państwo i prawo, r. III, sierpień 1948, zes. 8).

Ponadto opracował kilkanaście artykułów, zamieszczonych w Pol. Słowniku Biograficznym. Ogłosił też szereg recenzji i sprawozdań w Przeglądzie prawa i administracji, Kwartalniku historycznym, Rocznikach dziejów społecznych i gospodarczych i Przewodniku historyczno-prawnym. Ostatnio opublikował ważniejsze recenzje z prac: Rybarski R., Skarb i pieniądz za Jana Kazimierza, Michała Korybuta i Jana III. (Przegląd historyczny, t. XXXVI, r. 1946); Kaczmarczyk Zdz., Monarchia Kazimierza W. (Czasopismo prawno-historyczne, t. I, r. 1948); Wojciechowski Z., Państwo polskie w wiekach średnich (Kwartalnik histor. r. LVI, 1948).

HOSZOWSKI STANISŁAW, ur. 19 X 1904 w Kozłowie p. Kamionka Strumiłowa. Studia średnie w II państw. gimnazjum w Tarnopolu i VII państw. gimnazjum we Lwowie. Ukończył Wydział humanistyczny Uniwersytetu J. K. we Lwowie w l. 1922—28. Stopień doktora filozofii otrzymał tamże 1. VI. 1929; habilitowany w zakresie historii społecznej i gospodarczej tamże 13 V 1935. Od 1 X 1926 asystent, a od 1 I 1935 adiunkt Uniwersytetu J. K., w l. 1930—36 także nauczyciel Państw. Szkoły Ekonom.-Handlowej we Lwowie. 9 IV 1935 został członkiem przybranym Towarzystwa

Naukowego we Lwowie. W r. 1936/37 odbywał studia badawcze w London School of Economics w Anglii oraz w Holandii w zakresie historii cen oraz koniunktur gospodarczych. W latach wojennych 1940—42 był bibliotekarzem Biblioteki Okręgowej, następnie Pedagogicznej, w l. 1942—43 był pracownikiem naukowym Miejskiego Biura Statystycznego, a w l. 1944—1945 pracownikiem naukowym Biblioteki Ossolineum we Lwowie. Od 1 XI 1945 jest profesorem nadzwyczajnym historii społ. i gosp. Uniwersytetu M. Kopernika w Toruniu, a od 1 X 1947 także kontr. profesorem historii w Państw. Wyższej Szkole Pedagogicznej w Gdańsku. Od 1946 jest członkiem rzeczywistym Instytutu Bałtyckiego, a od 2 III 1948 zamiejscowym członkiem Wydziału historii i nauk społecznych Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk.

Prace: 1) Ceny we Lwowie w XVI i XVII wieku. Badania z dziejów społecznych i gospodarczych, nr 4, Lwów 1928, s. VIII+328. 2) Kronika Seminarium historii społecznej i gospodarczej Uniwersytetu J. K. za pierwszych jego dziesięć lat istnienia 1921—31, Studia z historii społ. i gosp. poświęcone prof. Fr. Bujakowi, Lwów 1931, s. 565—595+4 nlb. i odb. 3) Historyczne badania cen, Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych, t. I, 1931, s. 53—77, i odb. 4) Historia społeczna i gospodarcza w polskiej szkole średniej, Lwów 1932, s. 24. 5) Ceny we Lwowie w latach 1701—1914, Badania z dziejów społ. i gosp. nr 13, Lwów 1934, s. V+176×243. 6) Źródła do dziejów gospodarczych Lwowa XIX i XX wieku. Ziemia Czerwieńska 1935, I. s. 83—89 i odb. 7) Ekonomiczny rozwój Lwowa w l. 1772—1914, Lwów 1935, s. 120. 8) Historia cen w Europie od starożytności do czasów najnowszych, Encyklopedia Nauk Politycznych, Warszawa 1936, t. I, s. 599—607. 9) Zagadnienie fluktuacyj gospodarczych w okresie XV—XVIII wieku, Roczniki dziejów społ. i gosp. Lwów 1938, t. VII, s. 1—25 i odb.

Poza tym począwszy od 1928 r. liczne sprawozdania i recenzje naukowe w czasopismach: Roczniki Dziejów Społecznych i Gospodarczych, Kwartalnik Historyczny, Wiadomości Historyczno-Dydaktyczne, Przegląd Statystyczny, Baltic and Scandinavian Countries, Ziemia Czerwieńska.

KORANYI KAROL WILHELM ur. 18. II. 1897 r. we Lwowie, tamże ukończył szkołę średnią uczęszczając do gimnazjum III i IV w l. 1907—1915. Przez jedno półrocze (r. 1908/9) uczęszczał do gimnazjum IV w Krakowie. Studia na Wydziale Prawa U. J. K. roz-

począł w r. 1915. Powołany do służby wojskowej musiał je przerwać w r. 1916. Po zwolnieniu z wojska kontynuował studia i uzyskał w Uniwersytecie Lwowskim stopień doktora praw w czerwcu 1922 r. Po ukończeniu studiów prawniczych był aplikantem adwokackim, a równocześnie studiował na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu we Lwowie głównie historię i etnografię pod kierownictwem prof. Adama Szelałowskiego i prof. Adama Fischera. Równocześnie specjalizował się dalej w dziedzinie historii prawa pod kierownictwem prof. Władysława Abrahama, prof. Przemysława Dąbkowskiego i prof. Alfreda Halbana. Od r. 1924 był st. asystentem przy katedrze historii prawa na Zachodzie Europy. W r. 1931 habilitował się z tego przedmiotu w U. J. K. we Lwowie. Był współredaktorem „Przewodnika Historyczno-Prawnego”. Był członkiem przybranym Towarzystwa Naukowego we Lwowie od r. 1929. Od r. 1945 jest profesorem zwyczajnym ogólnej historii prawa na U. M. K. w Toruniu. W r. 1947/48 był prorektorem tegoż Uniwersytetu. Od września 1948 r. piastuje godność rektora Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Jest członkiem Komisji Historycznej i Komisji Prawniczej PAU, członkiem Société d'histoire du droit, oraz Commission Internationale des Arts et Traditions populaires w Paryżu.

Prace: 1) O kradzieży na podstawie rejestru złoczyńców grodu sanockiego 1554—1638, Przegl. Prawa i Administr., Lwów 1924. 2) Wpływ prawa flandryjskiego na polskie w XVI w. Damhouder-Groicki Lwów 1927. 3) Danielis Wisneri „Tractatus brevis de extramagis lamiis, veneficiis“ a „Czarownica Powołana“. Szkic z dziejów polskiej literatury prawniczej, Pamiętnik 30-lecia pracy naukowej prof. Przemysława Dąbkowskiego, Lwów 1927. 4) Czary w postępowaniu sądowym. Szkic prawnno-etnologiczny, Lud, Lwów 1927. 5) Bibliografia prac Przemysława Dąbkowskiego, Pamiętnik 30-lecia pracy naukowej prof. Przemysława Dąbkowskiego, Lwów 1927. 6) Ze studiów nad wierzeniami w historii prawa karnego, Lwów 1928. 7) Czary i gusła przed sądami kościelnymi w Polsce w XV i w pierwszej połowie XVI wieku, Lud, Lwów 1928. 8) Bismarck a sprawa polska w przededniu powstania styczniowego, Lublin 1929. 9) Sprawa polska w dobie wojny krymskiej, Insurrekcje, zesz. 2. Warszawa 1929. 10) Iurisconsultos y jurisprudencia espanoles en Polonia desde el siglo XV hasta el siglo XVIII, Anuario de historia del derecho espanol, Madryt 1929. 11) Łysa Góra. Studium z dziejów wierzeń ludowych w Polsce w XVII i XVIII wieku, Lud, Lwów 1929. 12) Sno-

chactwo we Włoszech północnych w IX wieku, Lud, Lwów 1930. 13) Podstawy średniowiecznego prawa spadkowego, Lwów 1930. 14) Konstytucje cesarza Fryderyka II przeciw heretykom i ich recepcja w Polsce, Księga Pam. ku czci prof. Władysława Abrahama, Lwów 1930. 15) Contribution a l'histoire des droits étrangers en Pologne, La Pologne au VI Congrès international des sciences historiques à Oslo, Warszawa 1930. 16) Joannes Cervus Tucholiensis i jego dzieła. Z dziejów praw obcych i literatury prawniczej w Polsce, Przewodn. Hist.-Prawn. t. I, Lwów 1930. 17) Zur Geschichte der Leipziger Schöffensprüche in Polen, Przewodn. Hist.-Prawn. t. I, Lwów 1930. 18) W sprawie genezy czterech artykułów starościńskich, Sprawozdania T. N. we Lwowie, Lwów 1931. 19) Uno precursore di Aldo Albertoni nel secolo XVI, Studi in onore di Aldo Albertoni, Padova 1932. 20) De la bibliographie des articles publiés dans les revues juridiques, La Pologne au VII Congrès international des sciences historiques à Varsovie, Lwów 1932. 21) Die Heilige Schrift und das weltliche Recht vornehmlich im Mittelalter, Warszawa 1933. 22) O pochodzeniu zwyczaju tzw. „oślego pogrzebu“, Lud, Lwów 1933. 23) Władza królewska w Niemczech i we Francji w XIII wieku. Poglądy Eike von Repkowa i Filipa de Beaumanoir, Przewodn. Hist.-Prawn., Lwów 1934. 24) Średniowieczne związki miast a prawo międzynarodowe, Sprawozd. T. N. we Lwowie, Lwów 1934. 25) O niektórych postanowieniach karnych Statutu Litewskiego z r. 1529. Studium prawno-porównawcze, Księga Pam. I Statutu Litewskiego, Wilno 1935. 26) Ze studiów nad traktatami międzynarodowymi w średniowieczu. Lwów 1936. 27) Przywileje dla miasta Kakowa i miasta Lwowa z r. 1444. Z dziejów wikariatu karnego miast w średniowieczu, Księga Pam. ku czci prof. Leona Pinińskiego, Lwów 1936. 28) Z dziejów handlu niewolnicami ruskimi we Włoszech w XV wieku, Ziemia Czerwieńska, Lwów 1937. 29) Bibliografia historyczno-prawna za lata 1926—1936. T. I., Lwów 1938. 30) Kastracja w świetle pomników prawa średniowiecznego. Głos Prawa, Lwów 1938. 31) Saggio sulla costituzione di Venezia nel pensiero politico della Polonia (seconda metà del sec. XVI e inizio del sec. XVIII), Studi in onore di Enrico Besta, Milano 1938. 32) Z badań nad polskimi i szwedzkimi artykułami wojskowymi w XVII stuleciu, Księga Pam. ku czci prof. Stanisława Kutrzeby, Kraków 1938. 33) Bibliografia historyczno-prawna za lata 1926—1936. T. II, Lwów 1939. 34) Z zagadnień prawa morskiego w dawnej Polsce. Sprawozd. T. N. we Lwowie, Lwów 1939. 35) Na marginesie udziału wojskowych w głosowaniu do ciał parlamentarnych, Wojsk. Przegl. Prawniczy, Warszawa 1947. 36) Żołnierz najemny a żołnierz zaciężny, Czasop. Prawno-Hist. t. I, Poznań 1948. 37) Problem broni zakazanej w XII wieku, Wojsk. Przegl. Prawniczy, Warszawa 1948.

Ponadto 168 drobnych artykułów i recenzji w czasopismach krajowych i zagranicznych.

LIEDTKE ANTONI, ks., ur. się 20. września 1904 w Chwaszczynie, pow. morski, z Józefa i Elżbiety z Grabłowskich-Freyberg. Gimnazjum klasyczne ukończył w Wejherowie 1925. Studia wyższe odbywał w Seminarium Duchownym w Pelplinie w latach 1925—27, następnie na Wydziale Teologii Katolickiej Uniwersytetu Warszawskiego w latach 1927—30, a równocześnie specjalne studia historyczno-archiwalne w Królewcu, Wiedniu, Rzymie i Wrocławiu. W r. 1929 otrzymał święcenia kapłańskie (16. III.) w Pelplinie, i w tymże roku stopień magistra (26. VI.) teologii na Uniwersytecie Warszawskim oraz stanowisko asystenta katedry historii Kościoła w Polsce. Z końcem roku 1930 zdał tamże egzaminy doktorskie po czym dnia 20. II. 1931 otrzymał dyplom doktora teologii na podstawie dysertacji „Walka księcia Jana Opolskiego Kropidły z Krzyżakami w obronie majątkowych praw diecezji wrocławskiej“.

Po powrocie z badań naukowych w Archiwum Watykańskim w czerwcu 1931 pełnił obowiązki duszpasterskie jako wikary w Pieniążkowie (do końca października) a następnie został kapelanem biskupim w Pelplinie (do końca czerwca 1932). Równocześnie (od 15. XII. 1931) był docentem historii, patrologii i historii sztuki w Seminarium Duchownym w Pelplinie, które to przedmioty wykladał w tymże Seminarium od początku następnego roku akademickiego jako profesor zwyczajny. W r. 1934 19. IV. powołany został na członka Okręgowej Komisji Konserwatorskiej na obszar województw poznańskiego i pomorskiego, należąc równocześnie do Komisji Mieszanej dla spraw sztuki diecezji chełmińskiej. Od r. 1935 jest dyrektorem biblioteki Seminarium Duchownego w Pelplinie, a od r. 1936 archiwariuszem diecezjalnym i konserwatorem. Odtąd oprócz wykładów i pracy naukowej zajmował się inwentaryzacją zabytków i zbiorów diecezjalnych. Należy do szeregu towarzystw naukowych, jak Polskiego Towarzystwa Historycznego, Polskiego Tow. Teologicznego, Tow. Nauk. w Toruniu, Towarzystwa Miłośników Książki w Krakowie, Bibliofilów w Toruniu, Instytutu Bałtyckiego itd. Za pracę kulturalną i społeczną odznaczony został z początkiem r. 1939 Złotym Krzyżem Zasługi. W czerwcu i lipcu 1939 zabezpieczył najcenniejsze zabytki na te-

renie diecezji oraz zbiory archiwalne i biblioteczne w Pelplinie, wywożąc ich część w głąb centralnej Polski.

W czasie wojny udał się do Rzymu, gdzie pracował w Archiwum Watykańskim do maja 1940. Następnie zajęty był w duszpasterstwie w diecezji malaskiej (do grudnia 1941), potem jako kapelan internowanych Polaków w Hiszpanii, a od r. 1945 w Wielkiej Brytanii jako kapelan wojskowy I Korpusu Sił Zbrojnych. Do kraju wrócił z końcem lipca 1946 r., obejmując we wrześniu tegoż roku swoje przedwojenne funkcje. Z dniem 1 listopada 1946 został wicerektorem Seminarium Duchownego, a w październiku 1947 r. kanonikiem gremialnym Kapituły Katedralnej Chełmińskiej. Od-tąd poświęca się obok wykładów głównie reorganizacji archiwum diecezjalnego i biblioteki seminaryjnej.

Prace: Rozprawy, artykuły, przyczynki. 1) Sztuka pierwszych chrześcijan — *Ateneum Kapłańskie*, tom 25 (1930, s. 84—91. 2) Biskup chełmiński Jan II „Kropidło“ a Wielki Mistrz Konrad von Jungingen (1398—1402) — *Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej*, rok 74, nr 11, s. 823—830, 1931. 3) Nieznany list W. Księcia Litewskiego Witolda do Jana biskupa wrocławskiego z r. 1417 — *Kwartalnik Historyczny*, XLVI, t. I. (1932) s. 148 n. 4) Walka Księcia Jana Opolskiego „Kropidły“ z Krzyżakami w obronie majątkowych praw diecezji wrocławskiej — *Rocznik Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, t. 38, s. XV + 138 (rec. Ks. Kłapkowski w *Miesięczniku Diecezji Chełmińskiej*, 1933, s. 266—268). 5) Pertraktacje grudziądzkie z roku 1417 — *Miesięcznik Diecezji Chełm.* rok 75, nr 2, s. 148—159 i os. odb. 6) *Laudabile principis testamentum* (rok 1421 — szczegół z życia głośnego Opolczyka Jana „Kropidły“) — *Collectanea Theologica*, dawniej *Przegląd Teologiczny*, s. 324—330, 1932. 6 a) Dwa dokumenty — *Miesięcznik Diecezji Chełmińskiej*, r. 75, nr 4—5, s. 251—263. 7) Spór o świętopietrze w diecezji chełmińskiej (1317—1333) — *Miesięcznik Diec. Chełm.*, rok 76, nr 6, s. 427—442 i os. odb., 1933. 8) Początki chrześcijaństwa na Pomorzu — *Mies. Diec. Chełm.*, rok 78, nr 10, s. 815—828, 1935. 9) Historia Zakładu N. M. P. Anielskiej w Kościerzynie (1861—1936), *Kościerzyna* 1936, s. VI + 127 (rec. ks. Bieszk w *Mies. Diec. Chełm.* 1937, s. 67 i Mocarski w *Tece Pomorskiej*). 10) Zakład Najświętszej Marii Panny Anielskiej w Kościerzynie wobec ustawy o klasztorach z 31 maja 1875 (przyczynek do dziejów „Kulturkampfu“ w diecezji chełmińskiej) — *Księga pamiątkowa ku uczczeniu dziesięciolecia biskupstwa J. E. Ks. biskupa Stanisława W. Okoniewskiego Pelplin* 1936, s. 106—133 i os. odb. 11) *Życiorys Ks. Biskupa Okoniewskiego i jego działalność w diecezji cheł-*

mińskiej — wstęp do „Księgi Pamiątkowej“ ... j. w., s. 5—10. 12) Jubileusz Kościarskiej Uczelni N. M. P. Anielskiej — Miesięcznik Diec. Chełmińskiej, rok 79, nr 11/12, s. 863—873, 1936. 13) Biblia Gutenberga w Pelplinie, Toruń (Tow. Bibliofilów im. Lelewela) 1936. 14) Zestawienie rubryk pelplińskiej biblii Gutenberga — Mies. Diec. Chełm., rok 80, nr 8, s. 666—691 i os. odb., 1937. 15) Zamek pokrzyżacki w Bierzgłowie, obecnie letnisko kleryków i dom rekolekcyjny diecezji chełmińskiej — Mies. Diec. Chełm., rok 80, nr 3, s. 175—203 i ponowne wydanie (Pelplin) s. 34+14 rycin; rec. ks. Czaplewski w Mies. Diec. Chełm. 1937, s. 643—644. 16) Zamek Bierzgłowski — album (Pelplin—Poznań); rec. ks. Smoczyński w Mies. Diec. Chełm. 1937, s. 1032. 17) Biskup-bibliofil na stolicy chełmińskiej — *Silva Rerum*, 1938, nr 1/2, s. 3—6. 18) Istota i cel Związku Misyjnego Duchowieństwa — Księga Pamiątkowa II kongresu Zw. Mis. Duch. w Polsce, Płock, 1938, s. 56—71. 19) Kościół katolicki na Pomorzu — *Dziennik Pomorski* (Tczew), 1938. 20) Bierzgłowski Zamek — *Słownik Geograficzny Państwa Polskiego*, t. I (Pomorze), szp. 645—649; w tymże *Słowniku* opracowane w Pelplińskim Seminarium Historycznym dzieje miast: Brodnica (szp. 765—780), Chełmno (931—952), Chełmża (954—967), Chojnice (980—993), Działdowo (1265—1270), Gniew (1509—1516), Golub (1531—1538) i Grudziądz (1661—1678). 21) Święty Andrzej Bobola, męczennik unii i patron Polski — Mies. Diec. Chełm., rok 82, nr 6/7, s. 551—561, 1939. 22) Archiwa kościelne na Pomorzu, ich stan i potrzeby — *Zapiski Towarzystwa Naukowego w Toruniu*, rok 1939—1945, t. XI, zeszyt 5—12, s. 118—135. 23) Biblioteka Seminarium Duchownego w Pelplinie (referat na I ogólnopolskim zjeździe historyków Pomorza i Prus odbytym w Toruniu 19—20 lutego 1947) *Zapiski Tow. Nauk. w Toruniu*, t. XIII, zeszyt 1—4, s. 89—92, 1937. 24) Archiwa diecezji chełmińskiej (streszczenie referatu) j. w. s. 101—102. 25) Straty teologicznej nauki polskiej podczas wojny — środowisko pelplińskie — *Ateneum Kapłańskie* (Włocławek), t. 47, rok 39, zeszyt 2 (257), s. 214—217 i z. 3 (258), s. 321—323, 1947. 26) Dokoła zagadnień hoozjańskich — *Nasza Przeszołość*, t. IV, (1948), s. 295—310. Poza tym blisko 100 recenzji głównie w *Miesięczniku Diecezji Chełmińskiej* w latach 1933—9.

NAMYSŁOWSKI WŁADYSŁAW ur. 26. II. 1889 r. w Zagórzcu, pow. Sanok, syn urzędnika kolejowego Władysława i Antoniny z d. Langner. Nauki rozpoczął w Nowym Sączu, w r. 1907 złożył egzamin dojrzałości w gimnazjum im. Sobieskiego w Krakowie. Od tegoż roku studiował na Uniwersytecie Jagiellońskim, pierwsze półroczne na wydziale filozoficznym, dalsze zaś lata na wydziale prawa. Złożył tam egzaminy rządowe, a następnie uzyskał w r.

1913 doktorat prawa. Po rocznej praktyce sądowej w Krakowie i Tarnowie przeszedł do adwokatury. Wskutek okupacji Galicji w r. 1914 przeszedł do służby sądowej w Bośni i Hercegowinie. Po złożeniu egzaminu sędziowskiego z wynikiem celującym piastował urząd sędziego, następnie substytuta prokuratora. W r. 1919 mianowany wicekonsulem przy Poselstwie R. P. w Belgradzie, następnie konsulem w Berlinie i w Hamburgu. Od r. 1930 pełnił obowiązki radcy ministerialnego i zastępcy naczelnika wydziału w departamencie konsularnym M. S. Z. Od r. 1936 do r. 1939 był konsulem R. P. w Budapeszcie. Otrzymawszy od Rządu R. P. w Angers urlop bezpłatny wyjechał do Jugosławii, gdzie w l. 1939 — 45 był zatrudniony w Ministerstwie Skarbu, w Urzędzie Gminnym w Zemuniu, w sądzie w Mitrowicy, a w końcu w Komisji dla badania zbrodni okupantów w Jugosławii jako referent. W październiku 1945 r. zwolnił się z tego stanowiska, powrócił do kraju i został mianowany radcą Kolei Państwowych w dyrekcji okręgowej w Olsztynie. Mianowany profesorem nadzwyczajnym prawa międzynarodowego w Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu przeniósł się do tego miasta 15 stycznia 1946 r. W czasie studiów uniwersyteckich oddawał się badaniom historycznym, z początku historii wojskowości polskiej, później, w czasie pobytu w Jugosławii, historii prawa południowo-słowiańskiego. W czasie służby konsularnej pracował nad prawem międzynarodowym. W r. 1932 zostaje docentem prawa międzynarodowego na Wolnej Wszechnicy w Warszawie, w r. 1936 docentem historii prawa południowo-słowiańskiego na wydziale prawniczym U. J. K. Wykładał prawo konsularne i morskie na Studium Dyplomatycznym U. J. K. i w Szkole Instytutu Badawczego Europy Wschodniej w Wilnie.

Prace: 1) *Milicya W. M. Krakowa*, Kraków 1913. 2) *Poczta W. M. Krakowa*. Kraków 1913. 3) *Agrarne instytucje w kodyfikacjach bałkańskich (Przegląd prawa i administracji)* Lwów 1918. 4) *Sprzężaj u południowych Słowian (Przegląd prawa i administracji)* Lwów 1920. 5) *Prawo bliższosci u południowych Słowian (Czasopismo prawnicze i ekonomiczne)* Kraków 1921. 6) *Ustrój sądowy w średniowiecznej Serbii*. Lwów 1922. 7) *Serbskie prawo karne w wiekach średnich (Czasopismo prawnicze i ekonomiczne)* Kraków 1923. 8) *Zarys serbskiego prawa majątkowego*

(Pamiętnik historyczno-prawny) Lwów 1925. 9) Zarys postępków sądowego w średniowiecznej Serbii (Themis Polska) Warszawa 1925. 10) Wege der Rezeption des byzantinischen Recht im mittelalterlichen Serbien (Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven) Breslau 1926. 11) Serbskie prawo sądowe w wiekach średnich (Pamiętnik historyczno-prawny) Lwów 1926. 12) Proces chorwacki XIII wieku (Polska Akademia Umiejętności) Kraków 1927. 13) Das Gerichtswesen nach den in kroatischer Sprache verfassten Rechtsdenkmälern des kroatischen Küstengebiets (Przewodnik historyczno-prawny) Lwów 1931. 14) Pozasądowe organy porządku prawnego w krajach południowo-słowiańskich i polsko-litewskich (Księga pamiątkowa 400 rocznicy pierwszego Statutu Litewskiego) Wilno 1933. 15) Rechtsbeistände in den südslavischen Ländern und in Polen (Przewodnik historyczno-prawny) Lwów 1933. 16) Samopomoc a pozew sądowy na pomorzu chorwackim (Przewodnik historyczno-prawny) Lwów 1937. 17) Kazneni postupnik za Bosnu i Hercegovinu. Sarajevo 1919. 18) Polskie prawo konsularne. Lwów 1926. 19) Zbiór międzynarodowych norm prawno-konsularnych. Warszawa 1932. 20) Charakterystyczne cechy powojennych konwencji konsularnych (Przegląd prawa i administracji) Lwów 1931. 21) Zarys systemu współczesnego prawa konsularnego. Warszawa 1931. 22) Rezydenci polscy w Hamburgu (Sprawy Obce) Warszawa 1931. 23) Konsularne listy komisyjne (Sprawy Obce) Warszawa 1931. 24) Istota i charakter prawa konsularnego (Ruch prawniczy, ekonomiczny i socjalny) Poznań 1933. 25) Instytucje współczesnego prawa narodów. Warszawa 1947. 26) Systematyczny wykład prawa narodów. Olsztyn 1947. 27) Polskie prawo komunikacyjne. Toruń 1945.

WYDZIAŁ II.

BURHARDT STEFAN, ur. 18. XII. 1899 r. w Wilnie, jako syn Michała, doktora medycyny, i Antoniny z Medekszów. Studia średnie odbył w Gimnazjum im. Zygmunta Augusta w Wilnie, wyższe na Wydziale Humanistycznym U. S. B., gdzie też uzyskał doktorat z filozofii jako przedmiotu głównego i historii jako przedmiotu pobocznego. W r. 1927 rozpoczął pracę w Bibliotece Uniwersyteckiej w Wilnie; w r. 1930 zdał egzamin na bibliotekarza I stopnia. Poprzednio prowadził bibliotekę korporacji „Polonia“ (przeniesioną z Dorpatu) oraz bibliotekę Synodu Ewangelicko-Reformowanego w Wilnie. W r. 1932 odbył podróż do Londynu, gdzie zapoznał się z urządzeniami i organizacją Biblioteki British Museum. W r. 1934 objął kierownictwo Biblioteki im. Wróblewskich w Wilnie, pozostawiając

stając na tym stanowisku do wybuchu wojny. W czasie wojny był internowany, następnie pracował głównie fizycznie, za okupacji niemieckiej ponadto w tajnym nauczaniu. W kwietniu 1945 r. przybył jako repatriant do Torunia i objął obowiązki sekretarza Komisji Wykonawczej Komitetu Organizacyjnego Uniwersytetu. 11. VI. t. r. (do 1. II. 1946) mianowany dyrektorem Książnicy Miejskiej, a 1. IX. t. r. — Biblioteki Uniwersyteckiej. B. członek Komisji Badań Historii Najnowszej Wileńskiego Tow. Przyjaciół Nauk, b. wiceprezes Wileńskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich, b. członek Zarządu Wileńskiego Oddziału Towarzystwa Filozoficznego, b. prezes Związku Filatelistów i Numizmatyków w Wilnie, prezes Koła Związku Bibliotekarzy i Archiwistów w Toruniu, b. członek Zarządu Towarzystwa Naukowego w Toruniu.

Prace: 1) Józef Gołuchowski — William James — Alma Mater Vilmensis 1929 (fragment pracy doktorskiej). 2) Wacław Makowski — księgarz i wydawca, Słowo 1931. 3) Wileńska Biblioteka Publiczna jako narzędzie rusyfikacji, Słowo 1931. 4) Poświęcenie i otwarcie Biblioteki Państwowej im. Wróblewskich w Wilnie, Przegląd Biblioteczny, 1936, t. IX. z. 3. 5) Bibliografia regionalna — IV Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Warszawie. Referaty. Warszawa 1936. 6) Bibliografia do historii Wielkiego Księstwa Litewskiego — Ateneum Wileńskie 1928—1934. 7) Bibliografia bieżąca rejonu wileńskiego — Dziennik Wileński 1927. 8) Kilka życiorysów w Polskim Słowniku Biograficznym. 9) Dwa artykuły w herbarzu Uruskiego. Uzupełnienia i sprostowania z mat. archiw. oprac. Aleksander Włodarski. Cz. II i odb. Warszawa 1933. 10) Z prehistorii Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu (wspólnie z Józefem Mossakowskim), Toruń 1946 s. 45 — rec. Adam Felski, Robotnik Nr 5 z 5. I. 1946 r. 11) Biblioteki Toruńskie — Zapiski T. N. w Toruniu, t. XIII 1947 s. 55—61. 12) W druku: Historia Wileńskiego Koła Związku Bibliotekarzy Polskich 1923—44. W czasie wojny zaginęły prace nie wydane: Bibliografia do historii W. Ks. Litewskiego za l. 1934—5. oraz wyciągi z różnych archiwaliów wileńskich do historii rodzin: Jundziłłów, Gieysztorów, Hühne, Węslawskich, Horainów, Boreyszów, Medeksów, Burhardtów i inn.

CZERNY ZYGMUNT ur. 24. VII. 1888 r. we Lwowie, szkoły średnie ukończył w r. 1907 we Lwowie, poczem studiował na fakultecie filozoficznym Uniwersytetu we Lwowie, specjalizując się w filologii romańskiej, filozofii i filologii polskiej. W r. 1912 zdał państwowy

egzamin nauczycielski z filologii francuskiej i filologii polskiej, a w roku 1913 doktorat z filologii romańskiej. W latach 1909—1910 oraz 1913—1919 przebywał na studiach romanistycznych w Paryżu, Grenoble, Genewie i ukończył je z dyplomem *Etudes Supérieures de Littérature Française*. W r. 1911—1912 i 1913 pracuje jako nauczyciel szkoły średniej we Lwowie i w Rawie Ruskiej. W r. 1919—1921 znowu we Lwowie. W maju roku 1920 habilitował się na docenta filologii romańskiej Uniwersytetu we Lwowie, na podstawie rozprawy *Esthétique de L.-Cl. de Saint-Martin*. W r. 1922/23 i 1923/24 był zastępcą profesora filologii francuskiej na Uniwersytecie we Lwowie. W r. 1924 mianowany nadzwyczajnym profesorem filologii francuskiej, a w r. 1933 zwyczajnym profesorem tamże. W latach 1931/32, 1932/33, 1933/34 był równocześnie zastępcą profesora filologii romańskiej tamże, a od 1925 do 1939 także profesorem języka francuskiego Wyższej Szkoły Handlu Zagranicznego we Lwowie. W r. 1937/38 i 1938/39 był dziekanem fakultetu humanistycznego Uniwersytetu Jana Kazimierza we Lwowie. W czasie pomiędzy rokiem 1922—1939 był 12 razy na studiach naukowych w Paryżu, Monachium, Wiedniu i Berlinie, rozszerzając je na literaturę angielską i niemiecką oraz brał udział w kongresach naukowych lingwistyki romańskiej w Dijon, Bordeaux, Genewie i Rzymie, w kongresach neofilologów w Paryżu i historyków literatury francuskiej w Paryżu i Budapeszcie, oraz w licznych kongresach historyczno-literackich w Polsce. Jako wynik studiów zagranicznych i krajowych ogłosił szereg prac naukowych. Za prace naukowe odznaczony Krzyżem Kawalerskim francuskiej Legii Honorowej (1930), a następnie (1937) Krzyżem Oficerskim.

W r. 1939/40 i 1940 był profesorem filologii francuskiej Radzieckiego Uniwersytetu we Lwowie. Podczas okupacji niemieckiej był nauczycielem polskiej średniej Szkoły Handlowej we Lwowie. Jako pierwszy lwowski profesor wyższej uczelni zaczął tajne wykłady z filologii francuskiej już od 1. XI. 1941 r. Wykłady te prowadził dla romanistów i polonistów aż do końca okupacji niemieckiej w normalnym wymiarze godzin pensum uniwersyteckiego. W tym czasie był z wyboru prorektorem tajnego Uniwersytetu we Lwowie oraz profesorem tajnej Wyższej Szkoły Handlu Zagranicz-

nego we Lwowie. Na obu uczelniach odbywał egzaminy dyplomowe, a na Uniwersytecie też i egzaminy doktorskie. W roku 1944/45 ponownie profesorem francuskiej filologii Radzieckiego Uniwersytetu we Lwowie. Wyjechał jako repatriant 2 listopada 1945 r. Dostał wtedy powołanie na katedrę filologii romańskiej od Uniwersytetu w Łodzi (od rektora Kotarbińskiego), od rady wydziału humanistycznego Uniwersytetu w Poznaniu 17. XI. 1945 r. i od rektora Kulczyńskiego na Uniwersytet Wrocławski (21. XI. 45), jednak 1. I. 1946 objął obowiązki profesora filologii romańskiej na Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu. W roku 1945/46 był obok tego kontraktowym profesorem filologii romańskiej w Poznaniu, a po zrzeczeniu się tej katedry, w 1946/7, 1947/8, 1948/9 tym samym we Wrocławiu. W latach 1945/6, 1946/7 był zast. prorektora Uniwersytetu M. Kopernika, a na lata 1948/9, 1949/50 i 1950/51 dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej mianowany prorektorem tamże.

Był zwyczajnym członkiem b. Towarzystwa Naukowego we Lwowie od 1932 r., jest zwyczajnym członkiem Tow. Naukowego w Toruniu i był przewodniczącym jego Komisji Filologicznej, zaś od 21. III. 1948 r. jest przewodniczącym jego Wydziału Filologicznego. Jest współpracownikiem Komisji Filologii Zachodnio-Europejskiej Polskiej Akademii Umiejętności.

Prace: 1. *Esthétique de L—Cl. de Saint-Martin*, Lwów, 1920, s. 115. 2. *Współczesna wymowa francuska*, Lwów, 1926, s. 436 i 4 tabl. 3. Czerny—Szarota: *Manuel de langue française p. les Ecoles secondaires*, 6 tomów. 4. Czerny—Jungman: *Cours de Langue Française pour les Ecoles secondaires*, 6 tomów. 5. Chateaubriand, *Atala*, av. notice litt. et commentaire, Poznań 1928, str. 166. 6. *Blaise de Vigenère et la querelle des Anciens*, Lwów 1929, str. 16. 7. *Dydaktyka języków nowożytnych*, Warszawa 1938, str. 102. 8. *Najnowsze prądy francuskiej krytyki literackiej*, Lwów, 1936. 9. *Aspects de la France*, Lwów, 1935, str. 190. *Książki w manuskrypcie*: 10. *Etude stylométrique sur „Les Narbonnais“*, folio, str. 210. 11. *Szkolnictwo francuskie*, folio, str. 315. 12. *Dydaktyka francuska*, folio, str. 287. *W przygotowaniu*: 13. *La technique du roman*, folio, str. 286. 14. *La théorie et l'histoire du Baroc français*. 15. *L'art structural de la Chanson de Roland*. *Broszury i artykuły*: 16. Th. Gautier, szkic literacki — *Gaz. Wieczorna Lw.* 1911. 17. O przekładach utworów Krasińskiego na francuski — *Lw. Pamiętnik Lit.* 1912. 18. *Wykształcenie prof. szkół średnich we Francji*, Pam. P. Ligi Naucz., Paryż, 1918. 19. *Essai d'une définition du mysti-*

cisme, Paryż, 1919. 21. Przewartościowanie Symbolizmu, Gaz. Lwowska, 1919. 22. J. Romain, jako powieściopisarz — Kurier Lwowski, 1920. 23. Molier a społeczeństwo francuskie — Lwów, 1922. 24. Najnowsza poezja francuska — Przegląd lit., 1922. 25. Charles Maurras, szkic lit. — Przegląd Warszawski, 1923. 26. Próba klasyfikacji i opisu e niemego — Spraw. Tow. Nauk. Lwów, 1923. 27. Zarys filozofii Maine de Birana — Tow. Filoz. Lwów, 1924. 28. J. Romain, poeta Unanimizmu — Wiad. Lit. 1924. 29. Nauka filozofii w fr. szkole średniej — Ruch Filoz., 1925. 30. Problem fonetyczny w nauczaniu — I Zjazd Neofilolog., w Warszawie 1929. 31. Powojenna literatura francuska — I Zjazd Neofilolog., w Warszawie 1929. 32. Nowy podział materiału neofilologicznego — Neofilolog. 1930. 33. Rôle des langues vivantes — II Congrès des Langues vivantes Paris, 1931. 34. La Genèse du Romantisme français — Neofilolog, 1930. 35. Studium o Rimbaudzie — Wiadomości Muz. i Lit., 1933. 36. Teoria interpretacji tekstów — Neofilolog, 1934. 37. Nauka obcych języków w szkole średniej — Neofilolog, 1939. 38. Literatura neofilologiczna w szkole średniej — Muzeum 1939. 39. Dzisiejsza Francja, II Kongres neofilologiczny — Warszawa 1939. 40. Teoria motywu literackiego Pol. Tow. Naukowe Lwów 1942. 41. Treść historii literatury — Pol. Tow. Naukowe, Lwów 1943. 42. Zakres historii literatury francuskiej, P. A. U. 1947. 43. Periodyzacja historii literatury francuskiej, P. A. U. 1948. 44. Do genezy Romantyzmu francuskiego — Tow. Nauk. Toruń 1948. 45. Metoda „wielotorowa“ w historii literatury — Tow. Nauk. Toruń, 1948. Ponadto około 30 recenzji umieszczonych w: Kwartalniku Hist., Revue de Littérature comparée, Ruchu Lit., Oświata i Wychowanie, Przegląd Współcz., Muzeum, Neofilolog. itd.

Inna działalność naukowa: Wykłady naukowe i literackie w Lwow. Tow. Naukowym, Pol. Tow. Filozof. Pol. Zw. Zaw. Liter. we Lwowie, Tow. Neofilologicznym, Tow. A. Mickiewicza, Tow. Przyjaciół Ossolineum, na Wyższych Kursach Neofilologicznych w Warszawie, Poznaniu, Wilnie, Lwowie, Lublinie i Krakowie, na kongresach lingwistyki romańskiej w Dijon i Bordeaux, na kongresie nauczania w Paryżu, na kongresie profesorów neofilologów w Paryżu, na kongresie im. Krasickiego, oraz 1 trymestr na zaproszonych wykładach na Uniwersytecie w Wilnie.

CZEŻOWSKI TADEUSZ HIPOLIT urodził się w Wiedniu 26 lipca 1889 r. Uczęszczał do Gimnazjum V, a następnie do Gimnazjum III we Lwowie, w którym otrzymał w r. 1907 świadectwo dojrzałości. Wstąpiwszy na Wydział filozoficzny Uniwersytetu Lwowskiego, studiował filozofię, matematykę i fizykę. W r. 1912

złożył egzamin na nauczyciela szkół średnich z matematyki i fizyki jako przedmiotów głównych, w r. 1914 złożył egzaminy ścisłe z filozofii i matematyki na stopień doktora filozofii; promocja doktorska odbyła się wskutek wypadków wojennych dopiero w r. 1915 w Wiedniu, w związku z nią otrzymał pierścień doktorski „sub auspiciis Imperatoris“. W r. 1911/12 odbył praktykę nauczycielską w Gimnazjum VI we Lwowie, w latach 1912/13 i 1913/14 uczył w tymże gimnazjum jako egzaminowany zastępca nauczyciela matematyki i fizyki. W latach 1915—1918 pełnił obowiązki dyrektora kancelarii Uniwersytetu Lwowskiego. W r. 1918 został powołany do Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego w Warszawie, gdzie pozostawał do r. 1923, ostatnio jako radca ministerialny i kierownik Departamentu Nauk i Szkół Wyższych. W r. 1920 habilitował się z filozofii na U. J. K. W r. 1923 został mianowany nadzwyczajnym profesorem filozofii na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Stefana Batorego. Profesorem zwyczajnym został w r. 1936 i pozostawał na tym stanowisku aż do zamknięcia Uniwersytetu (15. XII. 1939). W latach 1933/34 i 1934/35 był prorektorem Uniwersytetu, w latach 1935/36 i 1936/37 dziekanem, wreszcie w r. 1937/38 prodziekanem Wydziału Humanistycznego. Od r. 1926 tj. od wprowadzenia egzaminów magisterskich był obierany stale przewodniczącym Komisji egzaminów magisterskich na Wydziale Humanistycznym. Również stale od r. 1928 był prezesem Komisji egzaminów państwowych w Wilnie dla kandydatów na nauczycieli szkół średnich.

W latach 1939 do 1945 nauczał w tajnym nauczaniu zarówno akademickim, jak i w szkole średniej. W lecie 1945 r. repatriowany do Torunia został profesorem zwyczajnym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika.

Prace: 1) Teoria klas. Archiwum Naukowe, wyd. Tow. dla popierania nauki polskiej, dział I, tom IX, zeszyt 2, Lwów, 1918. 2) Imiona i zdania, dwa odczyty, odbitka z Przeglądu Filozoficznego, r. 21, z. 3—4, Warszawa, 1919. 3) O formalnym pojęciu wartości, Przegląd Filozoficzny r. 22, z. 1—2, Warszawa, 1920. 4) Zmienne i funkcje, odbitka z Przeglądu Filozoficznego r. 22, z. 3, Warszawa, 1920. 5) O niektórych stosunkach logicznych, odbitka z Przeglądu Filozoficznego, r. 23. Księga Pamiątkowa

- ku czci Prof. Twardowskiego, Lwów, 1921. 6) O filozofii, wykład wstępny wygłoszony w Uniwersytecie Wileńskim, Wilno, 1923. 7) Teoria pojęć Kazimierza Twardowskiego, Przeg. Filoz. r. 28, z. 1—2, Warszawa, 1925. 8) Klasyczna nauka o sędzie i wniosku w świetle logiki współczesnej, Wilno, 1927. 9) Kilka uwag o uogólnianiu i o przedmiotach pojęć ogólnych, Przegład Filozoficzny r. 29, z. 3—4, Warszawa, 1927. 10) Die polnische Philosophie: Einzeldisziplinen, Ueberwegs Grundriss der Geschichte der Philosophie, V Teil, 12 Aufl. Die poln. Phil. § 6, Berlin, 1928. 11) O stosunku przyczynowym, Przegł. Fil. r. 31, z 1—2 (Księga Famiątkowa II Polskiego Zjazdu Filozoficznego), Warszawa, 1928. 12) Zbiór ustaw i rozporządzeń o studiach uniwersyteckich oraz innych przepisów dla studentów Uniwersytetu (ze szczególnym uwzględnieniem Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie) zebrał i wstępem zaopatrzył... (Wstęp O studiach uniwersyteckich), Wilno, 1926. 13) Die polnische Philosophie der Gegenwart, Slavische Rundschau, Prag, 1929. 14) O pewnem uogólnieniu logiki klasycznej, Księga Pam. Polskiego Towarzystwa Filozoficznego, Lwów, 1931. 15) O zależności między treściami i zakresami pojęć, Przegład Filozof. r. 35, 1932, str. 1—11. 16) O stosunkach nauki do państwa, wydawn. Komisji jubileusz. Kasy im. Mianowskiego, Warszawa, 1933, str. 15. 17) Spostrzeżenia i przypomnienia, Kwartalnik Psychologiczny IV, Poznań, 1933, str. 1—14. 18) Jak powstało zagadnienie przyczynowości, zarys jego rozwoju w filozofii starożytnej, wydawn. Wileńskiego Tow. Filozoficznego, t. I, Wilno, 1933, str. 67. 19) Pozytywizm a idealizm w pojmowaniu nauki, Warszawa, 1936, str. 15. 20) Arystotelesa teoria zdań modalnych, Przegł. Filozof. r. 39, 1936, str. 1—12. 21) Metodologiczne postulaty Descartes'a, Przegł. Filozof. r. 40, 197, str. 15. 22) Kazimierz Twardowski 20. X. 1866 — 11. II. 1938, Ruch Filozof. tom XIV, nr 1—3, Lwów, 1938, str. 2—9. 23) Kazimierz Twardowski jako nauczyciel. Kazimierz Twardowski nauczyciel — uczony — obywatel. Lwów, 1938, str. 7—12. 24) Propedeutyka filozofii. Podręcznik dla II klasy wszystkich wydziałów w liceach ogólnokształcących. Lwów, 1938, str. 160. 25) W sprawie polskiego słownika filozoficznego. Ruch Filozof. tom XV, Lwów, 1939, str. 1—3. 26) Pierwszy polski zjazd filozoficzny, Ruch Filozof. r. V z. 3, Lwów, 1920. 27) Główne zasady nauk filozoficznych. Toruń, 1946, str. 199. 28) O uniwersytecie i studiach uniwersyteckich, Toruń, 1946, str. 68. 29) O naukach humanistycznych, Toruń, 1946, str. 20. 30) Prawda a język. Wiedza i Życie, r. 15, 1946, z. 3, Warszawa. 31) Pożyteczność błędu. Wiedza i Życie, r. 15, z. 4—5, 1946, Warszawa. 32) Kazimierz Twardowski as teacher, Studia Philosophica vol. III, Kraków i Poznań, 1948, s. 13—17. 33) Quelques problèmes anciens sous la forme moderne, Studia Philosophica, vol. III, Kraków i Poznań, 1948, s. 101—113. 34) O metafizyce, jej kierunkach i zagadnieniach, Księgarnia Naukowa T. Szczęsny i Ska, Toruń, 1948, s. 143.

ELZENBERG HENRYK ur. w Warszawie 18. IX. 1887 r. Szkoły średnie ukończył w Szwajcarii; studia wyższe na wydziale humanistycznym uniwersytetu w Paryżu (Sorbona); doktorat uniwersytecki tamże. Przed skupieniem głównych zainteresowań na filozofii głównym przedmiotem była przez czas jakiś literatura francuska. Habilitowany z filozofii w r. 1921 na Uniwersytecie Jagiellońskim. Wykładał kolejno w Krakowie, Warszawie, Wilnie. W roku 1945 mianowany profesorem filozofii na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Członek korespondent Towarzystwa Naukowego Warszawskiego.

Prace: I. W zakresie dyscyplin filozoficznych:

1. Podstawy metafizyki Leibniza, Rozprawy P. A. U. 1917, s. 70.
2. Marek Aureliusz, z historii i psychologii etyki. Lwów, 1922, s. 108.
3. Etyka wyrzeczenia. — Przegląd Filozoficzny, 1925.
4. Nauka o literaturze czy krytyka literacka? — Przegląd Warszawski, 1925.
5. O wąskim pojmowaniu nauki — Wiadomości Literackie, 1926.
6. Przeciwko formalizmowi w estetyce — Księga pamiątkowa ku czci prof. Wł. Heinricha, Kraków, 1926.
7. Lukrecjusz i religia materializmu — Przegląd Współczesny, 1927.
8. O funkcji poznawczej wysławiania się obrazowego — Przegląd Filozoficzny, 1928.
9. O nowe średniowiecze /rzec dyskusyjna o książce Berdiajewa „Nowe Średniowiecze“/ — Droga, 1928.
10. Wielkość i my /w sprawie „rewizjonizmu“ Boya-Zeleńskiego/ Tamże, 1929.
11. Nauka i barbarzyństwo (rzec o stosunku nauki do kultury). — Pamiętnik Warszawski, 1930.
12. O różnicy między „pięknem“ a „dobrem“ — Przegląd Filozoficzny, 1933.
13. Les idées de valeur et d'obligation, Sprawozdania Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, 1934.
14. Ahimsa i pacyfizm /rzec o etyce Gandhiego/ — Pion, 1934.
15. W sprawie estetyzmu w literaturze — Marchoń, 1935.
16. Etyczny charakter sztuki — Pion, 1935.
17. Zły estetyk i jego sława /o Crocem/ — tamże, 1935.
18. Estetyka jako dyscyplina wartościująca — tamże, 1936.
19. Obligation et commandement — Sprawozdania Międzynarodowego Zjazdu Filozoficznego im. Kartezjusza w Paryżu, 1937. /To samo w przekładzie polskim: Powinność i rozkaz — Przegląd Filozoficzny, 1938/.
20. Le phénomène esthétique de la coloration affective — Sprawozdania z II Międzynarodowego Zjazdu Estetyki i Nauki o Sztuce w Paryżu, 1937.
21. Zabarwienie uczuciowe jako zjawisko estetyczne — /tekst w stosunku do

poprzedniego rozszerzony/, Prace ofiarowane Kazimierzowi Wóycickiemu, 1937. 22. Osobowość twórcza artysty — /streszczenie własne odczytu wygłoszonego w Polskiej Akademii Literatury/, Pion, 1938. 23. W latach 1933 do 1939 prowadził dział estetyki w Roczniku Literackim (omówiona polska produkcja w zakresie estetyki za lata 1932 do 1938). 24. Dział recenzyj z estetyki w *Studia Philosophica*, Lwów, tom I, 1935. 25. Ideał zbawienia na gruncie estetyki czystej. Autoreferat w Sprawozdaniach Tow. Naukowego K. U. L. nr 1, 1947. 26. Dynamiczne pierwiastki sztuki prozy. Autoreferat w *Ruchu Filozoficznym*, I. XVI, nr 1—2, 1948. 27. La personnalité créatrice de l'artiste, streszczenie referatu na X Międzynarodowy Zjazd Filozoficzny, w *Proceedings of the Congress*, 1948. (Odmienna wersja pracy podanej pod 22). 28. Gandhi w perspektywie dziejowej — Znak, 1948.

II. W zakresie literatury francuskiej.

1. *Le sentiment religieux chez Leconte de Lisle*, Paryż, 1909, s. 254. 2. *Anatol France* — *Przegląd Warszawski*, 1924. 3. W latach 1922 i 1923 prowadził — jako jeden z recenzentów — dział literatury francuskiej w *Przeglądzie Warszawskim*. 4. W latach 1937 i 1938 — całkowity dział oceny tłumaczeń z literatury francuskiej (za lata 1936 i 1937) w *Roczniku Literackim*.

Uwaga — W spisie powyższym pominięto: 1/ Recenzje; 2/ Poniższe prace popularyzatorskie lub z granicy publicystyki; 3/ Artykuły krytyczno-literackie, o ile dotyczyły autorów innych niż Francuzi (Żeromski, Kasprówic, Berent, Wittlin, Tagore i inni).

GÓRSKI KONRAD urodził się d. 22. IV. 1895 r. we wsi Wagry, pow. Brzeziny, woj. łódzkie jako syn Jana, urzędnika Warszawsko-Wiedeńskiej Kolei Żelaznej i Heleny z Rozdajczarów Górskich. Gimnazjum Męskie Wojciecha Górskiego ukończył w Warszawie w 1913 r. Studiował na uniwersytetach: w Dorpacie — Wydział Prawny w l. 1913—1915; w Warszawie — Wydział Filozoficzny w l. 1918—1921; w Pradze — Wydział Filozoficzny w latach 1922—1923. Egzamin doktorski złożył w Warszawie w 1921 r. (przedmiot główny — polonistyka, poboczny — historia). Dwukrotnie pełnił obowiązki lektora języka polskiego na uniwersytetach zagranicznych: w Pradze — 1922—1923 i w Lille — 1927—1928. Habilitował się na Uniwersytecie Warszawskim w 1929 r. (listopad—grudzień) z zakresu historii literatury polskiej i rozpoczął wy-

kłady jako docent tegoż uniwersytetu w lutym 1930 roku. W latach 1918—1922, 1923—1927, 1928—1934 pracował jako nauczyciel języka polskiego (początkowo i niemieckiego) w warszawskich gimnazjach i liceach. W listopadzie 1934 objął katedrę historii literatury polskiej na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w charakterze profesora nadzwyczajnego i pozostał na tym stanowisku aż do zamknięcia tegoż uniwersytetu w grudniu 1939 r. Cały okres wojny 1939—1945 przebył w Wilnie, gdzie brał udział w tajnym nauczaniu, zarówno w kompletach uniwersyteckich, jak i licealnych. W maju 1945 przyjechał do Torunia, gdzie jako dziekan Wydziału Humanistycznego wziął udział w pracy nad organizacją Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. W chwili obecnej jest profesorem zwyczajnym historii literatury polskiej na U. M. K. w Toruniu, członkiem czynnym Warszawskiego Towarzystwa Naukowego, członkiem-korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności, członkiem Towarzystwa Naukowego w Toruniu, Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, Polskiego Towarzystwa Filologicznego, oraz członkiem rzeczywistym Zw. Zaw. Literatów Polskich; w l. 1945—1948 był prezesem Zarządu Oddziału Pomorskiego tegoż Związku.

Prace: 1. Pogląd na świat młodego Mickiewicza — Warszawa, 1925. 2. Tatry i Podhale w twórczości Jana Kasprowicza — Zakopane, 1926. 3. Grzegorz Paweł z Brzezina — Kraków, 1929. 4. Historia literatury polskiej do r. 1863 — „Wiedza o Polsce“, tom II, Warszawa, 1930—1932. 5. François Mauriac — Studium literackie — Poznań, 1935. 6. Stanisław Krzemiński, człowiek i pisarz — Wilno, 1936. 7. Literatura a prądy umysłowe — Warszawa, 1938 (zbiór mniejszych prac naukowych, drukowanych w różnych czasopismach w l. 1921—1937). 8. Literatura Polska — Historia literatury polskiej do r. 1830 — Podręcznik dla klasy I liceów ogólnokształcących, Lwów—Warszawa, 1938. 9. Literatura Polska — Wypisy z literatury polskiej i powszechnej — Podręcznik dla klasy I liceów ogólnokształcących, Lwów—Warszawa, 1938. 10. Poezja jako wyraz — Toruń, 1946 Wyd. U. M. K. 11. Erazm z Rotterdamu — „Wiedza Powszechna“, Warszawa, 1948.

Wydania komentowane autorów: Kochanowski /Wybór poezyj, Odprawa posłów greckich, Treny/, Mickiewicz /Grażyna, Konrad Wallenrod, Pan Tadeusz, Księgi narodu i pielgrzymstwa, Wybór drobnych utworów, Ballady i romanse, oraz II tom Narodowego Wydania Dzieł A. Mickiewicza/, Asnyk /Wybór poezyj/,

Przybyszewski /Moi współcześni tom II/, Żeromski /Ludzie bezdomni/.

Artykuły naukowe i literackie: w czasopismach: polskich — Pamiętnik Literacki, Ruch Literacki, Rocznik Literacki, Pamiętnik Warszawski, Reformacja w Polsce, Przegląd Warszawski, Przegląd Filozoficzny, Pion, Kultura, Droga, i inne; w obcych: Slovansky Prehled. Nase Zahranici, Rise hviczd, Slavonic Review.

KUCHARSKI EUGENIUSZ ur. 12. XII. 1880 r. w Drohobyczu; szkołę początkową i gimn. klasyczne ukończył w Samborze, studiował filologię polską i romańską na wydziale filozoficznym Uniwersytetu Lwowskiego pod kierunkiem R. Pilata, W. Bruchnalskiego, J. Kallenbacha i E. Porębowicza. W r. ak. 1904/05 prowadził tajny kurs przysposobienia wojskowego w organizacjach akademickich Życie i Odrodzenie. W r. 1907 studiuje teatr i sztukę francuską w Paryżu, a sztukę włoską w Rzymie i Florencji. Egzamin kandydacki z j. polskiego i francuskiego złożył w r. 1908, doktorat z filologii polskiej i romańskiej w 1909. Od 1905 r. pracował w szkolnictwie średnim we Lwowie, Stanisławowie i z powrotem we Lwowie. W I. wojnie światowej brał czynny udział jako oficer austriacki w walkach nad Bugiem i Wereszycą jako też w obu oblężeniach Przemyśla; od kapitulacji Przemyśla 22. III. 1915 przebywał w niewoli rosyjskiej (Ufa, Orenburg). Z powodu nadwątlonego zdrowia przeznaczony do wymiany jeńców w 1917. mógł wrócić do kraju dopiero w 1918. W r. 1921 habilitował się z historii literatury polskiej na Uniw. J. K. we Lwowie. Od 1928 r. był nadzwyczajnym, a od 1935. zwyczajnym profesorem polskiej literatury porównawczej Uniw. Jana Kazimierza we Lwowie. Od 1939—1941 był profesorem, a w czasie okupacji kierownikiem tajnego studium literatury polskiej do 1944. Z chwilą zajęcia Lwowa przez Armię Czerwoną był kierownikiem katedry literatury polskiej tamże. Od 1946 roku jest profesorem teorii literatury i literatury porównawczej na Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu. Od 1921 r. jest członkiem przybranym, a od 1925. członkiem zwyczajnym Tow. Naukowego we Lwowie. Od 1927 r. członkiem korespondentem Polskiej Akademii Umiejętności i polskiej sekcji Międzynarodowej Współpracy Intelktualnej. Od 1946 r. członkiem zwyczajnym Tow. Naukowego w Toruniu. Adres: Toruń, ul. Mickiewicza 20, II p.

Prace: 1. Fredro jako romantyk — Pamiętnik Literacki 1906 i os. odb. Lwów 1906, s. 32. 2. Reminiscencje bajrońskie w „Reducie Ordonu” — Tamże. 1906. 3. Geneza „Zemsty” Aleksandra Fredry — Biblioteka Warsz. 1909, t. II i odb., s. 34. 4. Strofy osobiste w „Beniowskim” Słowackiego — Sprawozdanie Wyższej Szkoły Realnej w Stanisławowie 1909, s. 27 i w Księdze Pamiątkowej ku uczczeniu setnej rocznicy urodzin J. Słowackiego, Lwów 1909. 5. A. Fredro: „Śluby panięskie”. Rozbiór, komentarz i tekst — Arcydzieła polskich i obcych pisarzy t. 75. Brody 1910. 6. Romantyzm w komediach Fredry — Biblioteka Warsz. 1911, t. I s. 252—307. 7. Do genezy „Snu” w 1. części „Nieboskiej” Z. Krasin-skiego. — Pamiętnik Lit. 1912. 8. Kazimiera Zawistowska /1870—1902/ — Sfinks /sierpień—wrzesień 1913/. 9. Bogusławskiego „Cud czyli Krakowiacy i górale” — Pamiętnik Lit. 1914 i os. odb. s. 22. 10. „Wychowanka” A. Fredry a Goldoniego „La Pamela” i „Pamela maritata” — Przewodnik Naukowy i Lit. 1919, z. 7. 11. A. Fredro: „Śluby panięskie.” Wstęp, komentarz, tekst. — Biblioteka Narodowa S. I. nr 22, Kraków 1920. 12. Sąd romantyka o „Panu Tadeuszu”. — Pamiętnik Lit. 1920. 13. A. Fredro: „Zemsta”. Wstęp, komentarz, tekst. — Biblioteka Narodowa, S. I, nr 32, Kraków 1920. 14. Głosy do „Kordiana” — Tygodnik Ilustr. 1920, t. II, nr 50 — 52. 15. Źródła i podniety niektórych pomysłów i wątków Fredr-wskich. Seria I. — Pamiętnik Lit. 1920, 1921. 16. Fredro a komedia obca. Stosunek do komedii włoskiej. Kraków 1921. „Z historii i literatury”, s. 267 i 3 nłb. 17. A. Fredro: „Pan Jowialski”. Wstęp, komentarz, tekst. — Biblioteka Narodowa, S. I, nr 36, Kraków 1921. 18. Jabłoń gwiazd w „Anhellim” — Przegląd Warsz., 1921, nr 1. 19. Ideał polskiej sztuki ludowej /Feliksa Gwiżdża „Gody”/. — Poradnik teatrów i chórów włościańskich 1922, nr 3 — 5. 20. Moliere /W trzechsetną rocznicę urodzin/. — Tamże, nr 6 — 8. 21. Bogusławski Wojciech: „Cud mniemany czyli krakowiacy i górale. /Wstęp, komentarz, i tekst/. — Pisarze polscy i obcy nr 6, Warszawa—Kraków 1923. 22. O metodę estetycznego rozbioru dzieł literackich — Pamiętnik Lit. 1922/23, s. 1 — 38. 23. Komizm. Przegląd prac ostatnich o komiźmie. — Pamiętnik Lit. 1923. 24. Chronologia komedii i niektórych pomniejszych utworów A. Fredry. — Rozprawy Wydz. Filolog. P. A. U. t. 61, nr 3. Kraków 1923, s. 57. 25. Kilka uwag o życiu i pismach A. Malczewskiego. — Pamiętniki Lit. 1924, odb., s. 20. 26. Projekt niezależnej szkoły obywatelskiej w Galicji z epoki Metternichowskiej w księdze zbiorowej „Epoka Wielkiej Reformy. Lwów 1923. 27. A. Asnyk: „Wybór poezji” — Wstęp, komentarz, tekst. — Biblioteka Narodowa, S. I, nr 67, Kraków 1924. 28. Recenzja prac o krytyce literackiej /M. Kridla i Z. Łempickiego/. — Pamiętnik Lit. 1924/25. 29. Polska w zapisce karolińskiej, zwanej niewłaściwie „Geografem bawarskim”. — Pamiętnik 4. powszechnego zjazdu historyków polskich w Poznaniu, Lwów 1925. — Rekonstrukcja zabytku w Sprawozdaniach Towarzystwa Naukowego we Lwowie 1925, z. 3. 30. Woj-

ciecha Bogusławskiego „Spazmy modne“. — Pamiętnik Lit. 1925/6 i odb.
 31. Aleksander Fredro. Życiorys literacki — Lwów 1926, s. 64. 32. Co
 oznacza nazwa „Selencia“ w kronice Galla-Anonima? — Kwartalnik
 Hist. 1926. 33. Komedia polityczna sprzed wieku — Ruch Lit. 1926,
 nr 10. 34. Aleksander Fredro: „Komedie“, t. I — VI, Lwów 1926.
 35. Chossistco //Chłóścisko; Pampil// Papiel — Język Polski 1927. 36. Ma-
 zowsze pierwotne i zagadnienie szczepów polskich — Studia staropol-
 skie. Księga ku czci A. Brücknera, Kraków 1928 i odb. Lwów 1928, s. 40.
 37. Kompozycja literacka, jej istota i badanie — Księga Pamiątkowa ku
 czci S. Dobrzyckiego, Poznań 1928 i odb. Lwów 1928. 38. Teatry ludowe
 w Polsce. W wyd. Dziesięciolecie Polski Odrodzonej. — Kraków 1928.
 39. Naukowe potrzeby historii literatury polskiej — Nauka Polska 1929.
 40. Etniczne oblicze ziem polskich przed przyjściem Słowian na pod-
 stawie nazw miejscowych i rodowych, Lwów 1930, s. 21. 41. Stosunki
 etniczne na ziemiach polskich w dobie przedślówiańskiej — Przegląd
 Humanistyczny 1930. 42. Podłoże, na którym zakwitły „Lilie“ Mickie-
 wicza — Filomata 1931, z. 30. 43. „Pani pana zabiła“ jako zabytek średnio-
 wiecznej poezji dworskiej — Pamiętnik Lit. 1931 i odb. Lwów 1932, s. 60.
 44. Wernyhora i złoty róg. Interpretacja symbolów „Wesela“ — Prze-
 gląd Współczesny 1932 i odb. Kraków 1933, s. 19. 45. /Wspólnie
 z M. T. Lewickim — Rzesza Pieczyńska a stosunki polsko-ruskie w X
 i XI w. — Recueil des Communications du II-e Congrès International
 des Slavistes. Section III: Sciences sociales et histoire de la civilisation,
 Varsovie 1934. 46. Poetyka noweli — Pamiętnik Lit. Lwów 1936 i odb.
 47. Teoria literatury a metoda badań literackich — Tamże 1936.
 48. Wczesnohistoryczne nazwy romańskie na wschodnim pograniczu
 Polski a południowym Rusi — Sprawozdania Towarzystwa Naukowego
 we Lwowie 1936. 49. Czynniki logiczne sztuki literackiej — Przegląd
 Filozof. 1936. 50. /Wspólnie z W. Floryanem/ — Bibliografia literacka
 czasopism polskich za rok 1876, Lwów 1936, s. XI, 104. 51. Tzw. Passio
 sancti Adalperti a św. Brunon z Kwerfurtu — Sprawozdania Towa-
 rzystwa Naukowego we Lwowie 1937. 52. Nauczycielska działalność Ro-
 mana Pilata. Odczyt wygłoszony na jubileuszu 50-lecia Twa Liter. im.
 A. Mickiewicza, Krytyka i życie, Lwów 1937, nr 25. 53. Tadeusz Pini
 /nekrolog/ — Pamiętnik Lit. 1937. 54. Żywiół alański /jaski/ w Karpa-
 tach wschodnich — Komisja naukowych badań ziem wschodnich, War-
 szawa 1938. 55. /Wspólnie z W. Floryanem/ — Bibliografia literacka
 czasopism polskich za rok 1875, Lwów 1938, s. VII — 125.

LEWICKI ANDRZEJ ur. 29. maja 1910 r. we Lwowie, syn Ta-
 deusza, nauczyciela gimn. Szkołę powszechną ukończył we Lwowie,
 tam też uczęszczał do gimnazjum i zdał maturę w 1828 r. Zapi-
 sawszy się na uniwersytet lwowski studiował psychologię ekspe-

rymentalną oraz polonistykę, a w 1934 r. uzyskał dyplom magistra filozofii w zakresie nauk filozoficznych ze specjalizacją w psychologii eksperymentalnej. Równocześnie ze studiami był zatrudniony jako asystent przy Zakładzie Psychologii UJK aż do 1935 r. Od 1936 r. do 1. 9. 1938 pracował jako nauczyciel w gimnazjach lwowskich. Następnie objął stanowisko asystenta w Poradni Psychotechnicznej we Lwowie, gdzie pracował do 1. 8. 1940. Równocześnie przygotowywał się do egzaminu doktorskiego i w 1939 r. przedstawił pracę *Faust i Gustaw-Konrad jako bohaterowie romantyczni (Przyczynek do psychologii typu romantyka)*, która została przyjęta jako dysertacja doktorska. Wojna przeszkodziła wówczas w zdaniu ustnego rigorosum. W czasie wojny pracował bądź to fizycznie, bądź też jako urzędnik biurowy w lwowskich firmach tekstylnych. Po ukończeniu działań wojennych pracował jako nauczyciel w gimnazjach w Łańcucie k. Rzeszowa aż do 1. 7. 1945 r., gdy objął posadę psychotechnika w Instytucie Psychotechnicznym w Krakowie. W listopadzie 1945 r. zdał doktorat na podstawie uprzednio już przyjętej pracy; od grudnia 1945 r. adiunkt przy katedrze psychologii UMK w Toruniu, prowadzący wykłady i ćwiczenia zlecane, zaś od 1. 9. 1946 r. kontraktowy zastępca profesora psychologii na tymże uniwersytecie.

Prace: 1. Krytyka psychologii indywidualnej. *Przegl. Filozof.* 39 (1936); 2. Psychologia ambicji. *Wiedza i Życie*, XVI (1947); 3. Wpływ czynników społecznych na kształtowanie się psychiki. *Wiedza i Życie*, XVI (1947); 4. C. R. Griffith, *Principles of Systematic Psychology* (Recenzja), *Ruch Filozof.*, XVI (1948).

MAKOWIECKI TADEUSZ ur. 27. III. 1900 r. w Warszawie, syn Zygmunta i Zofii z Wartołowskich, ukończył gimn. im. M. Reja w Warszawie w r. 1918, doktorat filozofii na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Warszawskiego (specjalność: historia literatury polskiej i historia sztuki) uzyskał w r. 1926; habilitował się z historii literatury polskiej tamże w r. 1936; mianowany profesorem nadzwyczajnym historii literatury polskiej na Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu w r. 1946. W latach 1933—1946 był kustoszem i vice-dyrektorem Biblioteki Uniwersyteckiej w War-

szawie. W latach 1941/42 oraz 1943/44 prowadził ćwiczenia i wykladał na tajnym kursie Uniw. Warszawskiego. W r. 1939 redagował kwartalnik „Glossy“. Członek korespondent Tow. Naukowego Warszawskiego od r. 1936.

Prace z historii literatury polskiej: 1. Młodzieńcze poglądy Norwida na sztukę, Warszawa 1927. 2. Norwid wobec powstania styczniowego — Pamiętnik Literacki i odb. Lwów 1929. 3. Poeta — malarz, studium o Wyspiańskim Warszawa 1935. /Nagroda Pol. Akad. Um. 1936/. 4. Norwid — myśliciel — w księdze zbiorowej Pamięci C. Norwida. Warszawa 1946 — oraz studia o Mickiewiczu, Słowackim, Jeżu, Norwidzie, Berencie, Szaniawskim i inn. /w Pamiętniku Warszawskim, Marchołcie, Drodze, Roczniku Literackim, Ruchu Literackim, wstępie do sejmowego wydania Pism Mickiewicza/.

Z historii sztuki: 1. Stanisław Wyspiański jako malarz, Warszawa 1933. 2. Tylman Gameren — Sprawozdania z posiedzeń Tow. Nauk. Warsz. i odb. Warszawa 1935. 3. Pałac w Łubnicach /tamże/. 4. Archiwum planów — Tylman z Gameren, Warszawa 1938. 5. Kościół w Czerniakowie, Warszawa 1939. 6. Do genezy pałacu Brühlowskiego — Architektura i Budownictwo 1937. 7. „Pradzieje“ Łazienek — Sprawozdania z posiedzeń Tow. Nauk. Warszawa 1948.

Wydania krytyczne: 1. Lilla Weneda Słowackiego 1947 i 2. Konrad Wallenrod Mickiewicza 1948 z wstępem i komentarzami.

W druku: 1. Studia o Norwidzie i Wyspiańskim.

REMER JERZY LUDWIK ADAM, ur. 16. IV. 1888 r. w Zatozrze (powiat wadowicki, woj. krakowskie), gdzie uczęszczał do szkoły powszechnej. Gimnazjum realne (ośmioklasowe) ukończył w 1907 r. w Wadowicach. Studia uniwersyteckie odbywał w Uniwersytecie Jagiellońskim w l. 1907—1913 na Wydziale Filozoficznym, studiując historię sztuki (pod kierunkiem prof. Mariana Sokołowskiego i prof. Jerzego Mycielskiego), prehistorię (prof. Władysław Demetrykiewicz), archeologię klasyczną (prof. P. Bieńkowski), historię literatury (prof. S. Tarnowski i prof. Windakiewicz) i filozofię (prof. Pawlicki i prof. Straszewski). W międzyczasie spędził pełny rok na studiach konserwatorsko-muzealnych w Ecole du Louvre w Paryżu osiągając w niej licencjat; pracował także w seminariach uniwersyteckich w Berlinie i Monachium. W 1913/14 r. odbył podróże naukowe do Niemiec, Francji i Włoch. Po krótkiej

(wskutek złego stanu zdrowia) służbie legionowej i przymusowej austriackiej, pracę konserwatorską rozpoczął jako praktykant Centralnej Komisji Ochrony Zabytków w Wiedniu, następnie od 1. IV. 1916 r. jako asystent Krajowego Urzędu Konserwatorskiego w Krakowie. W 1918 r. został referentem spraw konserwatorskich w Wydziale Sztuki przy Komisji Rządzącej w Krakowie i referentem do spraw rewindykacyjnych na b. zabór austriacki. Dekretem Ministra Sztuki i Kultury z dnia 31. III. 1919 r. powołany na urząd konserwatora okręgowego w Częstochowie, a 10. II. 1920 r. mianowany konserwatorem okręgu kieleckiego i kierownikiem Wojewódzkiego Oddziału Sztuki w Kielcach. Dekretem Ministra W. R. i O. P. z dnia 19. X. 1922 r. przeniesiony na stanowisko konserwatora wileńskiego, później okręgu wileńsko-nowogrodzkiego i kierownika Oddziału Sztuki w Delegaturze Rządu (następnie w Urzędzie Wojewódzkim Wileńskim) w Wilnie; równocześnie powołany na zastępcę profesora historii sztuki i konserwatorstwa w Uniwersytecie Stefana Batorego. 14. XI. 1928 r. delegowany do Ministerstwa W. R. i O. P., 5. IV. 1929 r. radca ministerialny (w V-iej gr. up.), 6. III. 1930 r. generalny konserwator, 3. I. 1934 r. główny konserwator; w tym okresie wykłada konserwatorstwo w Uniwersytecie Warszawskim. 26. VI. 1937 r. przeniesiony na stanowisko konserwatora i kierownika Oddziału Sztuki w Urzędzie Wojewódzkim w Krakowie, skąd 12. X. 1938 r. przeniesiony na równorzędne stanowisko do Urzędu Wojewódzkiego Warszawskiego. 14. IV. 1945 r. mianowany konserwatorem wojewódzkim w Bydgoszczy, od 31. VIII. 1945 do 16. IX. 1947 był naczelnikiem Wydziału Kultury i Sztuki w Urzędzie Wojewódzkim Pomorskim tamże; 9. X. 1945 objął katedrę zabytkoznawstwa i konserwatorstwa w Toruniu, 1. XII. 1947 — dyrekcję Muzeum Miejskiego tamże. Jest członkiem szeregu towarzystw naukowych i inn.

W 30-letnim okresie służby konserwatorskiej pracował społecznie w Polskim Towarzystwie Krajoznawczym (jako wiceprezes Zarządu Głównego w Warszawie), w T-wie Ochrony Sztuki Ludowej i Popierania Przemysłu Ludowego (jako prezes Rady Naczelnej) w Warszawie, w T-wie Opieki nad Zabytkami Przeszłości (jako członek Zarządu) w Warszawie, w Polskim Związku Historyków

Sztuki (jako członek Zarządu Głównego) w Warszawie, obecnie w Związku Zawodowym Historyków Sztuki i Kultury (jako członek Zarządu Głównego i prezes Oddziału Pomorskiego). Od 1922 r. jest członkiem Związku Zawodowego Literatów Polskich, od 1930 r. był stałym delegatem Rządu Rzplitej Polskiej w Międzynarodowej Komisji Ochrony Zabytków historycznych i artystycznych przy Lidze Narodów, uczestniczył w wielu międzynarodowych zjazdach i kongresach historyków sztuki i konserwatorów (we Francji, Włoszech i Szwecji).

Zajmował się urządzaniem szeregu wystaw artystycznych i konserwatorskich w Krakowie, Kielcach, Wilnie, Warszawie, z których wystawa pt. „Zabytki sztuki i ich ochrona“ na P. W. K. w Poznaniu stała się podstawą do założenia przez niego Centralnego Biura Inwentaryzacji Zabytków Sztuki (w skrócie C. B. I.) w Ministerstwie W. R. i O. P. (obecnie w Instytucie Historii Sztuki Naczelnej Dyrekcji Muzeów i Ochrony Zabytków Ministerstwa Kultury i Sztuki).

Posiada odznaczenia: Medal Niepodległości, Krzyż Oficerski Orderu Odrodzenia Polski, 3 złote Krzyże Zasługi, Medal dziesięciolecia służby państwowej, Medal dwudziestolecia służby państwowej.

Prace: 1) Legiony w sztuce, Kraków 1916. 2) Wartość artystyczna dzwonów kościelnych, Kraków 1918. 3) Odbudowa miasta i wsi polskiej, Kraków 1918. 4) Nowe kierunki w sprzętarstwie, Kraków 1918. 5) Katalog wystawy architektonicznej w Kielcach (wspólnie z Stan. Chrościewskim), Kielce 1921. 6) Zabytki architektury w województwie kieleckim, Kielce 1931. 7) Architektura monumentalna w województwie nowogródzkim, Warszawa. 8) Wilno i województwo wileńskie (zabytki architektury). 9) Konserwacja obrazu M. B. Ostrobramskiej, Wilno 1927. 10) Madonna warowni wileńskiej, Kraków 1927. 11) W służbie sztuki — u źródeł twórczości Ferdynanda Ruszczyca, Wilno 1927. 12) Wilno (z cyklu „Cuda Polski“), Poznań 1934. 13) Sny Ruszczyca o pięknie przeszłości, Wilno 1939. 14) Katalog wystawy pośmiertnej F. Ruszczyca w Krakowie. 15) Tragedia arcydzieła (Zagadnienie konserwacji ołtarza mariackiego Wita Stwosza) 1932. 16) Ochrona Zabytków Sztuki — czasopismo (2 tomy) poświęcone opiece nad zabytkami, inwentaryzacji i geografii zabytków (redakcja i szereg artykułów), Warszawa 1930—1931. 17) Stanisław Tomkowicz, sylwetka konserwatora, Warszawa 1931. 18) Program inwentaryzacji zabytków sztuki w Polsce, Warszawa 1931. 19) Drogi kon-

serwatorstwa polskiego, Warszawa 1939. 20) Zagadnienia zabytkoznawcze Pomorza, Bydgoszcz 1946. 21. Arcydzieło Wita Stwosza — Wielki ołtarz w kościele N. M. P. w Krakowie, Warszawa 1933. Poza tym liczne sprawozdania artystyczne i krytyczne w czasopismach.

SAWICKI FRANCISZEK, ks., ur. 13. VII. 1877 r. w Godziszewie, pow. tczewski. Maturę złożył 1896 r. w Chełmnie; studia teologiczne w Seminarium Duch. w Pelplinie, w 1900 r. święcenia kapłańskie. Dalsze studia w Fryburgu badeńskim; tamże doktorat w 1902 r. W 1903 został profesorem przy Seminarium Duchownym w Pelplinie, który to urząd piastuje dotychczas. W 1920 r. został kanonikiem, w 1948 r. prepozytem kapituły chełmińskiej.

Prace: 1) *Biblischer und moderner Pessimismus*. Fulda 1903. 2) *Wert und Würde der Persönlichkeit im Christentum*. Köln 1906. 3) *Katholische Kirche und sittliche Persönlichkeit*. Köln 1907. 4) *Das Problem der Persönlichkeit*. Paderborn 1909. 3 wyd. 1925. 5) *Die Wahrheit des Christentums*. Paderborn 1911. 8 wyd. 1924. 6) *Der Sinn des Lebens*. Paderborn 1913. 6 wyd. 1936. 7) *Individualität und Persönlichkeit*. Paderborn 1913. 8) *Politik und Moral*. Paderborn 1917. 9) *Geschichtsphilosophie*. Kempten 1920. 3 wyd. 1923. 10) *Lebensanschauungen alter und neuer Denker*. Tom. I—IV. Paderborn 1923. Wyd. 3—8. 1929/35. 11) *Philosophie der Liebe*. Paderborn 1924. 12) *Die Gottesbeweise*. Paderborn 1926. 13) *Briefwechsel mit Isenkrahe über das Endliche und Unendliche*. Bonn 1920. 14) *Dusza nowoczesnego człowieka*. Poznań 2 wyd. 1935. 15) *Dla czego wierzę*. Poznań 1935. 16) *Filozofia życia*. Poznań 1936. 2 wyd. 1946. 17) *Życie ludzkie*. Poznań. 18) *Fenomenologia wstydlivosti*. Warszawa 1936. 19) *Rasa i światopogląd*. Warszawa 1939. 20) *Osobowość chrześcijańska*. Kraków 1947. Poza tym liczne artykuły w czasopismach. Autobiografie w „*Die Religionswissenschaft der Gegenwart*“ herausgegeben von E. Stange. Leipzig 1927.

SKIMINA STANISŁAW, ur. 27. IV. 1886 w Pcimiu (pow. Myślenice, wojew. Kraków), syn Klemensa, nauczyciela szkoły powszechnej, i Mieczysławy z Woźniaków. Studia: średnie w latach 1896—1904 w IV Gimnazjum w Krakowie, wyższe w latach 1904—1908 na Uniwersytecie Jagiellońskim. W marcu i kwietniu 1925 podróż do Grecji i Włoch, w r. szk. 1928/29 podróż naukowa do Francji i Niemiec; egzamin naucz. gimn. z filologii klasycznej i ję-

zyka polskiego w Krakowie 29. XI. 1908; doktorat filoz. na Uniwersytecie Jagiell. 18. VII. 1918; habilitowany do filologii klasycznej na Uniw. Jagiell. 5. XII. 1927. Przebieg służby; 1. II. 1908 — 30. VI. 1908 praktykant w Gimn. III w Krakowie; 1. IX. 1908 — 31. VIII. 1910 zastępca nauczyciela w Gimn. I w Krakowie; 1. IX. 1910 — 31. VIII. 1913 nauczyciel w Gimnazjum w Bochni; 1. IX. 1913 profesor w Gimnazjum III im. Sobieskiego w Krakowie; 1. X. 1920 lektor języka łacińskiego na Uniw. Jagiell.; 1. I. 1924 profesor Studium Pedagogicznego Uniw. Jagiell.; 13. II. 1928 docent filologii klasycznej na Uniw. Jagiell.; 12. VI. 1946 profesor tytularny na Wydziale Humanist. Uniw. Jagiell.; 1. IX. 1946 profesor filologii klasycznej U. M. K. w Toruniu.

Prace: 1) Echa klasyczne w „Panu Tadeuszu“ (Stromata in honorem Casimiri Morawski), Cracoviae 1908. 2) Quenam virtutes mulieribus in carminibus latinis epigraphicis tribuantur, ib. 3) De moribus legibusque convivalibus antiquorum quae fuerit doctrina, Eos XXIII, 1918, Posnaniae 1920. 4) De Ioanne Chrysotomo „demagogo“, Przegląd Teologiczny IV. 1, 1923. 5) De Ioannis Chrysostomi rhythmico oratorio, Archiwum Filologiczne PAU nr 6, 1927. 6) De Ioannis Chrysostomi libelli veritate, Eos XXXII, 1929. 7) Etat actuel des études sur le rythme de la prose grecque II, Eus supplementa, vol. 11, 1930. 8) De Bernardo Silvestri Vergilii interprete (Commentationes Vergilianae), Cracoviae 1930. 9) De Gregorii Nazianzeni rhythmico, Acta II Congressus philologorum classicorum Slavorum, Pragae 1931. 10) Comment étudier les clauses dans la prose métrique grecque? Eos XXXV, 1934/35. 11) De Thomae Treteri Poloni studiis Horatianis, Commentationes Horatianae, Cracoviae 1935. 12) Etat actuel des études sur le rythme de la prose grecque I, Bulletin international de l'Académie Polonaise des Sciences et des Lettres. Classe de Philologie — Classe d'Histoire et de Philosophie. No supplémentaire 3, 1937. 13) Harmonia między formą rytmiczną a treścią w Pieśniach Horacjusza, Archiwum Filologiczne PAU nr 18, 1946. 14) Istota i rola retoryki w starożytności, Meander II 4—5, 1947. 15) Na marginesie „Orestei“ Ajschylosa, Meander II 7, 1947. 16) Neolatina, Przyczyńki do studiów nad polskimi poetami nowołacińskimi, Pamiętnik Literacki XXXVII 1947. 17) Twórczość poetki Jana Dantyszka, Rozprawy Wydziału Filologicznego PAU XLVIII, 1, 1948. 18) Dzisiejsze konieczności, Paideia 1948—I. Autor podręczników do nauki języka łacińskiego w szkołach średnich pt. Elementa Latina I, II, III, IV oraz kilku artykułów dotyczących dydaktyki języków klasycznych.

SŁUSZKIEWICZ EUGENIUSZ ur. 6. XI. 1901 w Jarosławiu, ukończył gimnazjum klasyczne w Bochni w r. 1919. Studiował na UJ w Krakowie i UJK we Lwowie; w r. 1924 uzyskał doktorat z filologii indyjskiej i językoznawstwa słowiańskiego. W l. 1925—27 przebywał na studiach w Paryżu (Sorbona, Collège de France, Ecole des Hautes Etudes) jako stypendysta. Po powrocie był asystentem UJK aż do wybuchu wojny, a jednocześnie od r. 1929 lektorem sanskrytu tamże. W r. 1938 habilitował się z indianistyki w Krakowie. Od stycznia 1940 do lipca 1941 zajęty jako docent językoznawstwa ogólnego na Uniwersytecie lwowskim, w czasie okupacji niemieckiej zarabiał jako tłumacz, by powrócić na poprzednie stanowisko w sierpniu 1944. Z końcem września 1945 wyjechał do Krakowa jako repatriant, a w listopadzie tegoż roku objął katedrę językoznawstwa indoeuropejskiego na UMK z nominacji rektorskiej. Dekretem z 22. V. 1946 mianowany profesorem nadzwyczajnym tegoż przedmiotu.

Prace: 1) Notes sur le Campuramayana de Bhoja (Rocznik Orientalistyczny III, 1926; 107—132). 2) Przyczynki do badań nad Kautilyą. (Rocznik Orjent. V, 1929; 108—164). 3) Literatura armeńska (Wielka Literatura Powszechna Trzaski, Everta i Michalskiego I, 1930; 431—450). 4) Historia Indyj (Wielka Historia Powszechna Trzaski... I, 1931; 367—435). 5) Historia Azji Środkowej (toż I, 439—485). 6) O charakterze języka ormiańskiego, jego pokrewieństwie z innymi językami i fazach rozwojowych (Posłaniec św. Grzegorza VIII, 1934; 21—27). 7) Relacja Ormianina polskiego Symeona o podróży na Wschód (toż 33—40). 8) Szkic dziejów literatury starormiańskiej I (toż 107—114). 9) O duchach, duszach, diabłach i demonach indyjskich (Ames des morts, revenants, spectres et démons dans l'Inde) (Lud XXXIV, 1936; 1—48). 10) Rzut oka na dzieje etymologii nazwy „Słowianie“ (Przegląd Klasyczny IX—X, 1936; 731—798). 11) Wspomnienie o Andrzeju Gawrońskim w dziesięciolecie zgonu (Notice sur Andrzej Gawroński, polyglotte) (Rocznik Or. XII, 1936, 216—230). 12) Przyczynki do badań nad dziejami redakcyj Ramayany (Contributions à l'histoire des recensions du Ramayana). (Prace Komisji Orientalistycznej PAU, nr 30, 1938; 1—274). 13) Handel rzymsko-indyjski w świetle znalezisk monetarnych w Indiach (Les relations commerciales entre Rome et l'Inde à la lumière des trouvailles de monnaies dans l'Inde) (Wiadomości Numizmatyczno-Archeologiczne XX, 1938/9; 1—20). 14) Rodań (Etymologie du „rodań“) (Sprawozdania Komisji Językowej Towarzystwa Naukowego Warszawskiego, XXXI. II, 1938; 33—48). 15) Remarques sur la langue turque des Arméniens et sur les emprunts turcs

de l'arménien I—II (Rocznik Orient. XIV, 1939; 136—154). 16) Wstęp (s. I—LXXII), uwagi i streszczenie franc. (s. 131—152) w książce: A. Gawroński, Początki dramatu indyjskiego a sprawa wpływów greckich (Prace Komisji Orient. PAU, nr 35; 1947). 17) (Uwagi i notatki w czasopiśmie; Język Polski r. XXVI (1946), s. 76, 114—116; r. XXVII (1947), s. 95, 116, 156—159. 18) Funt sterlingów (Odrodzenie, nr 54 z 9. XI. 1947; s. 11). — 19) Raban 'hałas', rabanić 'hałasować' (Slavia Occidentalis XIX, 1948; 82—93). Poza tym około 70 artykułów popularno-naukowych ogłaszanych w l. 1928—1936 w tygodnikach i czasopismach, a także szczegółowe krytyczne recenzje, jak recenzja z książki H. Skarbek-Peretiatkowicz, Indie wczoraj i dziś, zamieszczona w Nowej Książce VI, 4 (1939; s. 199—201) lub z P. Bruntona, Ścieżkami jogów (wydrukowana częściowo w lwowskim Dzienniku Polskim z 13. III. 1939, s. 6).

SOŚNICKI KAZIMIERZ ur. w r. 1883 11. I. we Lwowie; po ukończeniu gimn. w l. 1894—1902 wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu we Lwowie, który ukończył w r. 1906 studiując filozofię, pedagogikę, matematykę i fizykę. W r. 1907 złożył egzamin nauczycielski z filozofii, matematyki i fizyki; a w r. 1910 doktorat z filozofii i matematyki. W l. 1907—1910 był nauczycielem w gimnazjach, w l. 1910—1917 dyrektorem gimnazjum. Od r. 1917—1920 pełnił obowiązki nauczyciela gimnazjalnego, a w l. 1920—1929 wizytatora i naczelnika wydziału w Kuratorium Okr. Szk. we Lwowie. Od r. 1929 do 1939 wykładał pedagogikę na Uniwersytecie i w Akademii Handlu Zagranicznego we Lwowie. W roku 1934 został profesorem tego przedmiotu w Akademii. Od roku 1945 jest profesorem pedagogiki w Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu.

W latach 1910/11 odbywał studia filozoficzne i psychologiczne w Paryżu, a w latach 1912, 1930 i 1935 dłuższe studia naukowe we Francji, Szwajcarii i Niemczech. Habilitację na docenta pedagogiki odbył w r. 1934 w Uniwersytecie we Lwowie.

Prace: 1. Wyjaśnienie i opis w badaniach naukowych — Przegląd Filoz. 1910. 2. Podział dychotomiczny — tamże. 1911. 3. Wartości logiczne — tamże. 1911. 4. Propedeutyka filozoficzna w szkole średniej, Muzeum 1919. 5. Indukcja matematyczna — Księga Pamiąt. ku czci prof. Twardowskiego. 1921. 6. Charakterystyka metod nauczania według nowych programów — Muzeum 1923. 7. Zarys logiki, podr. dla szk. średn. Lwów, wyd. I. 1923, wyd. II. 1929. 8. Zarys dydaktyki, podr. dla zakład. kształc. naucz. Lwów, 1925. 9. Wskazówki do rozwiązania zadań logicznych, Lwów, 1926. 10. Czy można ważyć inteligencję? Szkoła i Wiedza 1927.

11. Nieco o uczeniu się — tamże, 1927.
12. Zagadnienie oceny książek szkolnych — Przegląd Pedagog. 1930.
13. Zagadnienie wykształcenia ogólnego — Muzeum, 1930.
14. Stanowisko geografii w systemie nauczania i wychowania — Czasopismo Geogr. 1931.
15. Uwagi nad „metodą projektów“ J. A. Stevensona — Oświata i Wychowanie 1931.
16. Wychowanie i nauczanie — Przewodnik do wydawnictw pedagogicznych, 1932.
17. Jak studiować dzieło pedagogiczne? — Oświata i Wychowanie, 1932.
18. Uczenie się pod kierunkiem — tamże, 1932.
19. Jerzy Kerschensteiner, Kwartalnik Pedagogiczny, 1933.
20. Samorząd uczniowski, przekład Ferriere'a: Lwów 1933.
21. Podstawy wychowania państwowego, Lwów 1933.
22. Przegląd teorii państwa — Kultura i wychowanie 1933.
23. Kierunek polityczny państwa a organizacja szkolnictwa — Kwartalnik Ped. 1934.
24. Pedagogika i szkolnictwo w Rosji Sowieckiej — Przegląd Pedagog. 1934.
25. Zarys systemu pedagogicznego J. Kerschensteinerja, 1933; (Wstęp do J. Kerschensteinerja: „Pojęcie szkoły pracy“, Książnica-Atlas).
26. Studiowanie psychologii a wydawnictwa psychologiczne — Przyjaciel Szkoły 1935.
27. Najogólniejsze teorie wychowawcze a kierunek polityczny państwa — Kwartal. Ped. 1935.
28. Samokształcenie się dydaktyczne nauczyciela — Nauczycielski Poradnik 1935.
29. Jak studiować dzieło pedagogiczne? — tamże 1935.
30. Wychowanie i nauczanie — Przewodnik do wyd. pedagogicz. II. 1935.
31. Dydaktyka ogólna — Encyklop. Wychowania, 1935.
32. Wychowanie intelektualne — tamże 1936.
33. Formy myślenia naukowego a formy ustrojowe — Kultura i Wychowanie, 1936.
34. Treść nauki a światopogląd polityczny — tamże 1936.
35. Trzy hasła — Kultura i Wychowanie, 1936.
36. Nauka szkolna a światopogląd — Muzeum 1936.
37. Realistyczne i idealistyczne momenty w wykształc. handlowym, Lwów 1937.
38. Samodzielność — Muzeum 1937.
39. Kierunek pedagogiki polskiej a postulaty charakteru narod. — Kultura i Wych. 1937.
40. Pedagogika zasad. — Muzeum 1938.
41. Ocena pracy ucznia — Encyklop. Wychowania 1938.
42. Pojęcie losu we współczesnej pedagogice — Kwartalnik Pedagog. 1938.
43. Naczelne idee pedagogiczne w ustawie ustrojowej i w progr. szk. śred. — Muzeum 1939.
44. Problematyzm i dogmatyzm we współczesnej szkole — Kultura i Wychowanie 1939.
45. Pedagogika ogólna, podr. Inowrocław 1946.
46. Na marginesie „Elementów nauk pedagog.“ — Życie Szkoły 1946.
47. Kij odżywa? — tamże 1946.
48. Pedagogika filozoficzna — Nowa Szkoła 1946.
49. Najbardziej aktualne i ważne problemy pedagog. doby obecnej — Życie Szkoły 1947.
50. Terminy pedagogiczne: aktywność — tamże 1947.
51. Terminy pedagogiczne: korelacja i koncentracja — tamże 1947.
52. Spór o pedagogicę ogólną: proces czy koncepcja? — tamże 1947.
53. Samokształcenie — tamże, 1947.
54. Samowychowywanie — tamże, 1947.
55. Kierunki pedagogiki w początkach XX w. i ich aspekt polityczny — Nowa Szkoła, 1947.
56. Dydaktyka ogólna, Toruń, 1948.
57. Zainteresowanie — Życie Szkoły, 1948.
58. Początki logiki — Toruń, 1948.

SREBRNY STEFAN ur. 14. I. 1890 r. w Warszawie. Syn nauczyciela matematyki i urzędnika, a z czasem dyrektora towarzystwa ubezpieczeń. W r. 1900 wstąpił do klasy 1-ej warszawskiego Gimnazjum IV-go, skąd w r. 1905, będąc w klasie 5-ej, został wydalony za udział w strajku szkolnym; dalej uczył się w domu. W r. 1907 otrzymał, jako ekstern, państwową maturę rosyjską w Charkowie i w tymże roku wstąpił na Wydział Historyczno-Filologiczny Uniwersytetu Petersburskiego, gdzie poświęcił się studiom filologii klasycznej. Niezależnie od głównego kierunku studiów, w r. 1909 wziął udział w ogłoszonym przez Wydział konkursie na pracę o twórczości Juliusza Słowackiego, za którą otrzymał złoty medal.

Filologię klasyczną studiował głównie pod kierunkiem T. Zielińskiego, poza tym M. Rostowcewa, S. Żebielewa, I. Tołstoja i innych. Latem r. 1910 brał udział w wycieczce do Grecji pod przewodnictwem T. Zielińskiego. Uniwersytet skończył w r. 1912 z dyplomem 1-go stopnia, przedstawivszy jako pracę dyplomową rozprawę „*Eumenidy*“ Aischylosa w sztukach plastycznych starożytności. W r. 1916, po złożeniu t. zw. egzaminów magisterskich, odpowiadających habilitacji, otrzymał *veniam legendi* na Uniwersytecie Petersburskim, gdzie wygłosił wykład inauguracyjny „*Kompozycja komedii staroattyckiej*“. W latach akad. 1916/17 i 1917/18 prowadził na Uniwersytecie wykłady i ćwiczenia jako docent, wykładając równocześnie na Wyższych Kursach dla Kobiet (Bestuzewskich), na prywatnych Wyższych Kursach dla Kobiet Rajewa, na Studium Humanistycznym przy Instytucie Psychoneurologicznym, a w roku akad. 1917/18 jeszcze na Polskich Wyższych Kursach Humanistycznych.

Jesienią r. 1918 przeniósł się do Lublina, gdzie na tamtejszym Uniwersytecie wykładał jako profesor filologii klasycznej w ciągu lat ak. 1918/19 — 1922/23. Od następnego roku ak. wykładał na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie, początkowo jako zastępca profesora (równocześnie wykładając na Wolnej Wszechnicy w Warszawie), od d. 29. I. 1924 r. jako profesor nadzwyczajny, a od d. 4. IV. 1936 jako profesor zwyczajny, aż do zamknięcia tego Uniwersytetu 15. XII. 1939 r. W tym czasie brał czynny udział w następujących zjazdach naukowych: w r. 1929

w I Zjeździe Filologów Klasycznych Krajów Słowiańskich w Poznaniu, w r. 1931 w II Zjeździe Filologów Klasycznych Krajów Słowiańskich w Pradze Czeskiej i w r. 1935 w Międzynarodowym Zjeździe Historyków Religij w Brukseli. Od lipca 1930 r. do kwietnia 1931 r. korzystał z urlopu naukowego i pracował w bibliotekach berlińskich. Wiosną r. 1937 brał udział, jako delegat Uniwersytetu, w uroczystościach stulecia Uniwersytetu Ateńskiego i odbył podróż po Grecji, a jesienią r. 1938 — ponownie podróż po Grecji. W r. 1935 inscenizował w teatrze wileńskim *Króla Edypa* Sofoklesa, a w r. 1938 — *Oresteję* Aischylosa.

Drugą wojnę światową przeżył w Wilnie. W czasie okupacji niemieckiej uczył łaciny w tajnych kompletach, prowadził tajne ćwiczenia uniwersyteckie oraz wykładał na tajnym Studium Teatralnym.

Latem 1945 r. przybył do Torunia, gdzie od założenia Uniwersytetu Mikołaja Kopernika wykłada jako profesor zwyczajny.

Jest członkiem czynnym i wice-przewodniczącym Wydziału Filologiczno-Filozoficznego Towarzystwa Naukowego w Toruniu, członkiem Komisji Filolog. P. A. U., członkiem i wice-prezesem Polskiego Towarzystwa Filologicznego i prezesem Koła Toruńskiego tegoż Towarzystwa, członkiem Towarzystwa Literackiego imienia Mickiewicza, członkiem Związku Zawodowego Literatów Polskich oraz członkiem honorowym Rady Teatralnej przy Ministerstwie Kultury i Sztuki.

Prace: 1. „Demoi“ Evpolida. Zurnal Minist. Narodn. Prosvesc., Otdel klass. filol., Petersburg, listopad 1913, s. 447—473. 2. „Sobranije Achejcev Sofokla. Zurnal Minist. Narodn. Prosvesc., Otdel klass. filol., Petersburg, grudzień 1913, s. 523—532. 3. Przekład rosyjski „Rozmów bogów“ i „Rozmów w krainie zmarłych“ Lukiana w książce: Lukian, Socinenija. Moskwa, Sabasnikov, 1914, s. 49—90 i 188—238. 4. Novyj otryvok greceskogo mima. Zurnal Minist. Narodn. Prosvesc., Otdel klass. filol., Petersburg, listopad — grudzień 1917, s. 355—361. 5. Dwa fragmenty Safo. Eos XXIV 1919—1920, s. 32—34. 6. Przekład polski „Religii starożytnej Grecji“ Tadeusza Zielińskiego. Warszawa — Kraków, 1921, s. 140. 7. Comica. Charisteria Casimiro de Morawski septuagenario oblata. Kraków 1922, s. 77—87. 8. Demy Eupolisa. Warszawa — Kraków, 1922, s. 64. 9. Stanisław Wyspiański. The Slavonic Review, 1922. 10. Zieliński T. i Srebrny S. Literatura starożytnej Grecji epoki niepodległości,

Część I: Zarys ogólny, opracował T. Z., przełożył S. S., Warszawa, 1923, s. 214. 11. Komedia attycka V-go wieku. Wilno, 1924, s. 32. 12. Zagadnienie przekładów z poezji starożytnej. Przegląd Warszawski, marzec 1924, s. 314 — 331. 13. Przekład fragmentu „Ptaków“ Arystofanesa. Tamże, s. 332 — 343. 14. Wartości formalne dramatu i teatru greckiego. Życie Teatru, 1924. 15. Aischylos. Biblioteka Reduty n. 4. Warszawa 1925, s. 57. 16. De Theogene a comicis irriso. Eos XXVIII 1925, s. 79 — 86. 17. De Cratetis fragmento 29 K. Eos XXIX 1926, s. 205 — 206. 18. De mimi Graeci fragmento Londinensi. Eos XXX 1927, s. 401 — 412. 19. De Aristophane et Iophonte. Eos XXXI 1928, s. 495 — 499. 20. Aluzje Arystofanesa do tematów cudzych komedyj. /ze streszczeniem łacińskim/. Rozprawy i Materiały Wydziału I Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, tom II, zesz. 2. Wilno 1928, s. 47. 21. Zieliński T. i Srebrny S. Literatura starożytnej Grecji epoki niepodległości, Część II: Wzory, opracował S. S. Warszawa — Kraków, 1928 — 1929, s. 142 + 110 + 170. 22. Comodumena. Eos XXXII 1929, s. 535 — 543. 23. Xenos — Idiotes (Na marginesie broszury dr Edmunda Steina: „Judaizm a hellenizm“). Kwartalnik Klasyczny IV/930, s. 490 — 493. 24. Kilka myśli o formie teatralnej. Nasza Forma (Wydawnictwo Cechu św. Łukasza, Stowarzyszenia młodzieży akademickiej Wydziału Sztuk Pięknych U. S. B.), zesz. I, Wilno 1930, s. 38 — 45; przedruk: Jutro I 1931, n. 14. 25. De Psaltria Eupolidis Baptarum persona. Eos XXXIII 1930 — 1931, s. 503 — 517. 26. De Coityo Thracum dea a Graecis culta. Acta II Congressus Philologorum Classicorum Slavorum, Praga Czeska 1931, s. 270 — 282. 27. Forma widowiska teatralnego. Wiedza i Życie, sierpień — wrzesień 1931, s. 611 — 618. 28. Z ducha muzyki (Myśli o Stanisławie Wyspiańskim). Front Teatralny (Wilno), listopad 1932. 29. Wyspiański a teatr. Kurier Wileński 1932, n. 273. 30. Początki komedii attyckiej. Wiedza i Życie, maj 1934, s. 361 — 372. 31. De novo quodam Eupolidis fragmento. Munera Philologica Ludovico Cwikliński oblata, Poznań 1936, s. 40 — 48. 32. Kult der thrakischen Göttin Kothyto in Korinth und Sicilien. Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Historie Orientales et Slaves, t. IV (Mélanges Franz Cumont), Bruksela 1936, s. 423 — 447. 33. Co zawdzięczamy kulturze świata antycznego. Lwów, Filomata, 1936, s. 77. 34. Eupolis über Syrakosios. Annuaire de l'Institut de Philologie et d'Historie Orientales et Slaves, t. VI (Mélanges Emile Boisacq, 2), Bruksela 1938, s. 271—274. 35. De novo Sapphus fragmento. Opuscula Philologica Vilmensia, fasc. I, Wilno 1939, s. 28. 36. De Sycophantae in Aristophanis Avibus cantico. Eos XLI 1, 1940 — 1946, s. 104 — 113. 37. Dwa oblicza teatru ateńskiego. Meander I 1946, n. 6, s. 291 — 299. 38. Przekład fragmentu „Pokoju“ Arystofanesa. Meander I 1946, n. 9, s. 480 — 504. 39. Tadeusz Zieliński. Eos XLII 2, 1947, s. 5 — 65. 40. Przekład fragmentu „Tesmoforyj“ Arystofanesa. Meander III 1948, n. 3, s. 139 — 159. 41. Przekład fragmentu „Siedmiu przeciw Tebom“ Aischylosa. Arkona, kwiecień — czerwiec

1948. — Oprócz tego szereg artykułów, recenzji i przekładów z poezji greckiej w Przeglądzie Warszawskim, Wiedzy i Życiu, Twórczości, Źródłach Mocy, Scenie Polskiej, Teatrze, Życiu Teatru, Listach z Teatru, Froncie Teatralnym, Comoedii, Pologne Littéraire, Wiadomościach Literackich, Nowinach Literackich, Tygodniku Wileńskim, Głosie Demokratycznym, Kurierze Wileńskim, Ilustrowanym Kurierze Codziennym, Ziemi Lubelskiej, Głosie Pomorza, Gazecie Zachodniej i innych.

URBAŃCZYK STANISŁAW ur. 27. VII. 1909 r. w Kwaczale, pow. Chrzanów. Studia średnie odbył w Gimnazjum Bartłomieja Nowodworskiego w Krakowie w latach 1921—1929, studia wyższe na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w l. 1929—1934. Stopień magistra filozofii w zakresie filologii polskiej zdobył w r. 1934, st. doktora filozofii w r. 1939, a docenta językoznawstwa słowiańskiego na Wydziale Humanistycznym U. J. w r. 1945. W l. 1937 — 1939 i 1945 — 1946 był starszym asystentem i adiunktem na Studium Słowiańskim U. J. W l. 1946/47 i 1947/48 pełnił obowiązki nadzw. profesora filologii słowiańskiej a następnie języka polskiego na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Mikołaja Kopernika. Od lutego 1947 wykładał jako profesor kontraktowy język polski na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Poznańskiego, tamże mianowany profesorem nadzwyczajnym języka polskiego w kwietniu 1948 r.

Od r. 1938 jest współpracownikiem Komisji Językowej Polskiej Akademii Umiejętności, od 1945 r. członkiem Komitetu nazw Geograficznych PAU, od 1948 członkiem Komitetu Słownika staropolskiego PAU, członkiem Poznańskiej Regionalnej Komisji Ustalenia Nazw Miejscowych. Od 1937 r. jest członkiem Polsk. T-wa Językozn. Od r. 1945 członkiem komitetu red. czasop. Język Polski.

Prace: 1) Jeden czy kilku tłumaczy Biblii szarospatackiej. *Slavia Occ.* XIII, 25—8. 2) Niejednolitość języka Biblii szarospatackiej. Sprawozd. PAU t. 39, nr 9, s. 10—4. Résumé fr. *Bull. int. Ac. Pol.* 1934, pp. 201—5. 3) Uwagi o języku Jakuba Wojciechowskiego. *Język Polski* t. 18, 183—4. 4) Spis treści Języka Polskiego t. 1—20. *Język Polski* t. 20, 148—72. 5) Pikling-bydlinek. *Język polski* t. 21, 150. 6) Wyparcie stpol. względnie jen, jenże przez pierwotne pytajne który, kto, co. *Rozprawy Wydz. Filol. PAU* t. 65 nr 1. Streszcz. Sprawozd. PAU 1935, s. 56—58. Rés. fr. *Bull. int. Ac. Pol.* 1935. 7) Uwagi językowe o książkach: a. W. Burek: Droga

przez wieś. *Język Polski* t. 21, 29—31; b. J. Kędziora: *Marcyna*. *Tamże* t. 22, 57—9; c. A. i M. Bechzyc-Rudniccy: *Dziw*. *Tamże* 86—9. 8) Wartość składniowa polskich tekstów gwarowych. *Sprawozd. PAU* 1938, s. 275—82. *Rés. fr. Bull. int. Ac. Pol.* 1938, pp. 157—8. 9) (Rec.) Krejczego i Weingarta *Slovenske spisovne jazyky w dobie przitomne*. *Język Polski* t. 23, 24—6. 10) Zdania rozpoczynane wyrazem *co* w języku polskim. *Prace Kom. Jęz. PAU* nr 28. *Streszcz. Sprawozd. PAU* 1939, s. 88—90. *Rés. fr. Bull. int. Ac. Pol.* 1939. 11) *Księżniczka po raz trzeci*. *Język Polski* t. 24, 130—1. 12) *Kuleć i kulawy*. *Tamże* t. 25, 23—5, 113—4. 13) *Polskie przymiotniki typu przepiękny, przestawny*. *Tamże* 78—82. 14) *Polskie skromny*. *Tamże* t. 26, 5—11, 73—6. 15) (Rec.) T. Lehr-Spławiński: *O pochodzeniu i praojczyźnie Słowian*. *Tamże* 24—7. 16) *Historia przyimków bez i przez*. *Tamże* 134—9. 17) *Dwa przyczynki do znajomości polskich deminutywów*. 1. *Zdrobnienia typu mateńka, serdeńko, maleńki*. (Drobiazg ze stosunków polsko-ruskich). 2. *Geneza miękkich spółgłosek w spieszczeniach typu Staś, Kasia, nózia, malusi*. *Sprawozd. PAU* t. 45, 15—8. 18) *Czesko-polska granica etniczna w średniowieczu w świetle nazw miejscowych*. *Tamże* t. 47, 11. 19) *Z dawnych stosunków językowych polsko-czeskich*. 1. *Biblia król. Zofii a staroczeskie przekłady Pisma św.* *Rozpr. Wydz. Filol.* t. 67 nr 2. *Str.* 182. *Streszcz. Sprawozd. PAU* t. 46, 37—42. 20) *O imię pierwszego historycznego księcia Polski*. *Inter arma...* s. 10—17. 21) *Mieclaw, książę mazowiecki, Afisz Starego Teatru*, nr 3. 22) *Śp. Mieczysław Małecki*. *Odrodzenie* nr 96. 23) *Czy Norwid był wikingiem?* *Tamże* nr 100. 24) *Dlaczego Prudnik?* *Odra* 6. X. 1946. 25) *Czeska książka o Śląsku*. (L. Perzicha *Slezsko*). *Strażnica Zach.* 1946, nr 3. 26) (Rec.) F. Uhlirz: *Tieszinske Slezsko*. *Tamże* nr 6. 27) *Polskie i czeskie prawa do Kłodzka*. *Komunikaty Inst. Śl.* 1946. 28) *Bartłomiej Paprocki zweryfikowany*. (Krejczego *Bartolomiej Paprocki z Hlohola a Paprocke Vule*). *Twórczość* II nr 11, s. 169—71. 29) *Problemy redakcyjne Słownika staropolskiego*. *Sprawozd. PAU* t. 47, s. 531—3. 30) *Nazwy miejscowe i osobowe w polskiej prasie*. *Język Polski* t. 26, 179—81. 31) *Walka o Solice i Chojnasty*. *Tamże* t. 27, 46—50, 147, 176. 32) (Rec.) E. Nieminen: *Beiträge zur altp. Syntax*. *Tamże* s. 57. 33) *Za kulisami Norwida w Toruniu*. *Listy z teatru*. 1947, nr 13. 34) *Ziemie „ośrodkowe“ nie „macierzyste“*. *Przegląd Zach.* III, 531—3. 35) *Porządkowanie nazewnictwa na Ziemiach Odzyskanych*. *Tamże*. 36) *Nazwy miejscowe świadczą o polskości Dolnego Śląska*. *Dolny Śląsk*, s. 193—207. 37) *Próba Słownika staropolskiego*. *Prace Kom. Jęz. PAU* nr 32. 38) *Prawdziwe i rzekome niemieckie herzog w polskiej onomastyce*. *Slavia Occ.* t. 18, s. 229—34. 39) *Geneza spółgłosek ś ż ć w polskich sufiksach deminutywnych*. *Slavia* t. 19 (w druku). 40) *Polskość Ziemi Lubuskiej w nazwach*. *Ziemia Lubuska* (w druku). 41) (Rec.) E. Wienecke: *Untersuchungen zur Religion der Westslawen*. *Rocznik Sławistyczny* XVI, s. 40—56. 42) (Rec.) K. Bunsch: *„Dzikowy skarb“ i „Ojciec i syn“*. *Twórczość* t. 3, z. 11, s. 147—50.

43) Obecny stan filologii słowiańskiej w Polsce i zadania na przyszłość (referat na zjazd slawistów w Moskwie). 44) Uniwersytet za kolczastym drutem Sachsenhausen-Dachau. Kraków 1946. 45) Wzajemne stosunki polskiego języka literackiego z sąsiednimi słowiańskimi (referat na zjazd slawistów w Moskwie). 46) Polonica w Slavii t. 18. 18. Język Polski t. 28, nr 1. 47) Religia pogańskich Słowian. Bibliot. Studium Słow. Seria B nr 6. Kraków 1948. 48) Przeżytek pogaństwa: stpol. żyrzec. Język Polski t. 28, 68—72. 49) Jak zaczynało się pisać po polsku. Omnibus nr 12. Kraków 1948. 50) Centrala czeskiego słowianoznawstwa. Przegląd Zach. 1948, nr 2. 51) (Rec.) Skorowidz nazw miejscowości Pomorza Zachodniego i Ziemi Lubuskiej. Jantar 1947, nr 4, s. 366—8. 52) (Rec.) Leyding Mieleski: Słownik nazw miejscowych Okręgu Mazurskiego. Cz. 1. Jantar 1947, nr 4, s. 368—70. 53) Prof. Rudnickiemu odpowiedź. Jantar 1948.

ZAWODZIŃSKI KAROL WIKTOR ur. 1. XI. 1890 w Warszawie, pierwsze lata dzieciństwa spędził w maj. Płonczyn koło Dobrzyńa n. Wisłą. Nauki szkolne rozpoczął w IV gimnazjum w Warszawie, dłużej uczęszczał do I gimnazjum w Petersburgu; w gimnazjum Chrzanowskiego został uczniem 6 klasy. Wstąpił w roku 1908 na uniwersytet Petersburski, gdzie studiował literatury romańskie. Dyplom uzyskał w r. 1913 po złożeniu I części rozprawy o pisarzu francuskim XVIII w. J. Cazotte, autorze „Diabła zakochanego“. Zakończona miała być w Paryżu, ale wyjazd tam nastąpił w przeddzień wojny, ułatwiając tylko zaciągnięcie się do legionów w sierpniu 1914 r. Zwolniony wskutek stanu zdrowia spędził początek roku 1915 w Zakopanem, latem wstąpił ponownie do kawalerii legionowej, której losy, jako ułan w linii, dzielił aż do obozu jeńców w Szczypiornie. Zwolniony stamtąd w drodze reklamacji królewsko-polskich władz oświatowych w listopadzie 1917 r. rozpoczął pracę nauczycielską w kilku szkołach średnich. W grudniu 1918 roku wstąpił do wojska polskiego jako podoficer kawalerii. Awansowany na oficera, przebył na froncie aż do zawarcia pokoju ryskiego i pozostał nadal w służbie czynnej jako oficer zawodowy kawalerii. W czasie rocznego pobytu w Warszawie od jesieni 1921 (W. S. W.) zaczął działalność krytyka na łamach „Przeglądu Warszawskiego“. W r. 1932, zwolniony w stan spoczynku, mógł całkowicie oddać się pracom literackim; w nast. r. został powołany na stanowisko profesora literatur słowiańskich na Uniwersytet do Brukseli, powróciwszy w r. 1934 na stałe do Warszawy, mógł po-

święcić się całkowicie pracy naukowej i pisarskiej. W r. 1946 został profesorem nadzwyczajnym literatur słowiańskich na Uniwersytecie M. Kopernika w Toruniu.

Wobec trudności przedstawienia całkowitego spisu prac drukowanych, których ilość wynosi kilkanaście setek, rozrzuconych po czasopiśmie, przedstawia się najważniejsze tygodniki, miesięczniki, kwartalniki, w których były one umieszczone (pomijając pisma codzienne i wydawnictwa nieperiodyczne):

Przegląd Warszawski (1921—1925); Wiadomości Literackie (1926—1939); Przegląd Współczesny (1926—1939); Wiedza i Życie (przed wojną i po wojnie); Droga (1930—1938); Pion (1933—1936); Glossy (1939); Sławische Rundschau (1932); Baltico — Slavica (1933); Ruch Literacki (1933—1937); Życie Literackie (1936—1939, 1945—6); Odrodzenie (1945—1948); Twórczość (1946—1948); Dziś i Jutro (1946—1948); Nowiny Literackie (1947—1948).

Niektóre z prac, umieszczonych w Przeglądzie Współczesnym wyszły w osobnych odbitkach, niekiedy poprawionych i uzupełnionych przez autora: Teodor Tiutczew (1926), Maria Dąbrowska (1932), Blaski i nędze realizmu powieściowego w Polsce (1937), Liryka polska w dobie jej kryzysu (1939). Prócz tego osobno wydany został: Zarys wersyfikacji polskiej, cz. I. Wilno (1936). Po wojnie dwie osobne książki: Rzut oka na literaturę polską w 1945 r. (1946) i Stulecie trójcy powieściopisarzy (1947).

WYDZIAŁ III.

STASZEWSKI WACŁAW, ur. w Warszawie 1. V. 1892 r. i tamże ukończył gimnazjum filologiczne 8-klasowe jen. P. Chrzanowskiego w czerwcu 1910 r. Następnie studiował matematykę i fizykę na uniwersytecie w Getyndze i Krakowie. Jesienią 1917 r. uzyskał na uniwersytecie Jagiellońskim dyplom doktora filozofii. Od stycznia 1918 r. do maja 1921 r. był asystentem fizyki w Politechnice Warszawskiej. W tym czasie wyjeżdżał na pół roku do Londynu, gdzie pracował u profesora W. H. Bragga w University College. Od 1. V. 1921 — 19. X. 1925 wykładał na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie mechanikę, matematykę dla przyrodników i promienie Röntgena w charakterze zastępcy profesora. W październiku 1925 r. przeniósł się do szkolnictwa średniego, ale od letniego półrocza 1926 r. objął wykłady zleczone z mechaniki

teoretycznej na U. S. B. i prowadził je aż do 1. XII. 1939 r. Od jesieni 1932 r. do 1939 r. redagował w Wilnie wspólnie z śp. Aleksandrem Dmochowskim kwartalnik dydaktyczny „Fizyka i Chemia w Szkole”. Na U. S. B. prowadził wykłady z dydaktyki fizyki, nadto przez szereg lat przewodniczył Sekcji Dydaktycznej Polskiego Towarzystwa Fizycznego, Oddział w Wilnie. W roku 1937/38 organizował eksperymentalne ogólnokształcące Liceum im. Jana i Jędrzeja Śniadeckich przy U. S. B. i był jego dyrektorem do grudnia 1939 r., w r. szk. 1939/40 nauczycielem fizyki w III gimn. w Wilnie; następnie pracował w tajnych kompletach. W r. szk. 1946/7 wykładał mechanikę teoretyczną na U. M. K.; od jesieni 1947 r. dyrektor Gimnazjum i Liceum Pedagogicznego im. Stefana Batorego w Lublinie.

Prace: 1) Messungen von elektrosmotischen Spannungen in schlecht leitenden Flüssigkeiten, Biuletyn Akademii Krakowskiej, 1917. 2) Beitrag zur Kenntnis elektrischer Doppelschichten. Biuletyn Akademii Krakowskiej (1919). 3) Anschaulicher Beweis des Coziolisschen Satzes, Physikalische Zeitschrift, 1928. 4) Przyrząd do badania swobodnego spadku ciał, „Fizyka i Chemia w Szkole”, t. I. 5) Wykład zasad dynamiki w szkole średniej, tamże, t. II. 6) Kształcenie nauczycieli fizyki (z A. Dmochowskim), tamże, t. IV. 7) Postępy gramofonii, tamże, t. IV. 8) Prędkość chwilowa w ruchu zmiennym, tamże, t. V. 9) Równoważnik gramowy magnezu, tamże, t. V. 10) Badanie rzutu, tamże, t. V. 11) O pływaku Kartezjusza, tamże, t. VII. 12) Programy fizyki w liceach ogólnokształcących, tamże, t. VIII. 13) Międzynarodowy Kongres Nauczania Doświadczalnego w Paryżu, tamże t. IX. 14) Siła dośrodkowa i odśrodkowa, tamże, t. IX. 15) Spadkownica z elektromagnetyczną rejestracją czasu, tamże, t. X. 16) Pospolity błąd w nauce o grawitacji, tamże, t. X. 17) Gramofon, art. w Encyklopedii „Świat i Życie”. 18) Kinematograf, tamże.

PRUFFER JAN ur. 5. III. 1890 w Bołkunach na Polesiu. Gimnazjum ukończył w r. 1909 w Częstochowie. W tymże roku wstąpił na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. W 1914 r. uzyskał absolutorium. W latach 1915—1917 pracował jako nauczyciel gimnazjalny w Częstochowie. W jesieni 1917 r. wyjechał do Krakowa w celu kontynuowania dalszych studiów w Zakładzie Zoologii U. J. W marcu 1918 został asystentem

Krajowej Stacji Doświadczalnej do badania szkodników zwierzęcych na roślinach, a w sierpniu tegoż roku asystentem Zakładu Zoologii U. J. W roku 1920 po uzyskaniu stopnia doktora filozofii został kierownikiem Krajowej Stacji Doświadczalnej do badania szkodników. W jesieni 1920 r. został powołany na kustosa Państwowego Muzeum Zoologicznego w Warszawie; jednocześnie wykłada entomologię na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego. W jesieni 1921 r. zaproszony do Wilna w charakterze zastępcy profesora i kierownika Zakładu Zoologii Uniwersytetu Stefana Batorego. W r. 1925 pracował w Stacji Zoologicznej w Villefranche sur-Mer, a w r. 1929 w szwedzkiej Stacji Zoologicznej w Kristinnebergu. W r. 1930 otrzymał veniam legendi w zakresie zoologii na Uniwersytecie Poznańskim, po czym została ona przeniesiona na Wydział Matematyczno-Przyrodniczy U. S. B. Dekretem Prezydenta Rzeczypospolitej z dn. 21. V. 1931 r. mianowany profesorem nadzwyczajnym zoologii na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym U. S. B. i czynności te sprawował do 16. XII. 1939 r. Jednocześnie od roku 1926 pracował w Stacji Ochrony Roślin Wileńskiej Izby Rolniczej, najpierw jako kierownik działu entomologicznego, a później jako kierownik całej stacji. W roku 1933/34 piastował godność dziekana Wydziału Matemat.-Przyrodniczego U.S.B., a w r. 1934/35 dyrektora Studium Rolniczego tegoż Uniwersytetu. W pierwszym okresie wojny do końca maja 1941 r. pracował jako entomolog w Wileńskiej Stacji Ochrony Roślin, a 1. VI. 1941 r. został mianowany kierownikiem Laboratorium Kwarantanny Ochrony Roślin Litewskiej Republiki Sowieckiej. W lipcu 1941 r., po zwinięciu laboratorium, zwolniony, nauczał na tajnych kompletach uniwersyteckich i licealnych. Od lipca 1944 do lipca 1945 był kierownikiem działu entomologicznego Stacji Agrochemicznej Ludowego Komisariatu Rolnictwa Litewskiej Republiki Sowieckiej. Od września 1945 profesor zwyczajny zoologii U. M. K.; w latach 1945/6 i 1946/7 dziekan Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego U. M. K.

Prace: 1) O nowych aberracjach *A. pronuba* L. i *L. purpuraria* L. oraz o nowych formach niektórych motyli. Rozpr. Akademii Umiejętności 1914. 2) Metody i wartość badań fizjograficznych. Wszechświat 1914. 3) Materiały do fauny luskoskrzydłych okolic Częstoch-

wy. Pamiętnik Fizjograficzny, 1914. 4) Z badań nad zależnością barwy skrzydeł motyli od kształtu łusek. Rozpr. Warsz. Tow. Nauk., 1916. 5) Przyczynek do fauny łuskoskrzydłych okolic Zwierzyńca Lubelskiego. Pamiętnik Fizjograficzny, 1917. 6) Z biologii muchy *Bibio hortulanum* L. Miesięcznik Sadowniczo-ogrod. Lwów, 1918. 7) Przegląd motyli większych okolic Krakowa. Sprawozd. Kom. Fizjogr. Akad. Umiejętności, 1918. 8) Z obserwacji nad szkodnikami wiosennymi ogrodów położonych około budynków sanitarnych na Prądniku Białym pod Krakowem. Mies. Sad.-Ogrod., 1919. 9) Materiały do fauny łuskoskrzydłych okolic Częstochowy. Część II. Pam. Fizjograficzny, 1918. 10) Wykaz ważek okolic Częstochowy. Pam. Fizjogr., 1918. 11) *Acronycta rumicis* L. ab. *polonica* ab. nov. Bullet, d. l' Acad. d. Sciences, 1918. 12) Spostrzeżenia nad postembrionalnym rozwojem *Brudnicy* nieparki, hodowanej w atmosferze tlenu. Rozpr. Akad. Umiejętn., 1919. 13) Materiały do fauny ważek południowo-zachodniej Polski. Spraw. Kom. Fizjogr. Akad. Umiejętności, 1920. 14) Nowa melanistyczna forma *Vanessa io* L. Bull. d. l' Acad. Pol. de Sc., 1920. 15) Polskie formy *Pararge acgeria* L. Rozpr. Pol. Akad. Umiejętności, 1920. 16) Spis motyli peruwiańskich, zebranych przez ekspedycje Jana Sztolcmana i Konstantego Jelskiego. Arch. Nauk Biol. Tow. Nauk. Warsz., 1922. 17) Nowe formy motyli peruwiańskich. Tamże, 1922. 18) Ueber neue Aberrationen von *S. briseis* L., *C. pamphilus* L., *L. bellargus* L., *O. plumbaria* F. und *L. unidentaria* Hw. Prace Zool. Polsk. Państw. Muz. Przyr. Warszawa, 1922. 19) *Neuronia phalenoides* nowy gatunek chróścika dla fauny ziem polskich. Tamże, 1922. 20) Przyczynek do znajomości motyli puszczy Białowieskiej. Polskie Pismo Entomologiczne, Lwów, 1923. 21) Krótki zarys owadoznawstwa. Cz. I—IV. Warszawa, Trzaska, Ewert i Michalski, 1923. 22) Masowy pojaw *Strzygonii* chojnowki w okolicach Wilna. Tyg. Roln. Wilno, 1923. 23) Studia nad motylami Tatr Polskich. Spraw. Kom. Fizjogr. Pol. Akad. Umiejęt., 1923. 24) Materiały do fauny motyli okolic Krakowa. Tamże, 1923. 25) Z badań nad wileńskimi formami zalotek. Prac. Tow. Przyj. Nauk., Wilno, 1923. 26) *Wojsiłki* i *Motyle*. Podręcznik do kolekcjonowania. Warszawa, 1923. 27) Zjawiska wabienia samców przez samice u *Brudnicy* nieparki. Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, 1924. 28) Materiały do fauny motyli polskich. Polskie Pismo Entom. Lwów, 1924. 29) Przyczynek do znajomości *Mszycy* wełnistej w Polsce. Choroby i szkodniki roślin. Warszawa, 1925. 30) Badania nad unerwieniem i narządami zmysłowymi różków i skrzydeł u *Saturnia pyri* L. Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, 1926. 31) O zwierzętach ziemi wileńskiej. Wydawn. Ziemia Wileńska, 1926. 32) Przyczynek do znajomości motyli północno-wschodniej Polski. Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, 1926. 33) *Larentia alchemillata* L. ab. *mokrzecki* ab. nov. Pol. Pismo Entom. Lwów, 1927. 34) W sprawie badań nad motylami Tatr polskich. Kosmos, Lwów, 1928. 35) O program badań faunistycz-

ných. Wszechświat, 1928. 36) O unerwieniu frenulum u motyli. Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, 1929. 37) Obserwacje i doświadczenia nad życiem płciowym u jedwabnika morwowego. Tamże, 1929. 38) Drugi przyczynek do znajomości motyli północno-wschodniej Polski. Tamże, 1929. 39) Untersuchungen über die Innervierung der Fühler bei Saturnia pyri L. Zool. Jahrbuch Jena, 1929. 40) Przyczynek do znajomości biologii Sówki pszenicznej. Pol. Pismo Entom. Lwów, 1929. 41) Unerwienie skrzydeł u Tenebro molitor. Księga Pamiątk. XIII Zjazdu Lek. i Przyrod. Polskich. Wilno, 1930. 42) O niektórych składnikach fauny Wileńszczyzny. Tamże, 1930. 43) Muzeum Przyrodnicze Uniwersytetu Stefana Batorego. Alma Mater, 1932. 44) Piędzik przedzimek i jego zwalczanie. Tyg. Roln. Wilno, 1932. 45) Z badań nad mikropterygizmem O. brumata L. Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, 1932. 46) Próba charakterystyki fauny okolic Częstochowy na podstawie analizy rozmieszczenia motyli w pasmie Jury Krakowskiej. Ziemia Częstochowska, 1933. 47) O zwalczaniu szkodników sadów owocowych w okresie wczesnej wiosny. Tyg. Roln. Wilno, 1934. 48) Przyczynek do znajomości wabienia samców przez samice u Brudnicy nieparki. Kosmos, 1933. 49) Zasięg przypuszczalnej rójki chrabąszczy w 1935 r. St. Ochr. Rośl. Wilno, 1935. 50) Z doświadczeń nad zapachem płci u samic Brudnicy nieparki. Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, 1935. 51) Szkodniki zbóż obserwowane w Polsce w roku 1932 i 1933. Rocznik Ochrony Roślin. Puławy, 1935. 52) Szkodniki spichrzów i młynów w Polsce w roku 1932 i 1933. Tamże, 1935. 5) Doświadczenia nad zapachem płci u motyli. Księga Pam. XIV Zjazdu Przyr. i Lek. Pol. Poznań, 1935. Z badań nad rozmieszczeniem motyli w północno-wschodniej Polsce. Tamże, 1935. 55) Charakter rójki chrabąszczy w Polsce w roku 1935. Roczn. Ochr. Rośl. Puławy, 1935. 56) Über die Chemorezeptoren an den Fühlern von Saturnia pyri. Zool. Anzeiger, Berlin, 1936. 57) Nowy szkodnik lnu. Tyg. Roln. Wilno, 1936. 58) Über die Innervierung der Fühler beim Lym. dispar. L. Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, 1937. 59) Znaczenie gospodarcze chrabąszczy w Polsce. Wiad. Ogrodn. Warszawa, 1937. 60) O charakterze rójki chrabąszczy w 1936 roku ze szczególnym uwzględnieniem rójki Kasztanowca. Roczn. Ochr. Roślin. Puławy, 1937. 61) Szkodniki traw zbożowych, spichrzów i młynów, zaobserwowane w roku 1934. Tamże, 1936. 62) Dalsze badanie nad wabieniem u Brudnicy nieparki. Zool. Pol. Lwów, 1938. 63) Walka ze szkodnikami roślin uprawnych na obszarze województwa wileńskiego i nowogrodzkiego w 1937 roku. Tyg. Roln. Wilno, 1938. 64.) Rójka chrabąszczy w Polsce w 1937 r. Roczn. Ochr. Roślin. Puławy, 1938. 65) Brudnica nieparka i metody jej zwalczania. Tamże, 1938. 66) Przyczynek do znajomości biologii i metod zwalczania Myelophilus piniperda i M. minor. Kalendarz Leśny, Wilno, 1939. 67) Wielokrotna kopolacja a metody wyłowu samców Brudnicy nieparki. Prace Tow. Przyj. Nauk w Wilnie, 1939. 68) Wyniki ośmio-

letnich obserwacji nad rójkami chrabąszczy w Polsce. Roczn. Ochr. Rośl. Puławy, 1939. 69) Nowy dla wileńszczyzny szkodnik agrestu. Tyg. Rol., 1939. 70) Pozgonne po rektorze Michale Siedleckim. Kurier Wileński, 1940. 71) Cetyńce — groźne szkodniki lasów wileńskich. Tamże, 1940. 72) Czy ubożeje nasza fauna? Głos Demokr. Toruń, 1946. 73) Groźny szkodnik ziemniaków zdąży od Zachodu. Tamże. Toruń, 1946. 74) Studia nad motylami Wileńszczyzny. Tow. Naukowe, Toruń, 1947. 75) The character of the massflight of may bugs in the Wilno district (tymczas. doniesienie). Polsk. Akad. Umiej., Kraków, 1947. 76) Contribution concerning the butterflies of Volhynia. Tamże, 1947. 77) Investigations concerning some Ipidae of the pine-woods of the Wilno district (tymczas. donies.). Tamże, 1947. 78) Some observations concerning *Zophodia convolutella* (tymczas. don.). Tamże 1947. 79) *Parnassius mnemosyne* L. from Stolpce district (tymczas. don.). Tamże, 1947. 80) Studia nad motylami Wileńszczyzny. Indeks. Tow. Nauk. w Toruniu. 1948.

SPRAWOZDANIA Z POSIEDZEŃ

Członek Towarzystwa Andrzej Bukowski wygłosił 2. X 1945 r. odczyt na ogólnym zebraniu Towarzystwa: *charakter mieszkańców Pomorza w w świetle historii.*

(*Le caractère des habitants de la Pomèranie au point de vue de l'histoire*). Streszczenie referatu.

Zmienne dzieje polityczne Pomorza odegrały wielką rolę w kształtowaniu się charakteru jego mieszkańców, stąd poszczególne okresy tych dziejów wymagają oddzielnego potraktowania. Pierwszy okres, do 1308 r., nacechowany jest upartą walką o zachowanie samoistności i samodzielności plemiennej i państwowej. Okres drugi (1309—1466) to czasy panowania krzyżackiego, które duszę pomorską otamowują niewolniczym upośledzeniem, zahamowaniem samorodnego rozwoju, opartego o tradycję i pierwiastki rodzimej kultury. Przewaga materializmu i militarystyki niemieckiej po raz pierwszy w sposób bardzo silny wyciska swe piętno na charakterze pomorskim. Okres trzeci (1466—1772), pod berłem Rzeczypospolitej, stoi częściowo pod znakiem nawiązywania do tradycji z okresu pierwszego oraz pod znakiem wpływu asymilacyjnego kultury polskiej. Ponieważ jednak w miastach pozostał dość silny żywioł niemiecki, w głębi kraju zaś okazywano niewiele zainteresowania dla kresów północno-zachodnich, rodzima ludność pomorska akcentowała chętnie i uparcie swój odrębny i autonomiczny charakter w stosunku do reszty Rzeczypospolitej. Okres czwarty (1772—1920), pod panowaniem pruskim, przynosi po raz drugi obciążenie materializmu i militarystyki, upośledzenia politycznego i kulturalnego. Równocześnie jednak w tym okresie wykuwa się silna polska samowiedza narodowa, która wśród mozolnej walki z wrogiem wytwarza wartości organizacyjne, społeczne i gospodarcze.

Stosunkowo częste zmiany polityczne w ciągu dziejów wyrobiły wśród Pomorzán podejrzliwość i nieufność wobec każdego nowego władcy i w ogóle wobec każdego przybysza, w każdej bowiem zmianie upatrują jakąś nową dla siebie krzywdę. Te same przyczyny są źródłem pozornej łatwości zewnętrznego przystosowania się do zmienionych warunków politycznych. Jednakże jedna i druga cecha są w gruncie rzeczy tylko środkami samoobrony przed zatrąą własnych cech. Głębokie i bardzo dotkliwe doświadczenia historyczne sprawiły, że Pomorzanie przejawiają żywą, niekiedy nadmierną troskę o zachowanie własnego typu, co ma zresztą uzasadnienie w niezatartej jeszcze tradycji samodzielności i udzielności w okresie pierwszym, szerokiej autonomii za dawnej Rzeczypospolitej oraz nieufności do obcych rządów i wpływów z czasów niewoli niemieckiej.

WYDZIAŁ I. NAUK HISTORYCZNYCH, PRAWNICZYCH I SPOŁECZNYCH

Posiedzenie naukowe z dnia 24. V 1947 r.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia własną pracę *Bogdan Jański jako socjalista. (Bogdan Jański as a Socialist)*.

Referent na podstawie niedrukowanego dziennika i zapisek Jańskiego z Archiwum Zmartwychwstańców przedstawia okres przynależności do St. Simonizmu przyszłego założyciela Zmartwychwstańców. Jański przystąpił do ruchu w Paryżu na wiosnę (przed początkiem kwietnia) 1830 r. Przystąpienie do sekty wywołało w nim przewrót wewnętrzny i odrodzenie moralne oraz rozwój mistycznych dążeń, dla których doktryna St. Simonizmu otwierała szerokie pole. Jański zajmował zapewne stopień trzeci od góry, a drugi od dołu w tajnej hierarchii sekty i miał sobie powierzone zbieranie materiałów naukowych, które spożytkowywali inni członkowie ruchu w swych wykładach. Roli decydującej nie odgrywał. W październiku 1830 znalazł się w Londynie na dalszych studiach

z misją nawiązania stosunków z Owenem i zaszczepienia ruchu na terenie Anglii. Zapiski z tego czasu rzucają ciekawe światło na metody postępowania St. Simonistów w stosunku do „zewnątrznego towarzystwa“. Zabiegi Jańskiego nie dawały wyników, zjednał tylko dla doktryny współkolegę z Warszawy, Barcińskiego. Dopiero w grudniu 1830 i styczniu 1831 dostał się na zebranie grupy Owena i rozpoczął z nim walkę o przyjęcie zasad ruchu. Brak środków do życia i wybuch powstania skłoniły go do powrotu do Paryża w lutym 1831 r.

Jański w stosunku do powstania zajmował stanowisko dość obojętne, jak wynika z zapisek, do kraju nie wrócił i nie wziął udziału w walce. Zdaje się, że słusznym jest pogląd, iż pragnął zaszczepić w Polsce swe doktryny, a nie widział na razie warunków po temu. Dopiero upadek powstania, śmierć ojca w walkach, emigracja brata-powstańca dokonały w nim przełomu. Rosnące rozczarowanie wobec przywódców sekty oraz jej upadek latem 1832 r. dokonały w nim nawrócenia na katolicyzm. Rok 1833 upłynął pod wpływem Mickiewicza, ostateczne nawrócenie na katolicyzm i spowiedź nastąpiły na przełomie r. 1833 i 1834. W doktrynie Jańskiego pozostała jednak nadal niechęć do „proprietertwa“ i skłonność do wprowadzenia własności wspólnej całej ziemi. Wydaje się też, że „domek“, założony przez niego w Paryżu, z którego wyszedł później zakon, był pierwotnie zbudowany jako chrześcijański falanster. W doktrynie Zmartwychwstańców wielka rola, jaką się przypisuje społeczności parafialnej i życiu parafialnemu, wyrasta w dużym stopniu z podniet St. Simońskich. Pierwsi współpracownicy Jańskiego rekrutowali się również spośród St. Simonistów. Jański był pierwszym Polakiem i pierwszym cudzoziemcem, który przystąpił do tego kierunku. Później znalazł St. Simonizm wielu wyznawców wśród emigrantów. Ale wówczas Jański nie był ich przewodnikiem ani apostołem. Stał się w tym czasie współtwórcą wraz z Mickiewiczem odrodzenia katolicyzmu polskiego. Ideał, który sobie Jański postawił jako socjalista był tak wysoki, iż mógł go zrealizować tylko przez dążenie do pełni wewnętrznej doskonałości.

Posiedzenie naukowe z dnia 13. I. 1948 r.

Członek Wydziału Marian Gumowski przedstawia własną pracę *Bracia Gobeliusze. (The Gobelius Brothers)*.

Na podstawie aktów archiwum królewieckiego, gdańskiego i warszawskiego, częściowo już w rozmaitych publikacjach drukowanych, wyłowić można dzieje 3 braci Goebel z Królewca rodem, działających w 2. połowie XVI wieku, z których jeden Seweryn został fizykiem miejskim w Gdańsku, drugi Kasper kupcem zbożowym i członkiem giełdy gdańskiej, a trzeci Jan urzędnikiem mennicznym w Królewcu. Jan i Kasper weszli wnet w cichą spółkę z Hanuszem Styplem, kierownikiem mennicy pruskiej w Królewcu, celem sfinansowania i eksploataowania jego wynalazku odnoszącego się do nowej maszyny mennicznej, otrzymali na to nawet przywilej króla Zygm. Augusta i sprzedawali maszynę za granicę.

Kasper Goebel był jednak naturą gwałtowną i niespokojną, uprawiał w Gdańsku demagogię i dużo przyczynił się swymi wpływami, że Gdańsk nie uznał królem Stefana Batorego. W czasie oblężenia zorganizował partię duńską i zmusił senat do oddania sobie mennicy miejskiej, którą po 2 miesiącach i wielkich nadużyciach rzucił. Skompromitowany przeszedł na stronę polską i tu zyskał od króla Stefana szereg koncesyj, które mu pozwoliły w samym Gdańsku na nowo otworzyć mennicę. Senat jednak skorzystał z pierwszej sposobności, by Kaspra wsadzić do więzienia na lat 5, ale patrzył przez palce, gdy przez ten czas Jan Gobeliusz mennicę prowadził.

Po wyjściu z więzienia wystarał się Kasper o nowe koncesje i otworzył w 1592 r. nową mennicę koronną w Malborgu, gdzie został wójtem miejskim i brał gorliwy udział w ruchach religijnych, doprowadzając do rozruchów antykalwińskich. Po r. 1603 zanikają o nim wiadomości, brat zaś jego Jan umarł już 1588 r. Zostały po nich duże szeregi monet, a to gdańskie oblężnicze z 1577 r., późniejsze gdańskie z lat 1578—87 bite pod stemplem króla Stefana, wreszcie monety malborskie bite pod stemplem Zygmunta III w latach 1592—1601. Poza tym został po nich herb, pierścień z kamieniem widoczny na wymienionych monetach i wspinała ka-

mienica w Gdańsku na rogu Długiego Rynku, gdzie była Apteka Radziecka.

Posiedzenie naukowe z dnia 17. II. 1948 r.

Członek Wydziału Ryszard Mienicki przedstawia własną pracę *Sylweta Władysława IV. (The Silhouette of Władysław IV)*.

Z chwilą śmierci Władysława IV (20. maja 1648 r.) naród przekonał się i uprzytomnił sobie, czym był ten król i jakim ciosem zgon jego: zgon ten uważano za nieszczęście dla całego chrześcijaństwa. We Władysławie IV w Polsce widziano szczep Jagielloński, sławiono go za życia i po zgonie, nawet za granicą, jako „Wielkiego”. Przydomek ten nie utrzymał się w opinii historii, ale nie podobna zaprzeczyć, że w postaci Władysława IV tkwiły pewne cechy wielkości. Prawie przez cały czas swego panowania kreślił wielkie plany, widnokrąg których obejmował całą prawie Europę, ogromne przestworza Azji i afrykańskie wybrzeża, plany sięgające koron szwedzkiej, moskiewskiej, bułgarskiej, cesarskiej! Tragiczny brak harmonii pomiędzy aspiracjami a twardą rzeczywistością odzwierciedlał się w pełnej dramatyzmu rozterce pomiędzy królem a narodem, podczas gdy za mało i król i naród czynili wysiłków ku wewnętrznemu umacnianiu się, co w r. 1648 i latach następnych znalazło swe skutki okropne. Przykłady działalności Karola IX i Gustawa Adolfa nie oddziały. „Wielkim“ król Władysław IV nie stał się, poza zwycięstwem moskiewskim żadnych naprawdę wielkich dzieł nie dokonał i do wielu pożytecznych dzieł narodu pociągnąć nie zdołał, ale przez widownię dziejową przeszedł w 16 latach swego panowania jako człowiek nie na zwykłą miarę stworzony, jako indywidualność ciekawa, jako natura bogata, jako umysł o ogromnej skali zainteresowań a serce dobre, szlachetne, wola mocna, wyobraźnia lotna przy temperamentie ognistym i szczodrobliwości w hojność bez rachunku i rozrzutność przechodzącej. Czynność, ruchliwość, energia, pomysłowość stanowiły niezatarte rysy indywidualności Władysława IV, przypominającego pod niejednym względem jego dziada Jana III Wazę. Z wielu poczynań musiał król wycofywać się, ale rzucał w nurt życia publicznego

owoczesnej Polski posiew inicjatywy, ruchu, impulsów do myśli żywej i działań w społeczeństwie, które przerastał, górując nad najwybitniejszymi w nim jednostkami współczesnymi. Skala zainteresowań i poczynań Władysława IV była ogromna, sięgała polityki, w niej wojny i dyplomacji, religii, życia kulturalnego, w nim literatury, teartu, spraw kościelnych, medali, sztycharstwa, zagadnień ekonomicznych, gospodarki lasów, salin, materij wojskowych na lądzie i morzu. Ludzkość była stałym a pięknym przymiotem króla, który nic nie miał w swym obliczu duchowym ze srogości wazowskiej: bronił kmieci przed wyzyskiem, osłaniał mieszczan przed krzywdami i zdobył, zgodnie biorąc, u współczesnych i potomnych zaszczytne imię, a wyrazem tego, pom. in, mogą służyć słowa uniwersału prymasa zwołującego naród na konwokację 1648 r., w którym zwał zmarłego króla „walecznym i świętobliwym panem“ i kreślił ponury obraz osieroczonego państwa. Fatalny stan Polski w chwili zgonu Władysława IV i po jego śmierci przypisać należy jednak i pewnym właściwościom króla. Wszak hojność jego przechodziła w rozrzutność, skutkiem której był ostry niedostatek panujący na dworze monarszym i ubóstwo skarbu, zmuszające króla do poniżających zabiegów u stanów o zapłacenie milionowych długów. Plany kreślone przez króla miały na celu ofensywę, a przez to zaniedbano przygotowania defensywne, co się zemściło fatalnie w r. 1648 i nast. Objawem tego pom. in. był notorycznie zły stan twierdz za Władysława IV; w złym stanie je pozostawił, poza nielicznymi wyjątkami. Nie znaczyło to, iżby tego nie widział, nie rozumiał i nie nawoływał narodu do zajęcia się podźwignięciem warowni, zwłaszcza nadgranicznych, ale zbyt mały kładziono na to nacisk i ani król, ani naród nie łożyli na ten cel właściwych funduszów. Zasługą króla pozostały Puck, Władysławowo, Kazimierzowo, Jasna Góra, ale, ogólnie biorąc, stan obronności Polski w chwili zgonu Władysława IV był gorszy, niż w chwili wstępowania jego na tron. Nie położył też król właściwego nacisku na pewne reformy, jak na korekturę praw, na stan granic zewnętrznych, na sprawy monetarne i skarbowe, na załatwienie kwestii kozackiej, którą zaognił, a pomimo ożywionej działalności dyplomatycznej prowadzonej na szeroką skalę, jak wszelkie poczyna-

niania Władysława IV, posiadającego szeroki gest — pozostawił król Polskę bez sojuszków, osamotnioną na zewnątrz, przy nadwątlonej wierności lenników pruskiego i kurlandzkiego. Umierając pozostawiał król państwo polskie bez aliantów i bez pomocy naprzeciwko obojętnego Zachodu i wrogiego Wschodu z burzą kozacką we wnętrzu, przypadłą na ostatnie dni życia króla, na duchowym obliczu którego widnieje głęboki rys tragizmu, wyryty długim szeregiem zawodów, cierpień fizycznych, chorób długotrwałych i cierpień moralnych, przegranych bolesnych i nieszczęść szczególnie dotkliwych dla jego wrażliwej i wysoce ambitnej, zarazem dumnej natury.

Posiedzenie naukowe z dnia 27. IV. 1948 r.

Członek Wydziału K. Hartleb przedstawia pracę B. Ożen-y Osmólskiej-Piskorskiej *Pomorskie Towarzystwo Pomocy Naukowej. Pół wieku istnienia i działalności. 1848—1898*. (*Société Pomeranienne d'Aide Scientifique. Un demi siècle d'existence et d'activité. 1848—1898*).

Pomorze polskie, które pod nazwą „Prus Królewskich“ już w pierwszym rozbiórce dostało się pod panowanie Hohenzollernów, wystawione zostało bardzo wcześnie na oddziaływanie niwelującej polityki pruskiej. Rządy pruskie dążyły usilnie do germanizacji zabranego kraju i do zatarcia jego piętna narodowego. Jednym ze środków systemu antypolskiego była likwidacja polskiego szkolnictwa, na miejsce którego stworzono niemieckie, przeważnie protestanckie. Rezultatem zmian wprowadzonych przez rząd pruski była wzmagająca się w ciągu lat redukcja inteligencji polskiej, zarówno świeckiej jak i duchownej, oraz zdystansowanie ludności polskiej przez element napływowy, który opanował wszystkie ważniejsze pozycje w życiu publicznym. Specjalnie niekorzystnie zaważył na kulturze polskiego Pomorza dotkliwy niedostatek kleru katolickiego, uzupełnianego (przez biskupa chełmińskiego Sedlaga) duchowieństwem niemieckim z innych prowincji. Ludność polska, pozbawiona możliwości walki orężnej o swoją narodową egzystencję, wystąpiła w jej obronie na drodze pokojowego wysiłku: zorganizowanej, systematycznej akcji społeczno-politycznej.

Zapoczątkował ją i rozwinął rok rewolucyjny 1848, który stał się dla Pomorza momentem przełomowym i podjął hasło odrodzenia narodowego.

Nagła konieczność pomnożenia stanu liczebnego polskiej inteligencji oraz podniesienia Pomorza na wyższy poziom kulturalny doprowadziła do założenia instytucji, która tym celom miała służyć. Było nią Towarzystwo Pomocy Naukowej dla młodzieży Prus Zach., kreowane 30. października 1848 r. na zebraniu publicznym w Chełmnie. Projektodawcami byli dwaj wybitni działacze narodowi z kół ziemiańskich: Mateusz Ślaski z Trzebcza pod Chełmnem i Teodor Donimirski z Buchwałdu pod Malborkiem. Towarzystwo rozwijało działalność stypendialną udzielając regularnej pomocy materialnej uczącej się młodzieży polskiej; w ten sposób umożliwiała jej wyższe studia i torowała drogę do stanowisk publicznych, zajmowanych dotychczas niemal wyłącznie przez Niemców. Akcja stypendialna zakrojona była zrazu na skromną miarę i przeznaczona wyłącznie dla uczniów gimnazjum chełmińskiego, które skupiało najwięcej młodzieży narodowości polskiej. W ciągu lat, w miarę powstawania dalszych szkół katolickich (tylko do takich uczęszczali Polacy), akcja ta rozrastała się coraz bardziej i Pomoc Naukowa rozciągała swoją opiekę nad młodzieżą z kilkunastu szkół średnich oraz wyższych.

Pomoc Naukowa starała się dostosować swoją akcję do potrzeb polskiego życia; zwracała więc od samego początku baczniejszą uwagę na brak rodzimego kleru katolickiego oraz stanu nauczycielskiego i usiłowała temu zaradzić, przeznaczając wydatniejszą pomoc na kształcenie księży i nauczycieli. Sprawa duchowieństwa zajmowała specjalnie Towarzystwo w pierwszym okresie działalności oraz w latach tzw. „Kulturkampf“; zaś akcja na rzecz nauczycielstwa rozwinęła się najbardziej w drugim okresie, zwłaszcza w latach 1862—76; sprawą tą interesował się żywo ks. Kujot, znakomity historyk pomorski, który brał udział w pracach tzw. „Komitetu Szkolnego“. Pod koniec stulecia, gdy w życiu polskim coraz większą rolę odgrywać zaczęło środowisko miejskie, Pomoc Naukowa wzięła pod uwagę jego po-

trzeby i z funduszków swoich wspierała młodzież, kierującą się do przemysłu, handlu i rzemiosł.

Towarzystwo Pomocy Naukowej odegrało wybitną rolę w życiu polskiego Pomorza w okresie niewoli; jego działalność przyczyniała się do postępu kulturalnego zaniedbanej pod tym względem dzielnicy oraz powodowała stały przyrost polskich sił społecznych, dzięki czemu umacniała stanowisko żywiołu polskiego, zagrożonego przez niemiecki. Pomoc Naukowa stawiała w obronie wartości narodowych, specjalnie ojczystego języka — od stypendystów żądała poprawnego opanowania polszczyzny i przedkładania wypracowań polskich.

Posiedzenie naukowe z dnia 25. V. 1948 r.

Członek Wydziału Ryszard Mienicki przedstawia pracę ks. Tadeusza Glemmy: — *Piotr Kostka biskup chełmiński. (Pierre Kostka évêque de Chełmno)*.

Monografia ks. profesora Tadeusza Glemmy p. t. „Piotr Kostka biskup chełmiński“ jest dziełem stanowiącym rezultat wieloletniej pracy autora. Dzieło to prezentuje się bardzo poważnie nie tylko pod względem objętości (str. 446 + 56), ale przede wszystkim zaleca się swą bogatą treścią i wszechstronnością, opartą na podstawie ogromnego zasobu źródeł i literatury historycznej, ukazując postać biskupa na tle owoczesnych stosunków religijnych, politycznych i społecznych. Autor korzystał ze źródeł rękopiśmiennych w archiwach pelplińskich, chełmińskich, toruńskich, państwowych w Gdańsku i Królewcu, diecezjalnym w Fromborku, krakowskich, szwedzkich, watykańskim, w zbiorach Polskiej Akademii Umiejętności, Biblioteki Uniwersytetu Jagiellońskiego, Czartoryskich i Kapituły w Krakowie.

Ogromna ilość drukowanego materiału źródłowego i opracowań została wciągnięta do zużytkowania do dzieła o Piotrze Kostce, którego osobą i przeszłością diecezji chełmińskiej autor już od dawna się zajmował i od 25 lat ogłaszał z tej dziedziny prace pokrewne ostatniemu dziełu, którego główne działy obejmują czasy młodości, działalność polityczną, działalność Piotra Kostki jako biskupa i wszechstronną jego charakterystykę.

W końcu autor umieścił „dodatek źródłowy“ na 54 stronach: składają się nań — korespondencja Piotra Kostki z Hozjuszem, Kromerem, Dymitrem Solikowskim, Stanisławem Sokołowskim, księciem pruskim, instalacja Piotra Kostki na kanonię warmińską, skargi i postulaty szlachty chełmińskiej w 1573 r. na zjazd malborski stanów pruskich, dokument erekcyjny kolegium jezuickiego w Toruniu z 1593 r.

Dzieło ks. prof. Glemmy o biskupie Piotrze Kostce daleko wykracza poza obręb historii Kościoła polskiego i sięga w dziedzinę historii politycznej i kulturalnej Polski XVI w. i przez swe wysokie walory naukowe stanowi poważną pozycję w nauce.

Posiedzenie naukowe z dnia 22. VI. 1948 r.

Członek Wydziału K. Hartleb przedstawia pracę Włodzimierza Hołubowicza: *Studia nad metodami badań warstw kulturowych w prehistorii polskiej. (Etudes sur les méthodes de recherches des couches de cultures dans la pré-histoire polonaise).*

Głównym elementem składowym obiektów prehistorycznych, badanych przy pomocy wykopalisk, są warstwy kulturowe. Uznaje więc autor warstwę kulturową za główny przedmiot badań wykopaliskowych. Pozwala to omawiać i pogłębiać znajomość metod badania warstw kulturowych niezależnie od formy zewnętrznej obiektu prehistorycznego.

Pojęcie „warstwa“ ma różne znaczenie w prehistorii polskiej. Warstwy były wydzielane przy pomocy różnych kryteriów, które autor dzieli na obiektywne i subiektywne.

Do kryteriów obiektywnych zalicza autor kryteria składu przyrodniczego i kulturowego. Kryteria przyrodnicze wydzielają warstwy zarówno o składzie wyłącznie przyrodniczym, bez zabytków, jak również warstwy z zawartością kulturową w postaci różnych wytworów. Kryteria kulturowe wydzielają warstwy, składające się z przedmiotów, noszących na sobie ślady działania człowieka.

Kryteria przyrodnicze i kulturowe pozwalają we wszystkich wypadkach wyczerpująco klasyfikować elementy składowe każde-

go układu warstw kulturowych. Wydzielają one warstwy naturalne. Warstwy, wydzielone przy pomocy tych kryteriów i powstałe wskutek działalności człowieka, nazywa autor warstwami kulturowymi.

Do kryteriów subiektywnych zalicza autor kryteria głębokościowe i osadnicze. Przy pomocy kryteriów głębokościowych wydziela się warstwy w ten sposób, że odmierza się pewną dowolną odległość (od 5 do 95 cm) od powierzchni obiektu i uważa się ją za dolną granicę warstwy. Po zdjęciu górnej warstwy odmierza się kolejno drugą o innej grubości lub części tej samej co i poprzednia i zdejmuje się ją itd. Przy pomocy tych warstw badano między innymi grodziska w Biskupinie w latach 1936—1939 oraz 1946, w Kłecku w 1937 r., w Piekarach w 1932 r. i wiele innych stanowisk. Niemieccy prehistorycy badali tą metodą osadę wczesnohistoryczną w Haithabu w latach 1930—1939.

Warstwy głębokościowe, stosowane w celu eksploracji zawartości kulturowej jednej warstwy kulturowej, spełniają rolę pomocniczego środka pomiarowego przy ustalaniu głębokości zalegania zabytków w obrębie tejże warstwy kulturowej. Postępowanie takie nie budzi zastrzeżeń, jeżeli jest stosowana dokładna lokalizacja przedmiotów w poziomie. Warstwy głębokościowe, stosowane w celu eksploracji zawartości kulturowej całego układu bez uwzględnienia granic warstw kulturowych, prowadzą do przemieszania pierwotnego układu zabytków w warstwach kulturowych i dlatego postępowanie takie należy ocenić jako błędne.

Przy pomocy kryteriów osadniczych wydzielano warstwy, złożone z kilku warstw kulturowych, z których każda mogła reprezentować inny chronologicznie etap dziejów obiektu badanego. W ten sposób redukowało się ilość warstw kulturowych obiektu i uzyskiwało się materiał zabytkowy przemieszany. Przy pomocy warstw osadniczych badano w Polsce w latach 1937—39 jeden z najstarszych grodów w Polsce — Gniezno. Niemieccy zaś prehistorycy badali tą metodą grodzisko w Santoku.

Sposoby badania warstw wydzielonych można podzielić na dwie grupy: 1 — sposoby, umożliwiające poznanie cech warstwy

i jej stosunku do otoczenia; 2 — sposoby eksplorowania zawartości kulturowej obiektu w ramach tych warstw.

Granice poszczególnych warstw kulturowych oraz ich wzajemny stosunek a także stosunek warstw do konstrukcji przedstawia się zwykle systemem przekrojów pionowych i poziomych.

Stosowane powszechnie w prehistorii polskiej przekroje poziome dla wykrywania jam, wgłębnionych w całość, służyły jednocześnie nieraz jako płaszczyzny, dzielące obiekt na części, z których materiał zabytkowy eksplorowano oddzielnie. Ponieważ przekroje te przebiegały zawsze na głębokości przypadkowej, uzależnionej od głębokości zalegania calca i ponieważ rozcinały one obiekt badany na części sztuczne, autor uważa tego rodzaju zasadę eksploracji zawartości obiektu za błędną.

Przekroje pionowe były wykonywane w różnym rozplanowaniu. Na małych obiektach wykonywano jeden przekrój lub dwa przecinające się. Na większych obiektach wykonywano większą ilość profilów, przeważnie niepowiązanych ze sobą. Formę warstw kulturowych w układzie złożonym jak i warstw pojedynczych najlepiej pozwala poznać i utrwalić w dokumentacji system przekrojów pionowych i poziomych, którego najbardziej dotychczas rozwiniętą postacią jest siatka pełnych profilów, uzupełniana pomocniczymi przekrojami poziomymi i pionowymi.

Eksploracja warstw wydzielonych polega na wybraniu z obiektu wszystkich potrzebnych do dalszych badań przedmiotów, zarówno kulturowych jak i przyrodniczych w sposób uporządkowany w powiązaniu z warstwą i miejscem znalezienia każdego z nich.

Lokalizacja przedmiotów w pionie z dokładnością do grubości warstwy i jednocześnie w poziomie z dokładnością do kilku, kilkunastu, lub 100 m² prowadziła do powstawania „zespołów“ lub grup zabytków, powiązanych z pewną przestrzenią. Przestrzeń ta, jeżeli oparta była o kryteria głębokościowe i osadnicze, była sztuczna. Również i podczas wydzielania warstw kulturowych tego rodzaju przestrzeń nieraz może być sztuczna. We wszystkich więc tych wypadkach powstają sztuczne zespoły i grupy zabytków. Wnioski oparte o tego rodzaju zespoły mogą być błędne.

Najbardziej uzasadnionym postępowaniem jest ścisła trójwymiarowa lokalizacja przedmiotów, która nie stwarza żadnych zespo-

łów, żadnych grup. Utrwała tylko w dokumentacji rzeczywiste miejsce znalezienia każdego zabytku w przestrzeni obiektu. Materiał zabytkowy tak zlokalizowany można opracowywać w dowolnych zestawieniach, dążąc do wykrycia zespołów chronologicznych i kulturowych.

Omówione wyżej sposoby badania warstw, uznane albo za uzasadnione albo za mogące prowadzić do błędnych wyników, były używane przez prehistoryków polskich, podczas wykopalisk na poszczególnych obiektach, w różnych połączeniach ze sobą. Daje się to stwierdzić nie tylko podczas porównywania metod wykopaliskowych, stosowanych przy badaniu obiektów, różniących się między sobą pod względem formy zewnętrznej i rodzaju nawarstwień, jak na przykład cmentarzysk płaskich z jednej strony i osad wielowarstwowych z drugiej, lecz także i przy metodach, stosowanych podczas badań jednego rodzaju obiektów. Występuje to wyraźnie przy porównywaniu metod badania takich grodów jak Piekary, Grodno, KłECKO, Gniezno, Biskupin i Wilno. Należy podkreślić, że KłECKO, Gniezno i Biskupin były badane przez jeden ośrodek, mianowicie poznański, i jednocześnie (1937 r.), mimo to jednak różnymi metodami.

Różnorodność metod wykopaliskowych w prehistorii polskiej nie jest zjawiskiem dodatnim.

Wyniki tej analizy celowości metod, stosowanych dotychczas w prehistorii polskiej, dają autorowi podstawę do sformułowania metody badania warstw kulturowych, która zawiera wszystkie pozytywne twierdzenia jego wnioskowania na ten temat.

Metoda ta wyraża się w trzech regułach:

- 1 — wydzielenia warstw przy pomocy kryteriów przyrodniczych i kulturowych,
- 2 — stosowania siatki pełnych profilów, uzupełnianej przekrojami poziomymi i pionowymi,
- 3 — stosowania dokładnej trójwymiarowej lokalizacji wszystkich znalezisk w powiązaniu z warstwami kulturowymi.

Ponieważ wszystkie obiekty prehistoryczne składają się z warstw kulturowych, byłaby to metoda warstw kulturowych, dająca się zastosować do badania wszelkiego rodzaju obiektów prehistorycz-

nych, poznawanych przy pomocy wykopalisk, bez względu na ich formę zewnętrzną.

Członek Wydziału Karol Górski przedstawia pracę Zbigniewa Zdrójkowskiego pt.: „*Praktyka Kryminalna*” Jakuba Czechowicza, jej źródła i system na tle rozwoju współczesnego prawa karnego Zachodniej Europy. („*La Pratique Criminelle*” de Jacques Czechowicz, ses sources et son système à la base du développement du droit contemporain de l'Europe Occidentale).

Przedmiotem dociekań niniejszej pracy jest jak wskazuje sam jej tytuł przedstawienie systematu przestępstw i kar oraz zobrazowanie przepisów proceduralnych „Praktyki Kryminalnej”, jak także dokładna analiza źródeł jej poglądów.

Autorem „Praktyki” jest rajca i sędzia sądu przedmiejskiego chełmińskiego — Jakub Czechowicz. Dzieło to wydrukowane zostało w Chełmnie w roku 1769 przez drukarnię ks. misjonarzy już po śmierci autora z pozostawionego przezeń rękopisu.

„Praktyką Kryminalną” interesowano się dotychczas stosunkowo mało. Uczeni, którzy się nią zajęli (Hube, Fr. Maciejowski) posiadali bardzo ułamkowe wiadomości o życiu Czechowicza. Skutkiem tego nie byli oni w stanie określić dokładnie kiedy „Praktyka” została napisana.

Franciszek Maciejowski biorąc pod uwagę iż dzieło to wspomina między innymi o reskrypcie króla Augusta III Sasa z r. 1745, a imprimatur biskupa chełmińskiego na druk zostało udzielone w roku 1768, przyjmuje okres napisania jej na lata 1745—1768 i uważa, że śmierć Czechowicza nastąpiła niedługo przed rokiem 1768. Ustalenie to ze względu na dokonywujący się przełom w wieku XVIII w nauce prawa karnego (systematycy niemieccy, prądy humanitarne, wystąpienie Beccarii) jest zgoła niewystarczające.

Z tych względów należało za wszelką cenę zdobyć dokładniejsze wiadomości o życiu Czechowicza. Na podstawie materiału archiwalnego dało się stwierdzić, że Czechowicz zmarł w dniu 4. IX. 1747 r.

Biorąc pod uwagę wzmiankowany już wyżej fakt, że Czechowicz na jednej z końcowych stron swej pracy (strona 195) wspo-

mina o reskrypcie króla Augusta III Sasa z roku 1745, można było wywnioskować, że „Praktyka“ w swym głównym zrębie została napisana przed rokiem 1745.

W świetle tego faktu wiele zarzutów stawianych Czechowiczowi stało się bezprzedmiotowymi.

Drugim ważnym ustaleniem jest stwierdzenie, że wbrew niektórym bibliografiom (Estreicher, ks. Mańkowski) które przyjmują, iż „Praktyka Kryminalna“ była ponownie wydana w Chełmnie w roku 1785, wydano ją w rzeczywistości tylko raz w roku 1769.

Następnie kolejno w rozdziałach II, III i IV pracy przedstawiono: rozwój nauki prawa karnego od glossatorów aż po Rewolucję Francuską, typy procesu znane Czechowiczowi, a wreszcie instytucje prawa materialnego zarówno części szczegółowej jak i ogólnej.

Rozdział V zajmuje się kwestią źródeł „Praktyki“. Na podstawie zestawienia i porównania dzieł cytowanych przez Czechowicza z „Praktyką“ dało się stwierdzić, że jest ona kompilacją i całe ustępy są dosłownym lub nieco streszczonym tłumaczeniem fragmentów z dzieł Załaszowskiego, Carpzoza, Berlicha, Damhoudera, Juliusa Clarusa i Lipskiego. Poza tym zna Czechowicz cały szereg innych dzieł autorów włoskich, francuskich, hiszpańskich, flandryjskich, niemieckich i polskich.

Świadczy to o dużej erudycji Czechowicza.

Rozdział VI i zakończenie zajmuje się oceną „Praktyki“.

Po krytycznym omówieniu dotychczasowej literatury o Czechowiczu i jego stanowiska w sprawie karalności przestępstwa czarów oraz scharakteryzowaniu roli „Praktyki“ na tle rozwoju nauki prawa karnego zachodnio-europejskiego i stanowiska jej w polskiej literaturze kryminalistycznej, przechodzi praca do właściwej oceny „Praktyki“.

Ujemnymi cechami „Praktyki“ jest wybitnie kompilacyjny jej charakter i nieznamość współczesnej literatury kryminalistycznej. Skutkiem tego stoi ona na tym poziomie jaki osiągnęła nauka prawa karnego w połowie XVII wieku.

Należy wprowadzić ze względu na to, że „Praktyka“ napisana została około roku 1745, rozgrzeszyć jej autora z nieznamomości dzieł autorów reprezentujących nowy prąd humanitarny w prawie

karnym, to jednak wielkim jej brakiem jest nieznamość współczesnych autorów — systematyków niemieckich (Boehmer, Kemmerich, Engau). Na skutek tego nie potrafi Czechowicz wyodrębnić pojęć części ogólnej prawa karnego (typów zjawiskowych przestępstwa) i omawia je w związku z poszczególnymi przestępstwami.

Zaletami pracy Czechowicza jest systematyczność, wyczerpujące przedstawienie materiału, wielkie odczytanie i jasność wykładu.

Fakt, że Czechowicz poprzedził wykład o instytucjach prawa karnego materialnego — obszernym zarysem procedury karnej, spowodował, że „Praktyka Kryminalna“ była nieocenioną pomocą dla prawnika praktyka.

Mimo szeregu braków „Praktyki“ była ona jednak pierwszym sui generis podręcznikiem napisanym w języku polskim i aż do czasów wydania w r. 1830 przez Romualda Hubego „Ogólnych Zasad Prawa Karnego“ — najbardziej wyczerpującym i systematycznym polskim dziełem z zakresu prawa karnego.

I w tym leży jej wartość.

Posiedzenie naukowe Komisji Historycznej z dnia 20. XI. 1947 r.

Członek Komisji Karol Górski przedstawia własną pracę *O interpretacji i wartościowaniu w historii. (Interpretation and valuation in history)*.

Referent przedstawia swój pogląd na zagadnienie interpretacji, która może wychodzić z założeń ściśle historycznych i stara się wówczas zastosować kryteria oceny współczesne wydarzeniom, albo może interpretacja operować założeniami politycznymi lub filozoficznymi. W pierwszym wypadku mamy do czynienia z interpretacją immanentną, a w drugim — z interpretacją transcendentną w stosunku do materiału historycznego. Interpretacja immanentna jest nieodzowną częścią badania historycznego, podczas gdy interpretacja transcendentna należy do uprawnień badacza, ale nie stanowi obowiązku. Badacze zresztą stosują ją nader często, nie uświadamiając sobie tego i nie zaznaczając tego wyraźnie w tekście. Referat wychodzi przy tym z założenia, że uczciwość badawcza wymaga, by ujawnione zostały założenia interpretacji transcen-

dentnej oraz by umieszczona była ona w osobnych, graficznie oddzielonych od ściśle historycznej narracji częściach pracy.

Następnie referent podnosi, że historyk operuje w swej pracy szeregiem pojęć takich, jak państwo, rozwój i upadek kultury etc. Pojęcia te czerpie zwykle na własną rękę z różnorodnych, czasem przypadkowych opracowań. Nie może mu ich dostarczyć socjologia, operująca metodą czysto empiryczną. Należy dążyć do stworzenia nauki, operującej metodą filozofii, któraby dostarczyła historykom zasobu przeanalizowanych pojęć, dotyczących ogólnej teorii powstawania, rozwoju i upadku społeczeństw. Nauka ta operowałaby z jednej strony w dziedzinie historii doktryn, analizując i systematyzując poszczególne teorie, z drugiej strony przeprowadzałaby ich krytykę w oparciu o materiał historyczny oraz założenia logiki. Referent proponuje nazwanie tej gałęzi nauk społecznych koinologią.

Referent następnie daje przykład takiej analizy zestawiając 6 teorii transcendentnych historii. W zakończeniu referent omawia kilka zagadnień związanych z wartościowaniem w historii, m. i. sprawę tzw. „manicheizmu historycznego“ (Maritain) oraz moralnej postawy historyka, który w wypadkach wątpliwych obowiązany jest do interpretacji korzystnej dla badanej postaci.

Posiedzenie naukowe Komisji Historycznej 18. V. 1948 r. z referatem Jadwigi Puciaty-Pawłowskiej pt.: *Osiedlenie się OO. Reformatów na Podgórzu. (L'établissement des Récollets (Franciscains récollets) à Podgórz près de Toruń)* *.

W roku 1631 Prosper z Galbiato, komisarz Reformatów Królestwa Polskiego (przybyły do Krakowa 1628 r.) udzielił pozwolenia na założenie klasztorów w Kaliszu, Toruniu i kilku jeszcze miejscowościach. Dopiero jednak w 1641 r. Manswet Sempiniski, minister, prowincjał Reformatów, uzyskał pozwolenie królewskie oraz zgodę biskupa chełmińskiego Kacpra Działyńskiego, na osiedlenie się Reformatów w Toruniu. Sprawą wprowadzenia Reformatów i osadzenia ich przy kościele św. Wawrzyńca z polecenia Władysława IV zajmował się kasztelan łączycycki Remigiusz Zaleski;

* Streszczenie większej pracy opartej na materiale z Archiwum Kapitulnego Włocławskiego oraz parafialnego.

w końcu maja 1641 ojciec Sempieński objął we władanie kościół św. Wawrzyńca w Toruniu, oraz przyległe domostwa jako czasową „gościnę”. Spotkało to się z brutalnym sprzeciwem żywołów niekatolickich miasta oraz Bernardynów. Jedni i drudzy rozpętali przeciwko Reformatom ostrą walkę, która wybuchła jeszcze w tym samym roku, a przygotowywana już była poprzednio. 8. VI. 1641 roku napadł na nich tłum miejski z dwoma radnymi na czele: Henrykiem Estka i Janem Ekertem, oraz dwoma ławnikami, aby przeszkodzić definitywnemu przejściu kościoła przez Reformatorów. Zastawiając się poleceniem Rady miasta starano się zmusić Reformatorów do opuszczenia zajmowanego pomieszczenia, a gdy zakonnicy nie ustępowali, kilku pachołków siłą usunęło ich, zaś o. Walenty Brzeziński, prezbiter, został schwytany. To wywołało ogromne oburzenie wśród katolików i protest wojewody Pawła Działyńskiego do Rady miejskiej. Mimo to magistrat nie ustąpił i OO. Reformaci zmuszeni zostali do opuszczenia kościoła św. Wawrzyńca i włości, a biskup Działyński dał im pomieszczenie w swoim pałacu, gdzie przebywali 4 lata.

Przeciw osiedleniu się Reformatorów w Toruniu wystąpili też Bernardyni, którzy, mając przyznane prawo do kościoła i klasztoru Najświętszej Maryi Panny, w lutym 1641 wnieśli suplikę do Władysława IV przeciw osiedleniu się Reformatorów w Toruniu, powołując się na breve apostolskie: „W którym mieście Bernardyni mają konwent, tam się Reformaci fundować nie mają et contra”.

13. III. t. r. król zabronił osiedlenia się Reformatorów w Toruniu. To wszystko zmusiło Reformatorów do szukania miejsca gdzie indziej. Ksiądz Ignacy Mierczyński, prezydent i definitór toruński OO. Reformatorów, nakłonił Stanisława z Wielkiej Wrzący Sokołowskiego, kasztelana bydgoskiego, do ufundowania kościoła i klasztoru Reformatorów w starostwie dybrowskim, w Podgórzu koło Torunia. Sokołowski podejmuje starania w tej sprawie w kwietniu 1643 roku i otrzymuje 17. XII. 1643 zgodę komisarza Reformatorów Franciszka ab Aquila, następcy Prospera a Galbiato. Fundacja Sokołowskiego została zatwierdzona przez Władysława IV 20. V. 1644 roku. Podgórz należał do diecezji kujawskiej, to też biskup ku-

jawski Mikołaj Wojciech Gniewosz z Olexowa 21. VI. 1644 roku wyraził zgodę na wzniesienie kościoła i klasztoru na Podgórzu.

Biskup Działyński raz jeszcze podejmuje starania, by Reformatów zatrzymać w Toruniu, oddając im we władanie kościół św. Jana. Tutaj jednak wybuchła nowa kolizja, tym razem z Jezuitami, którzy mając już poprzednio przyznane prawo patronatu nad kościołem św. Jana, energicznie przeciwstawili się zamiarowi biskupa, odwołując się w tej sprawie do Stolicy Apostolskiej. Mimo, iż z tego sporu Reformaci wyszli zwycięsko, jednakże zrezygnowali ostatecznie z zamiaru osiedlenia się w Toruniu, a obdarowani fundacją Sokołowskiego, przenieśli się na Podgórz do mieszkania zbudowanego tam dla nich tymczasowo. Introdukcji OO. Reformatów na Podgórz dokonał Wojciech Chomentowski, kanonik kruszwicki, 3. X. 1644 roku. Tegoż dnia podpisany został akt erekcji kościoła i klasztoru Reformatów.

Śmierć Stanisława Sokołowskiego i innych dobrodziejów nie pozwoliła na rychłe ukończenie budowy klasztoru, której przeszkadzały następnie wypadki wojenne, jak najazd szwedzki. W czasie oblężenia Torunia klasztor podgórski udzielił schronienia Janowi Kazimierzowi i królowej Marii Ludwice oraz jej dworowi. Król po odzyskaniu Torunia ślubował zbudować swoim sumptem ołtarz na cześć Św. Piotra i Pawła apostołów, pod których wezwaniem był wzniesiony kościół i klasztor.

Mimo przerw w budowie główny zrąb jej był już wykonany, a nawet wewnątrz kościoła miało swój wystrój w r. 1659, ponieważ 22 czerwca t. r. nastąpiła konsekracja kościoła św. św. apostołów Piotra i Pawła przy konwencie Reformatów na Podgórzu koło Torunia.

WYDZIAŁ II. FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNY

Posiedzenie naukowe z dnia 28. I. 1948 r.

Członek Wydziału K. Sośnicki przedstawia pracę Stefana Wołoszyna *O normie pedagogicznej. — Analiza metodologiczna (About the pedagogical norm. — A methodological analysis).*

Można wyróżnić dwie odmienne postawy wobec zagadnień pedagogicznych: postawę twórczą czyli konstrukcyjno-merytoryczną, której wynikiem są wszelkie normatywne systemy pedagogiczne, oraz postawę krytyczno-formalną, która prowadzi z jednej strony do badania związków genetycznych i zależności treściowych pomiędzy twierdzeniami tych systemów, z drugiej strony do badania struktury logicznej, metodologicznej i epistemologicznej systemów pedagogicznych. Praca streszczana jest wyrazem drugiej z tych postaw.

Ogólny metodologiczny przegląd takich ważniejszych wypowiedzi spotykanych w systemach pedagogicznych, jak: pedagogiczne zdanie o faktach i zdania oparte na rozumieniu faktów, definicje, aksjomaty, prawa i hipotezy w systemach pedagogicznych itp. prowadzi do stwierdzenia, że zasadnicza specyficzność jakiegoś systemu pedagogicznego jako pewnej normatywnej teorii wychowania wyraża się w wypowiedziach normatywnych i pokrewnych. Wypowiedzi te, formułowane w oparciu o podstawowe założenia i definicje systemu, które konstytuują przedmiot i dziedzinę badań danego systemu, domagają się bliższej analizy metodologicznej, o ile pragniemy uzyskać wgląd w metodologiczną strukturę jakiejś teorii wychowania. Taką próbą metodologicznej analizy pedagogicznych wypowiedzi normatywnych jest niniejsza praca.

Termin „norma“ jest terminem wieloznacznym. Rozróżnienie normy jako przeciętnej i normy jako zwrotu językowego, który określa, co powinno być, a następnie z jednej strony zestawienie normy z postulatem i zasadą w pedagogice, z drugiej zaś rozpatrzenie niektórych podziałów norm na gatunki zbliża do zrozumienia istoty normy pedagogicznej i normatywności systemów pedagogicznych. Zbliża także do tego zrozumienia analiza zasadniczych sposobów pojmowania normy. Jest to głównie sposób bądź subiektywistyczny lub obiektywistyczny, bądź realistyczny lub idealistyczny. Ważniejsze spośród tych stanowisk to stanowiska: psychologizmu, socjologizmu, aksjologizmu i semantyzmu w pojmowaniu normy pedagogicznej. Analiza tych poglądów pokazuje równocześnie trudności tkwiące w tych zagadnieniach i doprowadza do postulatu zajęcia się formą normatywnych wypowiedzi pedagogicznych.

Forma zdania normatywnego zależy po pierwsze od jego postaci gramatycznej, po drugie od pojmowania zawartego w nim funktora „powinien, powinno się“. Pedagogiczne zdania normatywne — niezależnie od ich sformułowania gramatycznego, czy to w postaci zdania oznajmującego (kategorycznego lub hipotetycznego, np. „Wychowanie powinno wychowanka uspołeczniać“ albo „Jeżeli silny charakter jest wartością dodatnią, to wychowanie powinno urabiać silne charaktery“), czy to nawet w postaci zdania nie-oznajmującego (np. rozkazującego: „Niech szkoła uspołecznia!“) — należy traktować — przy pewnej ich interpretacji — jako zdania w sensie logicznym. Zdania takie charakteryzuje jednak przede wszystkim nie ich forma gramatyczna, ale funktor „powinien“. Rozumienie zaś pojęcia „powinności“ jest bardzo wielorakie. Można tu wyróżnić między innymi następujące stanowiska: stanowisko tak czy inaczej łączące powinność z jakąś rzeczywistością, stanowisko pojmujące powinność jako pewną konieczność, rozmaite teorie imperatywistyczne w pojmowaniu powinności, pojmowanie powinności jako obowiązku i wreszcie jej pojmowanie czysto aksjologiczne. — Na tym tle dopiero, a więc z punktu widzenia funktora „powinności“ jaśniej przedstawia się ogólna forma pedagogicznego zdania normatywnego. Te analizy, a następnie zestawienie normy pedagogicznej z prawem przyrody, normą prawną i normą moralną doprowadza do wniosku, że wyraźnych znamion formalnych, które by pozwalały na wyodrębnianie norm pedagogicznych spośród innych wypowiedzi normatywnych — zdaje się — dostrzec nie można. Stąd sprawę przesunąć bodaj należy z kwestii funktora, tj. powinności, na kwestię orzecznika. To zaś prowadzi do pytań o treść i uzasadnienie norm pedagogicznych.

Źródeł różnicowania treściowego norm pedagogicznych szukać trzeba przede wszystkim w różnorodnym pojmowaniu samego wychowania, w różnorodnym pojmowaniu natury ludzkiej jako przedmiotu wychowania i w różnorodnym pojmowaniu środowiska wychowawczego. Ogólny przegląd i klasyfikacja treści norm pedagogicznych każe wyróżniać w pedagogice:

1. Ze względu na pojmowanie wychowania bądź to systemy statyczne, urabiające (konserwatywno-tradycjonalistyczne), bądź to

systemy dynamiczne (postępowe), akcentujące samorzutne procesy rozwojowe;

2. Ze względu na pojmowanie natury ludzkiej bądź to teorię wychowywania przeżyć, bądź to teorię wychowywania dyspozycji; albo bądź to intelektualizm, bądź to aktywizm pedagogiczny; albo wreszcie bądź to pedagogikę indywidualizującą, bądź to pedagogikę uspołeczniającą;

3. Ze względu na pojmowanie jednego z podstawowych elementów środowiska, jakim jest kultura i jej dobra, bądź to humanistyczne systemy pedagogiki kultury (w tym i pedagogikę personalistyczną), bądź to systemy pedagogiki społecznej.

Jeżeli chodzi o uzasadnienie pedagogicznych zdań normatywnych z punktu widzenia metodologicznego, to dadzą się tu wyróżnić trzy metody: metoda formalno-normatywna, tzn. uzasadnianie pedagogicznych zdań normatywnych przy pomocy innych zdań normatywnych, metoda aksjologiczna, tzn. uzasadnianie pedagogicznych zdań normatywnych przy pomocy zdań o wartości, oraz metoda eksplikatywno-empiryczna, tzn. uzasadnianie norm pedagogicznych przy pomocy zdań o rzeczywistości. Ostateczny rezultat tych rozważań streścić by można w sposób następujący:

Jeżeli chodzi o tzw. uzasadnianie pedagogicznych zdań normatywnych przy pomocy metody formalno-normatywnej i metody aksjologicznej, tzn. przy pomocy innych zdań normatywnych i zdań o wartości, to jest to szukanie racji logicznych dla danych zdań normatywnych. Na podstawie stosunku wynikania logicznego ze zdań normatywnych ogólnych oraz ze zdań o wartości jako racji wynikają zdania normatywne szczegółowe jako następstwa. Te zdania szczegółowe jednak mogą być bądź to dowodzone przy pomocy zdań normatywnych ogólnych lub zdań o wartości (wówczas są one w rozumowaniu konkluzjami), bądź to wyjaśniane przy pomocy tych zdań normatywnych ogólnych i zdań o wartości (wówczas są one w rozumowaniu przesłankami). W wypadku dowodzenia ostateczna jakaś norma ogólna lub zdanie o wartości byłoby przyjęte a priori jako założenie pierwotne. W wypadku wyjaśniania, wyjaśniając normę pedagogiczną przy pomocy innego zdania normatywnego (ogólnego), wyjaśnialibyśmy ją przy pomocy ogóln-

nego pedagogicznego prawa normatywnego, a wyjaśniając normę pedagogiczną przy pomocy zdania o wartości, wyjaśnialibyśmy ją przy pomocy pedagogicznej hipotezy aksjologicznej. Natomiast uzasadnianie pedagogicznych zdań normatywnych przy pomocy zdań o rzeczywistości byłoby uzasadnianiem poprzez podawanie warunków (koniecznych) dla określenia treści danych norm pedagogicznych. W tym ostatnim wypadku przyjmuje się oczywiście, że zdania o rzeczywistości i zdania normatywne wzięte są w supozycji zwykłej (tzn. na oznaczenie faktu lub treści), nie zaś w supozycji materialnej. Gdyby wzięte były te zdania w supozycji materialnej (tzn. same dla siebie), wówczas żadnych związków logicznych pomiędzy nimi stwierdzić byśmy nie mogli — ich powiązanie logiczne byłoby niejasne.

Wszystkie powyższe rozważania metodologiczne nie wydają się bezpłodne. Ich znaczenie okazuje się zwłaszcza, kiedy zbliżamy się do różnorodnych zagadnień epistemologicznych, związanych z normą pedagogiczną. Dotyczy to głównie takich zagadnień, jak problem prawdziwości i prawdopodobieństwa norm pedagogicznych, problem relatywizmu czy absolutyzmu w pojmowaniu norm pedagogicznych, zagadnienie pluralizmu czy monizmu norm i systemów pedagogicznych itd. Jeżeli normy pedagogiczne uzasadniane są przy pomocy rozumowania redukcyjnego, nigdy nie są zdaniami całkowicie uzasadnionymi, ale tylko częściowo. Wówczas można mówić o pedagogicznych zdaniach normatywnych tylko jako o zdaniach prawdopodobnych, a nie bezwzględnie prawdziwych. W wypadku zaś dedukcji jakichś norm szczegółowych z pewnej normy ogólnej naczelnej albo z pewnego zdania o wartości, chociaż uzyskiwałoby się nawet uzasadnienie całkowite zdań szczegółowych, to jednak zawsze pozostanie otwarte pytanie o dopuszczalność ustanawiania takich czy innych założeń aksjomatycznych jako punktów wyjścia rozumowania. Nie znaczy to, że należy wobec tego przyjąć stanowisko relatywistyczne w pojmowaniu norm pedagogicznych. W orzekaniu o tym, że pewne normy, chociaż równocześnie obowiązujące, są niezgodne ze sobą, trzeba być bardzo ostrożnym. Analiza okoliczności, w jakich one obowiązują, oraz sposobu ich uzasadnienia niemal z reguły wyświeatla kwestię ich niezgodności. Niemniej nie mamy

pewności, że potrafimy usunąć wszelkie niezgodności. Dlatego nie możemy przyjąć także stanowiska absolutyzmu w pojmowaniu norm pedagogicznych.

Wreszcie przy zagadnieniu pluralizmu czy monizmu norm i systemów pedagogicznych rozróżniać należy dwa znaczenia pojęć monizmu i pluralizmu. Mianowicie o monizmie lub pluralizmie można mówić bądź to w odniesieniu do jedyności lub wielości obowiązujących równocześnie, a między sobą niezależnych systemów pedagogicznych, bądź to w odniesieniu do założeń pierwotnych jakiegokolwiek systemu. Rozróżnienie pierwsze łączyłoby się z wiarą lub niewiarą w możliwość zbudowania jednego jedyne ogólnie obowiązującego systemu norm pedagogicznych. Rozróżnienie drugie przyjmowałoby lub nie przyjmowałoby jakiejś jednej jedynej najwyższej normy pedagogicznej, do której można by lub nie można by sprowadzać wszelkie inne normy pedagogiczne. Te dwa sposoby pojmowania pluralizmu i monizmu mogą się naturalnie między sobą również krzyżować.

Członek Wydziału T. Czeżowski przedstawia pracę J a n a R u t s k i e g o * *Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie (uwagi w sprawie jej interpretacji). (Hume's Doctrine of probability).*

Doktrynę Hume'a o prawdopodobieństwie zawierają rozdziały XI, XII i XIII trzeciej części w pierwszej księdze Traktatu o naturze ludzkiej oraz w skróceniu rozdział VI Badań. Hume mówi o prawdopodobieństwie poznania i nazywa prawdopodobnymi zdania empiryczne, które są niepewne, ale mniej niepewne od swej negacji; zajmuje się przy tym tylko zdaniami o nieznanym faktach, nie zaś prawami naukowymi i rozróżnia prawdopodobieństwo przypadkowe (Probability od Chances) oraz prawdopodobieństwo przyczynowe (Probability of Causes), w pierwszym brak pewności wiąże się z możliwością zajścia któregoś z przeciwnych między sobą zdarzeń, jak np. przy rzucie kostką, w drugim brak pewności jest brakiem doskonałej wiedzy przyczynowej. Prawdopodobieństwo

* Jan Rutski zginął w wojnie 1939 r. Zob. o nim Przegląd Filozoficzny, r. 43 (1946), str. 153. Referowana praca pochodzi z r. 1934.

przyczynowe dzieli się na prawdopodobieństwo z niedoskonałego doświadczenia, prawdopodobieństwo z analogii czyli niezupełnego podobieństwa nowego przypadku do poprzednich i prawdopodobieństwo z przeciwnych przyczyn powodujących wyjątki; klasyfikacja ta odpowiada późniejszemu rozróżnieniu wnioskowania indukcyjnego, wnioskowania z analogii i uogólnień statystycznych czyli korelacji indukcyjnych. Na ostatnią odmianę Hume kładzie szczególny nacisk, tak iż ściślejszym przedmiotem jego rozważań jest ona właśnie jako prawdopodobieństwo przyczynowe obok prawdopodobieństwa przypadkowego.

Celem uzyskania właściwej interpretacji powyższego rozróżnienia trzeba sięgnąć do metodologii statystyki i do znanego w niej rozróżnienia dwóch rodzajów jedostajności przybliżonych: prawidłowości statystycznych i zależności statystycznych. Ujęcie pewnej jedostajności przybliżonej jako zależności statystycznej opiera się na założeniu, że środowisko, w której ona występuje, jest niehomogeniczne i że między jego elementami zachodzą związki przyczynowe; natomiast ujęcie takiej jedostajności jako prawidłowości przyjmuje założenie homogeniczności środowiska, odrzuca zaś związek przyczynowy między elementami.

Analiza tekstu wywodów Hume'a wykazuje, że koncepcja prawdopodobieństwa przypadkowego pokrywa się z ujmowaniem jedostajności przybliżonych jako prawidłowości statystycznych, prawdopodobieństwo przyczynowe odpowiada ujmowaniu tych jedostajności jako zależności statystycznych. Jednakże rozważania Hume'a dotyczące prawdopodobieństwa nie wywarły bezpośredniego wpływu na metodologię statystyki i omawiane rozróżnienie w jej obrębie wznowiło myśli Hume'a niezależnie od niego.

Członek Wydziału Stefan Srebrny przedstawia pracę własną: *Critica et exegetica in Aeschylum*.

Rozprawa składa się z dwunastu rozdziałów, w których autor analizuje poszczególne ustępy Aischylosa przedstawiające trudności tekstualne lub interpretacyjne i stara się posunąć naprzód sprawę ich restytucji i egzegezy.

1. Błagalnice, w. 282 n. * Doszukiwanie się w tych wierszach przenośni (co zapoczątkowali już interpretatorowie starożytni) nie prowadzi do celu. Należy je rozumieć dosłownie: Aischylos ma na myśli metaloplastykę cypryjską. Artyści cypryjscy nazwani zostali *ἄρσενες* dla kontrastu stylistycznego z *γυναικεῖοι τύποι*, oczywiście nie w dosłownym sensie płci, lecz w znaczeniu „mocni, dzielni“ (por. Soph. Phil. 1455, Aristoph. Thesm. 124 sq.).

2. Błagalnice, w. 291 — 309. W całym tym ustępie nie ma w rkp. żadnych znaków zmiany osób; ale jasne jest, że o losach Io opowiadać musi nie Król, ale Przodownica chóru. Tymczasem, jeżeli tekst począwszy od w. 293 traktować będziemy jako stichomytię, nie przyjmując przy tym żadnych luk i nie przedstawiając wierszy, wówczas wypadnie, że opowiadającym jest Król. Słusznie Weil przyjmuje po w. 294 zaginięcie wiersza Króla, co w dalszej konsekwencji w sposób pożądaný zmienia role uczestników stichomytii; idzie za nim Wilamowitz, który przy tym przekonywająco uzasadnia konieczność bezpośredniego sąsiedztwa ww. 293 i 294, wobec czego odpada dawniejsza hipoteza luki przed w. 294.

Ale nie podobna zgodzić się z Wilamowiczem co do ujęcia treści zaginionego wiersza. Wynika z niego konieczność wprowadzenia w wierszu następnym poprawki *ἄκροντα* mniej prawdopodobnej niż dawna poprawka G. Hermanna *κἄκροντα*; przede wszystkim zaś *καὶ ταῦτα* w w. 308 prowadzi nas do wniosku, że treść wiersza, o którym mowa, musiała być mniej więcej taka: „Widzę, że co mnie (lub „nam“) wiadome, to i dla ciebie nie jest tajemnicą“.

W dalszym ciągu jednak natrafiamy na nową trudność: w. 306 przypada Królowi, gdy tymczasem z treści jego wynika, że opowiadać go może tylko Przodownica chóru. Poprawka Hermanna *οἱ Νεῖλλον* na *Ἰνάχου*, za którą poszło wielu innych, zbyt beczere-monialnie radzi sobie z tą trudnością, aby można było ją przyjąć. Murray usuwa w. 305, w w. 307 zamiast *τοιγάρο* pisze *τῆ γάρ*, nadając zdaniu charakter pytający, i przestawia ww. 308 i 309; ale wówczas wychodzi, że Król potwierdza zgodność wypowiedzi Przo-

* Numeracja wierszy według wydania Wilamowitza.

downicy chóru o przybyciu Io do Egiptu ze swoją wiedzą, której posiadać nie może.

Trudność da się rozwiązać w sposób następujący. Wiersz usuwany przez Murray'a jest bez wątplenia autentyczny: dowodzi tego w. 307, w którym *ἤλασεν* nawiązuje do *βοηλάτην*. Stąd zaś wynika jeszcze jeden wniosek: w. 307 musi następować bezpośrednio po w. 305. Autor przestawia ww. 305 i 306 i otrzymuje porządek, który całkowicie odpowiada oczekiwanemu sensowi: Król 304, Przodownica 306, Król 305, Przodownica 307.

3. Persowie, w. 140—149. Po w. 143 wszyscy wydawcy kładą przecinek, uzależniając w ten sposób następne zdania od słów *φροντίδα κεδόνην καὶ βαθύβουλον θώμεθα*, które powszechnie rozumiane są w sensie „narady”; tak zresztą rozumieli ten ustęp już filolodzy bizantyjscy, jak świadczą scholia młodszych rkpp. Ale nie ulega wątpliwości, że *φροντις βαθύβουλος* nie ma nic wspólnego z *βουλή* w znaczeniu rady i narady: słowa te mogą oznaczać tylko „głębokie rozmyślanie”; jasno przedstawił i udokumentował tę sprawę W. Riemschneider (Hermes 1938, str. 349).

Wychodząc z fałszywego założenia zamierzonej narady, Wilamowitz (*Aischylos. Interpretationen*, str. 42 nn.) uważa, że budowla wznosząca się na orchesterze, a mająca później grać rolę grobu Dariusza, w pierwszej części tragedii oznacza „gmach Rady” i że motyw zgromadzenia „senatu perskiego” potrzebny był Aischylosowi dla umotywowania wejścia chóru, lecz wybrany został niezbyt szczęśliwie, gdyż faktycznie do posiedzenia Rady nie dochodzi. Jest to tylko jedno z ogniw stosowanej przez Wilamowitza interpretacji ogólnej zagadnień scenicznych w *Persach*, której błędność autor stara się wykazać.

Słuszny pogląd Riemschneidera nie rozwiązuje jednak kwestii do końca. Trudność usuniemy całkowicie tylko wtedy, gdy po w. 143 położymy punkt, a zdania następne uznamy za niezależne i pytajne. Po w. 143 chór siada na stopniach budowli i tak wypowiada resztę tekstu (w. 144—149).

4. Prometeusz w okowach, w. 901—906. Pod względem metrycznym tekst nie jest bez zarzutu; wątpliwości powstają również na gruncie treści. Niewątpliwie *ἄτι μὲν* nie jest w porządku;

toteż poprawiano te słowa różnie, ale żadna z poprawek nie zadowala; natomiast pomogłoby ich całkowite usunięcie. Wilamowitz usuwa *ἄφοβος*, ale autentyczności tego wyrazu broni dativus *ἐμοί* i podobnie zbudowane wyrazy *ἀπόλεμος* i *ἄπορα*. Inni usuwają *οὐδέδια* uważając je za objaśnienie; ale czy *ἄφοβος* jest wyrazem tak rzadkim, aby wymagał objaśnienia? Tautologia, a raczej synonimiczność *ἄφοβος* i *οὐδέδια* nie zawiera nic podejrzanego, przeciwnie, zwiększa nacisk w wyrażeniu myśli.

Za to słusznie usuwane jest *θεῶν* jako objaśnienie do *κρεισσόνων*

Usuwając je skracamy całość o jeden jamb, przez co kompozycja metryczna zostaje zmaćona; skreślenie zbytecznego *οὐ μὲν* skraca tekst o jeszcze jeden jamb, czyli w sumie o dypodię, i przywraca poprawność metryczną.

5. Prometeusz w okowach, w. 966—970. Wszystkie te wiersze, według rkpp., jednym ciągiem wygłasza Prometeusz; ale nie może ulegać wątpliwości, że ww. 968 n. trzeba dać Hermesowi, jak to już w początkach XIX w. czynili Erfurdt i Tyrwhitt. Wówczas jednak powstaje nowy szkopuł: w. 970 nie może być bezpośrednią odpowiedzią na słowa Hermesa. Luka przed tym wierszem, którą przyjmował jeszcze w r. 1832 Reisig, a za nim przyjmuje wielu nowoczesnych wydawców, jest niewątpliwa; ale zaginął nie jeden wiersz, jak ogólnie sądzą, lecz dwa: jeden Prometeusza zawierający obelgę pod adresem interlokutora, drugi Hermesa o treści mniej-więcej takiej: „Skuty, lżysz mnie w bezsilnej złości“.

6. Siedmiu przeciw Tebom, w 526—549. Pierwszy krok w kierunku uporządkowania tekstu uczynił Kirchhoff proponując przyjęcie luki między ww. 537 i 538 i przeniesienie tam ww. 547—549. Poszedł za nim m. i. Wilamowitz, ale słusznie zauważył, że powstałe w ten sposób sąsiedztwo ww. 549 i 538 jest niemożliwe; usunął więc z tekstu w. 549 jako prawie dosłowne powtórzenie w. 426.

Jednak w ten sposób tekst nie został jeszcze ostatecznie uleczony. Po pierwsze na w. 548 kończy się teraz zdanie, *μέτοικος* staje się orzeczeniem; nie wydaje się to stylistycznie całkiem w porządku. Po drugie, przeciwstawienie zawarte w słowach *οὐ μὴν ἀκόμιστατός γε* w. 538 nie znajduje dostatecznego wytłumaczenia.

Ale najważniejszy jest argument następujący. Wzmianka w w. 546 o „długiej drodze“, którą przebył Partenopaios, tłumaczy się w związku z jego arkadyjskim pochodzeniem; związek ten jednak zniweczony zostaje przez w. 548, według którego mieszka on w Argos jako przesiedleńca: ww. 546 i 548 wzajemnie się wykluczają. W tradycji znajdujemy dwie wersje o pochodzeniu Partenopaiosa: jest on albo Arkadyjczykiem, albo Argejczykiem. Wersje te starano się pogodzić: urodzony w Arkadii Partenopaios wychowywał się jakoby w Argos (Eur. Suppl. 890 sq.; por. Schol. M. Aesch. Sept. 548). Aischylos, mówiąc o „długiej drodze“, uważa go po prostu za Arkadyjczyka; w. 548 dodano później na wzór Eurypidesa.

Należy więc usunąć nie tylko w. 549, ale i 548. Pomiedzy w. 547 a 538 powstaje wówczas luka objętości zapewne więcej niż jednego wiersza, której treść, w związku z w. 547, była mniej-więcej taka: „Takiego oto męża wysłała przeciw naszemu miastu dzika górską kraina arkadyjska“.

7. Siedmiu przeciw Tebom, w. 989—1004. Autor wychodzi z założenia faktu przeróbki zakończenia tragedii, który jego zdaniem został przez Wilamowitza definitywnie ustalony.

W związku z wprowadzeniem córek Edypa przerabiacz dokonał w tekście kommosu 961—1004 dwóch zmian: w końcu strofy (w. 974) i w epodzie. Że ww. 996 i 997 (z których zresztą pierwszy jest z pewnością włączonym do tekstu marginesowym objaśnieniem drugiego) nie należą do pierwotnego tekstu Aischylosa, to jasne. Ale stąd wynika, że również i w. 995 został dopisany przez przerabiacza, gdyż potrzebny jest on w tekście tylko jako oparcie dla w. 997. Usuwając go otrzymujemy potwierdzenie naszego przypuszczenia: po słowach *ὁὐ κακοί* (w. 994) następuje teraz bezpośrednio nawiązujący do nich w. 998. Innego rodzaju potwierdzenie uzyskujemy od strony symetrycznego podziału tekstu między półchóry, co w razie pozostawienia na miejscu w. 995 dałoby się osiągnąć tylko przez podzielenie go (za G. Hermannem), wbrew rkpp., na dwie części.

8. A g a m e n o n, w. 404—419. Dla właściwego zrozumienia treści tego ustępu trzeba przede wszystkim ustalić, gdzie koń-

czy się proroctwo (poglądy na tę sprawę są bardzo rozbieżne); autor sądzi, że proroctwo kończy się na w. 415. Po drugie, określić należy moment wygłoszenia proroctwa; mogło ono być wygłoszone, zdaniem autora, tylko przed ucieczką Heleny.

Wzmianka o widmie Heleny (w myśl wersji Hezjoda, fr. 266 Rzach, jak ponad wszelką wątpliwość ustalił Zieliński, *De Helena simulacro*, *Eos* 1927) nie jest przepowiednią rzeczywistego zjawienia się widma, ale zapowiedzią powstania takiej legendy: głęboki smutek i tęsknota Menelaosa sprawią, że wśród ludzi krążyć zacznie wieść, jakoby w domu królewskim zamieszkało widmo uprowadzonej.

9. *Agamemnon*, w. 1455—1461. *Ἔρως* w w. 1461 Wilamowitz słusznie uważa za personifikację; interpretuje ją jednak (*Aischylos. Interpretationen*, str. 198 nn.) niewłaściwie. Według niego jest ona identyczna ze wspomnianym w w. 1468 nn. demonem Tantalidów i wcieliła się naprzód w Helenę, potem w Klytaimnestrę. Wbrew temu autor dowodzi, że Aischylos ma tu na myśli boginię Eris, która zjawiała się ongi na weselu Peleusa i Tetydy.

10. *Ofiarnice*, w. 205—211. R. Böhme (*Aischylos und der Anagnorismos*, *Hermes* 1938) przyszedł do bezwzględnie przekonującego wniosku, że ustęp dotyczący śladów stóp (a wraz z nim, oczywiście, i w. 228) należy usunąć jako późniejszy dodatek. Za interpolowane uważa on wiersze 205—210; natomiast w. 211 jest według niego autentyczny. Autor dowodzi, że również i ten wiersz jest częścią wstawki: po pierwsze, po usunięciu w. 205—210 staje się on zbyt dużą i niezdarną przyczepką do modlitwy Elektry (w. 201—204); po drugie, słowa Orestesa (w. 212 n.) dowodzą, że go tu pierwotnie nie było, gdyż przez swoje *εἶχον* nawiązują bezpośrednio do modlitwy Elektry.

11. *Eumenidy*, w. 482—489. Autor sądzi, że zaginął tylko jeden wiersz, zawierający orzeczenie w sensie „wyznać“ lub „wybiorę“, i że wiersz ten wypełniał lukę, przyjętą przez Weila po w. 482. W w. 483 zamiast *αἰθουμένους* czytać należy, za Prienem, *αἰδουμένους*, a w. 489 według M, z poprawką Musgrave'a *ἐνδίκους φρεσίν* — umieścić po w. 484.

12. Eumenidy, w. 658 n. Autor uważa, że należy iść za lekcją M, ale zamiast *ἡ κεκλημένην* pisać *τοῦ κεκλημένου*.¹¹ Wydaje mu się starym błędem, który przeszedł do M; w młodszych zaś rkpp. *ἡ κεκλημένη* jest poprawką wprowadzoną ze względów gramatycznych, ale błędną z punktu widzenia ogólnego sensu zdania.

Członek Wydziału S. Srebrny przedstawia pracę Barbary Krysiniel-Józefowiczowej *De quibusdam Plauti exemplaribus Graecis*.

Praca o charakterze analitycznym zajmuje się rekonstrukcją 5 oryginałów greckich na podstawie 5 komedii Plauta, przy czym jako punkt wyjścia analizy zostały wzięte rezultaty badań nad Plautem ogłoszone przez B. Krysiniel-Józefowicz w pracy „Der Plautinische Poenulus und sein Attisches Vorbild“, Lwów 1932. Poenulus poddany szczegółowej analizie okazał się bardzo swobodną przeróbką jednej komedii Menandra, jakkolwiek uchodził za klasyczny przykład kontaminacji. Plautus przyswaja komedię grecką rzymskiej publiczności. Częste przeróbki greckich komedii doprowadziły go do pewnej jak gdyby rutyny w komponowaniu sztuk. Powtarzają się chwytły techniczne, składające się na coś w rodzaju techniki dramatycznej.

Zasadniczym rysem jej to spychanie wzoru na drugi plan a zdobywanie miejsca dla swych koncepcji. Plautus bez skrupułów streszcza nieraz całe partie greckiej komedii a na to miejsce przedstawia swoje mniej lub więcej udane pomysły, przeważnie ze sfery farsy. Nieuniknioną przy tym rzeczą są reminiscencje i aluzje do pewnych zdarzeń i scen z danego wzoru greckiego, pewne motywy, które przewijają się czasem od początku komedii plautyńskiej do końca. Są to jakby nici i wątki poprzerywane przez Plauta ale dzięki którym docieramy do jego wzorów i do pewnego stopnia je rekonstruujemy.

W pracy tej zanalizowane są komedie, których wzorami są komedie Philemona.

Mercator. Z prologu wiemy, że wzorem tej komedii była komedia Philemona *Ἐπιπορος*. Aby poprzez Plauta dotrzeć do oryginału, trzeba przede wszystkim przywrócić jego komedii tło

psychologiczne. Analiza sceny II, 4, przedstawiającej rozmowę dwóch młodzieńców, i porównanie jej z poprzednimi i następnymi scenami wykazuje, że Plautus zlekceważył pewne momenty greckiej komedii i wskutek tego popadł w sprzeczność sam z sobą. Zgęszczenie motywów, jakie obserwujemy w charakterze jednego z młodzieńców, jest wynikiem samodzielności Plauta.

Sylwetka drugiego młodzieńca, biorącego udział w scenie II, 4, też dziwnie się maluje na tle dotychczasowej akcji. Eutychnus, takie imię ma młodzieniec, zanim wszedł do sztuki, już brał w niej w jakiś niespodziewany sposób udział. Eutychnus nie mógł w oryginale w taki sposób przystąpić do akcji. Logika utworu dramatycznego wymaga, aby osoby, występujące w akcji, były z nią związane od określonego czasu i miejsca. Tutaj mamy wrażenie, że Plautus pewną część akcji oryginału przełożył za scenę. Takie wrażenie odbieramy zazwyczaj, gdy poeta rzymski skraca swój wzór: akcja w jego sztuce jak gdyby zatrzymuje się i poeta opowiada, co się już stało.

Sytuacja wskutek tego tak odbiegła od oryginału, że następuje wymiana ról. Dla Plauta psychologiczne niemożliwości nie istnieją. Nieważne, kto jaki szczegół zamelduje, byle akcja szła naprzód. A jednak są momenty, które wskazują, że komedia Philemona opierała się na psychologicznych podstawach. Eutychnus wszedł tam do akcji w sposób naturalnie wynikający z samego przebiegu akcji. Zmiana jego roli przez Plauta pociągnęła za sobą też przekształcenie innej roli. Pod koniec aktu I sceny 2 wytwarza się sytuacja, która zostaje u Plauta rozwiązana w swoisty sposób, wskazujący na to, że i tu oryginał ustąpił miejsca jego koncepcjom. Zjawia się w tej scenie niewolnik Acanthio, którego wystąpienie jest zapowiedzią takiego obrotu sprawy, który wymaga pomocy niewolnika. Tymczasem Acanthio, zapowiadający się na czynny charakter w akcji, znika w ogóle ze sztuki.

Mamy kilka sytuacji u Plauta, które stwierdzają wyraźny brak tej roli w akcji. Fragment 108 (wyd. Kocka) jakiejś sztuki Philemona daje moment z rozmowy dwóch osób, który dziwnie przypomina ww. 472 nn. z Mercatora. Może kryje się tu reminiscencja rozmowy, jaką w *Ἐμπορος* prowadził drugi młodzieniec z niewolnikiem swego przyjaciela. Acanthio oprócz tego, że był łącznikiem

między przyjaciółmi w oryginale, znacznie wpływał na przebieg samej akcji. Dowodem tego są też sceny końcowe komedii, gdzie Eutychnus gra rolę, która by o wiele lepiej odpowiadała niewolnikowi.

Tak samo potraktował Plautus role obu ojców. Najlepiej widać to w monologu sceny II, 1, wygłoszonym przez Demiphona, jednego z ojców. Demipho mówi w nim o śnie, jaki miał ubiegłej nocy i o tym, co widział na statku. Dwa te tematy obok siebie wywołują sprzeczność psychologiczną, a co najciekawsze, to że Lysimachus, sąsiad Demiphona, wychodząc zaraz po tym na scenę, robi aluzje do snu tylko co opowiedzianego przez Demiphona. Dalszy przebieg akcji nasuwa wniosek, że w oryginale sen opowiadał nie Demipho a Lysimachus. Przykrości, jakie sen zapowiadał, spotkały właśnie nie Demiphona a Lysimacha.

Kilkakrotnie w ciągu akcji wraca moment, mówiący o tym, że dziewczyna ma być wyciągnięta za włosy z czyjś domu. W komedii Plauta takiej sytuacji w ogóle nie ma. Miejsca te jednak, w których o tym mowa, robią wrażenie podanej treści oryginału. W komedii Plauta będą wprowadzić sceny, gdzie wystąpi dziewczyna, ale przebieg ich wydaje się nie mieć nic wspólnego ze scenami oryginału.

Z rolą dziewczyny musiała być w oryginale ściśle związana rola żon, szczególnie żony Lysimacha. W komedii Plauta zjawia się żona Lysimacha na krótki moment ale pozbawiona aktywnego charakteru, o żonie zaś Demiphona tylko słyszymy z ust osób trzecich. Wprowadzić żona Lysimacha wysłała niewolnicę po ojca, lecz motyw ten nie zostaje rozwinięty. Warto wspomnieć o tym, że frgm. 125 wyd. Kocka nieznannej komedii Philemona, gdzie występuje jakaś niewolnica, przypomina bardzo ww. 670 nn. Mercatora. Może jest to fragment należący do Ἐμπόρος Philemona.

Epidicus. Komedie nosi tytuł od imienia niewolnika, grającego główną rolę w akcji. W ekspozycji dowiadujemy się, że w domu starego Periphanesa znajduje się kupiona fletnistka, która właściwie nikomu nie jest potrzebna, gdyż syn Periphanesa sprowadził z wyprawy brankę. Zawiązanie akcji w oryginale nie mogło się oprzeć na negacji tych okoliczności, które ją poprzedziły.

Kryje się tu konflikt między pewną koncepcją Plauta a elementami greckiej komedii.

Młodzieńcowi są potrzebne pieniądze na zapłacenie branki. Epidicus namówi znowu starego Periphanesa, aby kupił drugą fletnistkę. Motyw kupna dziewczyny wystąpi u Plauta trzykrotnie. Sam ten fakt przemawia za tym, że w oryginale nie mógł być taki przebieg akcji, który by trzy razy opierał się na tym samym motywie. Jest to wynik samodzielnej twórczości Plauta.

Ekspozycja komedii Plauta zawiera fakty, które są przeszkodą do dalszej akcji a nie jej nawiązaniem. A jednak pewne momenty w sztuce Plauta wskazują na to, że fletnistka była też w oryginale związana od początku sztuki z akcją, tylko w całkiem inny sposób niż u Plauta. W sztuce Plauta spotykamy motyw małżeństwa młodzieńca, zredukowany tylko do projektu. Drugim znowu motywem, który również w plautyńskim przekształceniu zatracił swój sens pierwotny, jest motyw, który nazwiemy prawnym, gdyż oparty jest na rzekomej znajomości prawa cywilnego. Apocides jest przyjacielem starego Periphanesa i pomaga Epidikowi przy fikcyjnym kupnie drugiej fletnistki. Motyw „prawny” występuje kilka razy u Plauta, niczym jednak nie tłumaczy go sam przebieg akcji.

Analogia z komedią Terencjusza Phormionem nasuwa nam rozwiązanie genezy wyżej wymienionych motywów. Założeniem Phormiona jest także fakt, że fletnistka dostała się do domu pewnego Ateńczyka. Pasorzyt Phormio wystąpił przed sądem i udowodnił, że młodzieniec, syn nieobecnego Ateńczyka, jest krewnym dziewczyny, której matka zmarła. Młody człowiek jako najbliższy krewny musi się z dziewczyną ożenić. W ten sposób, opierając swój podstęp na interpretacji cywilnego prawa greckiego, pasorzyt doprowadził do skutku małżeństwo fletnistki z młodzieńcem.

W komedii Plauta również fletnistka dostała się do domu starego Periphanesa, ale w sposób, o którym stwierdziliśmy, że jest niedopuszczalny dla oryginału greckiego. Jeśli połączymy te przed chwilą wspomniane motywy, dla których komedia Plauta nie daje żadnej podstawy ani żadnego wytłumaczenia, to będziemy musieli przyznać, że w oryginale greckim komedii „Epidicus” fletnistka mogła dostać się do domu Periphanesa tylko drogą małżeństwa.

Oczywiście, przyjęcie tego założenia, daje zupełnie nowe perspektywy dla wyjaśnienia całej komedii.

Wzorem Terencjusza Phormiona była komedia Apollodora p. t. *Ἐπιδικαζόμενος*. Nawet imię niewolnika plautyńskiego „Epidicus“ dziwnie przypomina tę nazwę. Jeśli Plautus skorzystał z jakiegoś wzoru Philemona, osnutego na motywie *ἐπιδικασία* to musiał go przerobić chociażby dlatego, że był on oparty na cywilnym prawie greckim obcym dla jego widzów. Zniszczenie założenia oryginału doprowadziło do tego, że na miejsce przebiegu akcji sztuki greckiej Plautus dał własną akcję, bardzo zbliżoną charakterem do farsy.

Dla przedstawienia swojej akcji musiał Plautus wprowadzić nową rolę, nie mającą nic wspólnego z oryginałem. Jest to rola drugiej fletnistki. Przeprowadzenie drugiej intrygi opiera się na tej niedorzeczności, że Epidicus przedtem dostaje pieniądze, zanim przeprowadza intrygę. W komedii greckiej zazwyczaj pieniądze wieńczą udanie się jakiejś intrygi. Gdy Epidicus dostał pieniądze, nie ma potrzeby dalej przeprowadzać intrygi.

Niemniej jednak odbywa się charakterystyczna dla Plauta komedia w komedii. Scena konfrontacji wykrywa podstęp Epidika i starzec przepędza fletnistkę ze sceny. Drugi raz odbywa się konfrontacja między pierwszą fletnistką a jej rzekomą matką. Ta scena również daje negatywny rezultat. Wszystkie te sceny poza pewnymi motywami nie mają nic wspólnego z oryginałem. Komedia grecka miała w założeniu małżeństwo fletnistki z młodzieńcem. Na tym tle osnuta była akcja, wynikiem której była ostateczna zgoda Periphanesa na to małżeństwo. Poza tym doszło tam do związku małżeńskiego Periphanesa z jego dawną kochanką. Wreszcie trzecią parą, której losy mogły być przedstawione w oryginale, była jakaś branka i drugi młodzieniec, którego rolę Plautus potraktował bardzo pobieżnie.

Pseudolus. Ta komedia wykazuje pewne pokrewieństwo z komedią Philemona *Σάρδιος*. Jak tu, tak i tam sztuka osnuta jest na motywie pierścienia, który ma służyć jako znak rozpoznawczy. Oprócz tej zbieżności widoczne jest podobieństwo frgm. 73 i frgm. 74 wyd. Kocka, pochodzących z początku komedii Philemona, z początkiem komedii Plauta, szczególnie z ww. 85 nn. Ale

ekspozycja Plauta została rozszerzona o momenty, które zacierają jej charakter grecki. Nie na miejscu jest tu motyw listu, który psuje porządek ekspozycji. Dalszy przebieg akcji potwierdza przypuszczenie, że Plautus użył motywu tego na własny rachunek, wystąpi on jeszcze raz później, w okolicznościach daleko bardziej odpowiednich. Podwojenie motywu jest wynikiem plautyńskiej samodzielnności.

Plautus komponuje sztukę z rezultatów, które akcja greckiej sztuki mu przyniosła. Z góry trzeba przypuścić, że pierwotne role uległy u Plauta przekształceniu. Dowodów tego dostarcza sama komedia. Pseudolus, niewolnik, każe młodzieńcowi sprowadzić kogoś potrzebnego mu do intrygi, której planu jeszcze nie ułożył. Gdy młodzieniec sprowadza swego przyjaciela, Pseudolus dyskwalifikuje go jako pomocnika i każe teraz obu młodzieńcom szukać odpowiedniej osoby. W ten sposób powstaje charakterystyczne dla Plauta podwojenie motywu. Niemniej fakt jakiegoś pomocnika przy intrydze pochodzi z oryginału.

W komedii greckiej Pseudolusowi przy przeprowadzaniu intrygi pomagali nie młodzieńcy lecz ktoś inny, mianowicie Callipho, ojciec jednego z młodzieńców. Ślady tego zawiera scena I, 5, szczeg. ww. 549 nn. Callipho jednak mimo obietnicy danej Pseudolusowi nie tylko nie udziela mu pomocy, lecz znika ze sceny w ogóle. Rolę jego Plautus ograniczył w swej komedii tylko do tej sceny. W tej samej scenie są też dowody na to, że oryginał grecki opierał się na indywidualnym traktowaniu osób występujących. Calliphonta do spisku z Pseudolusem nakłaniają pewne okoliczności, związane z rolą sąsiada, Simona. Duże znaczenie miała przy tym sprawa zakładu, jaki odbył się między Simonem a Pseudolusem, a którego świadkiem był Callipho.

Motyw zakładania się wraca w komedii Plauta trzy razy. Najbliższy oryginału greckiego jest w tym wypadku, gdy Pseudolus zakłada się z Simonem o 20 min, że dziewczynę stręczycielowi odbierze. Ten zakład wygrał, ale wydaje się, że w oryginale miał trudności z wydobyciem pieniędzy od pana. Na to wskazuje kilka miejsc w komedii Plauta.

Może w oryginale przyszedł mu z pomocą Callipho. Jaki przebieg miała pierwotna intryga, trudno dziś rzec. Z pewnych momentów u Plauta widać, że groziło jej załamanie się (ww. 905 nn., ww. 1019 nn.). Pseudolus bowiem, mimo że intryga rozwija się jak najpomyślniej, wyraża nagle obawę, że został zdradzony przez pomocnika. Może tkwią tu reminiscencje i aluzje do zdarzeń w oryginale, gdzie rzeczywiście jakiś obrót spraw nastąpił, który groził zniszczeniem planów Pseudolusa. Jest to tym bardziej prawdopodobne, że każdy grecki utwór dramatyczny musiał mieć punkt zwrotny w przebiegu akcji.

Trinummus. Oryginał tej komedii nosił tytuł *Θησαυρός*. Plautus główny nacisk w swej sztuce kładzie na osobę pewnego sykofanty, który wiele scen wypełni swą rolą. Najwięcej skondensowanego elementu greckiego zawiera scena II, 4; choć już sceny poprzednie świadczą o pomijaniu przez Plauta momentów psychologicznych oryginału greckiego, to tutaj odnajdujemy wskazówki na to, że i przebieg akcji przekształca Plautus na swój sposób. W scenie tej prosi niejaki Philto młodzieńca Lesbonika, w imieniu syna swego, o rękę siostry jego. Lesbonikus, który w nieobecności ojca roztrwonił cały prawie majątek, proponuje Philtonowi jako posag kawał gruntu, którego jeszcze nie zdążył przepić. Obecny przy rozmowie niewolnik, Stasimus, energicznie występuje przeciw propozycji swego młodego pana.

Z punktu widzenia greckiej techniki dramatycznej obecność Lesbonika na scenie podczas rozmowy Stasima z Philtonem jest zarówno nieumotywowana jak i wciągnięcie go zaraz potem do akcji. Ale jeszcze bardziej sprzeczne z duchem greckim jest podjęcie motywu gruntu i pominięcie go całkowicie w dalszej akcji. Są tu jakby ślady roli, jaką odegrał Stasimus w całej sprawie w oryginale, a którą Plautus zepchnął na plan drugi. W komedii Plauta następują na miejsce pierwotnych scen sceny z sykofantą, powrót ojca. Akcja dochodzi do końca, ale na sposób plautyński, gdzie rezultat osiągnięty został nie współdziałaniem osób występujących, lecz pro prostu został ogłoszony.

Mostellaria. Do nazwy wzoru tej komedii prowadzą wiersze 1149 nn. samej komedii oraz świadectwa starożytnych. Prawdopodobnie nazywała się ona *Ψάρα*. Nawet pobieżna ana-

liza poucza, że Plautus daleko odbiegł od pierwotnej akcji oryginału. Szczególnie piętno jego techniki dramatycznej noszą sceny, gdzie Theopropides po powrocie z podróży zostaje odstraszonej od własnego domu bajką o duchach. Ten sam starzec wraca za chwilę wbrew wszelkiej logice i znowu daje się niewolnikowi okłamywać. Sceny oglądania domu sąsiada i okpiwania obu starców przez sprytnego niewolnika nie mają nic wspólnego z oryginałem.

Niemniej jednak wzór grecki dał do nich impuls i ślady tego są widoczne w niektórych motywach, wracających w komedii Plauta. I tak z oryginału pochodzi fakt wyzwolenia dziewczyny przez zakochanego młodzieńca, jak również to, że starzy sąsiedzi są z sobą w dobrych stosunkach. Jeśli natomiast chodzi o wyniki akcji plautyńskiej, to trzeba przyznać, że długi szereg komicznych scen, nie można ich nawet nazwać przeprowadzeniem intrygi, w rezultacie nie dał nic. Niewolnik pieniędzy od starego pana nie uzyskuje, a przecież zwykle to na celu mają wszelkie intrygi komedii greckiej. Akcja wraca właściwie w końcu komedii do punktu swego wyjścia, z tą jedynie różnicą, że młodzieniec, który dotychczas w tajemnicy przed ojcem zabawiał się, teraz będzie to czynił za wiedzą ojca.

Członek Wydziału S. Srebrny przedstawia pracę Leokadii Małunowiczówny *De voce sacramenti apud S. Hilarium Pictaviensem*.

Celem pracy jest dostarczenie materiału do historii wyrazu „sacramentum“. Przytoczone i omówione są wszystkie miejsca z dzieł Hilarego, zawierające ten wyraz. Rozprawa dzieli się na następujące rozdziały: I — „Sacramentum“ w znaczeniu przysięgi; II — „Sacramentum“ — *μυστήριον*; III — „Sacramentum“ w znaczeniu doktrynalnym (ogólno-doktrynalnym i szczegółowo-doktrynalnym); IV — „Sacramentum“ w znaczeniu pragmatycznym; V — „Sacramentum“ w znaczeniu kultycznym; VI — Znaczenie niesprecyzowane. Dodatek I: Cytaty z Pisma św. zawierające „sacramentum“. Dodatek II: Cytaty z pism Hilarego, zawierające „sacramentum“. Dodatek III: Zwroty z „sacramentum“, występujące u Hilarego.

W wyniku szczegółowej analizy dochodzimy do następujących wniosków: termin „sacramentum“ występuje u Hilarego niezwykle często, bo 537 razy, podczas gdy u wszystkich pisarzy chrześcijańskich do soboru nicejskiego — łącznie 297 razy. Olbrzymią przewagę ma znaczenie doktrynalne, bo obejmuje przeszło połowę wszystkich znaczeń razem. Na znaczenie „secretum“, „arcanum“ przypada 67 przykładów, na pragmatyczne — 56, na kultyczne — 48, na „przysięgę“ — 34, w jednym wypadku możnaby przyjąć „sacramentum“ jako „proces“ (jedno z najstarszych znaczeń tego wyrazu, nie występujące w piśmiennictwie chrześcijańskim przed r. 325). Nie ma wyraźnego przykładu na znaczenie etymologiczne; znaczenie „symbol, figura i t. p.“ występuje znacznie rzadziej niż u pisarzy przednicejskich, wszystkie inne znaczenia dadzą się sprowadzić do tych, które posiada „sacramentum“ u poprzedników Hilarego.

Poza 34 przykładami, określającymi przysięgę, wszystkie pozostałe zawierają w sobie także odcień „arcanum, secretum, mysterium“. Pod piórem Hilarego stary wyraz nabiera niezwyklej giętkości. Wielką elastyczność wykazują połączenia „sacramentum“ z innymi rzeczownikami, to wzięty jest jako rzeczownik nadrzędny, to jako podrzędny. To samo wyrażenie ma wiele odcieni znaczeniowych. Zwraca też uwagę konkretyzacja znaczenia „sacramentum“. W wielu wypadkach staje się ono niemal równoważnikiem innego rzeczownika.

Porównanie liczbowe użycia „sacramentum“ i „mysterium“ przez Hilarego i jego poprzedników wykazuje, że nasz autor dawał pierwszeństwo „sacramentum“. Wpływ Hilarego na późniejszy rozwój znaczeniowy „sacramentum“ był mały.

Członek Wydziału E. Słuszkiewicz w zastępstwie nieobecnego członka wydziału St. Urbańczyka przedstawia pracę Anatola Mirowicza *O grupach syntaktycznych z przydawką. (Sur les groupes syntaxiques à épithète).*

Zagadnienie grup syntaktycznych należy do najbardziej zaniedbanych. Jest ono szczególnie trudne chociażby już z tego powodu, że budowa zdania nie zawsze jest bezwzględnie jednoznacz-

na, nie zawsze istnieje tylko jedna możliwość jego rozczłonkowania. Przy tym zagadnienie jest tak rozległe i zasadnicze, że wymaga właściwie wysiłku zbiorowego. Z powyższych względów zacieśniłem temat do grup syntaktycznych z przydawką, spodziewając się, że właśnie one szczególnie się nadają do wydobycia na ograniczonym wycinku niektórych momentów natury ogólniejszej. Postawiłem więc sobie za cel oprócz opisu struktury omawianych grup zbadanie ich stanowiska i roli w systemie języka; i to biorąc pod uwagę nie tylko budowę formalną, lecz również znaczeniową.

Oczywistą jest rzeczą, że grupę syntaktyczną, jak sama nazwa na to wskazuje, musimy rozważać ze stanowiska składni. Otóż z tego stanowiska wyraz jest jednostką, zdanie zaś zorganizowanym, zamkniętym w sobie, samowystarczalnym ich układem. Układ taki jest zasadniczo wytworem okazjonalnym. Tzn., że konkretne zdanie zostaje utworzone w pewnych indywidualnych wypadkach drogą świadomego operowania wyrazami w celu wyrażenia za ich pomocą ad hoc w wypadku potrzeby pewnej konstelacji znaczeniowej. Wyraz jest w przeciwieństwie do tego tworem habitualnym, tzn. używanym na podstawie zwyczaju wg ogólnie przyjętej konwencji. Nie jest on stwarzany dopiero w chwili jego użycia, lecz jest znakiem gotowym, ustalonym. Jakie jest wobec tego stanowisko grupy syntaktycznej? Zasadniczo nie jest ona jednostką leksykalną, lecz układem takich jednostek. Wyodrębnia się w zdaniu jako ściślejszy kompleks powiązanych ze sobą składników.

Z kolei musimy postawić sobie pytanie: co je wiąże ze sobą tak, że się łączą w pewną specyficzną jedność pośredniego rzędu pomiędzy zdaniem a wyrazem? Ich więź składniowa nie ma oczywiście oparcia w samej sobie, lecz wynika z ich funkcji semantycznej w konstelacji znaczeniowej zdania. Np. w zdaniu *siedzieliśmy późnym wieczorem w jaskrawo oświetlonej sali* samo znaczenie wyrazów *sala* i *oświetlona*, *wieczór* i *późny*, niezależnie od zgodności formalnej, decyduje o bliższym związku między nimi aniżeli między jednym z nich a jakimkolwiek wyrazem spoza grupy. Czyli grupa powstaje dzięki okazjonalnemu układowi znaczeń i jemu odpowiada; powstaje ona przez zbieg takich a nie innych wyrazów w konkretnym indywidualnym zdaniu. Jej struktura

formalna całkowicie zależy od jej własnej struktury znaczeniowej, ta zaś zależy od struktury znaczeniowej całego zdania. Więc byt grupy opiera się na zdaniu, ona zaś sama powstaje dzięki niemu i jest tak samo jak ono tworem okazjonalnym. Jednakże tak jest tylko wtedy, gdy grupa stanowi zjawisko izolowane, nie wiąże się w system z żadnymi innymi oponentami. Jeżeli natomiast przez opozycję szereg grup wiąże się w system, np.: *lampa elektryczna, lampa gazowa, lampa naftowa, lampa spirytusowa, lampa karbidowa; maszyna do pisania, maszyna do liczenia, maszyna do szycia* itp., grupy ulegają leksykalizacji, w większym lub mniejszym stopniu zbliżają się w swej funkcji do wyrazu, stają się tworam i habitualnymi. Nie powstają ad hoc przez zamierzone operowanie pojedynczymi wyrazami, lecz są zespołami zakrzepłymi — konwencjonalnymi, gotowymi znakami. Następuje tu daleko idące zespolenie się obu znaczeń, zacieśnienie ich związku.

Przydawką par excellence jest przymiotnik niepocho dny, określający bezpośrednio cechę jakościową podstawy grupy. Grupa z taką przydawką posiada zawsze z konieczności strukturę znaczeniową sobie właściwą, którą można określić jako *rozczłonkowanie atrybutywne*. Tzn. stosunek przydawki do swojej podstawy polega na przysądzeniu tej ostatniej pewnej jakości jako atrybutu. Przydawka taka ma charakter jakościowy z samej swojej natury.

Poza tym istnieją przydawki niejakościowe oraz wtórnie jakościowe. Chodzi o to, że nie każda przydawka bezpośrednio określa cechę podstawy. Może ona oznaczać przedmiot pozostający do przedmiotu podstawy w pewnym stosunku. Dany przedmiot przez to samo, że pozostaje w pewnym stosunku do innego przedmiotu, nie określa jeszcze żadnych jego cech, np. *metr sukna, znajomy z Krakowa, książka brata* itp. Jednakże, jeżeli występowanie tego stosunku wiąże się z jakimiś specjalnymi a ustalonymi warunkami, drugi przedmiot w swoim określonym stosunku do pierwszego może się stać znakiem jego określonych cech. Zilustrujmy to przykładem. Tak np. w wyrażeniu *krzyż przy drodze* mamy właściwie stosunek dwóch przedmiotów: droga jest miejscem, przy którym znajduje się krzyż. Ale to miejsce możemy skojarzyć z pew-

ną charakterystyczną jakością takich krzyży, możemy ujmować je „sub specie qualitatis“ krzyża, który w tym miejscu posiada swoistą symbolikę i przeważnie swoisty kształt. Ta transformacja struktury znaczeniowej grupy znajduje swój wyraz formalny w zastąpieniu wyrażenia przyimkowego przymiotnikiem: *krzyż przydrożny*.

W taki sposób istnieje możliwość przekształcenia się przydawki niejakościowej w jakościową przez nowe ujęcie związku znaczeniowego, przekształcenie struktury znaczeniowej grupy, przez zmianę jej rozczłonkowania na rozczłonkowanie atrybutywne.

Rozczłonkowanie, o którym tutaj mowa, polega na operowaniu znaczeniami. Jest ono nazwane w referowanej pracy operacją logiczną w odróżnieniu od operacji werbalnej, która polega na operowaniu znakami znaczeń — wyrazami. Rozróżnienie to będzie nam potrzebne przy omawianiu spoistości różnych typów grup syntaktycznych z przydawką.

Przedtem należy jeszcze scharakteryzować grupy z przydawką niejakościową. Zdradzają one przeważnie wyraźnie charakter derywacyjny. Zawdzięczają swoje powstanie przesunięciu w zdaniu stosunków między jego członami, zmianie rozczłonkowania. W wielu wypadkach jest rzeczą całkiem jasną, że obecna przydawka stanowiąca dawniej określenie czasownika. Grupy w rodzaju *krzyż przy drodze* są produktem zdania, tzn. powstały dzięki spotkaniu się wyrazów właśnie w nim. Samo wyrażenie *przy drodze* jest w całej swojej istocie okolicznikiem miejsca i jego naturalna pozycja jest przy czasowniku w połączeniach w rodzaju: *stoi, znajduje się* albo po prostu *jest przy drodze*. Pytanie *krzyż gdzie?* nikomu się nie wyda właściwe. Naturalne są pytania albo: *jaki krzyż?*, albo: *gdzie stoi (gdzie stojący) krzyż?*

Oczywiście nie wszystkie używane grupy tego typu powstały przez zbieg wyrazów w zdaniu, ale tak musiał powstać wzór, według którego urabiano analogicznie inne grupy.

Elementem, który bez reszty precyzuje stosunek między przedmiotami, jest właśnie czasownik. Specjalny nacisk kładzie na ten fakt Szober przy omawianiu funkcji przypadków w swojej Gramatyce jęz. polsk. (wyd. II). W tym sensie wypowiada się również Rysiewicz (Kilka uwag o niektórych funkcjach składniowych. JP XXIII. b).

Pod tym kątem widzenia grupa z przydawką niejakościową przedstawia się jako skrót, z opuszczonym domyślnym czasownikiem. O jaki czasownik w danym wypadku chodzi, wynika ze znaczeń członów grupy. Przy zastąpieniu jej odpowiednim zdaniem człony dopiero nabierają wyrazistości składniowej i występuje na jaw ich rola jako wyjętych ze zdania jego części. Np. *praca pokoleń*: 'pracę wykonały pokolenia': dopełnienie (—orzecz.) — podm.; *przyczyna zła*: 'przyczyna (która) powoduje zło': podm. (—orzecz.) — dopełn.; *dom nad jeziorem*: 'dom (który) jest położony nad jeziorem': podm. (—orzecz.) — okol. miejsca itd.

Jeśli chodzi o przydawkę odpowiadającą dopełnieniu, niektórzy nie chcą jej uznać za przydawkę, lecz wolą to traktować jako osobny typ dopełnienia przy rzeczowniku (Krasnowolski, Łoś, Rysiewicz). Prof. Klemensiewicz natomiast wyodrębnia tzw. przydawki dopełniające i prócz tego jeszcze przydawki okolicznościowe (Składnia opis. współcz. polszcz. kulturaln., s. 139—89). Również w moim ujęciu są to przydawki, jakkolwiek posiadają charakter derywacyjny, wywodząc się z pierwotnych dopełnień i okoliczników.

Element znaczeniowy czasownika bywa niekiedy zawarty w samej podstawie grupy i wtedy związek znaczeniowy przydawki i podstawy jest wyczerpująco oznaczony bez domyślnego czasownika. Np. w takich grupach, jak: *pisanie ołówkiem*, *czytanie książek*, *dozorca domu*, *wspomnienie przygody*, *widok nędzy*, *zamiłowanie do porządku*, *wylew rzeki* itp. Przydawka jest w takich wypadkach na miejscu składnika, który przy czasowniku pełni funkcję dopełnienia, okolicznika albo też podmiotu (ostatni przykład).

Klasyfikację przydawek według rodzaju związku znaczeniowo-składniowego członów przeprowadził prof. Klemensiewicz (o. c.), wobec tego uważam tę pracę za wykonaną. W swojej rozprawie zajmuję się przydawkami specjalnie charakterystycznymi, występującymi w grupach stanowiących wyspecjalizowane i zmechanizowane typy o strukturze tak swoistej, ustalonej, zszablonowanej, tak typowej, że należy je uważać za swoiste twory morfologiczne i frazeologiczne. Są to grupy okazjonalne ze względu na

indywidualne znaczenie członów, lecz habitualne ze względu na stosunek, który je łączy, i na budowę formalną.

W przeglądzie przydawek najpierw zajmują się przydawkami wtórnie jakościowymi. Rozpatrują je równolegle z odpowiednimi typami przydawek niejakościowych, ażeby zbadać warunki wtórnego rozczłonkowania atrybutywnego. Pokazuje się, że możliwość takiego rozczłonkowania grup z przydawką pierwotnie niejakościową zależy 1^o — od struktury znaczeniowej grupy, związku znaczeniowego pomiędzy jej członami, 2^o — od tego, w jakim stopniu dana struktura stała się szablonem, systemową formułą, którą się aktualnie realizuje przez podstawienie na odpowiednich miejscach indywidualnych konkretnych wartości znaczeniowych. Przegląd zawiera trzynaście typów grup. Jako przykłady orientacyjne wymienię tu parę typów (pierwsze miejsce oznacza podstawę, drugie przydawkę); np. — część: całość (*metr sukna*); przedmiot: materiał, z którego jest zrobiony (*lina ze stali*); przedmiot, który się mierzy: miara (*bieg na sto metrów*); pojęcie wieloznaczne: pojęcie ujednoznaczniające (*wylot ulicy*); własność: właściciel (*książka brata*); cecha: jej nosiciel (*naiwność dziecka*).

Przy wtórnym rozczłonkowaniu atrybutywnym jakikolwiek inny stosunek członów przekształca się w stosunek — nosiciel: cecha. Jest to właściwa struktura grupy z przydawką jakościową typu *ładne dziecko* (porządek kolejny członów jest obojętny).

Po przeglądzie charakterystycznych przydawek niejakościowych i wtórnie jakościowych omawiam przydawki czysto jakościowe (właściwe), oznaczające cechę w sposób bezpośredni (nie poprzez stosunek jednego przedmiotu do drugiego). Implikują one koniecznie rozczłonkowanie atrybutywne grupy. Wyjaśniam, że spełniają one funkcję zbliżoną do orzekającej, ponieważ przydawka jakościowa oznacza z wielu cech określanego przedmiotu jedną wybraną, na którą osoba mówiąca w konkretnym wypadku dowolnie skierowuje uwagę swoją i partnera, operując w ten sposób swobodnie semantemami i w wyniku tego również wyrazami. Sytuacja realna daje różne możliwości uwzględnienia tej lub innej cechy określanego przedmiotu; rozstrzygająca dla wyboru jest postawa

psychiczna, stan uwagi i zamiar osoby mówiącej. Operacja logiczna jest tu uwarunkowana czynnikami subiektywnymi i dlatego aktualna, żywa, nie automatyczna. Grupa jest konstruowana z pełną swobodą, przy dowolnym doborze znaczeń i znaków - wyrazów. Dzięki temu związek znaczeniowy członów jest prawie tak luźny, chwilowy jak w zdaniu¹.

Przy przydawkach wtórnie jakościowych zmiana rozczłonkowania na atrybutywne następuje w grupie, której struktura znaczeniowa jest dana jako gotowa; nie ma przy tym doboru nowych semantemów. Przydawka, oznaczająca przedmiot pozostający w pewnym stosunku do przedmiotu podstawy, ujęta sub specie qualitatibus określa zwykle nie jakąś jedną cechę niezależnie od innych, lecz jakiś zespół cech charakterystycznych. Stąd pochodzi zacieśnienie związku znaczeniowego członów grupy i jej habitualizacja. Wiąże się to oczywiście z automatyzacją operacji logicznej i werbalnej.

W następującym z kolei podziale grup według stopnia zwartości próbuję wykazać, jak w warunkach ograniczonej swobody operacji logicznej i werbalnej zacieśnia się związek znaczeniowy grupy. Przy maksimum takiego zacieśnienia staje się ona tworem w pełni habitualnym — zestawieniem, które już nie jest grupą, lecz wyrazem złożonym. Pomiedzy zespołem w zasadzie całkiem okazjonalnym, jakim jest zdanie (zdania habitualne też istnieją, są jednakże zjawiskiem wyjątkowym), a podstawową jednostką leksykalną, wyrazem, istnieje cała skala tworów pośrednich, a są nimi grupy syntaktyczne o różnym stopniu zwartości.

We wnioskach końcowych m. in. stwierdzam, że przydawka jest kategorią wybitnie ekspansywną, która się znacznie rozszerzyła poza swój teren pierwotny i dzisiaj rozszerza się w dalszym ciągu zastępując i wchłaniając w siebie pierwotne określenia przysłowne. Przydawka kumulując w sobie różne funkcje sprowadza bardziej zróżniczkowane stosunki składniowe do stosunku jednolitego. Dzięki temu grupa może spełniać rolę skrótu schematycznego.

¹ Luźniejszy związek członów wykazują też grupy z przydawką niejakościową nie poddające się rozczłonkowaniu atrybutywnemu.

Przedostatni rozdział pracy zawiera krótkie porównanie z językiem niemieckim jako obfitującym w composita. Oparte na bardzo ograniczonym materiale prowadzi ono do wniosku tylko prawdopodobnego, że w przeważającej liczbie wypadków polskim grupom o luźniejszym związku członów odpowiadają w języku niemieckim również grupy, grupom zaś bardziej zwartym (szczególnie podatnym na rozczłonkowanie atrybutywne) — złożenia niemieckie. Nie wątpię zresztą, że badania bardziej obfitego materiału dadzą taki sam wynik.

Materiał czerpałem z języka potocznego, czasopism, dzienników oraz tekstów literackich świeżej daty (prawie wszystkie wydane w r. 1946).

Członek Wydziału E. Słuszkiewicz w zastępstwie nieobecnego członka wydziału St. Urbańczyka przedstawia pracę Anatola Mirowicza *O pewnym wypadku rozbieżności pomiędzy formalną a znaczeniową strukturą zdania. (Sur un cas de divergence entre la structure formelle et la structure sémantique de la proposition).*

„Słusznie zrobił, rozciągając pojęcie morfologii i semologii także na składnię“ — mówi Rozwadowski o Noreenie w swoim artykule „Semantyka a gramatyka“ (JP IX, s. 102). Chodzi tu o pracę Noreena: *Vart sprak. Nysvensk grammatik i utföring framställning. Lund 1903* nast.

Również Ries w swojej książce „Was ist Syntax?“ (I wyd. 1894) uwzględnia dwa działy składni: 1° — nauka o formie tworów syntaktycznych, 2° — nauka o znaczeniu tworów syntaktycznych. Mamy więc tutaj pogląd, że należy rozróżniać morfologię i semantykę zdania i grup syntaktycznych, tak jak się rozróżnia morfologię i semantykę wyrazów. Jakkolwiek pogląd ten pochodzi, jak widzimy, z czasu dość odległego i wywołał wtedy żywy ruch wśród lingwistów, semantyka zespołów wyrazowych (tzn. zdań i grup) tkwi u nas, i nie tylko u nas, dotąd w powijkach.

Niniejsza notatka stanowi fragment rozważań nad zagadnieniem struktury znaczeniowej zdań o określonym typie formalnym. Zajmę się parą zdaniami, których budowa formalna jest taka: pod-

miot + orzeczenie nominalne składające się ze spójki i orzecznika z przydawką przymiotnikową.

Zacznijmy od dwóch przykładów krańcowych. 1) *Zdrowie jest wielkim darem*. W tym zdaniu mamy całkowitą zgodność struktury formalnej i znaczeniowej. Orzekamy w nim, że zdrowie jest darem, i to wielkim. *Darem* jest również pod względem znaczeniowym właściwym orzecznikiem, ten zaś jest określony za pomocą przydawki *wielkim*. Opuszczenie przydawki jedynie ujmuje określenie orzecznika. Zupełnie inaczej przedstawia się zdanie 2) *choroba jest przykrą rzeczą*. Formalny orzecznik nie jest tu orzecznikiem co do znaczenia. Zdanie *choroba jest rzeczą* pod względem znaczeniowym jest dziwołagiem z powodu zbyt ogólnej treści wyrazu *rzecz*. Dopiero w połączeniu z określeniem *przykra* stanowi on pełnowartościowy, samodzielny semantem. Nie da się zanalizować zdania w ten sposób: *choroba jest rzeczą, i to przykrą*. W naszym złożonym semantemie elementem zasadniczym jest przymiotnik *przykra*. Zdanie *choroba jest przykra* jest pełną konstrukcją znaczeniową, podczas gdy zdanie *choroba jest rzeczą* można by nazwać konstrukcją pułą. Kiedy mówimy *choroba jest przykrą rzeczą*, wyraz *rzecz* stanowi tylko oparcie formalne; pozwala nam ujmować całość orzecznika jako rzeczownik. Tę samą funkcję z powodzeniem spełni sufiks, gdy powiemy *choroba jest przykrością*.

A więc orzecznikiem znaczeniowym w zdaniu *choroba jest przykrą rzeczą* jest formalna przydawka *przykrą*, zaś funkcja znaczeniowa formalnego orzecznika *rzeczą* polega na tym, że określa on znaczenie formalnej przydawki pod względem kategorii, wskazuje na to, iż całość semantemu złożonego (*przykra rzecz*) ujmujemy w kategorii przedmiotowości (jak rzeczowniki). Orzecznik formalny jest tu w sensie znaczeniowym określnikiem, przydawka zaś wyrazem określanym. Możemy bez niedopuszczalnego uszczerbku znaczenia opuścić orzecznik, ponieważ jest on pod względem znaczeniowym tylko określeniem, nie możemy opuścić przydawki, gdyż jest to właściwy orzecznik znaczeniowy.

Identyczny wypadek zachodzi np. w zdaniu *stryj jest starym człowiekiem*. Natomiast w powiedzeniu 3) *stryj jest dobrym czło-*

wiek występuje nieco odmienna struktura znaczeniowa. Że stryj jest człowiekiem, to rzecz wiadoma (pusta konstrukcja znaczeniowa). Ale tutaj semantem *człowiek* określa semantem *dobry* nie tylko pod względem kategorialnym, lecz nieco modyfikuje samą materię jego znaczenia. Dobroć człowieka to pewien swoisty typ dobroci. Np. dobry lekarz może być dobry jako lekarz, lecz może mu brakować przy tym dobroci po prostu ludzkiej. Układ znaczeniowy zdania *stryj jest dobrym człowiekiem* sprowadza się do sensu „stryj jest dobry jako człowiek“, tzn. dobrocią po prostu ludzką. Opuszczenie wyrazu *człowiek* pozbawia wyraz *dobry* jego specyficznego w tym zdaniu znaczenia.

Żeby lepiej uzmysłowić tę nieco skomplikowaną strukturę znaczeniową, dodam jeszcze parę przykładów. *Staszek jest ładnym chłopcem, Anielka jest przystojną panną, „Krzyżowcy“ są piękną powieścią*. W tych zdaniach tak samo znaczeniowymi orzecznikami są *ładnym, przystojną, piękną*, jednakże bez wyrazów *chłopcem, panną, powieścią* tracą one indywidualną pełnię swego znaczenia w tych zdaniach. Pomiedzy dwoma wyrazami następuje tu tak ściśle zacieśnienie związku znaczeniowego, że stanowią one właściwie jeden niepodzielny semantem, compositum znaczeniowe. Jeśli chodzi o stosunek zależności, formalny orzecznik jest znaczeniowym określeniem formalnej przydawki: określa on cechę cechy, czyli spełnia funkcję znaczeniową przysłówka. Mówi się przede wszystkim, że Staszek jest ładny, nie że jest chłopcem, lecz ładność tę bliżej się określa jako ładność chłopca (chłopięcą). Określamy tu bliżej cechę przez jej posiadacza. Z analizy znaczeniowej zdania wypada sens taki: Staszek jest ładny ładnością chłopca, „po chłopcowsku“, czyli w pewien określony sposób. Odpowiada to w przybliżeniu typowi formalnemu „bardzo ładny“. Analogicznie analizujemy: Anielka jest przystojna jako panna, „po panieńsku“; „Krzyżowcy“ są piękne jako powieść, traktowane jako powieść.

Pozostaje nam jeszcze do omówienia taki wypadek, kiedy musimy uwzględnić konsytuację. Dotychczas przyjmowaliśmy, iż odbiorcy wiadomo, że stryj jest człowiekiem, Staszek chłopcem, Anielka panną, „Krzyżowcy“ powieścią. Ale przy zdaniu takim jak *stryj jest dobrym lekarzem* trzeba uwzględnić, czy odbiorca wie o zawo-

dzie stryja. Jeżeli nie wie, to mamy przed sobą zdanie typu 1). Struktura formalna i znaczeniowa pokrywają się ze sobą: *lekarzem* jest orzecznikiem, *dobrym* jego przydawką. Sens możemy ująć tak: stryj jest lekarzem, i to dobrym. Przy innej konsytuacji, gdy odbiorca wie o zawodzie stryja, sens zdania jest inny, a mianowicie typu 3). Istotną treścią powiadomienia jest wtedy jakość stryja, lecz jakość właśnie w odniesieniu do jego zawodu. Nie mówimy, że stryj-lekarz jest w ogóle dobry, tylko że jest dobry pod pewnym określonym względem: właśnie jako lekarz, czyli że „stryj-lekarz to dobry lekarz“. Przy tej drugiej konsytuacji właściwą treścią powiadomienia nie jest fakt, że stryj ma ten a nie inny zawód, lecz że jest d o b r y m fachowcem.

Zasadniczy składnik powiadomienia może być uwydatniony przez umieszczenie na nim akcentu logicznego: (/stryj /jest //dobrym le/karzem)¹, ale nie jest to konieczne. I bez tego człon *lekarzem* jest tylko określeniem znaczeniowym członu *dobrym*. Z drugiej strony uwydatnienie może być czasem bardzo dobitne, mianowicie wtedy, gdy przymiotnik jest więcej niż dwuzgłoskowy: /stryj /jest //pierwszo/rzędny le/karzem. Główny akcent na zgłosce początkowej szczególnie mocno podkreśla składnik znaczeniowo nadrzędny, chociaż podrzędny formalnie.

Niniejszą notatkę traktuję jako ilustrację faktu, że analiza struktury formalnej zdania z pominięciem jego struktury znaczeniowej nie wyczerpuje zagadnienia; zmierza ona do wniosku, że badania syntaktyczne nie uwzględniające semantyki składniowej nie mogą dać wszechstronnej i wyczerpującej wiedzy o budowie zdania.

Członek Wydziału Konrad Górski przedstawia pracę Czesława Zgorzelskiego *Pojęcie dumy w polskiej poezji przedromantycznej. (La notion de la „douma“ dans le poésie préromantique de la Pologne).*

Duma jako nazwa pewnego rodzaju pieśni pojawia się dopiero na przełomie XVI i XVII w. Jest to zapożyczenie z ukraińskiej poezji ludowej, ale prócz nazwy niewiele cech łączy pieśni polskie,

¹ // ma oznaczać akcent wzmocniony.

tak nazywane, z właściwymi dumami ukraińskimi. Nazwa „dumy“ nie przyjmuje się jednak w owym czasie jako termin literacki na oznaczenie pieśni „wysokiego stylu“, wchodzi natomiast w użycie jako wyraz, stosowany w potocznym języku na określenie ówczesnych wytworów poezji „pieszczonej“, „alkowianej“, lub „roman-sowej“, czasem polityczno-propagandowej — przeznaczonej do śpiewu, a więc jako jednego z objawów życia towarzyskiego lub społecznego. Jedne z nich odznaczały się przewagą elementu lirycznego, włączając się niekiedy w bogatą literaturę „tańców“ i „padwanów“, inne zaś mogły się zbliżać do typu poważniejszych pieśni o charakterze epicko-bohaterskim.

W drugiej połowie w. XVIII wyraz „duma“ pojawia się już w tytułach poezji artystycznej. Jednocześnie poczynają się zarysowywać dwa jego znaczenia. Pierwsze dotyczy utworów liryki sytuacyjnej, opartej na monologu wprowadzonej postaci i oznacza nie tyle gatunkowe ich właściwości, ile raczej „śpiew-dumanie“ monologującej osoby. Drugie zaś nawiązuje do tradycji pieśni ukraińskiej i stosuje słowo „duma“ do poezji ludowej w ogóle lub pradawnych śpiewów epickich. Coraz żywsze zainteresowanie poezją ludową (lub jej falsyfikatami) w rodzaju *Pieśni Osjana* wydobywa „dumę“ w tym drugim znaczeniu na główny prąd modnych zjawisk literackich.

Pierwszym poetą, który poczyną stosować nazwę „dumy“ z ustaloną już świadomością jej gatunkowej odrębności, jest Niemcewicz. Nazywa on tym mianem utwory dwojakiego rodzaju: 1) „dumy polskie“ na tematy historyczno-narodowe w postaci lirycznych dumań, zamkniętych w epicką ramę relacji autorskiej i 2) dumy z przewagą elementu epickiego, zmierzające do rozrzewnienia czytelników wzruszającą opowieścią miłosną z życia postaci niehistorycznych, zaczerpniętą z wątków ballad angielskich. Wszystkie są krótkimi, liryczno-epickimi utworami, odznaczają się „roman-sowym“ charakterem fabuły i związane są raczej z twórczością o popularnym przeznaczeniu, utrzymaną w guście poetyki sentymentalnej, niż z ozdobną retoryką poezji klasycystycznej.

Z pierwszej grupy dum Niemcewicza wyrastają niebawem jego *Śpiewy historyczne*, ale poeta zdawał sobie sprawę z ich odmien-

ności gatunkowej jako pieśni, pisanych już z określonym celem dydaktycznym i mianem dumy — mimo początkowych wahań — oznaczył jedynie trzy pierwsze, napisane jeszcze przed pomysłem cyklu pieśni historycznych. Popularność *Śpiewów* wywołała dużą ilość naśladownictw, wzmacniając jednocześnie literacką pozycję dumy, znamienne bowiem, że większość poetów stosuje do tych naśladownictw nazwę „dumy“, a nie „śpiewu“ — zapewne pod wpływem pierwszych „dum“ Niemcewicza, które najdobitniej snadź wraziły się w pamięć naśladowców.

Od pierwszych „dum polskich“ Niemcewicza wywodzi się także typ dum liryczno-refleksyjnych, będących jak gdyby dalszym etapem osiemnastowiecznej liryki sytuacyjnej. Stopniowe osłabianie elementu epickiego w utworach tego typu, co дума o Żółkiewskim lub M. Glińskim, doprowadzało do wierszy, w których smętne dumanie nad przeszłością ojczyzny występowało już bez ramy, wprowadzającej dumającą postać. I jakby dla odróżnienia od epickiego typu dumy historycznej utwory te początkowo (mniej więcej do r. 1815) przybierają odmienny tytuł „dumania“. Tej zadumanej, refleksyjnej poezji patronuje z dala „poezja ruin i grobów“, pieśni bardów Macphersona oraz porozbiorowa skłonność do elegijnych rozpamiętywań przeszłości. Motywy osobiste i erotyczne występują w nich rzadko. Z czasem, gdy epicka odmiana dumy przywdzieje modną szatę romantycznej ballady, „duma“ stanie się nazwą, stosowaną przede wszystkim do kontynuacji tej liryczno-refleksyjnej linii swego rodzaju.

Balladowa odmiana dum — podobnie jak i poprzednie — wyrasta z inicjatywy poetyckiej Niemcewicza, z niehistorycznych dum jego, podejmujących fabułę ballad angielskich. Od razu w pierwszym etapie otrzymują one poparcie w postaci pieśni „romansowych“, wstawianych do tekstu modnych, sentymentalnych powieści. Zapożyczając swą tematykę bądź to z dawnych romanc hiszpańskich, bądź też ze zbiorów ballad angielskich, docierają do nas najczęściej poprzez powieści francuskie jako łzawe pieśni o żalnym losie kochanków, początkowo pod ogólnikową nazwą „powieści“, „romansów“ lub „powiastek miłosnych“, ale na tle polskiej tradycji rychło przybierają rodzime miano „dumy“. Wraz z angielskimi dumami

Niemcewicz stanowią pierwszy okres w rozwoju dумы balladowej, trwający mniej więcej do r. 1808. Po czym aż do r. 1816 następuje przerwa, zapewne w związku z wojenną atmosferą tych lat, niezbyt sprzyjającą miłosnej tematyce pieśni tego rodzaju.

Bardzo bujnie natomiast rozkrzewiają się dумы sentymentalne w okresie od r. 1819 do 1821. Jest to kulminacyjny punkt ich rozwoju. Większość z nich dąży do wzruszania czytelników żalnym losem kochanków. Jedne operują motywami romansów rycerskich i sięgają bądź to do akcesoriów średniowiecza, bądź też do wojennego tła z przeszłości ojczyzny, inne ubierają swych bohaterów w kostium kochanków pasterskich i umieszczają ich na tle dekoracyjnej sielanki. Obok tych dum „tkliwych wzruszeń“ jako druga odmiana dумы sentymentalnej pojawia się także дума „grozy“, wzmacniająca efekty pierwszej — sensacyjnością nadnaturalnych zjawisk widm i duchów.

Jednocześnie ujawniać się poczynają nowe romantyczne tendencje, początkowo w postaci przekładów z literatury obcej (zwłaszcza niemieckiej: Schiller, Bürger), potem — jako wyraz dążeń do odświeżenia poezji za pomocą twórczości ludowej. W ten sposób około r. 1818 powstaje nowa odmiana: дума sentymentalna, wzorująca się na pieśni ludowej. Przeważnie nosi ona postać sklejkanki elementów ludowych z nawykami poezji sentymentalnej i stoi jako etap pośredni między dumą „tkliwych wzruszeń“ a romantyczną balladą o elementach ludowo-fantastycznych. W nowy świat romantycznej poezji wkraczają przed Mickiewiczem (t. zn. niezależnie od jego wpływu) jedynie dwa utwory: *Cyganka Zana* i *Lubor Zaleskiego*. Ale na ogół te nowatorskie tendencje dумы przedmickiewiczowskiej występują nielicznie, słabo i niezdecydowanie, a chociaż świadczą o wzrastającym stale fermentcie, rewolucji poetyckiej dokonać nie są zdolne i w ostatecznym wyniku dominuje wciąż nadal typ dумы sentymentalnej.

Ze statystycznego zestawienia nazw gatunkowych, nadawanych przez poetów utworom balladowym przed r. 1822 wynika: 1) niezdecydowanie autorów — zapewne wskutek nieokreśloności nowego kształtującego się gatunku wierszy, często pozostawianych bez nazw rodzajowych lub z nazwą chwiejną, zmienianą zależnie od rozwoju

pojęć o wierszach tego typu; 2) wyraźna przewaga nazwy „duma“, która dopiero w przeddzień pojawienia się poezji Mickiewicza ustępować poczyna nieco placu nazwie „ballada“ jako reprezentacyjnej nowości poezji romantycznej i 3) zupełnie konkretne wyczucie przez ówczesnych pisarzy ewolucyjnego związku „dumy“ i „ballady“ jako pierwszego i drugiego etapu w rozwoju utworów balladowego charakteru.

Podobne wnioski nasuwają się także z przeglądu teoretycznych wypowiedzi na temat dumy i stosunku jej do ballady. W wyniku zbadania poglądów E. Słowackiego, F. Bentkowskiego, K. Brodzińskiego, L. Kropińskiego, A. Mickiewicza z okresu studiów wileńskich i J. Korzeniowskiego można stwierdzić, że większość wypowiedzi — zgodnie z faktycznym stanem ówczesnej praktyki poetyckiej — jest jednorodna, zarówno jeśli chodzi o jednorodność lub bliskie pokrewieństwo gatunkowe wszystkich trzech siostr balladowego oblicza: dumy, romancy i ballady, jak też przy wysuwaniu tezy o ich liryczno-epickim charakterze i ludowo-pieśniowym pochodzeniu. Większość także zaleca poetom dumę jako bardziej odpowiednią, słowiańską odmianę obu pozostałych: północno-germańskiej ballady i południowo-hiszpańskiej romancy. Od stanowiska tego odbiegają jedynie dwa sądy: Bentkowskiego, zbyt daleko zapatrzonego w przeszłość i zmierzającego do ustalenia gatunkowych cech dumy na podstawie wygasłej już tradycji dawnych pieśni ruskich i staropolskich — oraz Mickiewicza, wpatrzonego raczej w przyszłość i wyznaczającego dumie zakres utworów lirycznych, zwanych przed kilkunastu laty „dumaniem“.

Pozycja, jaką дума zajmowała w ówczesnym systemie literatury, nie była ani pierwszoplanowa, ani wysoka. Obciążona „gminnym“ — rzekomo — pochodzeniem i przeznaczona do użytku szerszego koła odbiorców, reprezentowała poezję, obliczoną raczej na śpiew oraz na melodyjne i nastrojowe walory wiersza, a nie na jego deklamacyjno-retoryczne właściwości. Była poezją „niższego“ stylu i niższej rangi literackiej w zestawieniu z klasycystyczną szczytnością ody, epepei lub tragedii. Jej najbliższe sąsiedztwo tak ze względu na styl, jak i pozycję w ówczesnym świecie literackim — to z jednej strony sielanki, z drugiej zaś — „heroidy“ i niektóre odmia-

ny liryki sytuacyjnej. Ale nie jest to stanowisko bez znaczenia. Ona to wszakże wraz ze łzawą „dramą“ i sentymentalnym romansem reprezentuje na pół uznaną literaturę rozrywkową dla „mas“; ona stanowi przykład twórczości o skromniejszych ambicjach artystycznych, ale dużej popularności wśród czytelników, ona najpełniej realizuje ich gusta, włączając główny nurt swych tendencji stylowych w prąd sentymentalizmu. A jednocześnie gatunek ten wyżej jest szacowany, niż obaj jego towarzysze — może dlatego, że sam wykazuje większe ambicje artystyczne. W ten sposób fakt z szeregu zjawisk pozaliterackich, jakim w istocie rzeczy była dawna alko-wiana czy romansowa pieśń „domowego“ użytku, przekazywana przez rodzinną lub prowincjonalną tradycję ustną, staje się na przełomie XVIII i XIX w. faktem poezji artystycznej.

To specyficzne stanowisko dumy jako nowicjusza, nieobciążonego obowiązkami tradycji literackiej, a jednocześnie skoligaconego ze starymi rodami sielanki, pieśni rycerskiej, czy rapsodu historycznego, sprawia, że stanowi ona jakby węzeł skrzyżowania najmłodniejszych wówczas prądów literackich, — teren, dogodny do eksperymentowania na rzecz nowego kierunku poezji, który w owym czasie poczyna już świtać na horyzoncie naszej literatury.

Członek Wydziału Konrad Górski przedstawia pracę Ireny Sławińskiej *Próby tragedii w epoce Młodej Polski*. (*Le renouveau de la tragédie à l'époque du symbolisme polonais* >Młoda Polska<).

Rozprawa obejmuje następujące rozdziały: 1. Problem tragedii w końcu XIX w. 2. „Dramat atmosfery“. 3. Tragedia klasyczna Wyspiańskiego. 4. Tragedia historyczna i narodowa. 5. Próba syntezy. Posłowie.

Praca wychodzi od sformułowania „problemu tragedii“ w jego dwóch aspektach: 1) teoretycznym i 2) historycznym. Aspekt teoretyczny oznaczałby rdzenne, konstytutywne cechy tragedii oraz zasób stałych emocji, towarzyszących dramatowi tragicznemu i warunki ich powstawania. Tak widziała problem tragedii psychologiczna szkoła estetyków niemieckich. Z dowolnej interpretacji Arystotelesa pochodzi jednostronny charakter tych badań, podejmowa-

nych głównie przez teoretyków niemieckich od Lessinga i Schillera począwszy.

Różnice w rozumieniu Arystotelesa rodzą długotrwały „spór o tragedię“ i jej najwłaściwszy rdzeń. Praca ilustruje ten spór o tragedię poglądami Schillera, Hegla, Schlegla, Schopenhauera, Nietzschego, Lippsa, Volkelta. Stwierdza też stopniowy przerzut z płaszczyzny czysto filozoficznej na płaszczyznę literacką.

Postawie teoretyków niemieckich praca przeciwstawia postawę historyczną w spojrzeniu na tragedię. Postawę tę reprezentują badacze francuscy, przede wszystkim Lanson. Zwraca on uwagę na warstwę zmiennych pierwiastków tragedii, na jej indywidualne oblicze w poszczególnych epokach literackich. Stąd postulat poetyki opisowej i dyferencjalnej, precyzującej zagadnienie danego rodzaju literackiego w danej epoce.

Praca staje na stanowisku bliskim Lansonowi: że każda epoka literacka ma swój własny problem artystyczny, który należy badać w związku z tą epoką, w oparciu o jej estetykę i na podstawie form, jej właściwych. Celem pracy jest wskazanie, jakie oblicze uzyskała tragedia Młodej Polski, uchwycenie jej ogólnego *stylu* na tle dramatu epoki. Prowadzi do tego celu analiza najbardziej reprezentatywnych, typowych dla okresu utworów, określonych przez autorów jako tragedie — analiza, która wychodząc od koncepcji autora prześledzi w utworze artystyczny wyraz tej koncepcji.

W założeniu pracy nie leży ocena utworów pod kątem ich wartości artystycznych ani nawet sąd o ich tragiczności. Jeżeli pojawiają się takie kategorie jak tragizm, wzniosłość, chodzi tu zawsze jedynie o ich artystyczną rolę w dramacie. Tragizm wiąże się z zagadnieniem motywacji a wzniosłość — z problemem stylu i bohatera.

I rozdział pracy („Problem tragedii w końcu XIX wieku“) charakteryzuje właśnie teoretyczny spór o tragedię, wyznacza cel i zakres pracy, następnie podkreśla główne rysy ewolucji literackiej, jaka wpłynęła decydująco na renesans tragedii.

U źródeł tego renesansu stoją dwa nazwiska: Ibsen i Wagner. Pierwszy z nich odkrył w życiu współczesnym nowe możliwości

konfliktów tragicznych. Rodzą się one na podłożu dziedziczności, instynktu płciowego, wreszcie stosunków społecznych. Dramat północny (Ibsen, Strindberg, Björnson) podważa formalne poczucie tragedii, poczucie jej odrębności rodzajowej. Wagner toruje drogę odrodzeniu tragedii antycznej poprzez swoją monumentalność, patos, specjalny dobór motywów. Jego wpływ na rewolucję idealistyczną w teatrze wyraża się powstaniem nowych form — „wagnerii“. Obok Wagnera renesans tragedii antycznej przygotowuje ruch prowansalski „Félibrige“ i teatry pod gołym niebem. Wypracowują one nowe formy: „idyllę tragiczną“ czy „tragedię pasterką“.

Na przecięciu tych dwóch tendencji w nowopowstałej tragedii (współczesnej i antycznej) staje Maeterlinck ze swoim dramatem statycznym. — Dla nowych koncepcji tragedii Volkelt usiłuje ustalić nową formułę: Seelendrama, Schuldfreie Tragik, das Tragische der Innerlichkeit, das Tragische der Willenslosigkeit.

Następny rozdział pracy („Dramat atmosfery“) mówi o polskim „dramacie atmosfery“ i jego najtypowszych wariantach. Za podstawę analizy przyjmuje trzy typy dramatów polskich: 1) dramat współczesny Przybyszewskiego, 2) alegoryczną tragedię Staffa „Skarb“ i 3) tragedię ludową Orkana „Wina i kara“. Każdy z trzech autorów szedł za własną koncepcją tragizmu, różną zresztą od Maeterlincka, natomiast w samej technice dramatycznej wszyscy trzej wykazują wielką zależność od belgijskiego poety. Zbieżność obejmuje plan kompozycyjny, symbolizm postaci, statyczność, nastrojową i symboliczną rolę *motywów słownych*, zasób efektów dźwiękowych. Możliwości klasyczne tragedii maeterlinckowskiej rozwinął najbardziej Orkan (w oparciu o D'Annunzia zresztą), Staff doprowadził do ekstremu dramat baśniowy i symboliczny, Przybyszewski reprezentuje trzeci wariant Maeterlinckianizmu: nastrojową tragedię współczesną z wyraźną tendencją do melodramatu. Rozprawa ze szczególnym naciskiem analizuje samą technikę tworzenia nastroju przy pomocy refrenów słownych, efektów składniowych, równoważników zdań.

Rozdział III („Tragedia klasyczna Wyspiańskiego“) zgodnie z założeniem pracy wychodzi od poetyki autora, której fragmenty

zawiera studium o Hamlecie i listy do Rydla. Dla Wyspiańskiego istotę tragedii stanowi 1) irracjonalna motywacja katastrofy i 2) klasyczność formy, zwięzłość, oparta na trzech jednościach. Rozdział ten analizuje w poszczególnych dramatach artystyczny wyraz tej koncepcji, interpretację trzech jedności a także innych elementów tragedii klasycznej: chórów, scen gwałtownych, postaci posłańców. Analiza prowadzi do wniosku o idealistycznym traktowaniu konwencji dramatycznych i teatralnych. Koncepcja tragedii — i dramatu w ogóle — podlegała u Wyspiańskiego ewolucji; w różnych epokach różny przybierała kształt. Zmieniał się styl dramatyczny Wyspiańskiego. Różnice między tragediami o motywach antycznych i ludowych tkwią w „rzędzie słownym“, w formie i funkcji słowa. Pozostaje to w związku z ukształtowaniem czterech zasadniczych „form kompozycyjnych języka“ : *refleksji, dialektyki, epickości i liryzmu*. Ewolucja idzie w kierunku zwiększenia koncentracji i ekonomii dramatycznej — Wyspiański odrzuca w końcu zarówno przerost konwencji klasycznej jak i wszelką amplifikację liryczną na rzecz dialektycznie wyostrzonego dialogu. Od poprzednio omawianych autorów (Przybyszewskiego, Orkana, Staffa) różni Wyspiańskiego przede wszystkim pojęcie tragedii jako kategorii formalnej, zupełnie obce psychologicznej teorii końca wieku. Indywidualny wyraz nadaje tragedii Wyspiańskiego wszędzie obecny „dramat inteligencji“, który wchodzi do utworów wraz z wielkim ładunkiem tak intelektualnym jak i uczuciowym.

Rozdział IV („Tragedia historyczna i narodowa“) wiąże pojawienie się tych typów dramatu z historyzmem epoki i bardzo jeszcze żywotną tradycją romantyzmu. Oba pokłady — historyczny i narodowy — występują w „Sułkowskim“, gdzie w bohaterze historycznym „łamię się ze sobą samym cały naród polski“. Analiza cech kompozycyjnych a nade wszystko środków stylowych pozwala wykryć niedramatyczną postawę autora. Świadczy o tym fragmentaryczność budowy, epickie traktowanie czasu, opisowy stosunek do postaci, nasilenie form pozadialogowych (opowieści, przemówień, udialogowanych rozpraw), wreszcie obecność dialektyki typu refleksyjnego. Nadrzędność abstrakcyjnej problematyki, szuka-

jącej bezpośrednich sformułowań i słowa poetyckiego zbliżają utwór Żeromskiego do typu *dramatu literackiego* (Lesedrama).

Praca omawia w dalszym ciągu „Bazylisę Teofanu“ Micińskiego i dwa dramaty Langego, określone jako tragedie: „Atylla“ i „Wenedzi“. Podobnie jak „Sułkowskiego“ utwory te cechuje przeciwna zasadom koncentracji tendencja odśrodkowa, hipertrofia słowa, zalew poezji lirycznej i form jej właściwych, monologowych.

Wszystkie te tragedie są w istocie bardzo mało historyczne. Na postaciach historycznych przerzucają autorzy problemy ponadczasowe: Miciński — lucyferyzm, Żeromski — pewien aspekt bezdomności. Spośród tragedii narodowych na miano to zasługuje może najbardziej „Warszawianka“, utwór, któremu właśnie autor tego miana odmówił.

Ostatni rozdział pracy („Próba syntezy“) systematyzuje ostateczne wnioski i spostrzeżenia w zakresie cech nowego dramatu. Analiza drobnego odcinka — tragedii — ujawnia charakterystyczne tendencje literackie epoki. Przeobrażenia w dramacie można określić jako *przemianę wartości*, więcej: całkowite odwrócenie hierarchii czynników strukturalnych. Przesunięcie to dotyczy elementów takich jak: *akcja, postaci, dialog*.

Na miejscu *akcji* pojętej jako świadome działanie i dążenie bohatera do określonego celu, dążenie, ujawnione w przekroju faktów, staje „akcja wewnętrzna“, „dramat inteligencji“ u Żeromskiego i Wyspiańskiego, prowadzący bohatera przez pewne etapy myśli. W *strukturze postaci* uderza apsychofizizm i schematyzm. Konflikt powstaje na podłożu starcia człowieka z siłami transcendentnymi, nie zależy od indywidualnych cech osobowości ludzkiej. Schematyzm postaci, daleki jednak od komediowego skrót, odrzuca pokład właściwości indywidualnych, wiąże zaś postać tylko z pewnym problemem czy postawą moralną. Bohater staje się więc tylko wykładnikiem koncepcji tragizmu, podobnie jak inne postacie reprezentują stale jakieś postawy. Stąd skłonność do symbolizmu tak wyraźna u Przybyszewskiego, a prowadząca do alegoryzacji u Staffa. Szczególną rolę wyznaczają autorzy postaci bohatera: wśród ogólnej dekoncentracji on jeden jest ogniskiem skupiającym

poszczególne motywy i sprawy. To medium, poprzez które wypowiada się autor — na które rzutuje problemy i przeżycia.

Ważnym przeobrażeniem ulega też trzeci czynnik struktury dramatycznej — *dialog*. Staje się on już nie jedyną, a jedną z równoprawnionych form kompozycyjnych języka. W związku z zaniemianiem antytezy (która w dawniejszym dramacie pojawiała się jako odbicie konfliktu między postaciami) traci on na dynamice, a uzyskuje charakter refleksyjny, retoryczny lub nastrojowy. Przekształca się nieraz w krypto-monolog. Obok dialogu prawo obywatelstwa uzyskują co raz bardziej formy pozadialogowe: relacja, narracja, partie liryczne, wyodrębnione nieraz pod względem formy dźwiękowej. Dramatyczną funkcję zachowuje tylko monolog częsty w „dramacie inteligencji“, a znaczący przebyte etapy myśli bohatera. Zmienia się również charakter i funkcja tekstu pobocznego, włączonego odtąd organicznie w utwór — niechybny znak ciężenia ku dramatu literackiemu. Inwazja form pozadialogowych oznacza napływ żywiołu lirycznego. Zaciera się językowa specyficzność dramatu.

Silny żywioł subiektywizmu, symbolizm i abstrakcyjność w traktowaniu postaci, przewaga form monologowych, brak właściwej akcji dramatycznej zbliżają tragedię Młodej Polski do *poematu dramatycznego*. Osobno stoi tylko Wyspiański: on jeden odczuł odrębność tragedii, rdzeń tradycji literackiej, wreszcie „konieczność formy“, tkwiącą w pomyśle tragicznym.

Praca zawiera również „Posłowie“, w którym autorka omawia nowsze osiągnięcia teoretyków dramatu, zwłaszcza w Rosji i w Niemczech. Przedmiotem tych badań są poszczególne elementy strukturalne dramatu: *czas* (Junghaus), *miejsce* (Zabludowski, Perger), nade wszystko jednak *język* dramatyczny. Zajmują się nim zwłaszcza badacze rosyjscy: Bałuchatyj, Winogradow, Volkenstejn, od których pochodzą znamienne formuły: „słowo czynnościowe“, „słowo retoryczne“, „słowo liryczne“, formuły, używane w rozprawie. Niemieccy teoretycy opracowują poszczególne „formy kompozycyjne języka“ w dramacie: sentencję, relację, opowiadanie. (W. Jahn, P. Niemeyer, R. Petsch). W zestawieniu z tymi badaniami polska wiedza o dramacie stoi jeszcze na stanowisku tradycjo-

nalnym i niemal nie wychodzi poza prace historyczne, oparte na schematach Freytaga czy Życzyńskiego. Jedynie w zakresie badań nad komedią mamy już poważne osiągnięcia fredrologów (Borowego czy Kucharskiego).

W zakończeniu rozprawy autorka stwierdza, że mimo pewną ilość istniejących już studiów i artykułów dramat Młodej Polski wymaga jeszcze opracowania z zastosowaniem aparatu nowszej metody analitycznej. W oparciu o obce prace teoretyczne rozprawa usiłowała dotrzeć do różnych pokładów dramatu przez analizę najważniejszych (najtypowszych) układów strukturalnych.

Praca zaopatrzona jest w bibliografię, obejmującą badane teksty, a także przypisy, ujawniające opracowania oraz literaturę teoretyczną z zakresu wiedzy o dramacie.

Posiedzenie naukowe z dnia 21. IV. 1948 r.

Członek Wydziału Z. Czerny przedstawia pracę Lidii Łopatyńskiej *Walka o formę w „Pieśniach o Maldororze” Lautréamonta (La lutte pour la forme dans les „Chants de Maldoror”)*.

Poemat Lautréamonta „Pieśni o Maldororze” uważa się zazwyczaj za pierwowzór twórczości surrealistycznej, za poemat pisany bezplanowo w jakimś gorączkowym natchnieniu. Sąd taki znajduje swe uzasadnienie w tym, że kompozycja jego jest zupełnie luźna, pomiędzy poszczególnymi jego partiami i epizodami nie ma żadnej więzi prócz osoby bohatera, zaś styl (pojęty zarówno jako forma wewnętrzna jak i zewnętrzna), pomimo jednolitości wytwarzanego nastroju, przedstawia wielką różnorodność zjawisk i szeroką rozpiętość w zakresie poszczególnych zjawisk (np. rozpiętość słownictwa od terminologii naukowej poprzez peryfrazy pseudo-klasyczne aż do obrazów surrealistycznych).

Mimo to można wykryć w tym dziele pewne zupełnie wyraźnie zaznaczone wytyczne, które zdają się świadczyć o świadomej celowości tego rodzaju kompozycji. Należy tu wymienić: 1. warianty (pierwsza księga miała dwa wydania), które wykazują pewną prawidłowość, np. wstawianie nazw fantastycznych, niesamowitych istot zamiast imion własnych odnoszących się do przeżyć biograficznych

autora, co wskazuje wyraźnie na stylizowanie i dążenie do uniezwyklenia treści. 2. Uwagi krytyczne autora (zarówno zawarte w jego późniejszych poezjach jak też rozsiane obficie w tekście „Pieśni o Maldororze“, zawierające sformułowanie zasad przyświecających autorowi podczas komponowania dzieła. 3. Odwoływanie się do względów czytelnika. 4. Odsyłacze w tekście „Pieśni“, nawiązujące do poprzednich partyj tekstu albo zapowiadające fakty późniejsze (technika ta jest wyraźnie widoczna w VI. pieśni z jej chwytem pozornie niedorzecznych klauzul).

Poddając rozbirowi uwagi krytyczne autora, możemy dojść do wniosku, że Lautréamont komponował swoje dzieło w myśl dwu naczelných zasad: 1. Odwołując się do zdolności myślenia logicznego czytelnika i jego erudycji, autor usiłuje oprzeć na tego rodzaju elementach swój styl, jednakowoż przenosząc się na platformę gry logicznej realizuje swój zamiar przez osobliwszy aspekt dziedziny intelektualnej, jakim jest niedorzeczność. Technika jego ma polegać na wytworzeniu w czytelniku oczekiwania i następnie na rozwiązaniu go przez kontrast albo sprzeczność, przy silnym współdziałaniu elementu niespodzianki. To niezmiernie ciekawe założenie estetyczne napotyka w praktyce na poważne przeszkody: bardzo bujna i konkretna wyobraźnia autora prowadzi go do obrazów nadmiernie się rozrastających i rozsadzających kompozycję, co eliminuje warunek konieczny napiętej uwagi, przede wszystkim zaś autor nie rozróżnia należycie niedorzeczności od dowolności i popada w rozwlekłość i przypadkowość, co pozostaje w niezgodzie z jego założeniem. 2. Autor zapowiada, że zamierza napisać powieść sensacyjną. Powieść ta pomyślana jest bardzo swoiście: zakłada istnienie legendy o Maldororze — potępieńcu, który wypowiedział walkę Stwórcy i ma zawierać nie przedstawienie jego dziejów (gdyż te są znane), ale powoływanie się na nie jako na rzecz znaną i kreślenie luźnych odcinków tej walki, oraz komentowanie ich. Postać Maldorora jest niesprecyzowana, co pozostaje w zgodzie z jego zagadkowym charakterem potępieńca czy może upadłego anioła, niejednokrotnie pokrywa się z osobą narratora (który nie jest identyczny z autorem), jednak nie przedstawia jednolitego nastroju, podobnie zresztą jak inne postacie tego poematu traktowane ironicznie lub

zamaskowane stylistycznie, a więc przedstawione w sposób nie budzący dla nich zainteresowania czytelnika.

Wydaje się zatem, że autorowi nie udało się osiągnąć swoich ambitnych zamiarów (tym bardziej, że są między sobą sprzeczne), i dzieło jego jest wyrazem próby narzucenia sobie pewnych wytycznych estetycznych pozostających w sprzeczności z jego subiektywizmem i potęgujących bolesną rozterkę, jaką możemy wyczytać z tego dzieła, czy to przez bezpośredni wyraz uczuć, czy też poprzez swoistą ironię, czy drogą analizy wątków treściowych wykazujących symbolizm znany zarówno z folkloru jak i z psychoanalizy. Elementy stylizacji i konwencji literackiej nie odbierają temu dziełu charakteru zamaskowanej spowiedzi.

Członek Wydziału Z. Czerny przedstawia pracę Waleriana Preisnera *Stosunki literackie polsko-włoskie w latach 1800—1939 w świetle bibliografii. (Relations littéraires polono-italiennes entre 1800—1939 à la lumière de la bibliographie).*

Na podstawie zebranych materiałów bibliograficznych w sumie ponad dziesięć tysięcy pozycji, przy wykorzystaniu jako źródeł większych i pomniejszych bibliografii polskich i włoskich, oraz ważniejszych czasopism polskich i włoskich — autor zbadał i przedstawił polsko-włoskie stosunki literackie, po części również i kulturalne, w okresie lat 1800—1939. Okres ten budzi szczególne zainteresowanie ze względu na wypadki historyczne, podobną dla Polski i Włoch sytuację polityczną, oraz wyraźnie rysującą się łączność interesów obydwu narodów, która sprawia, że oba narody wzajemnie się wspomagają moralnie i materialnie i stąd stosunki wzajemne są szczególnie ożywione. — Dla zbadania i przedstawienia tych stosunków zastosował autor metodę statystyczną i dokumentacyjno-bibliograficzną. W pracy zarysowują się trzy główne części, ujęte (prócz wstępu) w pięć rozdziałów: 1) zbadanie, poparte przykładami, czynników stwarzających kontakt duchowy i kulturalny pomiędzy Polską a Włochami, jako źródeł twórczości literackiej, oraz czynników stwarzających kontakt materialny, wpływający również na twórczość literacką; 2) ogólne przedstawienie stosunków

literackich polsko-włoskich przy pomocy zestawienia statystycznego piśmiennictwa w układzie chronologicznym i według rodzajów piśmiennictwa, oraz zanalizowania tego zestawienia i wyprowadzenie zeń wniosków; 3) szczegółowe przedstawienie stosunków polsko-włoskich, przez wymienienie ważniejszych pozycji wziętych z pośród zebranych przez autora materiałów bibliograficznych (wszystkie zebrane przez autora materiały bibliograficzne zostały uwzględnione w zestawieniu statystycznym) — dotyczących: a) utworów literackich i pokrewnych, o charakterze dzieła lub artykułu oryginalnego, napisanych przez Polaków lub Włochów, dotyczących Polski lub Włoch; b) przekładów z polskiego na włoski i z włoskiego na polski. Utwory oryginalne i przekłady obejmują następujące dziedziny twórczości: poezja; dramat; proza; krytyka literacka i historia literatury; kultura duchowa, moralność, nauka i sztuka; pamiętniki, zagadnienia historyczne i społeczne; literatura religijna, dewocyjna, kościół i papieżstwo; epistolografia; język włoski; język polski.

Ostateczne rezultaty pracy są następujące:

Zbadanie i przedstawienie stosunków polsko-włoskich na podstawie zebranego materiału bibliograficznego, dającego w sumie liczby wprawdzie względne (tj. niewykluczające pozycji istniejących poza zasięgiem świadomości autora), pozwala jednak wyprowadzić następujące wnioski, poparte statystyką i ważniejszymi pozycjami bibliograficznymi:

1: stosunki piśmiennicze polsko-włoskie, rozwijające się głównie na tle wypadków historycznych w omawianym okresie, uwiaryściły się przede wszystkim w twórczości o tematach z dziedziny literatury pięknej, historii, sztuki, życia religijnego, czyli w zakresie twórczości duchowo—kulturalnej. Z pośród czynników materialnych wpływających na twórczość piśmienniczą, największą rolę odegrały podróże;

2: jak to wykazała analiza zestawienia statystycznego — wzrost włoskiej produkcji piśmienniczej, dotyczącej Polski, następował zawsze w okresach, kiedy na terytorium Polski toczyły się ważne wypadki (powstania, rewolucje, prześladowania polskiej ludności); to samo na odwrót daje się zaobserwować w twórczości piśmienni-

czej polskiej, kiedy podobnie ważne wypadki toczyły się na terytorium Włoch; głównym celem tej twórczości, tak z jednej jak i z drugiej strony, jest (jak to wynika z treści publikacji) — poparcie moralne i materialne jednego narodu dla drugiego;

3: twórczość piśmiennicza wzajemnie dotycząca obydwu narodów z biegiem czasu stale wzrasta, przy drobnych wahaniach; największy stosunkowo spadek produkcji piśmienniczej dotyczącej Polski po stronie Włoch przypada na okres po dokonaniu się zjednoczenia narodu włoskiego (po r. 1870), czego główną przyczyną jest skoncentrowanie uwagi twórczego odłamu społeczeństwa włoskiego na wewnątrz, wobec ogromu zagadnień konsolidacji świeżo powstałego własnego państwa; ze strony polskiej natomiast, produkcja piśmiennicza dotycząca Włoch nie maleje;

4: badania stwierdziły, że ilość pozycji bibliograficznych — biorąc nawet pod uwagę względną liczbę — jest większa po stronie polskiej niż włoskiej; autor w pracy wyjaśnia obszerniej ten fakt;

5: okres pomiędzy pierwszą, a drugą wojną światową wykazuje największą ilość pozycji bibliograficznych tak po stronie włoskiej jak i polskiej;

6: badania bibliograficzne wykazały bezwzględną większość liczebną utworów oryginalnych nad przekładami tak po jednej, jak i po drugiej stronie, co świadczy o dużym, obustronnym zainteresowaniu problemami dotyczącymi obydwu narodów;

7: spośród rodzajów literackich w dziedzinie przekładów najczęściej pozycji po obu stronach wykazuje proza; z pośród autorów największą liczbę przekładów na język polski osiągnął E. De Amicis, a z języka polskiego na włoski Sienkiewicz („Cuore“ — „Quo vadis“ na pierwszym miejscu);

8: jak to wynika z treści utworów oryginalnych, poznanej w większej ilości przez autora omawianej pracy, ustosunkowanie wzajemne obydwu narodów jest pozytywne i życzliwe; konsekwencją tego jest tradycyjność takiego rodzaju ustosunkowania się wzajemnego; nieznaczny tylko procent publikacji zawiera akcenty nieprzychylnie; dalszą cechą tych stosunków jest ich trwałość wobec różnic w pojmowaniu przez rządy obu narodów, czy też grupy

społeczeństw, ideologii politycznej i społecznej; ta trwałość pozytywnego i życzliwego ustosunkowania przeszła pomyślnie najcięższą w dziejach stosunków polsko-włoskich próbę w czasie drugiej wojny światowej, kiedy odwieczny wróg narodu polskiego był sprzymierzeńcem faszystowskich Włoch; jak świadczą o tym pozycje z zakresu poezji i prozy włoskiej, opublikowane w pierwszym okresie trwania drugiej wojny światowej (1939—1943) — ogromna większość narodu włoskiego duchem była po stronie zdeptanej i ciemnionej Polski.

Członek Wydziału E. Słuszkiewicz przedstawia komunikat: *Dokoła etymologii wyrazu „raban” (hałas). (Autour de l'étymologie du mot „raban”, polonais „hałas”).*

Niektórzy uważają ten wyraz za pochodzący ze wschodu. Referent rozpatruje szczegółowo podstawy tego poglądu, powołującego się na „harmonię samogłoskową” jako argument, i wykazuje bezpodstawność takiej argumentacji. Znaczy to, że „harmonia samogłoskowa” nie przesądza wcale o rodzimoci lub obcości jakiegoś wyrazu; zbadać się to musi w każdym poszczególnym wypadku. Nadto referent zwraca uwagę na mglistość pojęcia „wschodni”, zwłaszcza w połączeniu z terminem „harmonia samogłoskowa”; trzeba raz sobie z tego zdać dobrze sprawę.

Prawdopodobieństwo pochodzenia wyrazu *raban* — nawet jeśli zostawimy na boku „harmonię samogłoskową” — ze Wschodu jest zdaniem referenta znikome, m. i. dlatego, że nie znajdujemy tego wyrazu w językach wschodniosłowiańskich; to by bowiem kazało przypuszczać, żeśmy słowo przejęli bezpośrednio, w przeciwieństwie do wielu innych wypadków. Warto wspomnieć, że zawodowy turkolog i arabista czy raczej islamista, prof. Tadeusz Kowalski, uważał *raban* za wyraz nowy i nie wierzył w jego pochodzenie wschodnie.

Wobec tego referent zastanawia się nad drugą częścią alternatywy, pochodzeniem zachodnim. I dochodzi do wniosku, że *raban* jest zapewne zapożyczeniem z niem., mian. z wsch-pruskiego *Rabau*, zanotowanego zrazu w słowniku Frischbiera (1882), a potem przejętego do niemieckiego języka literackiego czy raczej piśmiennego

w postaci *Radau*. Końcowe - *au*, stanowiące na pierwszy rzut oka trudność, przestaje budzić sprzeciw, gdy sobie uświadomimy, że normalnie niem. *au* oddawaliśmy właśnie przez *a*; por. np. *bawelna* < *Baumwolle*, *landara*, < *Landauer*, *limba* < *Leinbaum* itd. Prawdziwą trudność nastęrcza jedynie następne - *n*. Referent uważa za możliwe, że dodano do zapożyczenia na - *a* jako sufiks czasownika odmiennego nie - *ić*, lecz - *nić*, mian. dlatego, że 1) wszystkie nasze czasowniki typu *czaić*, *gaić* itd. (tak samo, jak typu *goić*, *koić* itd.) mają obok siebie formacje zawierające *j* (*gaj*, *zaczajony* itp.); 2) wpłynąć tu mógł bliski znaczeniowo czasownik *ganić*. Jeśli to przypuszczenie jest słuszne, *rabanić* byłoby wcześniejsze niż *raban*, z czym się zgadza fakt, że słownik Ramułta zna tylko czasownik; *raban* byłby tworem postwerbalnym, znanym nie tylko innym językom, ale i naszemu. Za pochodzeniem niemieckim przemawia, że wyraz ten notuje ze słowników naprawdę tylko kaszubski Ramułta, a brak jego w SW i SWil dowodzi niewątpliwie, iż to coś nowego, niedawnego. Wreszcie referent odpowiada w kilku zdaniach na lekkie zarzuty prof. K. Nitscha, któremu zakomunikował powyższą etymologię.

Posiedzenie naukowe z 30. VI. 1948 r.

Członek Wydziału Zygmunt Czerny przedstawia własną pracę *Studia nad genezą romantyzmu francuskiego*. (*Etudes sur la g n se du romantisme francais*).

Badania nad genez  Romantyzmu są w literaturze francuskiej dalekie w swych wynikach i metodach od osi gni c uzyskanych w porównawczej historii literatury, historii sztuki i kultury. Zniekszta caj c działa tu przede wszystkim wpływ historiozofii monarchiczno-klasycznej i racjonalistycznej, która uważa, że latynizacja, której uległ za Renesansu „duch” narodu francuskiego, jest nieodwracalna i że klasycyzm jest najwyższym i jedynie autentycznym wyrazem tego stanu. Zapomina się przy tym o walce stoczonej w XVI w. przez wybitnych przedstawicieli starego porz dka przeciw latynizacji, oraz o tym, że wpływ antyku na kultur  francuską słabnie z biegiem wieków, że coraz wyraźniej ukazuje się dwoisto c ducha francuskiego: celtycko-germańska i  aci nska, oscy-

lującego między uczuciem i fantazją a rozumem, wolnością a autoritetem, dynamizmem a umiarem, ekspresjonizmem a formalizmem. Wiara w latynizację ducha francuskiego prowadzi do przekonania, że Romantyzm jest obcy duchowi francuskiemu, że polega na sztucznych zapożyczeniach z obcej, germańskiej, kultury. Drugi zarzut jaki stawiają wrogowie Romantyzmowi francuskiemu, to jego rzekoma „bluszczowatość“, tak jakby spontaniczność była zaletą sama dla siebie, jakby nawet trzy literatury uważane za samorodne, hebrejska, grecka i prowaska, nie dostały onegdaj rodowodów daleko wstecz sięgających i jakby właśnie klasycy nie praktykowali zasady naśladownictwa aż do plagiatu najbardziej świadomie i systematycznie. Z tym wszystkim nikt nie przeczy działaniu obcych wpływów na genezę Romantyzmu francuskiego. Ale był on wtórny i pomocniczy, tylko jako zewnętrzny czynnik, niezbędny dla przełamania mitu o supremacji i wyłączności zasad estetyki klasycznej. Przeciwnie, należy stwierdzić naturalną genezę jego, drogą spontanicznego a nieprzerwanego rozwoju pewnych wiecznotrwałych cech podłoża narodowego. Choć przytłumiona w następnych okresach przejawami ducha arystokratycznego, wersalsko-akademickiego i pogańskiego, antycyzo-racjonalistycznego, aktywność ich nie zanika w XVI, XVII, XVIII w., lecz w rozmaitych przejawach przychodzi sporadycznie do głosu. Rodowód Romantyzmu francuskiego wywodzi się z tych samych warstw podłoża narodowego, które wytworzyły kulturę średniowieczną: katedr romańskich i gotyckich, poezji trubadurów, farsy i fableau, chanson de geste i misterium, muzyki polifonicznej.

Inne ciasne poglądy wywodzą Romantyzm francuski z Roussa, który jest bez wątpienia jednym z czynników genetycznych, ale ani wyłączny, ani pierwszy. Inni jeszcze, zacieśnwszy go do Cèneacle'u Wiktora Hugo, lub do katolicko-rojalistycznego spirytualizmu, z konieczności ujmują genezę jego jednostronnie. Badania nad nią muszą być nie tylko bezstronne lecz i wszechstronne. Tak ujęty rodowód Romantyzmu francuskiego nawiąże do głębokich i tradycyjnych prądów kulturalnych Francji:

1. Rodzima tradycja mistycyzmu od IX w. poprzez XII i XIII w. wielkiego rozkwitu, czerpiąca w XV i XVI w. nowe soki niemieckie, włoskie i hiszpańskie, rozwija się w XVII w.

tak bujnie, że jest to drugi najwspanialszy jej okres: Franciszek Salezy, wielkie szkoły Oratorianów i Franciszkanów, wulkaniczny Pascal, najgłębszy wróg racjonalizmu kartezjańskiego, przejmujący Fénelon. Te intuicjonistyczne, uczuciowe i wyobraźniowe prądy wcielają się w poezję hymniczną, pieśniarską, epicką, w epistolografię, medytacje, wizje, objawienia, prorocstwa. Poeci mistyczni jak Bernier lub Malaval cieszą się większą poczytnością niż Corneille, Racine, Molière razem wzięwszy. W XVIII w. tradycja mistyczna trwa, choć przeobraża się: Mme Guyon, Annette Bourignon, mistycyzm kalwiński i jansenistyczny, Martinez Pasqually, Saint-Martin, Józef de Maistre, spekulacje Różokrzyżowców i Illuminatów, szereg „mystyków salonowych”: Cagliostro, Saint-Germain, Mesmer, Cazotte. Jest to nieprzerwany od średniowiecza prąd wyzwalający wyobraźnię i uczucie.

2. Barok. W okresie tym (ok. 1575 — ok. 1670) słusznie zwanym „Romantyzmem XVII w.” utrwalają się w świadomości narodowej te wszystkie hasła, które przytłumione przez zwycięski Klasycyzm, wejdą w skład problematyki, tematyki i techniki Romantyków. Dramat wolny od tyranii 3 jedności, pełen egzotyzmu, religijności, fantastyczności i rycerskości; mistycyzm, głównie Pascala i Fénelona; powieść awanturniczo-rycerska i trywialno-mieszkańska, Calot, Cyrano de Bergerac; połączenie wzniosłości z groteską, groza śmierci i zgnilizny, konsekwentna antytetyczność i hiperbolizm. Romantycy pierwsi usiłują rehabilitować Barok (Stendhal, Gautier).

3. Relatywizm. Teoria ta znamienita tak dla Baroku jak dla Romantyzmu, sformułowana już w XVI w., zmagą się jako „spór starożytników z nowożytnikami” przez cały XVII i XVIII w. z dogmatyzmem starożytniczym klasyków. Ona tworzy filozoficzną podstawę wszystkich prądów anti-klasycznych i zwycięża z Romantyzmem.

3. Preromantyzm. Należą tu wszystkie te prądy XVIII w., które zwalczają oschły racjonalizm, pogański kult doskonałości formalnej, tematykę i technikę antyczne, głoszą kult geniuszu, entuzjazmu i pierwotnych instynktów. Usiłowania te idą kolejno kilkoma torami:

a) **Celtyzm.** Od XV w. „Celtomani“ wygrywają przeciw uroszczeniom cesarstwa rzymskiego i „geniuszu łacińskiego“ narodową pierwotną kulturę i wielkość Celtów. Tradycja ta nie zdołała jednak wytworzyć równorzędnej formy literackiej, choć celto-mańska koncepcja ożywia dzieła tak trwale jak „Astrea“, „Martyrs“ lub tak poczytne jak „Histoire poétique des Gaules“ Marchangy'ego.

b) **Hebreizm.** Już pierwsi protestanci francuscy zwalczają poganizm antycznej poezji, chcąc go zastąpić poezją biblijną, której wielkość i piękność wysławiają i naśladową (Leclerc, Bêze). Prąd ten trwa w XVII i XVIII w. (akademik Massieu, Fraguier, Tremblay). Klasycy asymilują ten prąd, co zmusza ich do kompromisów, ale pozbawia go przez to siły rewolucyjnej.

c) **Nordyzm.** Wobec tego w połowie XVIII w. Mallet du Pan wysuwa nową próbę przełamania ideologii klasycznej mitologią i tematyką sag skandynawskich. Prąd ten, zbyt obcy umysłowości francuskiej, nie wywołał głębszego echa, natomiast analogiczny Ossianizm targnął poważnie zmurszałą już konstrukcję Klasycyzmu. Jest to już pewna forma Romantyzmu: dzika pierwotna obyczajowość, tytaniczny bezmiar oceanu, mroczny czar nocy księżycowych, oszałamiający taniec mgieł, urok melancholii, zwycięsko zwalczają autorytet rozumu i jasność śródziemnomorską.

d) **Prymitywizm** odnosi jeszcze większe zwycięstwo dzięki Roussowi. Od XVI w. znane są hasła potępienia naszej cywilizacji, równowartości człowieka pierwotnego i powrotu do natury. Prymitywizm pogłębiony przez Roussa zadał śmiertelny cios koncepcjom klasycznym i leży u podstawy myślenia romantycznego, wytworzywszy mity o supremacji świata pierwotnego, o dobroci i szczęśliwości człowieka pierwotnego, a zarazem o suwerenności uczucia i instynktu.

5. **Egzotyzm.** Klasycyzm praktykuje już egzotyzm, pojmując go w ciasny dekoracyjny sposób. Od początku XVIII w. relatywizm chętnie rozwija tematy egzotyczne. „1001 Nocy“ wprowadzają modę Wschodu, podróżnicy i misjonarze poznają Chiny, Indie, Japonię, Persję. Kierunek ten zyskuje podwójne pogłębienie filozoficzne: Voltaire w „Essai sur les moeurs“ przeciwstawia wiel-

kie cywilizacje wschodu chrystianizmowi, a uczniowie Roussa podkładają pod tematykę egzotyczną jego idee o doskonałości i dobroci człowieka pierwotnego.

6. **Ludowość** ujęta jako wątek literacki korzysta również z prądów relatywistycznych. Klasycy używali ludowości jako elementu komicznego i karykaturalnego, lub wykrzywiają ją groteskowo, mimowolnie, w sielance. Inny zgoła akcent, serio i uczuciowy, nadają ludowości La Bruyère, Vauban, a nawet Lafontaine, Fénelon czy Le Nain. Ludem interesują się wszystkie kierunki preromantyczne. Od początku XVIII w. pierwiastek ten nabiera tonu nowego, propagandowo-rewolucyjnego. Do pełni znaczenia dochodzi, zyskując filozoficzne pogłębienie dzięki mitowi Roussa o powrocie do natury i o supremacji uczucia i instynktu nad rozumem. Ostateczną konsekrację nadaje mu rewolucyjna doktryna suwerenności ludu. Hasło „pójścia w lud“ leży u podstaw Romantyzmu.

7. **Historyzm**. I ten ruch jest przejawem relatywizmu. Uniwersalizm klasyczny odnosi się negatywnie do historii (Descartes, Malebranche). Dopiero relatywiści usiłują zastąpić jednolitość ideałów antycznych kalejdoskopem zmian kolorytu historii, ras i narodów. Stąd znamienne dla Romantyzmu próby wskrzeszania stylów epok zamarłych:

a) **Neoklasycyzm**. Pełen soków i tężyzny antyk Renesansu, skostniały i abstrakcyjny w Pseudoklasycyzmie, ożywa dzięki odkryciom Pompei i podróżom do Grecji i Lewantu; powstaje wyczarowane konkretne życie antyczne, nie tylko królów i bohaterów ale i ludu. Tak odmiennie pojęta antyczność staje się oryginalnym przeżyciem i słusznie Romantycy uważają Chéniera, najwybitniejszego przedstawiciela Neoklasycyzmu, jako swego.

b) **Mediewizm**. Teoretycy i historycy Renesansu, Du Bellay, Pasquier, Fauchet dążą do syntezy ideałów antycznych i narodowo-średniowiecznych. Dopiero ciasna ideologia Malherbe'a i Boileau odrzuca te próby. Barok usiłuje raz jeszcze nawiązać do narodowej przeszłości. Ale wielki zryw Mediewizmu datuje się od pomnikowych dzieł Benedyktynów z początku XVIII w., jakimi są „Histoire littéraire de la France“ i późniejsza „Histoire du Lan-

guedoc". Był to nieprzebrany skarbiec kultury i literatury średniowiecznej. Uczeni jak Lacurne de Sainte-Palaye, Millot, Raynouard, rozszerzają znajomość tradycji średniowiecznej, literaci tworzą „genre troubadour“, piszą dramaty mediewistyczne lub unowocześniają stare romanse i chansons de geste (200 tomów Bibliothèque des Romans). Chateaubriand walnie przyczynia się do zwycięstwa Mediewizmu, teoretycznie w „Génie“, poetycko w „Dernier des Abencerrages“. Ostateczną konsekrację przynosi czwarta generacja z „Notre-Dame de Paris“. Tak więc rodowód Mediewizmu francuskiego leży głęboko w narodowej tradycji, choć ponadto czerpie wtórnie z Mediewizmu germańskiego.

c) Neorenesans i Neobarok. Gdy Sainte-Beuve w 1826 r. w swym „Tableau“ literatury XVI w. uczynił z pisarzy Renesansu przodków Romantyków i oderwał ich w ten sposób od pnia klasycznego, chodziło mu o wyrażenie pełnego i wolnego życia i tężyzny (virtù). Podobnie stawiali tę sprawę Stendhal i Michelet, za którymi w ten sposób pojęli Renesans Wiktor Hugo, Musset, Gautier, Dumas ojciec. Nie inaczej rzecz ma się z Neobarokiem. Choć Romantycy jeszcze nie odróżnili Baroku od Renesansu w teorii, to poetycko dobrze wiedzą, czego w nim szukają: uczucia i fantazji, oryginalności i swobody, odtworzenia rzeczywistości.

Te wszystkie prądy walczą przez cały wiek XVIII z doktryną klasyczną, zmuszają ją do cofania się, do kompromisów, ale dopiero wielki wstrząs Rewolucji, niszcząc wszelkie autorytety, tradycje i instytucje, wyzwolił kulturę francuską od hegemonii salonów i akademii. Korzystając z tej tabula rasa, ze zwycięstwa głosu uczucia i pierwotnego instynktu, fantazji i prawa do swobody, Romantyzm wyzwolił się ostatecznie wraz z generacją Napoleona, pani de Stael, Chateaubrianda.

Tak więc, choć Romantyzm francuski korzystał także z wyzwalającej siły obcych, germańskich prądów, to jednak rodowód jego sięga do głębokich swoistych pokładów ducha narodowego francuskiego, tych mianowicie, które od średniowiecza, poprzez Barok, po raz trzeci przychodzą w nim do głosu.

Członek Wydziału Karol W. Zawodziński przedstawia własne prace: I. *W sprawie akcentuacji polskiej z XVI i XVII w. (Problèmes d'accentuation polonaise aux XVI et XVII s.)*.

I. Sprawa t. zw. „odstępstw przedśredniówkowych“ w wierszu staropolskim (t. zn., odstępstw od dzisiejszej normy metrycznej wymagającej akcentu na drugiej z końca przed średniówką, podobnie jak i przed końcem wiersza o żeńskim rymie) stała się podstawą teorii atoniczności wiersza staropolskiego, wysuniętej w swoim czasie przez referenta, następnie zwalczanej przez Fr. Siedleckiego kontrhipotezą t. zw. „transakcentuacji metrycznej“. Te dwie hipotezy były tylko brane pod uwagę jako jedyne, wyjaśniające generalnie niezrozumiałe zjawisko metryki staropolskiej; trzecia, nieśmiało w kilku słowach wysunięta w trakcie polemiki przez L. Piwińskiego (istota jej będzie podana niżej) została zgodnie przez obu polemistów odrzucona, jako zupełnie nieprawdopodobna. Najnowsze badania z dziedziny wersyfikacji polskiej prof. J. Marji Dłuskiej obalają ostatecznie hipotezę transakcentuacji metrycznej i przyjmują teorię atoniczności wiersza staropolskiego. Jednocześnie niedługo przedtem wydana książka tejże uczoney p. t. *Prozodia języka polskiego* zawiera bardzo niepokojącą dla twórcy tej teorii wiadomość. Mianowicie, jak się okazuje, wielokrotnie wydawana w ciągu XVIII wieku gramatyka polska po niemiecku Jana Monety i Daniela Vogla mówi, że przy zbiegu wielozgłoskowego wyrazu z jednogłoskowym, które razem tworzą zestrój akcentowy, przyścisł przenosi się na ostatnią sylabę słowa wielozgłoskowego. M Dłuskiej uwaga ta, powtarzana we wszystkich wydaniach gramatyki od 1720—1809 roku, nie wydaje się wiarogodną podstawą dla sądu o dawnym polskim akcencie; przeciwnie wszystkie źródła do akcentuacji polskiej z przełomu XVIII na XIX wiek zaprzeczają temu prawidłu Monety - Vogla.

Mimo to referent nie uważa sprawy za ostatecznie załatwioną. W sposób niepokojący ukazuje się tu zbieżność z inną jego hipotezą, a mianowicie o wzmocnieniu siły akcentu polskiego gdzieś od końca XVIII w., wskutek masowego dopływu do warstwy kulturalnej polskiej polonizujących się teraz zbiorowo rzesz średnio i drobno szlacheckich i mieszczańskich na ziemiach wschodnich

Rzeczypospolitej. Wiadomość Monety - Vogla może odzwierciedlać stan języka starszy, który dłużej przetrwał na zachodnich rubieżach Polski, a one wszak były terenem obserwacji gramatyków niemieckich. Jednocześnie referentowi przypomniała się owa trzecia hipoteza, wyjaśniająca generalnie odstępstwa przedśredniówkowe w wierszu staropolskim, wysunięta w rozgwarze polemiki przez L. Piwińskiego i zlekceważona przez obu polemistów. Nie wiadomo czy zmarłemu krytykowi była znana przechowana w zapomnianej gramatyce niemieckiej informacja o akcencie staropolskim (choć możliwe — ukrywał on potężne zasoby niespodziewanej erudycji dziedzin najdalszych jego specjalności), czy raczej niezależnie od tego, na podstawie tradycyjnych zrostów jak „Białystok“, „Wielkanoc“, „Ojczyzna“, „dobranoc“, „dobry dzień“, sam doszedł do przekonania o istnieniu takiej reguły w akcentuacji staropolskiej. Trzeba przyznać, że przyjęcie tezy L. Piwińskiego załatwia całkowicie sprawę odstępstw przedśredniówkowych wiersza staropolskiego i „niepotrzebna“ hipotezę jego atoniczności, która w takim wypadku służyć może jedynie jako ujęcie przejściowego stanu wersyfikacji polskiej w okresie, gdy jeszcze działał siłą rozpędu dawny system metryczny, pomimo odmiennego traktowania pod względem akcentuacyjnym w polszczyźnie literackiej wyrazu wielozgłoskowego z następującą po nim monosylabą. Referent zwraca się z pytaniem do językoznawców: 1) czy lingwistyka porównawcza pozwala na uznanie prawdopodobieństwa reguły wysuniętej przez Monetę - Vogla i przez Piwińskiego; 2) czy istnieją jakieś dowody przeciwko tej hipotezie zaczerpnięte z dziejów języka polskiego, ponieważ argumenty M. Dłuskiej są czerpane z autorów mających na oku im współczesny stan polszczyzny kulturalnej, z drugiej połowy XVIII w., więc po przypuszczalnej intensyfikacji akcentu i jego stabilizacji w ramach wyrazu gramatycznego, nie mają zaś siły dowodowej, jeśli chodzi o starszy etap rozwoju naszego języka literackiego.

II. *W sprawie licencji poetyckich. (Le problème de licences poétiques).*

Znane i zrozumiałe praktycznie na terenie różnych literatur pojęcie, nigdy, o ile wiadomo, nie było przedmiotem nauko-

wego opracowania, tak pod względem swej istoty jak i pod względem swego oblicza, zmieniającego się zależnie od terenu, epoki, stylu poetyckiego. Nacząściej rozumie się pod licencją poetycką dozwolony poecie środek zwycięskiego zakończenia walki z oporem materiału językowego. Użycie „encor“ (bez e) i „avecque“ (z jedną więcej sylabą) nie ma na celu archaizacji (która mogłaby usprawiedliwić użycie tych słów także i we francuskim tekście prozaicznym, stylizowanym) lecz jedynie ułatwienie dopasowania do zadanego sobie schematu metrycznego ilości zgłosek w użytym dla oddania myśli odcinku mowy. To samo można zauważyć co do większości wypadków użycia w nowoczesnej poezji rosyjskiej „sławianizmów“ oraz krótkich form przymiotnikowych, a także liczenia za trzy zgłoski pospolitych przyrostków „-enije“ itp., w potocznej mowie najczęściej skracanych do dwóch sylab. Za czasów Puszkina i u jego najbliższych następców można było dowolnie użyć „pyszny swody“ (zamiast pysznyje) i „dragije kamni“ (zamiast dorogije): dziś to nie uchodzi — licencje więc nie są niezmiennie, zamierają w pewnym momencie. Lecz na ich miejsce rodzą się nowe w duchu czasu, odpowiednio do mody poetyckiej.

Sprawa ta, o ile nam wiadomo, nie była badana ani nawet poruszana zarówno przez naszych jak i przez obcych teoretyków literatury. Jedynym wyjątkiem byłby przypadkowo naszkicowany passus w artykule autora o Iwaszkiewiczu (ostatni zeszyt przedwojny kwartalnika „Glossy“, prawie w całym nakładzie zniszczony przez katastrofę Warszawy). Próbuję tam ukazać przyczynę odczuwania większej bliskości stylu Iwaszkiewicza do symbolistów polskich i obcych, francuskich i rosyjskich: wysuwam kilka specyficznych rysów jego poezji a wśród nich jeden, który przyszedł mi nieoczekiwanie do głowy w trakcie pisania, nad którym więc nie miałem czasu głębiej się zastanawiać. Otóż cechą charakterystyczną jego wersyfikacji jest, w razie nie znalezienia możliwości pogodzenia wymagań metrum z oporem materiału językowego, odstępowanie raczej od norm językowych, w regiony nowotworów, archaizmów, form dialektycznych dla zachowania metrum niż jego załamywanie. Jest to postępowanie, które kilka lat przedtem wytykałem u Leśmiana, wymyślającego słowo „chłopal“, aby je zry-

mować z „opal“, ale zawsze nieposzlakowanego metrysty. Inaczej postępuje w takim wypadku typowy skamandryta, Tuwim czy Słonimski, albo poeta technikę Skamandra kontynuujący, np. Jastrun: naruszy metrum, aby nie naruszyć naturalnej potoczności niewymierzonego wysłowienia, aby nic nie stracić z trafności czy artystycznych wartości wyrazu. Gdzie indziej posiada taki poeta rezerwat licencji poetyckich. Otóż wydaje mi się, iż wszechstronne zbadanie tych rezerwatów będzie nad wyraz korzystne dla rozwoju poetyki historycznej, pojętej bardzo rozlegle, więc może w rezultacie — dla dziejów poezji. Licencje poetyckie, jak już widzieliśmy, mogą leżeć w dziedzinie leksyki, różnić się stosownie do epoki; mogą leżeć w dziedzinie wersyfikacji i tu też być bardzo rozmaite. Naruszenie izosylabizmu u skamandrytów, a cofając się wstecz — uciekanie się do archaicznego nieparoksytonicznego spadku przed średniówką w epoce Mickiewicza może być chyba najlepiej wyjaśnione jako swoista licencja poetycka. Referent wzywa kolegów do podjęcia studiów i zbierania materiałów dla wyjaśnienia tej, jak się zdaje, bardzo ważnej, a zupełnie zaniedbanej sprawy.

Członek Wydziału E. Słuszkiewicz przedstawia pracę dr Haliny Turskiej: *Pewien wypadek rekonstrukcji cechy formalnej w dialektach białoruskich (Un cas de reconstruction d'une caractéristique formelle dans les dialectes blancs-russes)*.

Autorka omawia znane zjawisko występowania w niektórych dialektach białoruskich w wygłosie formacyj rodzaju nijakiego samogłoski -'o (-jo, -o) w odpowiedniości do prarus. -e (-je), -'a (z prasł. -ę), a to w następujących formacjach:

1. w nom. acc. sg. rzeczowników z osnową na -jo-, np. *pólo*;
2. w nom. acc. sg. złożonej deklinacji przymiotników, np. *załatójo*;
3. w acc. sg. zaimka zwrotnego formy 3 sg. praet. n., np. *astałóśo*;
4. w nom. acc. sg. rzeczowników z osnową na -ęt-, np. *paraśó*.

Pojawienie się w przytoczonych wyżej formacjach -'o (-jo, -o) pozostaje w związku genetycznym z akaniem. Akanie doprowa-

dziło w języku białoruskim do zgodności formalnej pomiędzy nom. sg. wielu imion rodzaju nijakiego a odnośną formą imion rodzaju żeńskiego na *-a*. Nie naruszyło to jednak w białoruskim myśleniu językowym kategorii rodzaju nijakiego. Powstawanie formacji typów *pólo*, *zalatójo* jest wynikiem rekonstrukcji zatraconej wskutek akania o pozycji formalnej pomiędzy imionami rodzaju nijakiego a imionami rodzaju żeńskiego. Rzecz ciekawa, że proces ten ogarnął także formę, która nigdy nie była wykładnikiem różnic rodzajowych, a mianowicie formę enklityczną zaimka zwrotnego *-śa* (prasł. *sę*).

Powstanie typu *paraśó* wynikało również z potrzeby utworzenia opozycji rzeczowników nijakich typu *paraśá* do rzeczowników żeńskich typu *zamlá*.

Członek Wydziału E. Słuszkiewicz przedstawia pracę dr Haliny Turskiej: *O braku rodzaju nijakiego w językach wschodnio-bałtyckich. (L' élimination du genre neutre dans les langues baltiques orientales)*.

Po omówieniu dotychczasowych prób wyjaśnienia zaniku neutrum w językach litewskim i łotewskim dochodzi autorka do wniosku, że szukanie przyczyn tego zjawiska tylko w stronie formalnej rzeczonych języków nie dało i nie da pozytywnych wyników. Języki bowiem wschodnio-bałtyckie miały mniej warunków formalnych do zaniku neutrum niż jakikolwiek bądź inny język indoeuropejski.

Wobec wielkiej archaiczności języków wschodnio-bałtyckich wydaje się również rzeczą nieprawdopodobną, by zanik neutrum mógł się dokonać w ich formie wewnętrznej zupełnie samorzutnie jako wynik ogólnych tendencji rozwojowych języka.

Dalej rozpatruje autorka możliwość zaniku neutrum na gruncie litewskim i łotewskim pod wpływem jakiegoś bodźca zewnętrznego, ściślej mówiąc, pod wpływem obcego systemu językowego. Po próbie określenia zarówno czasu, jak i terytorium dokonania się tej zmiany językowej dochodzi autorka do wniosku, że tym bodźcem zewnętrznym mógł być wpływ językowego substratu fińskiego (na części północnej obszaru wschodnio-bałtyckiego).

Za działaniem substratu fińskiego przemawiają:

1. Zetknięcie się plemion wschodnio-bałtyckich z plemionami fińskimi i asymilacja językowego substratu fińskiego przez wschodnio-bałtyckie właśnie w okresie zatraty kategorii neutrum.

2. Brak kategorii (i gramatycznej, i naturalnej) neutrum w językach fińskich.

3. Terytorialne stopniowanie cech bezrodzajowości w językach bałtyckich. Cechy te słabną w miarę posuwania się z północy na południe, czyli w miarę oddalania się od zwartych obszarów fińskich, ewentualnie od historycznie zaświadczonego lub tylko domniemanego substratu fińskiego we wschodnio-bałtyckim.

Wreszcie autorka stwierdza, że dane językoznawstwa ogólnego nie przeczą założeniu o pochodzeniu braku neutrum w językach litewskim i łotewskim z językowego podłoża fińskiego. Na konkretnych bowiem przykładach z innych języków da się stwierdzić, że kategorie rodzaju gramatycznego są tymi kategoriami, które wykazują wielką zachowawczość przy zmianie języka rodzimego na obcy.

WYDZIAŁ III

Posiedzenie naukowe z 4. XII. 1946.

Wł. Dziewulski i W. Iwanowska z współpracą A. Dziewulskiej i M. Mackiewiczówny. *Obserwacje fotometryczne cefeid w dwóch dziedzinach widma. Część I. (Photometric Observations of Cepheids in Two Spectral Regions. Part. I. 1946).*

Celem pracy było znalezienie przebiegu zmienności wskaźników barwy cefeid. Dotychczas osiągnano to drogą porównywania obserwacji wizualnych i fotograficznych, pochodzących z różnych epok. Obserwatorium Wileńskie postawiło sobie jako cel dokonanie obserwacji równoczesnych. Zdjęcia jednej serii wykonywano na zwykłych kliszach fotograficznych („Opta“, Lumière), drugiej zaś — na kliszach panchromatycznych poprzez filtr żółty. Do badań wybrano 10 cefeid o różnych okresach zmienności. Wstępną pracą było uzyskanie wielkości gwiazd porównania. Po ich uży-

skaniu wyznaczano wielkości cefeid. Znając przybliżony okres zmienności, wyznaczano odpowiednie fazy w momentach obserwacyjnych. Dalej wyznaczono nowe elementy zmienności. Wreszcie uzyskano krzywe, charakteryzujące przebieg różnic między fotograficznymi i „żółto-czerwonymi” jasnościami. Zestawiono amplitudy jasności w obu barwach, asymetrię obserwowanych krzywych i różnice między obserwowanymi momentami maximum w obu barwach.

W. I w a n o w s k a. *Obserwacje fotometryczne cefeid w dwóch dziedzinach widma. Cz. II. (Photometric Observations of Cepheids in Two Spectral Regions. Part II).*

Praca ta zawiera dyskusję wyników pracy poprzedniej: a) ze względu na absorpcję selektywną w okolicy wybranych cefeid, b) ze względu na przypuszczalną pulsację cefeid. Pierwsze rozwiązanie zagadnienia absorpcji opiera się na gwiazdach typów B i A i daje wartość współczynnika absorpcji selektywnej do odległości 500 parseków: $k = -0,78$ m/kpc. Z pomocą tej wartości poprawiono wskaźniki barw gwiazd wszystkich typów widmowych, a następnie wykreślono ostateczną krzywą absorpcji dla wszystkich gwiazd. Przebieg jej przedstawia się następująco: do odległości 400—500 pc absorpcja selektywna wzrasta liniowo z odległością, od 500 do 1000 pc nie zmienia się, powyżej — materiał obserwacyjny jest zbyt szczupły, choć w jednej okolicy nieba należy przypuszczać dalszy wzrost. Na podstawie tej krzywej poprawiono wskaźniki barw cefeid na absorpcję selektywną.

Drugim zagadnieniem była sprawa pulsacji cefeid. Na podstawie wzorów Plancka i Stefana obliczono promień każdej cefeidy co 0,1 okresu. Potrzebne do tego wartości temperatury wyprowadzono ze wskaźników barwy, poprawionych na absorpcję selektywną, używając skali temperatur Kuipera. Otrzymane wyniki wykazują realność pulsacji zgodnych naogół co do fazy, a nawet co do amplitudy z pulsacjami tych gwiazd, otrzymanymi z prędkości radialnych, podanych w pracy Joy'a.

Wł. D z i e w u l s k i. *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej TU Cassiopeiae. (Visual Observations of the variable Star TU Cassiopeiae).*

Na podstawie zebranego materiału zwrócono uwagę, że dyspersja w pobliżu maximum jasności okazała się bez porównania większa niż w innych częściach krzywej zmian jasności. W pobliżu maximum można wyodrębnić trzy serie.

W. Iwanowska i J. Jacyna. *Spektrofotometryczne obserwacje cefeid RT Aur, SU Cas, T Mon. (A Spectrophotometric Study of the Cepheids: RT Aur, SU Cas, T Mon).*

Materiał obserwacyjny składa się z 20 zdjęć widm wymienionych cefeid. Wybrane „linie“ widmowe o możliwie określonym charakterze uszeregowano w grupy według pierwiastka, stopnia jonizacji i potencjału wzbudzenia. Z grup odpowiadających pierwiastkom neutralnym określono temperatury cefeid. Z grup, odpowiadających pierwiastkom zjonizowanym, określono wartość przyspieszenia ciężkości „g“ dla cefeid.

Wyniki wykazują, że 1) wartości „g“ są przeciętnie jednakowe dla cefeid i nadolbrzymów, 2) maleją ze wzrostem okresu cefeid, 3) dla danej cefeidy (RT Aur) „g“ jest zmienne z fazą, osiągając wartość największą bezpośrednio przed maximum blasku, co stanowi niezależne potwierdzenie wyników, otrzymanych przez Wł. Dziewulskiego i autorkę z obserwacji fotometrycznych cefeid.

Wł. Dziewulski. *O ruchach gwiazd olbrzymów. (On the Motion of the Giant Stars).*

Zebrano 1619 gwiazd, dla których można było uzyskać ich prędkości w przestrzeni. Grupa gwiazd typów widmowych B, A i F wykazuje dodatkowy lokalny obrót, gdy tymczasem w gwiazdach typów późniejszych (G, K, M) tego zjawiska już nie ma.

Wł. Dziewulski. *Wspomnienia pośmiertne (Obituaries): Jerzy Jacyna, Kazimierz Jantzen, Wiktor Ehrenteucht, Sz. Gesundheit.*

Wł. Dziewulski. *Perturbacje wiekowe planetoidy (1947), wywołane działaniem ośmiu planet. (Secular Perturbations of the Minor Planet (1947), Arising from Action of the Eight Major Planets).*

Orbita wymienionej planetoidy wkracza w orbitę Marsa, jednak płaszczyzny orbit są nachylone pod kątem 26° , a odległości od słońca wzdłuż linii węzłów są różne. Uwzględnienie zmian wiekowych elementów doprowadza do wniosku, że zarówno w przeszłości, jak i w przyszłości znajdują się takie epoki, gdy orbity wzdłuż linii węzłów mogą przecinać się. Epoki takie stają się krytycznymi w ruchu planetoidy.

Wł. Dziewulski. *Obserwacje wizualne gwiazd zmiennych Z, RR, X i V Lacertae. (Visual Observations of the variable Stars: Z, R, X and V Lacertae).*

Na podstawie zebranego materiału obserwacyjnego wyznaczono średnie momenty maximum jasności.

Wł. Dziewulski i W. Iwanowska. *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej SU Cygni. (Visual Observations of the Variable Star SU Cygni).*

Na podstawie zebranego materiału obserwacyjnego wyznaczono średnie momenty maximum jasności.

Wł. Dziewulski i W. Iwanowska. *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej SV Vul. (Visual observations of the Variable Star SV Vulpeculae).*

Na podstawie zebranego materiału obserwacyjnego wyznaczono średni moment maximum jasności i wyprowadzono nowe elementy przez wprowadzenie wyrazu kwadratowego.

Posiedzenie naukowe z dnia 21 marca 1947 r.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia własną pracę: *Z badań nad niektórymi kornikami lasów sosnowych okolic Wilna. (Investigations concerning some Ipsidae of the pine-woods of the Wilno district).*

1. Wiosenny lot gatunków z rodz. *Blastophagus* rozpoczyna się w pierwszej połowie kwietnia, a więc drzewa pułapkowe winny być zakładane przed I. IV, a w każdym razie najpóźniej na początku wiosennej odwilży.

2. *B. piniperda* jawi się nieco wcześniej od *B. minor* i napastuje przede wszystkim grube drzewa, wborowując się pod grubą korę. Może on wyborować się pod cienką korę, ale czyni to b. rzadko.

3. *B. piniperda* najliczniej zagnieżdża się na dolnej stronie drzewa pułapkowego, nieco mniej licznie od strony północnej, jeszcze mniej na stronie wschodniej, a najrzadziej od strony południowej.

4. *B. minor* przede wszystkim zakłada chodniki pod cienką korą drzewa pułapkowego, a więc trzyma się wierzchołkowych partii, chociaż dość często przechodzi i pod grubą korę, zagnieżdżając się czasem na wysokości 2—3 metrów od podstawy tak, że powszechnie przyjęta opinia, jakoby wylądowała tylko ta część drzewa pułapkowego, która jest pokryta cienką korą, nie zawsze odpowiada rzeczywistości.

5. Określenie pionowego zasięgu obu gatunków na podstawie wyłącznie pomiarowej — nie daje rzeczywistego obrazu zasiedlenia.

6. Obserwacje nad walką o „przestrzeń życiową“ zagnieżdżających się obu gatunków z rodzaju *Blastophagus* nie wykazały objawów konkurencji. Bez żadnej widocznej szkody mogły się one obok siebie rozwijać. Wyraźne zaś objawy konkurencji występują pomiędzy *B. piniperda* i *Ips sexdentatus* (na niekorzyść pierwszego gatunku). Przy spotkaniu się zaś *I. sexdentatus* z *B. minor* ten ostatni wychodzi jako zwycięzca.

B. minor zdaje się natomiast ustępować w walce o przestrzeń zagnieżdżania się wobec *Ips acuminatus*, który to dość licznie występuje w osłabionych drzewach. W chodnikach wszystkich czterech powyżej wymienionych gatunków chętnie zagnieżdża się *Crypturgus cinereus*, niszcząc ich chodniki larwalne.

7. Początek lotu *B. piniperda* przypada na koniec czerwca, przytym masowy lot w 1940 roku trwał od 3.—7. VII, to też okorowanie drzew pułapkowych winno być ukończone do połowy czerwca..

8. Początek opadania młodych gałązek obserwowano w drugiej połowie czerwca, nie był to więc prawdopodobnie wyraz żeru dopełniającego świeżo wylęgłych postaci, a tylko żeru odtwórczego form przezimowanych.

9. Ilość obciętych gałązek w 1940 roku, na skutek żeru dopełniającego na terenie inwazji korników, do pierwszych dni grudnia wynosiła przeszło 11.000 na 1 ha, co wskazuje, iż postacię imaginalne Cetyńców przynoszą znacznie większe straty, niż to często się przypuszcza.

10. Wewnątrz obciętych gałązek obserwowano Cetyńce od początku września do drugiej połowy października. Mniej więcej od połowy września wyraźnie zmniejsza się liczba *B. piniperda*, a w pierwszej połowie października zaczyna maleć liczba *B. minor*. Zmniejszenie to prawdopodobnie stoi w związku z czasem udawania się tych korników na zimowiska. *B. piniperda* wcześniej przechodzi na leża zimowe, a *B. minor* — blisko o miesiąc później.

11. Stosunek liczbowy obu gatunków Cetyńców, znajdujących wewnątrz gałązek żeru dopełniającego w 1940 r., miał się jak 5 : 2 na korzyść *B. minor*, co mogłoby wskazywać, iż ten gatunek liczniej wystąpił niż *B. piniperda*.

12. Wewnątrz obłamanych gałązek, prócz obu gatunków Cetyńców, znajdowano i inne, a mianowicie: *Pithyophthorus micrographus*, *Hylastes ater* i *Ips acuminatus*.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia własną pracę: *Parnassus mnemosyne* L. z pod Stołpców. (*Parnassius mnemosyne* L. from the Stołpce district.)

Wiadomość o występowaniu pod Stołpcami *P. mnemosyne* podał Chałupnik w 1937 r. Poszukiwania moje w 1938 r. doprowadziły do zebrania 26 ♂♂ i 10 ♀♀. Ustalenie rasy stołpeckich form bez porównania z materiałem muzealnym jest b. trudne. Na podstawie literatury można sądzić, iż najbliżiej stoją do *sub. estonicus* Bryk, chociaż wykazują i niektóre wspólne cechy z *subsp. karjola* Bryk (zwłaszcza ♂♂).

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia własną pracę: Przyczynek do znajomości motyli Wołynia. (Contribution concerning the butterflies of Volhynia).

Badania były prowadzone w roku 1939 z ramienia Instytutu Naukowego Badań Wołynia w Krzemieńcu na obszarze lasów Klewańskich, a nosiły one charakter próbnych poszukiwań w celu wyboru miejsca dla planowanych, obszerniejszych badań.

Z pośród ciekawszych gatunków znaleziono: 1. *Argynnis daphne* Schiff, 2. *Pararge aegeria polonica* Prüff. 3. *Hemistola chrysoprasaria* Esp. 4. *Acidalia umbelaria* Hb. 5. *Cosymbia porata* L. 6. *Cidaria luctuata* Schiff. 7. *C. procellata* Schiff. 8. *C. lugdunaria* H. S. 9. *Hypoxystis pluviana* F. 10. *Dysauxes ancilla* L. 11. *Acentropus niveus* Olivier i 12. *Chilo cicatricellus* Hb.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia własną pracę: Notatki entomologiczne. (Entomological notes).

Autor podaje obserwacje nad: 1. rozwojem na modrzewiach *Chermes strobilobius* Kalt i drapieżnej biedronki *Exochomus quadriptustulatus* L. 2. pojawem kózki *Pogonochaerus decoratus* Fairm. 3. pojawem *Metablotus truncatellus* L. (*Col. Adephaga*) i 4. pojawem *Boreus hiemalis* L. (Pan.).

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia pracę Janiny Wengrisówny: Rozmieszczenie mrowisk w zależności od warunków ekologicznych. (Distribution of ant-hills dependent on the ecological conditions).

Badania przeprowadzono w okolicach Wilna (Werki z okolicami, Puszcza Rudnicka) w letnich i jesiennych miesiącach 1937 i 1938 r. Posługiwano się metodą kwadratów, wymierzając kwadraty o powierzchni 100 m². Na zbadanych ogółem 115 kwadratach pochodzących z *Pinetum*, *Piceetum*, lasów liściastych, lasów mieszanych liściasto-iglastych, z poręb i polan leśnych, pasów przybrzeżnych, łąk suchych, łąk mokrych, torfowisk, wydm piaszczystych, pól uprawnych, przydroży i przychaci znaleziono 1686 mrowisk, przy czym największa ich ilość pochodziła z wydm piaszczystych (595 gniazd).

Większość mrowisk na terenie wszystkich środowisk należy do gatunków bardzo szeroko rozprzestrzenionych, wśród których przeważają formy, występujące w całej Europie i formy północno-środkowo europejskie. Do gatunków bardziej charakterystycznych dla poszczególnych środowisk należy np.: dla *Pinetum* — *F. rufa* L. *F. truncorum* i *F. pressilabris* Nyl. *Piceeta* odznaczają się ubóstwem gatunków i gniazd. Typową formą jest tu *M. laevinodis* Nyl. Za formę typową dla lasów liściastych trzeba uważać *F. rubescens* For.

dla łąk suchych, przydroży i przychaci *Lasius niger* L., dla *Sphagnetum* — *Formica picea* Nyl., dla wydm piaszczystych *F. cinerae* Mayr.

Analiza wszystkich kwadratów wykazała, że istnieje zależność: rozmieszczenia mrowisk od a) gleby, np. *Teramorium caespitum* L. najliczniej występuje na glebach piaszczystych. *L. niger* i *L. flavus* spotyka się na różnych gatunkach gleby za wyjątkiem próchnicy; b) szaty roślinnej; c) stopnia wilgotności środowiska. Im środowisko dane jest wilgotniejsze, tym mniej w nim gniazd jak i gatunków mrówek. Na wilgotnych terenach przeważa rodzaj *Myrmica*, na suchych *Lasius* i *Formica*. Przykładem gatunków lubiących wilgoć są: *M. laevinodis* Nyl. i *F. picea* Nyl.; lubiących suszę — *F. cinerea* Mayr. d) od stopnia zacienienia. W środowiskach bardziej zacienionych liczba mrowisk spada znacznie tak jakościowo jak i ilościowo. Do gatunków chętnie zamieszkujących miejsca zacienione należą — *M. laevinodis* Nyl. i *M. ruginodis* Nyl. Do gatunków wymagających silnego nasłonecznienia należą: *F. cinerea* Mayr. i *F. picea* Nyl. e) od roślin jako materiału budulcowego. Mamy gatunki związane z występowaniem pewnych roślin potrzebnych do budowy gniazd np. *F. rufa* L., *F. exsecta* Nyl. i *F. picea* Nyl. f) od roślin jako dostarczycielek pożywienia. Cały szereg mrówek żywi się nasionami roślin i wydzielinami mszyc, których życie jest ściśle związane z roślinami. g) Zależność od roślin z powodów nie wytłomaczonych; np. gniazda *F. cinerea* Mayr. na wydmach piaszczystych zakładane wyłącznie w korzeniach *Artemisia campestris*. h) Zależność od obecności innych zwierząt. Kwadraty bogate w kretowiska wykazują małe liczby mrowisk. — Dla wykazania różnic i podobieństw fauny mrówek w różnych środowiskach użyłam wzoru Jaccarda, zmodyfikowanego przez Beklemiszewa i Niefiedowa, jak również metody, opartej na porównaniu wniosków analizy poszczególnych kwadratów. Obydwie metody uzupełniają się nawzajem.

O roli poszczególnych gatunków mrówek w różnych zgrupowaniach mówią wyliczenia gęstości bezwzględnej, liczebności względnej i spotykalności, pozwalają sądzić jasno o tym, jak gęsto zasiedlone jest pewne środowisko gniazdami danego gatunku.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia pracę Eleonory Markiewiczówny: Przyczynek do badań nad zimowaniem w podłożu leśnym niektórych zwierząt bezkręgowych ze specjalnym uwzględnieniem chrząszczy. (Contribution aux recherches sur l'hibernation dans la partie basse de la forêt de certains animaux invertébrés, spécialement des Coléoptères).

Autorka przeprowadziła badania w trzech odmiennych siedliskach, a mianowicie w siedlisku 1. całkowicie zacienionego lasu świerkowego, 2. nawpół zacienionego z małą domieszką drzew i krzewów liściastych i 3. otwartego lasu mieszanego. Prócz czynników biologicznych autorka uwzględniła różnice zaciemnienia, wilgotności i temperatury mikroklimatu oraz glebę.

Badania przeprowadzono od pierwiosnia do początku zimy, a więc do czasu gdy już nie mogą mieć miejsca żadne wybitniejsze przemieszczenia. Materiał gromadzono drogą połowów wolnych, oraz metodą zamkniętych kwadratów.

We wszystkich siedliskach można było zauważyć: a) spadek jakościowy i ilościowy fauny w okresie wiosennym t. j. mniej więcej do końca maja; b) małą liczebność w okresie lata oraz c) wzrost fauny naziemnej mniej więcej od początku września do drugiej połowy listopada. Zubożenie wiosenne odpowiada czasowi wylotu zimujących owadów, a opuszczeniu się głębiej form stale żyjących w glebie: *Oligochaeta*, *Annelida* i t. d. a wzbogacenie jesienne — to przewędrowywanie na zimowiska jednych, a wywędrowywanie ku powierzchni drugich.

W okresie jesiennym przewędrowywały na zimowiska w świerkowym lesie zacienionym takie chrząszcze, które przez całe lato tylko przypadkowo można było tu spotkać, do nich należały przedstawiciele: *Helodidae*, *Coccinellidae* i *Chrysomelidae*.

Równomierność rozmieszczenia żerujących chrząszczy była b. prawidłowa, większych skupień nie zaobserwowano. Największą fałdę przesiedlenia w tym okresie okazywał las zacieniony, mniejszą już częściowo zacieniony, a najmniejszą mieszany las otwarty. Najliczniej zatem gromadziły się owady na zimowiska w pierwszym środowisku, a najmniej w ostatnim. Przy tym jednak miejscem najliczniejszych zimowisk w lesie zacienionym były przede wszystkim —

nasada pni drzew i spękania kory, a w lesie otwartym — samo podłoże (ziemia, mech) itp.

Rozpatrując całość zasiedlenia siedliska zaciemnionego (zimnego) i otwartego w przebiegu rocznym, widoczne stają się wyraźne różnice. Różnice te jednak nie będą się wyrażały w zasiedleniu piętra nadziemnego, piętra krzewów, pni, niższych gałązek, oraz fauny unoszącej się w powietrzu.

W części systematycznej autorka podaje wykaz znalezionych na zimowiskach chrząszczy, w liczbie 179 gatunków.

Członek Wydziału Jan Prüffer przedstawia pracę Borysa Ogijewicza: Układ nerwowo-czuciowy i narządy zmysłowe odnoży chrząszczy. (The nervous-sensory system and the sensual organs of the feet of the Coleoptera).

Badania nad układem nerwowym u chrząszczy zapoczątkował Holste (1910), opisując układ nerwowo-motoryczny u *Dytiscus marginalis*, poza tym nieco danych dołączył Debaisieu (1938) przy opisie organów chordotonalnych *Rhagoryncha fulva*. Dokładnej jednak topografii układu nerwowego odnoży oraz znajdujących się tam narządów zmysłowych nikt dotąd nie opracował.

Autor podjął opracowanie topografii ukł. nerwowego odnoży oraz budowy narz. zmysłowych, głównie badając dwa gatunki: *Tenebrio molitor* i *Aphodius fossor*, a jako uzupełnienie zbadał jeszcze kilka innych gatunków.

W pierwszej części podana została morfologia kończyny oraz ogólna topografia ukł. nerwowego w całym odnożu, począwszy od biodra, kończąc na pazurkach, a w drugiej narządy zmysłowe, a więc: łuski (*Philopeton plagiatus*), kolce, przy tym osobno omówione zostały tangoreceptory. Odmienny typ narządów zmysłowych stanowią t. zw. kopułki zmysłowe, których funkcja dotąd u owadów nie została wyjaśniona. Autor zbadał je u kilkunastu gatunków, stwierdzając różną ich budowę. Czwarty odrębny typ narządów zmysłowych stanowią wedł. autora org. chordotonalne, stwierdzone u wszystkich badanych gatunków. Obecność organów chordotonalnych autor stwierdził w goleni, piszczeli i w stopie.

Wielkość kom. nerwowo-zmysłowych jest w porównaniu z innymi dotąd zbadanymi owadami bardzo nieznaczna, gdyż waha się

od 5 m \times 3 m do 25 m \times 15 m, wyjątkowo dwie tylko komórki (34 m \times 11 m) stwierdzone zostały w krętażu u *Agelasticae alni*.

Posiedzenie naukowe dnia 21 maja 1947 r.

Członek Wydziału Stanisław Jaśkowski przedstawia własną pracę: *Trzy przyczynki do dwuwartościowego rachunku zdań (Trois contributions au calcul des propositions bivalent)*.

W rozdziale pierwszym autor podaje układ 9 aksjomatów rachunku zdań o pięciu funkcjach stałych: implikacji, alternatywie, konjunkcji, równoważności i negacji. Dwa najdłuższe aksjomaty zawierają po 9 znaków; dowodzi się, że żaden z nich nie daje się zastąpić aksjomatami krótszymi. W rozdziale drugim podany jest prosty sposób zdefiniowania wszystkich 256 funkcyj trójargumentowych rachunku zdań. Trzeci rozdział jest poświęcony podstawieniom odwracalnym rachunku zdań, niezmiennikiem tych podstawień jest prawdopodobieństwo funkcji.

Członek Wydziału Stanisław Jaśkowski przedstawia własną pracę: *O zmiennych zdaniowych zależnych (Sur les variables propositionnelles dépendantes)*.

Autor rozpatruje systemy logiczne, w których występują użyte już przez Heytinga zmienne zdaniowe zależne. Podane są bez dowodu twierdzenia głoszące, że zagadnienie rozstrzygalności węższego rachunku predykatów sprowadza się do zagadnienia rozstrzygalności pewnych badanych tutaj systemów. W drugiej części wprowadzony jest dodatkowy termin umożliwiający definicje terminów modalnych i przyczynowych.

Członek Wydziału Stanisław Jaśkowski przedstawia własną pracę: *O pewnych grupach klas zbiorów i ich zastosowaniu do definicji liczb (Sur certains groupes de classes d'ensembles et leur application à la définition des nombres)*.

Autor definiuje działania na klasach zbiorów, m. in. działanie nazwane dodawaniem dwoistym, wyróżnia następnie rodziny klas

zbiorów, które tworzą grupy ze względu na dodawanie dwoiste. Liczby całkowite dają się zdefiniować jako pewne mnożniki dla tego rodzaju grup, liczby rzeczywiste — jako mnożniki dla takichże grup uporządkowanych w sposób ciągły. Otrzymuje w ten sposób nową definicję liczb rzeczywistych w terminach czysto logicznych. Rozdział końcowy poświęcony jest związkowi pomiędzy grupami dwójście-addytywnymi a teorią miary.

Członek Wydziału Stanisław Jaśkowski przedstawia własną pracę: *O pewnej metodzie rozstrzygnięcia wyrażeń algebry klas z funkcją addytywną (Sur une méthode de décision des expressions de l'algèbre des classes avec une fonction additive)*.

Autor przedstawia uzyskaną w zasadzie jeszcze przed r. 1939 metodę rozstrzygnięcia niezawierających kwantyfikatorów wyrażeń pewnych systemów zaksjomatyzowanych. Są to systemy algebry Boole'a wzbogacone o jeden stały znak operacji wykonywanej na elemencie rozważanego ciała Boole'a. Metoda stosuje się 1) do systemu zawierającego addytywność jako jedyny aksjomat, 2) do aksjomatyki domknięcia Kuratowskiego, 3) do aksjomatyki pochodzącej Kuratowskiego.

Posiedzenie naukowe z 26. XI. 1947 r.

Członek Wydziału Wł. Dziewulski referuje pracę T. Rakowieckiego: *Wyznaczenie toru podwójnej gwiazdy spektroskopowej z dwu pozycji. (Détermination de l'orbite d'une binaire spectroscopique à l'aide de deux positions)*.

Autor podaje dwa sposoby wyznaczania toru. W pierwszym korzysta z krzywej prędkości radialnych ruchu orbitalnego, drugi sposób można stosować i w tym przypadku, gdy krzywa daje całkowite prędkości radialne towarzysza (ruchu orbitalnego i własnego). Dołączony przykład liczbowy daje zastosowanie wyprowadzonych wzorów.

Wł. Dziewulski. *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej SZ Cygni. (Visual Observations of the Variable Star SZ Cygni)*.

Na podstawie zebranego materiału obserwacyjnego wyznaczono średnie momenty, kiedy zachodzi maximum jasności.

Posiedzenie naukowe z 19. marca 1948 r.

Członek Wydziału Stanisław Jaśkowski przedstawia własną pracę: *Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych (Un calcul des propositions pour les systèmes déductifs contradictoires)*.

Autor omawia przyczyny skłaniające go do poszukiwań rachunku zdań dostosowanego do potrzeb teorii sprzecznych. Analizuje rozwiązanie tego zagadnienia, które znalazł w różnych znanych systemach logicznych i podaje nowe rozwiązanie. Buduje system rachunku zdań nazwany dyskusyjnym, definiując implikację dyskusyjną jako: „jeżeli możliwe, że p , to q “, przy czym funkcję „możliwe, że p “ rozumie zgodnie ze znaczeniem, które jej nadaje Lewis w swym systemie oznaczanym jako S5. Podany jest szereg twierdzeń systemu dyskusyjnego oraz spis pewnych znanych twierdzeń, które w systemie dyskusyjnym są odrzucone.

Posiedzenie naukowe z 21. V. 1948:

Członek Wydziału III Wł. Dziewulski przedstawia pracę St. Szeligowskiego *Perturbacje wiekowe planetoidy (1221) wywołane działaniem ośmiu planet. (Secular Perturbations of the Eight Minor Planet (1221) Amor Arising from the Action of the Eight Major Planets)*.

Planetoida ta ma orbitę o dużej ekscentryczności, dzięki czemu zbliża się w aphelium do orbity Marsa, w perihelium zaś do orbity Ziemi i podlega silnym perturbacjom ze strony tych planet. Na podstawie obliczonych zmian wiekowych autor znajduje momenty w przeszłości i w przyszłości, gdy orbita tej planetoidy może przeciąć się z orbitą Marsa.

Wł. Dziewulski i W. Iwanowska. *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej RX Aurigae. (Visual Observations of the variable Star RX Aurigae)*.

Na podstawie zebranego materiału obserwacyjnego wyznaczono średni moment maximum jasności.

Wł. D z i e w u l s k i. *Obserwacje wizualne gwiazd zmiennych RZ Cephei, AH Cephei, RW Cassiopeiae. (Visual Observations of the variable Stars RZ Cephei, AH Cephei, RW Cassiopeiae).*

Na podstawie zebranego materiału obserwacyjnego autor znajduje średnie momenty maximum jasności tych gwiazd.

Wł. D z i e w u l s k i. *Obserwacje fotograficzne gwiazdy zmiennej X Cygni. (Photographic Observations of the Variable Star X Cygni).*

Materiał obserwacyjny składa się z 208 zdjęć zmiennej oraz ze zdjęć z siatką, przeznaczonych do wyznaczania jasności gwiazd porównania. Wynikiem opracowania są jasności gwiazd porównania oraz jasności zmiennej, krzywa zmian jasności i moment średni maximum. Porównanie znanych momentów maximum z elementami Liau wykazują, że są one zadowolające.

Wł. D z i e w u l s k i i W. I w a n o w s k a. *Obserwacje wizualne gwiazdy zmiennej X Cygni. (Visual Observations of the Variable Star X Cygni).*

Na podstawie zebranych obserwacji wyprowadzono średnie momenty maximum jasności i porównano je obok momentów innych obserwatorów z elementami Robinsona i Liau. Stwierdzono duże wahania odchyłek.

NEKROLOGI

JULIUSZ RUDNICKI

Prof. Dr. Juliusz Rudnicki urodził się 30. III. 1881 r. we wsi Siekierzynce nad Zbruczem (koło Kamieńca Podolskiego). Zmarł w Toruniu 26. lutego 1948 r.

Po ukończeniu IV Gimnazjum w Warszawie w r. 1901 rozpoczął studia wyższe w Sorbonie i w Ecole Supérieure d'Electricité w Paryżu. W 1903 r. uzyskał dyplom licencjata matematyki, a w 1904 — dyplom inżyniera elektrotechnika. W roku 1911 po złożeniu egzaminów ścisłych na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego zdobył tytuł doktora filozofii. Tytuł pracy doktorskiej brzmiał: „Badanie pewnego szczególnego typu wzrastania funkcji“.

W latach 1912—14 pracował jako nauczyciel matematyki w prywatnych szkołach średnich w Warszawie oraz na wyższych kursach pedagogicznych. Od 1915 prowadził wykłady geometrii analitycznej na Uniwersytecie Warszawskim, oraz wykłady rachunku różniczkowego i całkowego na Politechnice Warszawskiej, na Wydziałach Budowy Maszyn i Inżynierii lądowej i wodnej. W maju 1921 r. uzyskał veniam legendi na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego, a 1. X. 1921 został mianowany profesorem nadzwyczajnym na Wydziale Budowy Maszyn Politechniki Warszawskiej. W 1923 r. powołano Go na stanowisko profesora zwyczajnego Matematyki na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie.

W latach 1912—23 ś. p. Prof. Rudnicki żywo współpracował z redakcją czasopisma naukowego „Wektor“, drukując w nim liczne rozprawy naukowe i artykuły popularne. W r. 1919 przetłumaczył i zaopatrzył w komentarz klasyczne dzieło Gaussa *Rozważanie ogólne o powierzchniach krzywych*, brał również udział w tłumaczeniu *Cours d'analyse Goursa't'a*. W r. 1923 wydał dwa pierwsze tomy *Rachunku różniczkowego i całkowego*. Prowadzone przez Niego II Seminarium Matematyczne w Wilnie opracowywało zagadnienia z następujących działów matematyki: równania różniczkowe drugiego rzędu, geometria afinarna, przekształcenie stycznościowe, rachunek wariacyjny, teoria macierzy.

Podczas wojny przebywał w Wilnie. Do roku 1941 pracował w szkolnictwie średnim, podczas okupacji niemieckiej — jako stróż nocny, następnie jako kancelista. W okresie tym wykładał geometrię analityczną w ramach tajnego nauczania. W lipcu roku 1944 spłonęło Jego mieszkanie, a z nim cały szereg prac, przygotowanych do druku. Prac tych niestety nie zdążył odtworzyć.

W roku 1945 został powołany na katedrę matematyki przez Wydział Przyrodniczy Uniwersytetu M. Curie-Skłodowskiej w Lublinie, a w roku 1946 przeniósł się do Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Pomimo ciężkiej choroby, przez cały rok akademicki 1946/47 wykładał geometrię analityczną i przygotował do druku swoją ostatnią pracę — podręcznik uniwersytecki: *Geometria analityczna*.

PRACE: 1) O pracach matematycznych Poincarégo, *Wektor*, 1913. 2) O pewnym zastosowaniu twierdzenia Cauchy-Lipschitza, tamże. 3) Przekształcenia liniowe w geometrii, tamże, 1914/5. 4) Geometria kół, przechodzących przez punkt stały, tamże. 5) O rozkładzie liczby na sumę czterech kwadratów, tamże. 6) Elementarny dowód twierdzenia, że linia śrubowa jest najogólniejszą krzywą, której wszystkie części są łukami, przystającymi do siebie, tamże, 1915/6. 7) Badanie pewnego szczególnego typu wzrastania funkcji, *Prace Matem.-Fizyczne*, t. XXVIII, 1916. 8) Geometria stożkowych, przechodzących przez trzy punkty stałe, *Wiadom. Matematyczne*, 1916. 9) Określenie pewnej funkcji całkowitej za pomocą granicy, *Spraw. z pos. Warsz. Tow. Nauk.*, 1917. 10) Zachowanie się funkcji $E(z)$, gdy zmienna z w pewien sposób oddala się nieograniczenie, tamże, 1917. 11) O równaniu funkcyjnym $f(x+1) = G(x) : f(x)$, *Wektor*, 1917. 12) Funkcja nadwykładnicza $E(a, k)$ w za-

leżności od parametru, Prace Matem.-Fizyczne, t. XXX, 1919. 13) Objasnienia i uwagi do dzieła Gaussa pod tytułem: „Rozważania ogólne o powierzchniach krzywych“. Biblioteka Wektora, seria A, nr 1. 14) Sur la fonction surlogarithme, Sprawozd. Akad. Um., Kraków, 1919. 15) Funkcja nadlogarytmowa w związku z określeniem pewnej klasy funkcji całkowitych, Rozprawy Polsk. Tow. Matem., 1921. 16) Rachunek różniczkowy i całkowy, Warszawa, t. I, 1923, t. II, 1924. 17) Geometria nie-euklidesowa hiperboliczna, Przegląd Matematyczno-Fizyczny, 1926. 18) O pewnej własności arytmetycznej ciągu iteracji potęgowania, Mathesis Polska, t. II, 1927. 19) O pewnym twierdzeniu Walsh'a, Rozprawy Polskiego Tow. Matematycznego, Kraków 1933. 20) Sur un théorème concernant les racines d'une équation algébrique, Matematica, Cluj, (Rumunia), 1934. 21) Geometria analityczna, podręcznik uniwersytecki (w druku). Poza tym kilka prac wykończonych spaliło się w Wilnie w lipcu 1944 r. Skrypta, opracowane według wykładów: 1) Algebra wyższa — Koło Mat.-Fiz. i Astr., Wilno 1936. 2) Geometria różniczkowa — Koło Mat.-Fiz. i Astr., Wilno 1938. 3) Funkcje analityczna — Koło Mat.-Fiz. i Astr., Wilno 1939.

MIECZYŚLAW LIMANOWSKI

Prof. dr Mieczysław Limanowski urodził się we Lwowie 1876 r. Po ukończeniu szkół średnich w Krakowie i Lwowie zapisał się na wydział inżynierii Politechniki Lwowskiej. Wskutek choroby zmuszony do przerywania studiów udaje się do Zakopanego, gdzie, porwany urokiem Tatr, rozpoczyna studia geologiczne zrazu jako zupełny samouk. Już pierwsze jego prace, poświęcone zagadnieniom stratygrafii Tatr, wykazują te cechy, które będą znamionowały całą jego twórczość naukową: sumienność obserwacji i niezwykłą, malarską wyobraźnię. Okres pierwszych poczynań naukowych Limanowskiego zbiega się z okresem gorącej walki między starą szkołą geologów, którzy w górach widzieli tylko miejscowe fałdy, a szkołą francusko-szwajcarską, dla których góry to wyraz potężnych nasunięć skorupy ziemskiej. Szkole francusko-szwajcarskiej przewodził słynny geolog M. Lugeon. Pod jego wpływem kształtuje się osobowość Limanowskiego, który staje w szranki walki i w sze-

regu doskonale napisanych prac z obszaru Tatr, Karpat, Dynaryd, Sycylii udowadnia, że nasunięcia nieraz na olbrzymią skalę stanowią istotny rys budowy gór.

Ten najbujniejszy okres twórczości Limanowskiego przerywa pierwsza wojna światowa, która rzuciła Limanowskiego do Moskwy. Po powrocie do kraju staje ponownie do pracy w Państwowym Instytucie Geologicznym. Spod jego pióra wychodzi kilka prac niezwykle śmiałych o budowie geologicznej Europy oraz praca, tyżca się dyluwium Polski. Praca ta głośnym echem odbiła się w nauce. Powołany w 1927 r. na stanowisko profesora geografii Uniw. Stefana Batorego w Wilnie w nowej dla siebie dziedzinie zadziwia Limanowski oryginalnością i śmiałością pomysłów. Skupia około siebie liczne grono uczniów, których porywa urokiem żywego słowa.

Druga wojna światowa rzuciła Limanowskiego na bruk toruński, gdzie mimo podeszłego wieku i choroby staje ochoczco do pracy. Ogłasza wykłady, które ściągają licznych słuchaczy, porwanych barwnością słowa Limanowskiego. Jeszcze na kilka dni przed śmiercią snuł plany wykładów, których nie dane mu było wygłosić.

Limanowski, obdarzony niezwykłym darem słowa i zdolnością popularyzacji, nie ograniczał się tylko do pracy naukowej. Liczne artykuły i odczyty przyczyniały się wybitnie do popularyzacji umiłowanej nauki. Obok nauki pociągała go sztuka. Był przecież współtwórcą niezapomnianej „Reduty“ razem z Osterwą i na tym polu zapisał swe nazwisko trwałymi zgłoskami.

Limanowski był rzadkim typem człowieka, który łączył w sobie ścisłość i logikę uczonego z wrażliwością na piękno artysty.

PRACE. 1) Odkrycie fauny werfeńskiej w Tatrach, Kosmos, 1901. — 2) Perm i trias kontynentalny w Tatrach, Pam. Tow. Tatrzańskiego, 1903. — 3) Spirifer mosquensis i supramosquensis (?) w Krakowskiem, Kosmos, 1903. — 4) Compte rendu des nouvelles recherches géologiques dans les monts Tatra, Bull. Ac. Sc., Cracovie 1903. — 5) Odkrycie płatu dolnotatrzańskiego na Gładkiem, Rozprawy Ak. Um. 1904 oraz Bul. Acad. Sc., Cracovie 1904. — 6) Wycieczka w Tatry i Pieniny, Pam. Tow. Tatrzańskiego, 1904. — 7) Rzut oka na architekturę Karpat, Kosmos, 1905. — 8) O Wezuwjuszu, Wszechświat, 1907. — 9) Sur la gènèse des clippes des Karpathes, Bul. Soc. Géol. de France, 1906. — 10) W sprawie pracy J. Nowaka o budowie Alp., Kosmos, 1908. — 11) O undulacjach na Podolu, Księga pamiątkowa Zjazdu lekarzy i przyrodników we Lwo-

wie. — 12) Sur la tectonique des Monts Péloritains (Taormina — Sicile). Bul. Soc. Vaud. d. Sc. Natur., Lozanna 1909. — 13) Kto stworzył dzisiejszą syntezę Alp? Kosmos, 1909. — 14) Czy eocen w Tatrach transgreduje na miejscu, tamże, 1910. — 15) Wielkie przemieszczenie mas skalnych na Dynarydach koło Postojny. Rozpr. Ak. Um. 1910 oraz Bul. Ac. Sc., Cracovie 1910. — 16) Die tektonischen Verhältnisse des Quecksilberbergbaues in Indra, Bul. Acad. Sc., Cracovie 1910. — 17) Odpowiedź p. Kuźniarowi w sprawie tektoniki reglowej i transgresji eoceńskiej, Kosmos, 1911. — 18) Problem turni myślenickich, Pam. Tow. Tatrzańskiego, 1911. — 19) Neumayr-Uhlig. Dzieje ziemi (opracował tektonikę, trzęsienia ziemi, wulkanologię, oraz geologię dynamiczną), wyd. 2, 1911. — 20) Geologiczne przekroje przez wielki fałd Czerwonych Wierchów między doliną Suchej Wody a Chochołowską w Tatrach, Rozpr. Ak. Um., 1911 oraz Bul. Ac. Sc., Cracovie 1911. — 21) Czapka tektoniczna w Pławcu nad Popradem i geneza płaszczowiny skałkowej, Rozpr. Akad. Um., 1913 oraz Bul. Ac. Sc., Cracovie 1913. — 22) Die grosse kalabrische Decke, tamże. — 23) O znaczeniu łańcuchów wstęgowych (warwowych) Chełmna dla stratygrafii dyluwjum Pomorza, Spraw. Państw. Inst. Geolog., 1922. — 24) O krzyżowaniu się łańcuchów Europy środkowej w Polsce i liniach anagogenicznych, biegnących pod tymi łańcuchami, tamże, 1922. — 25) Uwagi z powodu badań Teisseyre'a, Małkowskiego, Rabowskiego i Wołosowicza, Posiedz. nauk. Państw. Inst. Geolog., 1922 i 1923. — 26) O przebiegu garbów i rowów tektonicznych na obszarze Niemna i Wilji, Drugi zjazd geografów i etnografów słowiańskich, 1927. — 27) Złodowacenie L4 na ziemiach wschodnich w związku z hydrografią, tamże. 28) Święty Mikołaj opiekun dróg handlowych przy końcu wieków średnich w W. Ks. Litewskim, Pam. XI Zj. Geografów i Etnografów słowiańskich w Polsce, 1927. 29) Nord — est de la Pologne, bassin du Niemen et de la Dzwina, Congrès International de Géographie, Varsovie, 1934. — 30) Les cinq villes principales de la Pologne (tamże). — 31) Sprawa góry zamkowej w Grodnie, Marchońt r. 1937. — W związku z pracami archeologicznymi, prowadzonymi w Grodnie, prof. M. Limanowski pisze szereg artykułów w rozmaitych dziennikach, jak Marchońt, Słowo (Wilno), Gazeta Polska (Warszawa), Dziennik Kresowy (Grodno).

W dniu 2 czerwca 1948 r. zmarł w Toruniu członek Komisji Rewizyjnej Towarzystwa Naukowego

BRONISŁAW HOZAKOWSKI

Konsul Honorowy Republiki Francuskiej odznaczony trzykrotnie złotym Krzyżem Zasługi, Kawaler Legii Honorowej,

Officier de l'Académie Française

Długoletni członek naszego Towarzystwa szczerze mu oddany i ofiarnie wspierający je materialnie.

Cześć Jego pamięci!

WYDAWNICTWA
TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU

(powojenne)

ROCZNIKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU:

- PAWŁOWSKI BRONISŁAW: Warszawa w roku 1809, str. 167. 1948.
R. 45—50 (za lata 1940—1945).
- ŚLASKI KAZIMIERZ: Dzieje Ziemi Kołobrzeskiej do czasów jej germa-
nizacji. 1948, str. 116 + 1 mapa. R. 51 — zes. 1 (za rok 1946).
- BARTKOWIAK MARIAN: Towarzystwo Jaszczurcze w lat. 1397—1437.
1948, str. 58. R. 51 — zes. 2 (za rok 1946).
- OSMÓLSKA-PISKORSKA BOŻENA: Towarzystwo Pomocy Naukowej
na Pomorzu, pół wieku istnienia i działalności 1848—1898, str. 218.
R. 52 — zes. 2 (za rok 1947).
- CHWALIBIŃSKA JADWIGA: Ród Prusów w średniowieczu, str. 176 + 3
mapy. R. 52 — zes. 2 (za rok 1947).

PRACE PREHISTORYCZNE

- HOŁUBOWICZ WŁODZIMIERZ: Studia nad metodami badań warstw
kulturowych w prehistorii polskiej, 1948, str. 208 z tablicami. Nr 2.

W druku

- TYNC STANISŁAW: Dzieje Gimnazjum Toruńskiego. Tom II, str. ca 250.
R. 53 — zes. 1 (za rok 1948).
- ZDRÓJKOWSKI ZBIGNIEW: „Praktyka kryminalna“ Jakuba Czecho-
wicza, jej źródła i system na tle rozwoju współczesnego prawa kar-
nego Zachodniej Europy, str. ca 150. R. 53 — zes. 2 (za rok 1948).

FONTES:

- CZAPLEWSKI PAWEŁ ks.: Korespondencja Hieronima Rozrażewskiego
Tom II (2. VII. 1582—1600), str. 635. Tom 31 (za lata 1939—1947).

W druku

- GÓRSKI CAROLUS (editionem curavit): Inventarium actorum conven-
tualium Terrarum Prussiae ab anno MDC ad praesentia tempora.
Str. ca 500. Tom 46 (za rok 1948).

FONTES SERIES II ROTULI PHOTOGRAPHICI

- GÓRSKI CAROLUS (editionem curavit): Rotuli I—IV. Recessus comi-
tiarum Terrae Prussiae Torunensis 1506—1653. Pars I. Klatek 250.
— Rotuli VII—XII. Recessus comitarium Terrae Prussiae Torunensis
1506—1653. Pars II. Klatek 249.

ZAPISKI TOWARZYSTWA NAUKOWEGO W TORUNIU:

- T. XI (zakończenie) zesz. 5—12, str. 50 (za lata 1939—1945).
 T. XII zesz. 1—4, str. 100 (rok 1946).
 T. XII zesz. 1—4, str. 131 (rok 1947). — (Pokłosie I-go Ogólnopolskiego Zjazdu Historyków Pomorza i Prus, odbytego w Toruniu w dniach 19—20 lutego 1947 r.).
 T. XIV zesz. 1—4, str. 180.

PRACE WYDZIAŁU FILOLOGICZNO-FILOZOFICZNEGO:

- RUTSKI JAN: Doktryna Hume'a o prawdopodobieństwie. Uwagi w sprawie jej interpretacji, 1948, str. 53. Tom I zesz. 1.
 SŁAWIŃSKA IRENA: Tragedia w epoce Młodej Polski. (Z zagadnień struktury dramatu) 1948, str. 184. Tom I zesz. 2.
 MIROWICZ ANATOL: O grupach syntaktycznych z przydawką, 1948, str. 130. Tom I zesz. 3.
 KRYSINIEL - JÓZEFOWICZOWA BARBARA: De quisbusdam Plauti exemplaribus Graecis, 1949, str. 109. Tom II zesz. 3.

W druku

- SREBRNY STEPHANUS: Critica et exegetica in Aeschylum, 1949, str. ca 60. Tom II zesz. 1.
 ZGORZELSKI CZESŁAW: Duma — poprzedniczka ballady, 1949, str. ca 180. Tom II zesz. 2.
 PREISNER WALERIAN: Stosunki literackie polsko-włoskie w latach 1800—1939 w świetle bibliografii, 1949, str. ca 300. Tom II, zesz. 4.

WYDAWNICTWA

WYDZIAŁU MATEMATYCZNO-PRZYRODNICZEGO:

- HURYNOWICZ JANINA: Wpływ niektórych środków nasennych i narkotycznych na zmiany chronakcyjnej pobudliwości układu błędnikowego u królików, 1947, str. 95.
 PRUFFER JAN: Studia nad motylami Wileńszczyzny, 1947, str. 890 i 1 tab.
 PRUFFER JAN: Studia nad motylami Wileńszczyzny, 1948, indeks, 1948, str. 46.

STUDIA SOCIETATIS SCIENTIARUM TORUNENSIS:

Sectio A.

- JĄSKOWSKI STANISŁAW: Trois contributions au calcul des propositions bivalent. (Trzy przyczynki do dwuwartościowego rachunku zdań) 1948, str. 15. Vol. I nr 1.

- Sur les variables propositionnelles dependantes. (O zmiennych zdaniowych zależnych). 1948, str. 5. Vol. I nr 2.
 - Sur certains groupes formés de classes d'ensembles et leur application aux définitions des nombres. (O pewnych grupach klas zbiorów i ich zastosowania do definicji liczb) 1948, str. 13. Vol. I nr 3.
- SKORKO EUGENIUSZ: O pewnych własnościach optycznych kryształów chryzenu i antracenu zabarwionych naftacemem, 1948, str. 20. Vol. I nr 4.
- JĄSKOWSKI STANISŁAW: Rachunek zdań dla systemów dedukcyjnych sprzecznych, 1948, str. 21. Vol. I nr 5.

Sectio E.

Volumen I

- WENGRIS JANINA: Badania nad rozmieszczeniem mrowisk w zależności od warunków ekologicznych, 1948, str. 79 z tablicami. Vol. I nr 1.
- PRUFFER JAN: Z badań nad kornikami lasu Zakretowego pod Wilnem, 1948, str. 40 z tablicami. Vol. I nr 2.
- OGIJEWICZ BORYS: Układ nerwowo-czuciowy i narządy zmysłowe odnóży chrząszczy, 1948, str. 50 z tablicami. Vol. I nr 3.
- WENGRIS JANINA: Rośliniarki (Tenthredinidae) okolic Oszmiany, 1948, str. 19. Vol. I nr 4.
- PRUFFER JAN: Przyczynek do znajomości motyli Wołynia, 1948, str. 5. Vol. I nr 5.
- MARKIEWICZ ELEONORA: Przyczynek do badań nad zimowaniami w podłożu leśnym niektórych zwierząt bezkręgowych ze specjalnym uwzględnieniem chrząszczy, 1948, str. 295. Vol. I nr 6.

Faint, illegible text, likely bleed-through from the reverse side of the page.

u. 09050



GUMOWSKI M. dr: Jan Dantyszek i jego medale. (4 tabl.) 1929.	80,—
— Maciej Schilling, pierwszy artysta-medalier polski z XVI wieku. (8 tabl.) 1927	75,—
— Pieczęcie i herby miast pomorskich. 1939 — Rocznik 44	660,—
KACZMARCZYK K. dr: Liber scabinorum Veteris Civitatis Thoruniensis (1363—1428). — Fontes 29. 1936	700,—
KANTAK K. ks. dr: Kronika Bernardynów toruńskich. 1925	60,—
KĘTRZYŃSKI ST. dr: Taryfy podatkowe ziem pruskich z r. 1682 (i)	
KUJOT ST. ks. dr: Trzy wilkierze wiejskie. 1901 — Fontes 5	225,—
KOCZY L. dr: Księga Theudenkusa (Źródła do Dziejów Wojny Trzynastoletniej T. I.) 1937 — Fontes 33	1000,—
KUJOT ST. ks. dr: Dzieje Prus Królewskich. Część II do r. 1380 1925. — Rocznik 29—31	300,—
— Kto założył parafie w dzisiejszej diecezji chełmińskiej. 2 t. 1903—1905	625,—
— Visitationes Archidiaconatus Pomeraniae, Hieronimi Rozrażewski Vladisl. et Pomer. episcopo factae. 1897—1898. — Fontes 2—3 (1 wyczerpany)	400,—
LIEDTKE A. ks. dr: Walka księcia Jana Opolskiego „Kropidły“ z Krzyżakami w obronie majątkowych praw diecezji wrocławskiej. 1932 = Rocznik 38	150,—
ŁĘGA WŁ. ks. dr: Cmentarzysko lateńsko-rzymskie z Chełmna. 1938	400,—
— Kultura Pomorza we wczesnym średniowieczu na podstawie wykopalisk. 2 t. (88 tabl., 4 mapy). 1930	800,—
— Przyczynki do poznania kultury łużyckiej na Pomorzu. 1926	60,—
MAŃKOWSKI A. ks.: Constitutiones synodales necnon Ordinationes Dioecesis Culmensis. Pars I: a sac. XV usque ad XVII. 1929 = Fontes 24	200,—
— Inwentarz dóbr biskupstwa chełmińskiego z r. 1614 z uwzględnieniem późniejszych do r. 1759 inwentarzy. 1927. = Fontes 22	150,—
— Inwentarze dóbr kapituły katedralnej chełmińskiej z XVII i XVIII wieku 1928. = Fontes 23	150,—
— Prałaci i kanonicy katedralni chełmińscy od założenia Kapituły do naszych czasów. 1928	180,—
— Liber mortuorum Monasterii Coronoviensis O. Cist. 1931. = Fontes 25	200,—
MACZYŃSKI T.: Kazimierz Rogala Zawadzki, jego życie i dzieła. 1929.	120,—
MIKULSKI T. dr: Henryk Chełchowski. Karta z dziejów literatury polskiej XVII wieku. 1930.	120,—
— Pieśń ludowa o Toruniu. 1934.	75,—
MOCARSKI Z.: O Książnicy Miejskiej im. Kopernika w Toruniu. (11 tabl.) 1927.	80,—
NOWAK T. dr: Oblężenie Torunia w roku 1658. 1936. = Rocznik 43	700,—
PANSKE P. ks. dr: Chojnice i Człuchowo w czasach tak zwanej Reformacji i Przewreformacji. 1925.	60,—
— Documenta Capitaneatus Slochoviensis (1471—1770). 1935. = Fontes 23	500,—
PACZKOWSKI J.: Opis Królewszczyzn w województwach chełmińskim, pomorskim i maiborskim w r. 1664. 1938. = Fontes 32	1200,—
POBŁOCKI W. ks. dr: Visitationes ecclesiarum dioecesis Culmensis et Pomeraniae A. Leszczyński episcopo A. 1647 factae. 1900. = Fontes 4	225,—
STASZEWSKI J. dr: Źródła wojskowe do dziejów Pomorza w czasach Księstwa Warszawskiego Część I. Zajęcie Pomorza 1806/7 r. 1933. = Fontes 26	500,—
TYNC ST. dr: Dzieje Gimnazjum Toruńskiego (1568—1793). Tom I. Wiek XVI. 1928. (Dalszy ciąg w przygotowaniu).	180,—
— Najdawniejsze ustawy Gimnazjum Toruńskiego. 1925. = Fontes 21.	120,—
WAŁĘGA ST. mgr: Dzieje polityczne Torunia u schyłku Rzeczypospolitej (1724—1793). Tom. I. 1933. = Rocznik 39. (Tom II—III. — Rocznik 40 i 41 w przygotowaniu).	1000,—
WOJCIECHOWSKI Z. dr: Mieszko I i powstanie państwa polskiego. 1936	400,—
— Jeszcze o Mieszku I. 1936	60,—

Czytelnia Profesorska

M. 09050/1